

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗАР
**ПАРЛАМЕНТЫН СУДАЛГАА,
ХӨГЖЛИЙН ХҮРЭЭЛЭН**

**УЛС ТӨРИЙН САНХҮҮЖИЛТ БА САНАЛ
ХУДАЛДАН АВАЛТАД ХОЛБОГДОХ ЗАРИМ
ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА**

Судалгааны төрөл: **Харьцуулсан судалгаа**
Судалгааны код: **СТ-25/216**
Хугацаа: **2025.04.08**

Захиалагч: Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Баярмаа

Хянасан: ПСХХ–ийн Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга Д.Онолт
ПСХХ–ийн Судалгааны хэлтсийн дарга Г.Гэсэр

Судалгаа удирдсан: ПСХХ–ийн Судалгааны хэлтсийн зөвлөх Г.Билгээ

Судлаач: Б.Сарантуяа

Улаанбаатар хот
2025 он

АГУУЛГА

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	3
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	4
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ	4
УДИРТГАЛ.....	5
НЭР ТОМЬЁОНЫ ТАЙЛБАР.....	7
НЭГ. МОНГОЛ ДАХЬ УЛС ТӨРИЙН САНХҮҮЖИЛТ БА СОНГОГЧДЫН САНАЛ ХУДАЛДАН АВАЛТЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ	11
1.1. Улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн орчин	11
1.2. Санал худалдан авалтын эрх зүйн орчин.....	13
ХОЁР. УЛС ТӨРИЙН САНХҮҮЖИЛТИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН	15
2.1. Бүгд Найрамдах Солонгос Улс.....	16
2.2. Япон Улс.....	35
2.3. Бүгд Найрамдах Франц Улс.....	39
ГУРАВ. САНАЛ ХУДАЛДАН АВАЛТЫН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН	46
3.1. Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс.....	47
3.2. Канад Улс	52
3.3. Бүгд Найрамдах Эстони Улс.....	57
СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	61
НОМ ЗҮЙ	64
ХАВСРАЛТ-1	65
ХАВСРАЛТ-2.....	73

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1: Улс төрийн санхүүжилт, төрийн санхүүжилт, улс төрийн намын санхүүжилтийн тодорхойлолт.....	7
Хүснэгт 2: Улс төрийн намын тухай хууль дахь улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалт	12
Хүснэгт 3: Улс төрийн санхүүжилтийн бие даасан хуулиар зохицуулсан улсууд	15
Хүснэгт 4: Улс төрийн санхүүжилтийг Улс төрийн намын тухай хуульд зохицуулсан улсууд.....	15
Хүснэгт 5: Улс төрийн санхүүжилтийг сонгуулийн тухай хуульд зохицуулсан улс орнууд	15
Хүснэгт 6: БНСУ-ын Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн бүтэц.....	16
Хүснэгт 7: Улс төрийн үйл ажиллагаатай холбоотой хандивт тооцогдохгүй зардлууд .	17
Хүснэгт 8: БНСУ-ын Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуульд заасан сонгуулийн зардал тооцох аргачлал	25
Хүснэгт 9: БНСУ-ын Улс төрийн санхүүжилтийн эх үүсвэр.....	30
Хүснэгт 10: БНСУ-ын намын санхүүгийн тайланд холбогдох зохицуулалт	33
Хүснэгт 11: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хуулийн бүтэц.....	35
Хүснэгт 12: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хуульд заасан тодорхойлолтууд	36
Хүснэгт 13: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль дахь улс төрийн санхүүжилтийн нэр томьёоны тайлбар.....	36
Хүснэгт 14: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль дахь зөрчлийн төрөл, шийтгэл	38
Хүснэгт 15: БНСУ, Япон Улс, БНФУ-ын улс төрийн санхүүжилтийн холбогдох зохицуулалтын харьцуулалт	44
Хүснэгт 16: Санал худалдан авалтад холбогдох зохицуулалтын ангилал.....	46
Хүснэгт 17: ХБНБУ-ын Санал худалдан авалтын эсрэг хуульд 1999 онд орсон нэмэлт, өөрчлөлтүүд.....	48
Хүснэгт 18: Канад Улсын холбооны сонгуульд Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу зөвшөөрөгдсөн үйлдэл (оролцогчдод холбогдох)	56
Хүснэгт 19: БНЭУ-ын Эрүүгийн хууль дахь сонгуулийн эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэргийн бүлгийн бүтэц.....	57
Хүснэгт 20: ХБНБУ, Канад, БНЭУ-ын санал худалдан авалтад холбогдох зарим зохицуулалтын харьцуулалт	59

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1: БНСУ-ын улс төрийн намын санхүүжилтийн процесс 31

Зураг 2: БНСУ-ын намын үйл ажиллагааны хүрээнээс хамааран санхүүгийн тайлангаа хүргүүлэх байгууллага 32

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

Австрали Улс	Австралийн Хамтын Нөхөрлөлийн Улс
Ам.доллар	Америк доллар
АСДҮОУХ	Ардчилал, Сонгуульд Дэмжлэг Үзүүлэх Олон Улсын Хүрээлэн
БНМАУ	Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс
БНСУ	Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
БНФУ	Бүгд Найрамдах Франц Улс
БНЭУ	Бүгд Найрамдах Эстони Улс
ЕАБХАБ	Европын Аюулгүй Байдал Хамтын Ажиллагааны Байгууллага
НҮБ	Нэгдсэн Үндэсний Байгууллага
УИХ	Улсын Их Хурал
ХБНБУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс
ХБНГУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
ЭЗХАХБ	Эдийн Засаг Хамтын Ажиллагаа Хөгжлийн Байгууллага

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Баярмаагийн захиалгаар “Улс төрийн санхүүжилт ба санал худалдан авалтад холбогдох зарим зохицуулалтын харьцуулсан судалгаа” сэдэвт судалгааг Улсын Их Хурлын Тамгын газрын дэргэдэх Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэн (ПСХХ)-д гүйцэтгэв.

Судлах асуудал:

1. Улс төрийн санхүүжилт болон сонгогчдын саналыг худалдан авахыг хориглосонтой холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомжуудаар зохицуулсан асуудлууд болон зохицуулагдаагүй үлдсэн асуудлын асуудлуудын талаар;
2. Улс төрийн санхүүжилтийг бие даасан хуулиар зохицуулдаг улс орнуудын тоо, нэрс, мөн үүнээс хамгийн сайн хэрэгжилттэй байгаа гурван орны туршлага, ололт амжилтын талаар;
3. Сонгогчдын санал худалдан авалтыг бие даасан хуулиар зохицуулдаг улс орнуудын тоо, үүнээс хамгийн сайн хэрэгжилттэй байгаа гурван орны туршлага, ололт амжилтын талаар;

Судалгааны зорилго:

“Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.2 дэх дэд хэсэг “Авлигагүй засаглал” хүрээнд 4.2.1.7-д “Улс төр дэх мөнгөний нөлөөллийг бууруулж, сонгогчдын саналыг худалдан авах аливаа ажиллагааг зогсооно” хэмээн тусгасан. Энэ хүрээнд улс төрийн санхүүжилтийн зохицуулалт болон сонгогчдын санал хуралдан авалтад холбогдох харьцуулсан судалгааг гүйцэтгэх.

Судалгааны арга зүй:

Судалгаанд Нэгдсэн Үндэсний Байгууллага (цаашид НҮБ гэх), бусад олон улсын байгууллагаас гаргасан олон улсын хэм хэмжээ болон харьцуулсан судалгаагаар сонгон авсан улс орнуудын Үндсэн хууль болон холбогдох хууль тогтоомжийг харьцуулан судлах үүднээс харьцуулсан шинжилгээний арга, хууль зүйн баримт бичгийн судалгааны арга ашигласан болно.

Судалгааны хамрах хүрээ:

Харьцуулсан судалгааг дараах дэд хэсгийн хүрээнд, хэсэг тус бүрт сонгон авсан улсын эрх зүйн зохицуулалтаар судална. Үүнд:

1. Улс төрийн санхүүжилт ба сонгогчдын саналыг худалдан авахыг хориглосонтой холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомжуудаар зохицуулсан асуудлууд болон зохицуулаагүй үлдсэн асуудлуудын талаар;
2. Улс төрийн санхүүжилтийг бие даасан хуулиар зохицуулдаг улс орнуудын тоо, нэрс, түүнээс БНСУ, Япон Улс, БНФУ-ын эрх зүйн зохицуулалтын талаар;
3. Сонгогчдын санал худалдан авалтыг бие даасан хуулиар зохицуулдаг улс орнуудын тоо, тэдгээрээс ХБНБУ-ын зохицуулалт, сонгуулийн хуулиар зохицуулсан Канад, БНЭУ-ын эрх зүйн зохицуулалтын талаар судлах.

Судалгааны бүтэц:

Энэхүү судалгаа нь бүтцийн хувьд удиртгал, судалгааны хураангуй болон дэлгэрэнгүй хэсгээс бүрдэнэ. Судалгааны дэлгэрэнгүй хэсэг нь улс төрийн санхүүжилт ба сонгогчдын саналыг худалдан авахыг хориглосонтой холбоотой Монгол Улсын хууль

тогтоомжуудаар зохицуулсан асуудлууд болон зохицуулаагүй үлдсэн асуудлууд болон улс төрийн санхүүжилт, санал худалдан авалтын эрх зүйн зохицуулалт бүхий үндсэн гурван бүлэгтэй байна. Үүнд:

Нэгдүгээр бүлэгт – Улс төрийн санхүүжилт ба сонгогчдын саналыг худалдан авахыг хориглосонтой холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомжуудаар зохицуулагдсан асуудлын талаар;

Хоёрдугаарт бүлэгт - Улс төрийн санхүүжилтийг бие даасан хуулиар зохицуулдаг улс орнуудын тоо, нэрс, түүнээс БНСУ, Япон Улс, БНФУ-ын эрх зүйн зохицуулалтын талаар;

Гуравдугаар бүлэгт - Сонгогчдын санал худалдан авалтыг бие даасан хуулиар зохицуулдаг улс орнуудын тоо, тэдгээрээс ХБНБУ-ын зохицуулалт, сонгуулийн хуулиар зохицуулсан Канад, БНЭУ-ын эрх зүйн зохицуулалтын талаар судлах.

Түлхүүр үг: *Улс төрийн санхүүжилт, санхүүжилтийн хяналт, эх үүсвэр, төрөлжсөн санхүүжилт (намын, төрийн, сонгуулийн компани ажлын, хувийн хэвшлийн, гадаадын), санхүүжилтийн хязгаарлалт, санал худалдан авалт, сонгуулийн шударга байдал, сонгогчдын авлага, шууд болон шууд бус санал худалдан авалт.*

Key words: *Political finance, financial oversight, sources of funding, types of political finance (party funding, public funding, election campaign finance, private contributions, foreign funding), political finance limits, vote buying, electoral integrity, voter incentives, direct and indirect vote buying.*

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТАЙЛБАР

Улс төрийн санхүүжилт нь “төрийн санхүүжилт”, “улс төрийн намын санхүүжилт” хэмээх дэд салбаруудад ангилагддаг. Манай улсад “улс төрийн санхүүжилт” болон “улс төрийн намын санхүүжилт” хэмээх ойлголтыг эрдэмтэн, судлаачид тодорхой хэмжээнд судлан, судалгааны эргэлтэд оруулсан байсан бол 2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт, 2023 оны Улс төрийн намын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга зэргээс үүдэн “төрийн санхүүжилт”-ийн талаар илүү нарийвчлан судлах болсон.

Хүснэгт 1: Улс төрийн санхүүжилт, төрийн санхүүжилт, улс төрийн намын санхүүжилтийн тодорхойлолт

Улс төрийн санхүүжилт (Political Finance)	Төрийн санхүүжилт (Public Funding)	Улс төрийн намын санхүүжилт (Political party funding)
Улс төрийн санхүүжилт гэдэг нь улс төрийн үйл ажиллагаа, тэр дундаа сонгуулийг дэмжих зорилгоор улс төрийн намууд, нэр дэвшигчид, сонгуулийн сурталчилгааны санхүүжилтийн эх үүсвэр, хөрөнгө босгох, зарцуулж буй арга хэлбэрийг хэлнэ.	Төрийн санхүүжилт гэдэг нь татварын орлого гэх мэт улсын нөөцийг улс төрийн сонгуулийн кампанит ажил, улс төрийн намуудыг дэмжихэд ашиглахыг хэлнэ. Өөрөөр хэлбэл, улс төрийн нам болон/эсхүл нэр дэвшигчдэд төр/Засгийн газраас олгож буй хөрөнгө, эх үүсвэрийг хэлнэ.	Улс төрийн намууд үйл ажиллагаагаа явуулах, зорилгодоо хүрэхийн тулд янз бүрийн эх үүсвэрээс авдаг санхүүгийн дэмжлэгийг улс төрийн намын санхүүжилт гэнэ.

Тус бүрийг дэлгэрэнгүй тайлбарлав.

1. Улс төрийн санхүүжилт (Political Finance)

Улс төрийн санхүүжилт нь урт хугацаанд улс төрийн тогтолцооны нэг хэсэг байсаар ирсэн тул улс төрийн санхүүгийн үзэл баримтлалыг хэн анх гаргаж ирснийг тодорхойлоход хэцүү, харин улс төрийн санхүүжилтийг системтэйгээр танин мэдэх, судлах, судалгааны эргэлтэд оруулах улс төрийн санхүүгийн орчин үеийн тогтолцоог хөгжүүлэх зэрэг нь харьцангуй сүүлийн үеийн үзэгдэл, хандлага болно.

Улс төрийн санхүүжилтэд хувь хүн, корпорац, бусад хуулийн этгээдийн хандив, улс төрийн нам, кампанит ажлыг дэмжих зорилгоор төрөөс олгодог олон нийтийн санхүүжилт бүгд (IDEA, Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance, 2014) багтана.

Улс төрийн санхүүжилт хийгдэж буй байдлаараа шууд (direct), шууд бус (indirect) хэлбэртэй (IDEA, Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance, 2014) байна.

Улс төрийн санхүүжилтийн **шууд** хэлбэрүүд нь мөнгөн ба мөнгөн бус хандив, зээл, тусламж гэх мэтээр улс төрийн кампанит ажил, намуудад өгөх шууд хандивыг (IDEA, Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance, 2014) хэлнэ. Шууд санхүүжилт нь хувь хүн, корпорац, үйлдвэрчний эвлэл болон бусад байгууллага зэрэг төрөл бүрийн эх сурвалж байж болно. Улс төрийн санхүүжилтийн **шууд бус** хэлбэрүүд нь улс төрийн кампанит ажил, намуудтай шууд холбоогүй боловч улс төрийн үйл явцад нөлөө үзүүлдэг санхүүжилтийн хэлбэрийг (IDEA, Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance, 2014) хэлнэ. Үүнд, лобби хийх, сонгуулийн сурталчилгааны үйлчилгээ үзүүлэх, улсын хөрөнгийг улс төрийн зорилгоор ашиглах гэх мэт зүйл багтдаг.

Улс төрийн санхүүжилтийн үндсэн зарчмууд улс орон, улс төрийн тогтолцооноос хамаарч өөр өөр байдаг. Гэхдээ (1) ил тод байдал, (2) шударга байдал, (3) хариуцлага, (4) төлөөлөл, (5) төрийн санхүүжилт гэх түгээмэл ойлголтыг (The principles of political finance regulations, 2018) агуулдаг байна. Тус бүрийг агуулгын хувьд тайлбарлавал:

- 1) ил тод байдал - улс төрийн санхүүжилт нь ил тод, олон нийтийн хяналтад нээлттэй байх ёстой бөгөөд улс төрд мөнгө хэрхэн зарцуулагдаж байгааг олон нийтэд ойлгуулж, авлига, хууль бус нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх.
- 2) шударга байдал - улс төрийн санхүүжилт нь шударга, тэгш байдлыг хангахуйц, зохион байгуулалттай байх ёстой бөгөөд ингэснээр улс төрийн бүх оролцогчид санхүүгийн эх үүсвэрээс үл хамааран улс төрийн үйл явцад тэгш оролцох боломжоор хангагдсан байх.
- 3) хариуцлага - улс төрийн санхүү нь хариуцлагыг төлөвшүүлэх үүднээс зохион байгуулалттай байх ёстой бөгөөд ингэснээр улс төрийн оролцогчид өөрсдийн үйл ажиллагаа, цуглуулж, зарцуулсан хөрөнгийн зарцуулалтад хариуцлага тооцдог байх.
- 4) төлөөлөл - улс төрийн санхүүжилт нь цөөн, давуу эрхтэй бүлгийн ашиг сонирхолд үйлчлэхээс илүүтэйгээр олон нийтийн хэрэгцээ, ашиг сонирхолд нийцэх, төлөөллийг дэмжих.
- 5) төрийн санхүүжилт - улс төрийн санхүүжилтийн тогтолцоо нь төрийн санхүүжилтэд чухал үүрэг гүйцэтгэж, улс төрийн оролцогчдыг хувийн ашиг сонирхлоос бүрэн хамааралгүй болгох, нийтийн сайн сайхныг дэмжихэд чиглэсэн байх (The principles of political finance regulations, 2018).

2. Төрийн санхүүжилт (Public Funding)

Төрийн санхүүжилт гэдэг нь улс төрийн нам болон/эсхүл нэр дэвшигчдэд төр/Засгийн газраас олгож буй хөрөнгө, эх үүсвэрийг (IDEA, Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance, 2014) хэлнэ. Улс төрийн сонгуулийн кампанит ажил, намуудыг төсвөөс санхүүжүүлэх нь улс төрийн үйл явц дахь шударга ёс, тэгш байдлыг дэмжих, улс төр дэх хувийн мөнгөний нөлөөллийг бууруулах арга зам байдаг (IDEA, Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance, 2014). Төрийн санхүүжилтийн зорилго нь улс төрийн үйл явцын шударга, ил тод байдлыг дэмжих, намуудын хэмжээ, нөөц бололцооноос үл хамааран тэгш өрсөлдөөнийг бий болгоход оршино.

Төрийн санхүүжилтийн хэд хэдэн хэлбэрүүд байдагт буцалтгүй тусламж, татаас гэх мэт шууд санхүүгийн дэмжлэг, улс төрийн намуудад татварын хөнгөлөлт үзүүлэх, шуудангийн хөнгөлөлттэй тариф (улсын шууданг үнэгүй ашиглах боломж олгох) бууруулах зэрэг шууд бус дэмжлэгүүд (IDEA, Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance, 2014) байна.

- 1) төрийн шууд санхүүжилтийг улс төрийн намуудад мөнгө хэлбэрээр буюу ихэвчлэн банкны шилжүүлэг хэлбэрээр өгдөг;
- 2) төрийн шууд бус санхүүжилт гэдэг нь улс төрийн намуудад төрөөс олгодог мөнгөн дүнтэй дүйцэхүйц эх үүсвэр, дэмжлэгийг хэлнэ.

Төрийн санхүүжилтийн зарчмууд:

Улс төрийн санхүүжилтийн нэгэн адил төрийн санхүүжилтэд (1) шударга байдал, тэгш байдал, (2) ил тод байдал ба хариуцлага, (3) цөөнхийн ашиг сонирхлыг төлөөлөл, (4) улс төрийн өөр үзэл бодлыг дэмжих, (5) улс төр дэх мөнгөний нөлөөг бууруулах гэх нийтлэг зарчмууд (The principles of political finance regulations, 2018) байна. Тус бүрийг агуулгын хувьд тайлбарлавал:

- 1) шударга байдал, тэгш байдал - төрийн санхүүжилт нь улс төрийн намуудын өрсөлдөөний талбарыг тэгшитгэх зорилготой бөгөөд жижиг, эсхүл бага санхүүжилттэй намууд илүү том, илүү санхүүждэг намуудтай ижил нөхцөлөөр өрсөлдөх боломжийг олгодог.
- 2) ил тод байдал ба хариуцлага – төсвийн санхүүжилтэд ихэвчлэн ил тод байх хатуу шаардлага тавигддаг бөгөөд талууд хүлээн авсан мөнгөө хэрхэн ашигласан тухайгаа тайлагнаж байх. Энэ нь улс төрийн үйл явц дахь ил тод, хариуцлагатай байдлыг дэмжихэд тусалдаг.
- 3) цөөнхийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх – ялгаатай үзэл баримтлал бүхий улс төрийн намуудад санхүүгийн дэмжлэг үзүүлснээр төрийн санхүүжилт нь цөөнхийн ашиг сонирхлыг улс төрийн үйл явцад төлөөлөхөд тусалдаг.
- 4) улс төрийн өөр үзэл бодлыг дэмжих - төрийн санхүүжилт нь улс төрийн ландшафт дахь олон талт байдлыг дэмжих, шинэ болон өөр улс төрийн хэтийн төлөвийг хөгжүүлэхэд тус дөхөм болох.
- 5) улс төр дэх мөнгөний нөлөөг бууруулах - улс төрийн намуудын хувийн хандиваас хараат байдлыг бууруулснаар төрийн санхүүжилт нь улс төрийн үйл явцад мөнгөний нөлөөллийг багасгахад (The principles of political finance regulations, 2018) тусалдаг.

3. Улс төрийн намын санхүүжилт (Political party funding)

Санхүүжилтийг хувь хүн, корпорац, сонирхлын бүлгүүд болон бусад байгууллага зэрэг янз бүрийн эх үүсвэрээс гаргаж болно (Understanding political party financing: Key principles and regulations., 2024). Улс төрийн намууд авсан хөрөнгөөрөө сонгуулийн сурталчилгаа, судалгаа шинжилгээ, удирдлага, намын төв байрны засвар үйлчилгээ зэрэг төрөл бүрийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэхэд зарцуулдаг. Зарим тохиолдолд намд төвлөрсөн санхүүжилтийг нэр дэвшигчдийг дэмжих, эсхүл тодорхой бодлого, шалтгааныг сурталчлахад ашиглаж болно. Улс төрийн намын санхүүжилтийн тухай ойлголт олон зууны өмнө бий болсон ч улс төрийн намуудын санхүүжилтийг зохицуулах, тайлагнах орчин үеийн тогтолцоо XIX-XX зуунд бий болсон хэмээн тооцогддог.

Улс төрийн намын санхүүжилтийн үндсэн зорилго, зарчим, үүрэг нь тухайн нөхцөл байдал, улс төрийн тогтолцооноос хамаарч өөр, өөр байдаг ч улс төрийн намын санхүүжилтийн зарим ерөнхий зорилго (van Biezen, Financing political parties and election campaigns – guidelines, 2003), зарчим, үүргийг дараах байдлаар тодорхойлох боломжтой байна.

Зорилгын хувьд:

- баялгийн нөлөөлөл болон эрх мэдлийн бусад тэнцвэргүй байдлыг бууруулах замаар шударга, өрсөлдөөнтэй сонгууль явуулах;
- улс төрийн санхүүжилт, зарцуулалт, тайлагналын ил тод, хариуцлагатай байдлыг дэмжих;
- улс төрийн үйл явцад өргөн хүрээний оролцогч талууд, иргэдийн оролцоо, оролцоог дэмжих;
- улс төрийн намуудад сонгуулийн сурталчилгаа хийх, бодлого боловсруулах, төлөөлөх зэрэг үйл ажиллагаагаа явуулах боломжийг бүрдүүлэх.

Улс төрийн санхүүжилт, төрийн санхүүжилтийн нийтлэг зарчмуудын нэгэн адил дараах зарчмууд (Understanding political party financing: Key principles and regulations., 2024) улс төрийн намын санхүүжилтэд байна.

Зарчмын хувьд:

- ил тод байдал - улс төрийн намууд санхүүжилтийн эх үүсвэр, зарцуулалтаа цаг тухайд нь, хүртээмжтэй ил болгох;
- хариуцлага - улс төрийн намууд төсвийн хөрөнгийг зарцуулж, дүрэм журмыг мөрдөж ажилласны төлөө хариуцлага хүлээх;
- тэгш байдал - улс төрийн намууд тэгш өрсөлдөөний нөхцөлийг бүрдүүлэхийн тулд санхүүжилт, эх үүсвэрт тэгш хүртээмжтэй байх;
- үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө - улс төрийн намууд өөрсдийн үзэл бодол, улс төрийн мөрийн хөтөлбөрөө ямар нэгэн хөндлөнгийн оролцоо, хязгаарлалтгүйгээр чөлөөтэй илэрхийлэх.

Улс төрийн санхүүжилтийн бүрэлдэхүүнд багтах төрийн санхүүжилт, улс төрийн намын санхүүжилт гэх ойлголтуудыг онол, зарчмын хүрээнд судалсны дараагаар Монгол Улсад аль төрлийн санхүүжилт хууль тогтоомжийн хүрээнд тогтсон, ямар хуулийн зохицуулалт байхгүй талаар судлах нь зүйтэй.

НЭГ. МОНГОЛ ДАХЬ УЛС ТӨРИЙН САНХҮҮЖИЛТ БА СОНГОГЧДЫН САНАЛ ХУДАЛДАН АВАЛТЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

1.1. Улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн орчин

Монгол Улсын хувьд 1990 оны 05 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдсан “Улс төрийн намуудын тухай БНМАУ-ын хуулиараа нам сонгуулийн зардлаа бүрэн даах зохицуулалттай байж, улмаар хандив өгсөн, мөнгөтэй хүнийг намдаа элсүүлэх замаар санхүүжилт олж, энэ нь авлига үүсэх эхлэлийг бүрдүүлсэн хэмээн судалгааны ажлуудад (Б.Баярбаатар, Д.Болд-Эрдэнэ, 2024) дурдсан байдаг.

Улс төрийн намын тухай хуульд шинэчлэл хийж 2005 онд батлахдаа намын санхүүжилтийн ил тод байдал, саналын болон Улсын Их Хурал (цаашид, УИХ гэх) суудлын мөнгө, тайлагналт зэргийг зохицуулсан.¹ 2005 оны Улс төрийн намын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн цагаас хойш “Улс төрийн санхүүжилт”-ийг албан ёсоор, хуулийн хүрээнд бий болсон хэмээн үздэг. Тухайлбал, тус хуулийн 19.1, 19.2 дахь заалтуудаар улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалт хэрэгжиж УИХ-ын сонгуульд намын авсан саналыг нийт хүчинтэй саналын тоотой харьцуулах зарчмаар нэг саналыг нэг мянган төгрөгөөр, УИХ-д суудал бүхий намд түүний авсан суудлын тоогоор УИХ-ын гишүүний нэг суудлыг жилд арван сая төгрөгөөр тооцож санхүүжилт өгдөг байв. Харин “Улс төрийн намын санхүүжилт” гэх ойлголт нь мөн хуулийн 18.3 дахь заалтын дагуу хэрэгжиж, иргэн нэг сая, хуулийн этгээд арван сая төгрөгийн дээд тааз бүхий нэг удаагийн хандив, дэмжлэгийг улс төрийн намд үзүүлж болох зохицуулалттай байсан.

Гэвч судлаачдын зүгээс намд тавих хяналт тэр дундаа, намын санхүүжилтэд тавих хяналт сул байгаа нь шударга бус, ил тод бус өрсөлдөөнийг бий болгож, улмаар Үндсэн хуулиар хамгаалагдсан иргэний улс төрийн тэгш эрхэд нөлөөлсөн, төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийн зохицуулалт байдаггүйгээс үүдэн нам тэгш өрсөлдөх боломжоор хангагддаггүй зэрэг шүүмжлэл байсан. Улмаар 2019 онд Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр намд төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийн зохицуулалтыг Үндсэн хуульд тусгаж,² улмаар 2023 оны 07 дугаар сарын 07-ний өдөр Улс төрийн намын тухай хуулийг³ шинэчлэн баталсан.

Хуулийн шинэчлэлийн хүрээнд намын санхүүжилтийн зохицуулалтыг шинэчилж, төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг буюу төрийн санхүүжилт болон төрөөс үзүүлэх шууд бус дэмжлэгийг шинээр зохицуулсан.⁴ Түүнчлэн намын санхүүжилтэд хяналт тавих байгууллагуудын эрх үүрэг, хяналтын механизмыг шинэчлэн тогтоосон.⁵ Намын санхүүжилтэд “намын дотоод хяналт, сонгуулийн төв байгууллага, төрийн аудитын байгууллага, санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, улсын дээд шүүх, иргэний нийгмийн хяналт” гэх намын дотоод болон гадаад хяналт хэрэгжихээр хуульчлагдсан ба эдгээрээс Сонгуулийн төв байгууллага, Төрийн аудитын

¹ Монгол Улс (2005). Улс төрийн намын тухай хууль. §19. Хандах:

<https://legalinfo.mn/mn/detail/508>

² Монгол Улс (1992). [2023]. Монгол Улсын Үндсэн хууль, §19¹.3. Хандах:

<https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=367>.

³ Монгол Улс (2023). Улс төрийн намын тухай хууль. Хандах:

<https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16760239349461>.

⁴ Мөн тэнд, §3.1.9.

⁵ Мөн тэнд, §39.

байгууллага⁶, Улсын дээд шүүхийн⁷ үүрэг, оролцоо ихээхэн өндөр болсон зэрэг томоохон өөрчлөлтүүд байна.

Улс төрийн намын тухай хуулийн 2023 оны шинэчлэлээр улс төрийн намуудын санхүүжилтийн ил тод байдал, хариуцлагыг дээшлүүлэх чиглэлээр өөрчлөлтүүд орсон. Тухайлбал, төрийн санхүүжилтийн зохицуулалтын шинэчлэл хийгээд хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, санхүүжилтийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах, хяналт хариуцлагыг сайжруулах зэрэг чиглэлд голлох шинэчлэлүүд хийгдсэн байна.

Хүснэгт 2: Улс төрийн намын тухай хууль дахь улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалт

Зохицуулалтын агуулга зүйл, заалт
Намуудын хандивын дээд хэмжээ
<i>33 дугаар зүйл. Хандив (33.6, 33.7)</i>
Санал худалдан авалттай тэмцэх зохицуулалт
<i>42 дугаар зүйл. Хууль бусаар олж авсан хандив (42.1)</i>
Санхүүгийн зөрчилд ногдуулах хариуцлага
<i>41 дугаар зүйл. Аудитын дүгнэлтээр тогтоосон алдаа, зөрчлийн үр дагавар (41.1)</i>
Санхүүгийн тайлан гаргах үүрэг, аудит хийх журам, тайлан хянах байгууллага, тайланг олон нийтэд мэдээлэх
<i>34 дүгээр зүйл. Хандивтай холбогдуулан хүлээх үүрэг, хориглох зүйл (31.4)</i>
<i>36 дугаар зүйл. Улс төрийн намын санхүүгийн тайлан (36.6)</i>
<i>38 дугаар зүйл. Санхүүгийн тайланг баталгаажуулах</i>
<i>39 дүгээр зүйл. Улс төрийн намын санхүүгийн тайлангийн хяналт</i>
<i>43 дугаар зүйл. Тайланг нийтэд мэдээлэх (43.4)</i>
Санхүүгийн эх үүсвэрийн ил тод байдал
<i>34 дүгээр зүйл. Хандивтай холбогдуулан хүлээх үүрэг, хориглох зүйл (34.1-34.7)</i>
<i>36 дугаар зүйл. Улс төрийн намын санхүүгийн тайлан (36.3, 36.4)</i>
<i>43 дугаар зүйл. Тайланг нийтэд мэдээлэх (43.1-43.8)</i>
Сонгуулийн кампанит ажлын зардал
<i>36 дугаар зүйл. Улс төрийн намын санхүүгийн тайлан (36.4.7)</i>
Төрөөс намд үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийн хэмжээ, журам
<i>26 дугаар зүйл. Улс төрийн намын орлогын эх үүсвэр (26.1.1)</i>
<i>27 дугаар зүйл. Төрийн санхүүжилт</i>
<i>28 дугаар зүйл. Төрийн санхүүжилт авах тухай хүсэлт гаргах</i>
<i>29 дүгээр зүйл. Төрийн санхүүжилтийн хэмжээг тогтоох</i>
<i>31 дүгээр зүйл. Төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгт тавих хяналт</i>
Улс төрийн намын идэвхгүйд тооцох
<i>21 дүгээр зүйл. Улс төрийн намыг идэвхгүйд тооцох</i>

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

⁶ Төрийн аудитын тухай хуулийн 4.1.3-д "төрийн аудитын байгууллага" гэж төрийн аудит хийх чиг үүрэг бүхий Үндэсний аудитын газар, аймаг, нийслэл дэх төрийн аудитын газар, төрийн аудитын байгууллагын албан хаагчийг;" хэмээн тодорхойлон заасан.

⁷ Шүүхийн тухай хуулийн 25.1-д "Улсын дээд шүүх Монгол Улсын шүүхийн дээд байгууллага бөгөөд хяналтын шатны шүүх мөн" хэмээн тодорхойлсон.

1.2. Санал худалдан авалтын эрх зүйн орчин

Монгол Улсын хувьд сонгуулийг мөнгөнөөс ангид, шударга зарчмаар зохион байгуулах, сонгогчдын саналд аливаа хэлбэрийн материаллаг нөлөөллийг багасгах, улс төрийн намууд болон нэр дэвшигчдийн санхүүгийн тайланг ил тод болгох замаар авлигатай тэмцэх бодлогыг баримталж сонгогчдын санал худалдан авалтын эсрэг зохицуулалтыг УИХ-ын сонгуулийн тухай хууль, Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуулиар тус тус зохицуулсан.

Нэгдүгээрт, Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 14.5 дугаар зүйл (Сонгуулийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг)-д санал худалдан авах үйлдлийг тодорхойлон зохицуулсан.

Энэ зүйлд зааснаар сонгогчийн саналыг худалдан авах зорилгоор бэлэн мөнгө, эд хөрөнгө өгөх, өгөхөөр амлах, ажил үйлчилгээ үзүүлэх зэрэг аливаа эдийн засгийн болон эдийн бус ашиг тус үзүүлсэн, амласан үйлдлийг эрүүгийн гэмт хэрэгт тооцно.

Санал худалдан авах үйлдэлд эрүүгийн хариуцлага ногдуулж, хохирлын хэмжээнээс хамааран (1) нийтийн албанд томилогдох эрхийг нэгээс таван жил хүртэл хугацаагаар хасах, (2) 450 нэгжээс 5400 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, 3) зургаан сараас таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэл оногдуулах зохицуулалттай.

Хоёрдугаарт, Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд сонгогчийн санал худалдан авах үйлдэлд холбогдох зохицуулалтууд туссан байна. Тухайлбал, хуулийн 5 дугаар зүйлд Монгол Улсын иргэний сонгох, сонгогдох эрх буюу иргэний сонгох, сонгогдох эрхийг хууль бусаар хязгаарлах, сонгогчоос саналаа чөлөөтэй өгөхөд нь хөндлөнгөөс нөлөөлөх, саад учруулахыг хориглох зохицуулалт байна.

Хуулийн 48 дугаар зүйлд сонгуулийн шударга байдлыг хангах, сонгогчдын саналд хууль бус байдлаар нөлөөлөхөөс урьдчилан сэргийлэх агуулга бүхий хууль бус сурталчилгааг хориглох зохицуулалт тусгагдсан байна. Тус зохицуулалтын хүрээнд сонгуулийн жил эхэлснээс санал авах өдрийг дуустал хугацаанд дараах үйлдлүүдийг хийхийг хатуу хориглосон. Үүнд, сонгогчдын саналыг хууль бус байдлаар татах дараах оролдлого, үйлдлүүд хамаарна:

- мөнгө, эд зүйл тараах; хөнгөлөлттэй үнээр бараа худалдах; үнэ төлбөргүй үйлчилгээ үзүүлэх (48.1.1);
- нийтийг хамарсан арга хэмжээ зохион байгуулах, эсхүл ивээн тэтгэх (48.1.2);
- сонгогчдыг гадаад, дотоодод аялуулж амрах (48.1.3);
- ирээдүйд мөнгө, эд бараа тараахаар амлах (48.1.4);
- хишиг, хувь, хувьцаа тараах, ажилд зуучлах амлалт өгөх (48.1.5);
- сонгуульд оролцохоос татгалзахыг уриалах (48.1.6);
- улс төрийн чансаа тогтоох зорилготой санал асуулга зохион байгуулах, нийтлэх (48.1.7).
- тухайн жилийн төсөвт тусгаагүй нийгмийн халамж, хамгааллын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, амлалт өгөх, зарлах (48.1.8).
- сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт тусгагдаагүй аливаа зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх талаар амлалт авахыг хориглох (48.5.3);
- төрийн болон орон нутгийн өмч ашиглан санал худалдан авахыг хориглох (48.5.4);
- сонгуулийн сурталчилгаа хийх эрх бүхий этгээдийн нэрийн өмнөөс хууль бус сурталчилгаа хийхийг хориглох (48.11).

Хуулийн 11 дүгээр бүлэгт хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага, гомдол маргаан хянан шийдвэрлэх харьяалал хэсэгт *“Сонгуулийн тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол Зөрчлийн тухай хууль болон Төрийн албаны тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”* хэмээн холбогдох зохицуулалт агуулсан хуулиудыг заасан. Тус бүлгийн 81.6 дугаар зүйлд *“Сонгогчид бэлэн мөнгө, эд зүйл тараасныг сонгогч баримттайгаар цагдаагийн байгууллагад мэдэгдэж болно”*, 81.7 дугаар зүйлд *“Сонгогчид хууль бусаар мөнгө, эд зүйл тараасан болох нь тогтоогдсон бол мэдээлэл гаргасан иргэн тараасан бэлэн мөнгө болон эд барааны үнийн дүнг арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн урамшууллыг гэм буруутай этгээдээс гаргуулахаар шаардах эрхтэй”* хэмээн сонгогчдын санал худалдан авалтын эсрэг, сонгуулийн шударга байдлыг хангах, санал худалдан авах явдлыг илрүүлэх, таслан зогсоох үйл ажиллагааг урамшуулах зорилго бүхий тусгай зохицуулалт байна.

Гуравдугаарт. Зөрчлийн тухай хуулийн 17 дугаар бүлэгт улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг зөрчил буюу сонгуулийн хууль тогтоомжийг зөрчиж сонгогчийн саналыг татах зорилгоор хийх үйлдэл, үйл ажиллагааг тодорхойлж, хориглосон байна (Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйлийн 16 дахь хэсэгт). Үүнд:

- бараа, эд зүйл хөнгөлөлттэй үнээр худалдсан, үйлчилгээ үнэ төлбөргүй, хөнгөлөлттэй үзүүлэх;
- нийтийг хамарсан арга хэмжээ (уралдаан тэмцээн, баяр наадам, урлагийн тоглолт, дайллага, цайллага) зохион байгуулж, ивээн тэтгэх;
- сонгогчдыг гадаад, дотоод аялалд оролцуулах, амралт сувилалд амраах;
- ирээдүйд мөнгө, эд бараа өгөхөөр гэрээ байгуулах;
- хишиг, хувь, хувьцаа олгох, ажилд оруулах, нийгмийн халамжийн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх амлалт өгөх;
- сонгуульд оролцохоос татгалзах, сонгуулийн хууль тогтоомж зөрчихийг уриалах;
- улс төрийн чансаа тогтоох санал асуулга зохион байгуулах; Эдгээр үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлага нь (1) хувь хүн 20,000 нэгжтэй тэнцэх торгууль; (2) хуулийн этгээдэд 200,000 нэгжтэй тэнцэх торгууль оногдуулна.

Дээрх зохицуулалтаас гадна, Зөрчлийн тухай хуульд сонгогчийн саналыг худалдан авахыг хориглосон дараах тодорхой зохицуулалтууд байна.

- санал авах өдөр согтууруулах ундаа худалдсан, олон нийтийг хамарсан арга хэмжээ зохион байгуулсан, худалдаа үйлчилгээ явуулсан бол хүнд 10,000 нэгжтэй тэнцэх, хуулийн этгээдийг 100,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний торгууль (34-р хэсэг);
- сонгогч саналын хуудсыг авч гарсан, санал өгөхдөө мөнгө, эд зүйл шаардсан бол 10,000 нэгжтэй тэнцэх торгууль (30-р хэсэг);
- сонгуулийн хуульд зааснаас бусад журмаар сонгуулийн сурталчилгаа явуулсан бол 20,000-200,000 нэгжийн торгууль ногдуулах (18-р хэсэг) зохицуулалттай байна.

ХОЁР. УЛС ТӨРИЙН САНХҮҮЖИЛТИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

Улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн зохицуулалтыг улс орнууд хууль тогтоомждоо ялгаатай байдлаар зохицуулжээ. Тухайлбал, Ардчилал, сонгуульд дэмжлэг үзүүлэх олон улсын хүрээлэн (цаашид АСДҮОУХ гэх), Макс Планкийн хүрээлэн, Венецийн комисс, Сонгуулийн тогтолцооны олон улсын сан, Эдийн засаг хамтын ажиллагаа хөгжлийн байгууллага (цаашид ЭЗХАХБ гэх), Европын аюулгүй байдал хамтын ажиллагааны байгууллага (цаашид ЕАБХАБ гэх) зэргийн нэгтгэсэн судалгаа, гарын авлага, дэлхийн 181 улсын хууль тогтоомжийн мэдээллийн сан бүхий өгөгдөлд үндэслэн улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан судалбал, давхардсан зохицуулалтаар бие даасан хуулиар зохицуулсан 37 улс, улс төрийн намын тухай хуулиар зохицуулсан 41 улс, сонгуулийн хуулиар зохицуулсан 46 улс, бусад хууль тогтоомжоор зохицуулсан зургаан улс хэмээн тус тус ангилах боломжтой байна.⁸

Улс төрийн санхүүжилтийг бие даасан хуулиар зохицуулдаг 37 улс байна. Үүнд:

Хүснэгт 3: Улс төрийн санхүүжилтийн бие даасан хуулиар зохицуулсан улсууд

Европ тив	Австри, Бельги, Хорват, Кипр, Дани, Финланд, Франц, Грек, Унгар, Исланд, Итали, Латви, Литва, Люксембург, Нидерланд, Португал, Румын, Серби, Испани, Швед, Их Британи, Босни ба Херцеговина.
Өмнөд Америк тив	Аргентин, Боливи, Чили, Уругвай.
Ази тив	Солонгос, Япон, Израиль, Энэтхэг, Зүүн Тимор, Сингапур, Узбекистан, Бутан.
Африк тив	Өмнөд Африк, Зимбабве, Гана.

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Улс төрийн санхүүжилтийг улс төрийн намын тухай хуульд зохицуулсан 41 улс байна. Үүнд:

Хүснэгт 4: Улс төрийн санхүүжилтийг Улс төрийн намын тухай хуульд зохицуулсан улсууд

Европ тив	Болгар, Чех, Энэтхэг, Герман, Норвеги, Польш, Словак, Словени, Украин.
Өмнөд Америк тив	Бразил, Колумб, Эквадор, Гватемал, Гондурас, Перу, Венесуэл.
Ази тив	Турк, Армени, Гүрж, Азербайжан, Бангладеш, Индонез, Камбож, Тайланд, Казахстан, Киргиз, Тажикстан, Туркменистан, Бутан, Монгол.
Африк тив	Марокко, Тунис, Мадагаскар, Сенегал, Мозамбик, Этиоп, Танзани, Уганда, Кени, Замби, Камерун.

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Улс төрийн санхүүжилтийг сонгуулийн тухай хуулиар зохицуулж буй улсууд 46 улс байна. Үүнд:

Хүснэгт 5: Улс төрийн санхүүжилтийг сонгуулийн тухай хуульд зохицуулсан улс орнууд

Австрали ба Далайн орнууд	Австрали, Шинэ Зеланд.
Хойд Америк	Канад, Америк.
Өмнөд Америк тив	Бразил, Колумб, Коста Рика, Доминикан, Эквадор, Эл Сальвадор, Гватемал, Гондурас, Мексик, Никарагуа, Панам, Парагвай, Перу, Венесуэл.
Ази тив	Турк, Армени, Гүрж, Азербайжан, Пакистан, Шри Ланка, Индонез, Малайз, Филиппин, Тайланд, Казахстан, Кыргызстан, Тажикстан, Бутан.
Африк тив	Тунис, Ботсвана, Нигери, Мадагаскар, Сенегал, Мозамбик, Гамби, Этиоп, Уганда, Зимбабве, Замби, Камерун.

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар

⁸ International IDEA (2003) [2023]. Political Finance Database. Хандах: <https://www.idea.int/data-tools/data/political-finance-database>. Хандсан огноо: 2025-02-16.

2.1. Бүгд Найрамдах Солонгос Улс

Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Үндсэн хуулийн⁹ 8 дугаар зүйлд “улс төрийн нам”, 116 дугаар зүйлд “сонгууль ба улс төрийн санхүүжилт”-ийн тухай зохицуулсан нь улс төрийн санхүүжилттэй холбоотой гол зохицуулалтууд байна. Тухайлбал, Үндсэн хуулийн 8 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Төр нь хуулиар тогтоосон нөхцөлийн дагуу улс төрийн намыг хамгаалах бөгөөд тэдгээрийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай санхүүжилтийг олгоно” гэж, 116 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Хуульд өөрөөр заагаагүй бол сонгуультай холбоотой зардлыг улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчдэд ноогдуулахгүй” хэмээн зохицуулсан. Үндсэн хуульд тусгасан эдгээр ерөнхий зарчмыг Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хууль болон Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулиар илүү нарийвчлан зохицуулсан.

Тус улсын намын санхүүжилтийн хөгжлийг тодорхойлсон дөрвөн чухал үе шатыг (1) 1965 онд институтчлэлийн эхлэл, (2) 1980 онд төрийн татаас болон улс төрийн санхүүжилтийн холбоо (PFAs)-ыг нэвтрүүлсэн явдал, (3) 1994 оны бүтцийн өөрчлөлт, (4) 2004 оны намын санхүүжилтийн шинэчлэл хэмээн ангилан авч үзэж болно.

Улс төрийн санхүүжилтийн тухай бие даасан хууль нь 1965 оноос эхлэн хэрэгжсэн бөгөөд улс төрийн санхүүжилтийн хандив, зарцуулалт, тайлагналт зэргийг зохицуулж, авлигаас урьдчилан сэргийлэх зорилготой. Харин Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль нь сонгуулийн санхүүжилт, зардлын хязгаар, төрөөс сонгуулийн кампанит ажилд үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийг нарийвчлан зохицуулдаг.¹⁰ Тиймээс БНСУ-ын улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн зохицуулалтыг тус хоёр хуульд хэрхэн тусгагдсан болохыг авч үзнэ.

Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль дахь зохицуулалт:

Ерөнхийлөгч, Үндэсний Ассамблейн гишүүд болон орон нутгийн захиргааны сонгуулийн үйл ажиллагааг зохицуулдаг Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 7-9 дүгээр бүлэгт улс төрийн санхүүжилттэй холбоотой зохицуулалтыг нарийвчлан зохицуулсан¹¹. Хураангуйг харвал:

Хүснэгт 6: БНСУ-ын Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн бүтэц

Хуулийн бүлэг	Зохицуулсан зүйл:
7 дугаар бүлэг: Сонгуулийн сурталчилгаа	112 дугаар зүйл - Хандивын үйл ажиллагааны тухай тодорхойлолт 113 дугаар зүйл - Нэр дэвшигч болон холбогдох этгээд хандив өгөхийг хязгаарлах 114 дүгээр зүйл - Улс төрийн нам, нэр дэвшигчийн гэр бүлийн хандивыг хязгаарлах 115 дугаар зүйл - Гуравдагч этгээдийн хандивыг хязгаарлах 116 дугаар зүйл - Хандив өгөхийг, шаардах үйлдлийг хориглох 117 дугаар зүйл - Хандив авах үйлдлийг хориглох 118 дугаар зүйл - Сонгуулийн дараа талархлын үйл ажиллагааг хориглох
8 дугаар бүлэг: Сонгуулийн зардал	119 дүгээр зүйл - Сонгуулийн зардал гэх ойлголтын тодорхойлолт 120 дугаар зүйл - Сонгуулийн зардалд тооцогдохгүй зардлууд 121 дүгээр зүйл - Сонгуулийн зардлын хязгаарын тооцоолол 122 дугаар зүйл - Сонгуулийн зардлын хязгаарыг нийтэд мэдээлэх

⁹ БНСУ (1987). Constitution of Republic of Korea. Хандах:

https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?lang=ENG&hseq=1. Хандсан огноо: 2025-02-25.

¹⁰ Korean Ministry of Government Legislation. (n.d.). *Public Official Election Act*. Korea Law Information

Center. Хандах: <https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>. Хандсан огноо: 2025-02-25.

¹¹ Мөн тэнд.

	122-2 дугаар зүйл - Сонгуулийн зардлын нөхөн төлбөр 135 дугаар зүйл - Сонгуулийн ажлын албаны ажилтнуудад олгох урамшуулал ба бодит зардлын нөхөн төлбөр 135-2 дугаар зүйл - Сонгуулийн зардлын нөхөн төлбөрийн хязгаарлалт
9 дүгээр бүлэг: Сонгуультай холбоотой улс төрийн намын үйл ажиллагааны зохицуулалт	137 дугаар зүйл - Намын үзэл баримтлал, бодлогын талаар сонин дахь сурталчилгааны хязгаарлалт

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Хуулийн 7 дугаар бүлгийн 112 дугаар зүйлд хандив гэдгийг “тухайн сонгуулийн тойрогт харьяалагдах хувь хүн, байгууллага, бүлэг, эсхүл тухайн тойргийн иргэдийн уулзалт, арга хэмжээ гэх мэтэд (1) мөнгөн хөрөнгө, эд зүйлс, эсхүл бусад эд хөрөнгийн ашиг өгөх, (2) ашиг тус өгөхийг илэрхийлэх буюу үүнтэй холбоотойгоор амлалт өгөх байдлаар туслалцаа үзүүлэхийг хэлнэ”¹² хэмээсэн. Тус заалтын хүрээнд дараах зүйлсийг хандив өгөх үйлдэлд хамаарахгүй гэж үзсэн. Үүнд:

Хүснэгт 7: Улс төрийн үйл ажиллагаатай холбоотой хандивт тооцогдохгүй зардлууд

Улс төрийн үйл ажиллагаатай холбоотой энгийн зардлууд		
1	Намын үйл ажиллагааны дэмжлэг	Нам нь өөрийн салбар нэгжүүдийн үйл ажиллагааны зардлыг хариуцах, эсхүл ажилтнуудад цалин олгох нь хандивт хамаарахгүй. ¹³
2	Гишүүдийн хураамж	Намын гишүүд тухайн намын дүрэмд заасны дагуу гишүүнчлэлийн хураамж болон бусад татварыг төлөх нь хандивт хамаарахгүй.
3	Сонгуульд нэр дэвшигчдийн санхүүжилт	Сонгуулийн нэр дэвшигчдийн санхүүжилт буюу нам нь өөрийн гишүүд, сонгуульд нэр дэвшигчдэд улс төрийн санхүүжилт олгох боломжтой. Энэ нь улс төрийн үйл ажиллагааны нэг хэсэг тус хандив хамаарахгүй.
4	Сургалт ба сурталчилгаа	Намын үйл ажиллагааны сургалт ба сурталчилгаатай холбоотойгоор намын дотоод арга хэмжээ, гишүүдэд зориулсан сургалт болон бусад үйл ажиллагаанд гарын авлага, хэвлэл мэдээллийн материал, хямд үнэтэй тэмдэг, эсхүл маскот, цай, кофе гэх мэт энгийн ундаа (согтууруулах ундаа бус) өгөхийг зөвшөөрнө. ¹⁴
5	Хоол хүнс өгөх үйлчилгээ	Намын үйл ажиллагаанд зориулсан хоол хүнсний үйлчилгээ буюу намын салбар оффис, сонгуулийн төв байранд ирсэн хүмүүст хөнгөн зууш (цай, торт, кимбаб) болон бусад зүйлсийг энгийн хэмжээнд өгөхийг зөвшөөрнө. ¹⁵
6	Хурал ба арга хэмжээнүүд	Намын удирдлагууд болон албан тушаалтнууд оролцсон хурал, уулзалт, намын удирдагчдын санаачилгаар зохион байгуулсан хэлэлцүүлэг, санал солилцох уулзалт, дотоод бүтэц болон үндэсний хэмжээний ёслолын үйл ажиллагаанд энгийн хэмжээгээр хоол, уух зүйл өгөхийг зөвшөөрнө.
7	Ажилтнуудад зориулсан сургалт	Намын ажилчдад зориулсан сургалт, боловсролын үйл ажиллагааны үеэр хоол, байрлах байр, унааны зардлыг гаргах боломжтой. ¹⁶

¹² БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>

¹³ Мөн тэнд. §112.

¹⁴ Мөн тэнд. §112.

¹⁵ Мөн тэнд. §112.

¹⁶ Мөн тэнд. §112.

8	Олон нийтийг хамарсан сайн дурын ажил	Олон нийтийг хамарсан сайн дурын ажил буюу гамшгийн үеийн тусламж, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд туслах, хөдөө аж ахуйн ажилд тусламж үзүүлэх зэрэг сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцсон гишүүддээ хоол, унааны хөнгөлөлт (зардал бус) үзүүлэхийг зөвшөөрнө. ¹⁷
9	Бодлого боловсруулах уулзалтууд	Улс төрийн намын зүгээс үндэсний хэмжээний хурал, бодлого боловсруулах уулзалтад оролцсон гишүүдэд тээврийн хэрэгсэл, унааны зардлыг хариуцах боломжтой. ¹⁸
10	Шагнал гардуулах	Улс төрийн намын үндсэн ажилтнууд, эсхүл тэдний эхнэр/нөхөр, шууд хамаарал бүхий этгээдийн гэрлэлт, эсхүл нас барсан тохиолдсон үед мэндчилгээний бэлэг, эмгэнэлийн бэлэг өгөх үйлдэл хандив гэж тооцогдохгүй. ¹⁹ Жишээлбэл, намын дарга нь намын төв штабын ажилтнууддаа шинэ жил, сар шинийн баяр, намрын баяр, намын үүсгэн байгуулсан өдөр, эсхүл ажилтны төрсөн өдрөөр нь намын нэрийн өмнөөс бэлэг өгөх нь хандивт тооцогдохгүй.
11	Ёслолын үйл ажиллагаа	Ёслолын үйл ажиллагаатай холбоотой үйлдлүүд буюу хуульд тодорхойлж заасан хамаатан садны хүрээнд гэр бүлийн ёслол (гэрлэлт, оршуулга гэх мэт) болон бусад тэмдэглэлт үйл явдалд мэндчилгээний бэлэг, эмгэнэлийн бэлэг (мөнгөн тусламж, цэцгийн баглаа, цэцгийн сав зэрэг) өгөх нь хандивт тооцогдохгүй. ²⁰ Жишээлбэл, Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулиар сонгогдсон албан хаагч, эсхүл улс төрийн намын удирдлага өөрийн харьяа ажилтны гэр бүлийн гишүүний оршуулгад нийтлэг (зохих) хэмжээнд хандив өгөх нь зөвшөөрөгдөнө.
12	Орон нутагт хийх айлчлал	Хуулийн дагуу намын удирдагч орон нутагт айлчлахдаа тухайн бүсийн байгууллага, нийгмийн удирдагчидтай уулзахад энгийн хэмжээний хоол, ундаа өгөхийг зөвшөөрөх бөгөөд энэ нь хандивт тооцогдохгүй. ²¹
13	Үндэсний хэмжээний хурал	Нийтийн шинж чанартай арга хэмжээнд хамаарах буюу улс төрийн намын удирдлагын зүгээс төрд гавьяа байгуулсан хүмүүст зориулсан хүндэтгэлийн арга хэмжээ, үндэсний хэмжээний баяр ёслолын арга хэмжээ, нийтийн байгууламжийн нээлтийн ёслол, оршуулгын ёслол, холбоо болон бусад байгууллагын нээлтийн ёслол зэрэг арга хэмжээнд цэцгийн баглаа, цэцгийн сав, дурсгалын бэлэг өгөхийг зөвшөөрнө. ²²

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Дээрх зохицуулалтаас гадна олон нийтийн ашиг сонирхлын төлөө байгуулагдсан сан, эсхүл хандивын сан нь сонгуулийн өдөр хүртэл 4 жилийн хугацаанд тухайн сангийн зорилгод нийцүүлэн тогтмол олгож ирсэн мөнгөн тусламжийг үргэлжлүүлэн олгох үйлдлийг зөвшөөрнө. Гэвч дараах нөхцөлд энэ үйлдэл хориотой болно. Үүнд:

- сонгуулийн өдөр болохоос 120 хоногийн өмнөөс (хэрэв нөхөн сонгуулийн тов сонгуулийн өдөр хүртэл 120 хоногоос бага хугацаанд тогтоогдсон бол тухайн тов гарсан үеэс эхлэн);
- тусламжийн хэмжээ, тусламж хүртэх этгээд, эсхүл олгох арга барилыг өргөжүүлэх, өөрчлөх;
- нэр дэвшигч (эсхүл нэр дэвшихээр зорьж буй хүн) тухайн тусламжийг өөрөө биечлэн олгох, эсхүл тухайн нэр дэвшигчийн нэр, эсхүл түүний харьяалагдах

¹⁷ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §112. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

¹⁸ Мөн тэнд. §112.

¹⁹ Мөн тэнд. §112.

²⁰ Мөн тэнд. §112.

²¹ Мөн тэнд. §112.

²² Мөн тэнд. §112.

намын нэр дээрх тусламж гэж харагдахаар байдлаар олгох тохиолдолд зөвшөөрөхгүй.

Шашны байгууллагад хандив өгөх буюу шашин шүтдэг хүмүүс (албан хаагчид) өөрсдийн байнга очдог сүм, хийдэд ердийн хэмжээний хандив, эсхүл бараа бүтээгдэхүүн хандивлахыг зөвшөөрнө.²³ Сонгуулийн кампанит ажилтай холбоотой үйлдлүүд буюу сонгуулийн кампанит ажлын үеэр нэр дэвшигч, Үндэсний Ассамблейн гишүүн, нэр дэвшигчид, урьдчилсан байдлаар сонгогдсон хүмүүстэй хамт яваа хүнийг хооллох, цай уух боломжийг нийтлэг хэмжээнд олгохыг зөвшөөрнө.²⁴ Энэ тохиолдолд дагалдах хүн гэдэгт хэнийг ойлгож хамруулах хүрээг Үндэсний сонгуулийн хорооны журмаар тогтооно.²⁵

Соёлын болон олон нийтийг хамарсан арга хэмжээнд шагнал олгох буюу соёл, урлаг, спортын арга хэмжээнд шагнал (шагналын бэлэггүй) олгохыг зөвшөөрнө.²⁶ Улс төрийн үйл ажиллагааны тайлангийн хурал, бодлогын хэлэлцүүлэг, номын нээлтийн арга хэмжээ болон бусад төрөл бүрийн үйл ажиллагаанд оролцсон хүмүүст нийтлэг хэмжээнд цай, кофе зэрэг ундаа (согтууруулах ундаа бус) өгөх үйлдлийг хандивт тооцохгүй. Мөн сонгуулийн төв байр, эсхүл намын сонгуулийн төв байрны нээлтийн ёслол, самбар байрлуулах арга хэмжээ, эсхүл хаяг өлгөх арга хэмжээнд оролцсон намын удирдлага, намын гишүүд, эсхүл ажилтнуудад тухайн байр дотор, нийтлэг хэмжээнд хөнгөн зууш, хоол (согтууруулах ундаа бус) өгөх үйлдлийг хандивт тооцохгүй.²⁷

Хуулийн 114 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу нэр дэвшигч, эсхүл түүний гэр бүлийн гишүүнтэй холбоотой компаниудаас зохион байгуулсан дараах төрлийн арга хэмжээнүүдэд оролцсон ажилтнууд, тэдний гэр бүл, бизнесийн түншүүд болон хязгаарлагдмал хүрээний зочдод тухайн компанийн зардлаар тодорхой тохиолдлуудад (үүсгэн байгуулсан өдөр, ажилчдын спортын арга хэмжээ, оффисын нээлтийн ёслол гэх мэт) шилдэг ажилтны шагнал (нутгийн захиргааны ажилтан бус хүмүүст шагналын бэлэг гардуулахыг хориглоно), хоол хүнс, эсхүл хямд үнэтэй бэлэг гардуулах үйлдлийг зөвшөөрнө.²⁸

Хууль тогтоомжийн дагуу байгуулагдсан нийгмийн хамгааллын байгууллагын хамгаалалтын байранд хандив, эсхүл тусламжийн зүйлс өгөх, Гамшгийн тусламжийн тухай хуульд заасны дагуу Гамшгийн тусламжийн байгууллага (үүнд Үндэсний гамшгийн тусламжийн холбоо багтана) болон Улаан загалмайн нийгэмлэгийн тухай хуульд заасны дагуу Улаан загалмайн нийгэмлэгт байгалийн гамшиг болон бусад гэнэтийн гамшгийн хохирлыг арилгахад зориулан мөнгөн болон эд материалын тусламж үзүүлэх, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн халамжийн тухай хуулийн 58 дугаар зүйлд заасан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн халамжийн байгууллага (төлбөртэй халамжийн байгууллагыг үл хамааруулна)-д хандив, эсхүл тусламжийн зүйлс өгөх, Үндэсний амьжиргааны баталгааны тухай хуульд заасны дагуу халамжийн тэтгэмж хүртэх эрхтэй хүнд

²³ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §112. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

²⁴ Мөн тэнд. §112.

²⁵ Мөн тэнд. §112.

²⁶ Мөн тэнд. §112.

²⁷ Мөн тэнд. §112.

²⁸ Мөн тэнд. §112.

хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд буяны, эсхүл тусламжийн зүйлс өгөхийг зөвшөөрнө.

Түүнчлэн, буяны үйл ажиллагаа явуулдаг улсын байгууллага, орон нутгийн захиргаа, хэвлэл мэдээллийн байгууллага, нийгмийн байгууллага, шашны байгууллага болон улсын байгууллага, эсхүл орон нутгийн захиргаанаас зөвшөөрөл авч байгуулагдсан хуулийн этгээд, эсхүл байгууллагад хандив, эсхүл тусламжийн зүйлс өгөх (тусламжийн зүйлс, эсхүл түүний савлагаанд тухайн өгч буй хүний нэр, албан тушаал, эсхүл хамаарах улс төрийн намын нэрийг тусгасан бол уг үйлдэл нь хуулиар хориотой) үйлдлийг зөвшөөрнө. Эсхүл буяны болон тусламжийн үйл ажиллагаа явуулдаг улсын байгууллага, орон нутгийн захиргаа, эсхүл бусад нийтийн байгууллага болон хуулийн этгээдээр дамжуулан өнчин хүүхдүүдтэй ивээн тэтгэгчийн харилцаа тогтоож, тогтмол тусламжийн зүйлс өгч байсан үйлдэл, мөн улсын байгууллага, орон нутгийн захиргаа, эсхүл аврах, буяны байгууллагаас зохион байгуулсан өнчин хөвгүүд, охид, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, асран хамгаалагчгүй өндөр настнууд, хоол хүнсний дутагдалтай хүмүүс, гамшигт өртөгсөд хандив өгөхийг зөвшөөрнө. Үндэсний амьжиргааны баталгааны тухай хуульд заасны дагуу халамжийн тэтгэмж хүртэгчдэд тусламжийн зүйлс өгөх (гэхдээ тусламжийн зүйлс, эсхүл түүний савлагаанд тухайн өгч буй хүний нэр, албан тушаал, эсхүл хамаарах улс төрийн намын нэрийг тусгасан бол уг үйлдэл нь хуулиар хориотой), ажил эрхэлж буй өсвөр насныханд зориулсан үнэгүй төлбөргүй сургууль (оройн сургууль зэрэг багтана) ажиллуулах, эсхүл тухайн сургуульд сурагчдад хичээл заах үйлдэл нь хуулиар зөвшөөрөгдөх бөгөөд хандив өгөх үйлдэлд тооцогдохгүй.²⁹

Улсын байгууллага, эсхүл орон нутгийн захиргаа нь өөрийн төсөл, төсөвт суурилан хууль тогтоомжийн дагуу мөнгөн, эсхүл эд материалын тусламж үзүүлэх үйлдэл нь хуулиар зөвшөөрөгдөнө. Гэвч орон нутгийн захиргаа нь шагнал гардуулах тохиолдолд нэмэлт бэлэг өгөхийг хориглоно.

Орон нутгийн захиргаа нь өөрийн төсөл, төсөвт суурилж тухайн орон нутгийн захиргааны дүрэмд нарийвчлан заасан хүрээнд мөнгөн, эсхүл эд материалын тусламж үзүүлэх боломжтой. Хуулийн дагуу аврах, эсхүл буяны үйл ажиллагаа явуулдаг улсын байгууллага, эсхүл орон нутгийн захиргаа нь өөрийн төсөл, төсөвт суурилан тухайн улсын байгууллага, эсхүл орон нутгийн захиргааны нэрийн өмнөөс тусламж, эсхүл буяны үйл ажиллагаа явуулахыг зөвшөөрнө.³⁰

Сонгуулийн өдрөөс 60 хоногийн өмнө улсын байгууллага, орон нутгийн захиргаа, эсхүл нийтийн байгууллагын удирдлага нь үйл ажиллагааны нөхцөл байдлыг ойлгох зорилгоор, эсхүл жилийн эхлэлд хяналт шалгалт хийх зорилгоор доод шатны байгууллагад зочлох боломжтой. Энэ үеэр тус байгууллагын төсөв, төлөвлөгөөний хүрээнд оролцсон төрийн албан хаагч, ажилтан, харьяа байгууллагын удирдлага болон ёслолын арга хэмжээний хүрээнд хүрэлцэн ирсэн орон нутгийн иргэдийн төлөөлөлд ердийн хэмжээнд хоол хүнс (орон нутгийн захиргааны удирдлагын хувьд хөнгөн зууш) өгөх үйлдлийг хуулиар зөвшөөрнө.³¹

²⁹ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act).

§112. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

³⁰ Мөн тэнд. §112.

³¹ Мөн тэнд. §112.

Улсын байгууллага, эсхүл орон нутгийн захиргаа нь яаралтай асуудал шийдвэрлэх зорилгоор өөрийн төсөв, төлөвлөгөөний хүрээнд тухайн байгууллагын нэрийн өмнөөс мөнгөн, эсхүл эд материалын тусламж үзүүлэхийг зөвшөөрнө.³²

Сонгуулийн бус үед улсын байгууллагаас шагнал (ачлалт хүү, ачлалт бэр, үлгэр жишээ иргэн, гавьяат гэх мэт) гардуулахыг зөвшөөрнө. Мөн улсын байгууллага, орон нутгийн захиргаа нь тухайн бүс нутгийн зарим хөдөлмөр эрхлэгчдэд (хүрээлэн орчин цэвэрлэгч, гутал өнгөлөгч, сонин борлуулагч, шуудан зөөгч гэх мэт) урамшууллын зүйлс гардуулахыг зөвшөөрнө.³³

Үндэсний Ассамблейн гишүүн болон орон нутгийн хурлын гишүүн өөрийн албан үүргийн хүрээнд байнгын оффис, эсхүл байнгын оффисгүй тохиолдолд Сонгуулийн төв Хорооны журмаар тогтоосон түр оффис, эсхүл тухайн намын байранд үнэ төлбөргүй зөвлөгөө өгөхийг зөвшөөрнө. Хуульч, эмч зэрэг хуулиар тодорхойлсон мэргэжлийн эрх бүхий мэргэжилтэн өөрийн үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор өөрийн байгуулсан цахим хуудсаар дамжуулан хууль, эрүүл мэнд зэрэг мэргэжлийн хүрээнд үнэ төлбөргүй зөвлөгөө өгөхийг зөвшөөрнө.³⁴

Мөн хуулийн 114 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу нэр дэвшигч, эсхүл түүний гэр бүлийн гишүүнтэй холбоотой компани нь өөрийн бизнесийн үйл ажиллагааны хүрээнд хуанли, тэмдэглэлийн дэвтэр, ширээний тэмдэглэл, мемо самбар зэрэг сурталчилгааны зүйлсийг тараах нь зөвшөөрөгдөнө. Гэхдээ уг сурталчилгаанд нэр дэвшигчийн нэр, албан тушаал, эсхүл зураг байршуулахыг хориглоно.³⁵

Хуульд заасан бусад зөвшөөрөгдсөн үйлдлүүд буюу Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлээс 4 дүгээр зүйл хүртэлх заалтуудаас бусад хууль тогтоомжийн дагуу мөнгөн болон эд материалын тусламжийг хандивлах, дэмжлэг үзүүлэх, эсхүл өгөх үйлдэл мөн, дээрх үйлдлийг Сонгуулийн хяналтын хорооны журамд заасны дагуу зөвшөөрөгдсөн тохиолдолд хориглогдохгүй. Хандивтай холбоотой зохицуулалтын хүрээнд дурдагдсан “нийтлэг хэмжээтэй хоол хүнс, ундаа” гэж Сонгуулийн хяналтын хорооны журамд заасан тодорхой мөнгөн хязгаарын хүрээнд, ёс заншлын хүрээнд зохих хэмжээнд өгч, тухайн газар дээр нь хэрэглэгдэх зүйлийг ойлгоно.³⁶

Хуулийн 113 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт нэр дэвшигч болон бусад эдгээд хандив өгөх зохицуулалтыг буюу Үндэсний Ассамблейн гишүүн, орон нутгийн хурлын гишүүн, орон нутгийн захиргааны тэргүүн, улс төрийн намын дарга, нэр дэвшигч (нэр дэвшихээр зорьж буй хүн багтана) болон тэдний эхнэр/нөхөр нь тухайн сонгуулийн тойрогт харьяалагдах хүн, байгууллага, холбоо, байгууламжид хандив өгөхийг хориглосон. Мөн тухайн сонгуулийн тойргоос гадна байршсан боловч тус тойргийн иргэдтэй холбоо хамаарал бүхий хүн, байгууллага, холбоо, байгууламжид ч хандив өгөхийг хориглосон.³⁷ Хоёр дахь хэсэгт дээрх үйлдлийг хийлгэх үүднээс хэн боловч хандив өгөх үйлдлийг амлах, даалгах, урамшуулах, зуучлах, эсхүл шаардах үйлдлийг хийхийг хориглосон.³⁸

³² Мөн тэнд. §112.

³³ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §112. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

³⁴ Мөн тэнд. §112.

³⁵ Мөн тэнд. §112.

³⁶ Мөн тэнд. §113.

³⁷ Мөн тэнд. §113.

³⁸ Мөн тэнд. §113.

Хуулийн 114 дүгээр зүйлд Улс төрийн нам болон нэр дэвшигчийн гэр бүлийн гишүүдийн хандив өгөхийг хориглох тухай зохицуулсан. Энэ заалтын нэг дэх хэсгийн хүрээнд дараах этгээдүүд нь сонгуулийн өмнөх хугацаанд тухайн сонгуультай холбоотойгоор, эсхүл сонгуулийн үеэр тухайн сонгуультай холбоотой эсэхээс үл хамааран нэр дэвшигч, эсхүл түүний харьяалагдах намын төлөө ямар нэгэн хандив өгөх хориотой. Үүнд:

- улс төрийн нам буюу Улс төрийн намын тухай хуулийн 37 дугаар зүйл 3 дахь хэсэгт заасан намын удирдах зөвлөл болон нам байгуулах бэлтгэлийн хорооны гишүүд;
- улс төрийн намын сонгуулийн төв штабын дарга;
- нэр дэвшигч (нэр дэвшихийг зорьж буй хүн);
- нэр дэвшигчийн эхнэр/нөхөр, эх эцэг, хүүхэд, ах/эгч/дүү, нэр дэвшигчийн хүүхэд, эсхүл ах/эгч/дүүгийн эхнэр/нөхөр;
- сонгуулийн кампанит ажлын менежер, сонгуулийн холбооны төвийн дарга, сонгуулийн ажилтан, санхүү хариуцагч, илтгэгч, ярилцлага, хэлэлцүүлгийн оролцогч;
- нэр дэвшигч, эсхүл түүний гэр бүлийн гишүүнтэй холбоотой компани, бусад хуулийн этгээд болон тэдгээрийн ажилтан хамаарна.

Дээрх ангилалд хамаарах хүмүүсийн хийсэн хандив нь тухайн сонгуультай шууд холбоогүй байсан ч хамааралтай хандивт тооцогдоно.³⁹

Заалтын хоёр дахь хэсэгт “нэр дэвшигч, эсхүл түүний гэр бүлийн гишүүдтэй холбоотой компани” гэж дараах нөхцөлүүдийн аль нэгэнд хамаарах байгууллагыг ойлгоно. Үүнд:⁴⁰

- нэр дэвшигч нь тухайн байгууллагад удирдах албан тушаалтан, ажилтан, эсхүл гишүүн, эсхүл нэр дэвшигч тухайн байгууллагыг байгуулахад санхүүгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн, удирдлагад оролцож байгаа, эсхүл тухайн байгууллагын хууль, дүрэм, журмын хүрээнд шийдвэр гаргалтад бодитой нөлөөлөх боломжтой бол;
- нэр дэвшигчийн гэр бүлийн гишүүн нь тухайн байгууллагад удирдах албан тушаалтан, ажилтан, эсхүл гишүүн байдлаар оролцож байгаа, эсхүл тухайн байгууллагыг байгуулахад санхүүгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн, удирдлагад нь оролцож байгаа, эсхүл тухайн байгууллагын дүрэм, журам, хууль эрх зүйн хүрээнд шийдвэр гаргалтад бодитой нөлөөлөх боломжтой бол;
- нэр дэвшигчийн харьяалагдах улс төрийн нам, эсхүл Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуульд заасан нэр дэвшигчийг дэмжих зорилгоор байгуулагдсан дэмжлэгийн сан.

Хуулийн 115 дугаар зүйлд гуравдагч этгээдийн хандивыг зохицуулсан. Хуулийн 113 дугаар зүйл (Нэр дэвшигч болон бусад этгээдийн хандив өгөхийг хориглох) болон 114 дугаар зүйл (Улс төрийн нам болон нэр дэвшигчийн гэр бүлийн гишүүдийн хандив өгөхийг хориглох)-д дурдагдаж заагдаагүй этгээд (хэн боловч) сонгуультай холбоотойгоор нэр дэвшигч (нэр дэвшихээр зорьж буй хүн), эсхүл түүний харьяалагдах улс төрийн нам (үүнд нам байгуулах бэлтгэлийн хороог багтаана)-ын төлөө хандив өгөх, эсхүл хандив өгөхийг зохион байгуулахыг хориглосон.⁴¹ Энэ заалтын хүрээнд нэр

³⁹ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act).

§114. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

⁴⁰ Мөн тэнд. §114.

⁴¹ Мөн тэнд. §114.

дэвшигч эсхүл түүний намын нэр дээр хандив өгсөн, эсхүл нэр дэвшигч эсхүл түүний намын нэрээр хандив өгч байгаа мэт харагдахуйц байдлаар хандив өгсөн үйлдэл нь тухайн сонгуультай холбоотойгоор нэр дэвшигч эсхүл намын төлөө хийсэн хандивт тооцогдоно.⁴²

Хуулийн 116 дугаар зүйлд хандив өгөхийг уриалах, шаардахыг хориглох тухай зохицуулсан. Тухайлбал, хэн боловч сонгуультай холбоотойгоор хуулийн 113-аас 115 дугаар зүйлд заагдсан хандив өгөхийг хориглосон этгээдүүдээс хандив авах, хандив өгөхийг уриалах, эсхүл шаардах үйлдлийг хийх хориотой болно.⁴³

Хуулийн 117 дугаар зүйлд хандив хүлээн авахыг хориглох тухай зохицуулалтыг хуульчилсан. Энэ заалтын хүрээнд хэн боловч сонгуультай холбоотойгоор Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуулийн 31 дугаар зүйл (Хандив өгөхийг хязгаарлах тухай)-д заасны дагуу улс төрийн хандив өгөх эрхгүй этгээдээс хандив шаардах, эсхүл тэднээс хандив авах үйлдлийг хийхийг хориглосон.⁴⁴

Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 7 дугаар бүлэг хандивтай холбоотой зохицуулалтын төгсгөлд 118 дугаар зүйлээр сонгуулийн дараах талархал илэрхийлэх үйл ажиллагааг хориглох тухай зохицуулсан. Энэ заалтын хүрээнд, нэр дэвшигч, нэр дэвшигчийн гэр бүл, эсхүл улс төрийн намын албан тушаалтан нь сонгуулийн дараа тухайн нэр дэвшигчийн сонгогдсон эсэхээс үл хамааран сонгуулийн тойргийн иргэдэд баяр хүргэх, эсхүл хариу талархлын зорилгоор дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглодог. Үүнд:⁴⁵

- мөнгөн тусламж өгөх буюу зоог барих зэрэг эд материалын зүйлс өгөх үйлдэл;
- радио, телевиз, сонин, сэтгүүл болон бусад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зар сурталчилгаа хийх үйлдэл;
- автомашинаар цуваа үүсгэх, олон хүнтэй бүлэг болж гудамжаар жагсах, эсхүл гудамжинд дараалан чангаар хашхирах үйлдэл (хуулийн 79 дугаар зүйл (нийтийн газар илтгэл тавих, ярилцлага хийх)-ийн гурав дахь хэсэгт заасны дагуу автомашинаар сонгуульд сонгогдсон эсэх талаарх гудамжинд мэндчилгээ хийх үйлдэл нь дээрх хоригт орохгүй);
- олон нийт, иргэдийг цуглуулж, сонгуульд ялалтын баяр, эсхүл сонгогдоогүйд зориулсан арга хэмжээ зохион байгуулах үйлдэл;
- хэн нэгний сонгогдсон, эсхүл сонгогдоогүйтэй холбоотой сурталчилгааны хулдаасан хуудас (баннер) байрлуулах үйлдэл (сонгуулийн өдрөөс хойш 13 хоногийн турш тухайн сонгуулийн тойргийн хот/суурин/дүүрэг бүрт нэг ширхэг хулдаасан хуудас байрлуулахыг зөвшөөрнө).

Хуулийн 8 дугаар бүлэгт “сонгуулийн зардал”-тай холбоотой зохицуулалт хуульчлагдсан. Үүнээс 119 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “сонгуулийн зардал” гэдгийг “тухайн сонгуулийн кампанит ажлыг явуулахад шаардагдах мөнгөн хөрөнгө, эд материал болон өр төлбөр зэрэг тухайн нэр дэвшигч (нэр дэвшихээр бэлтгэж буй хүн багтаана)-ийн хариуцах бүхий л эд хөрөнгө, үнэ цэнтэй зүйлсийг хэлнэ” гэж заасан.⁴⁶ Дараах зардлууд сонгуулийн зардалд багтана. Үүнд:

⁴² БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §115. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

⁴³ Мөн тэнд. §116.

⁴⁴ Мөн тэнд. §117.

⁴⁵ Мөн тэнд. §118.

⁴⁶ Мөн тэнд. §119.

- нэр дэвшигчийн зүгээс сонгуулийн журмыг зөрчиж зарцуулсан мөнгө болон хандив өгөхийг хориглосон зохицуулалтыг зөрчиж гаргасан зардал;
- улс төрийн нам, намын сонгуулийн төв оффисын (штабын) дарга, нэр дэвшигчийн эхнэр/нөхөр болон шууд хамааралтай хүн, сонгуулийн кампанит ажлын менежер, сонгуулийн холбооны төвийн дарга, санхүүгийн хариуцагч нарын гаргасан зардал. Энэ зардал нь тухайн нэр дэвшигчийн сонгуулийн кампанит ажлын (хууль бус арга хэмжээ багтана) зардал болон хандив өгөхийг хориглосон заалтыг зөрчиж гаргасан зардал;
- сонгуулийн кампанит ажлын менежер, сонгуулийн холбооны төвийн дарга, санхүүгийн хариуцагчаар томилогдсон этгээд нь албан ёсоор томилогдохоос өмнө тухайн нэр дэвшигчийн сонгуулийн кампанит ажилд зарцуулсан зардал болон хандив өгөхийг хориглосон заалтыг зөрчиж гаргасан зардал;
- энэ зүйлийн 2 болон 3 дугаар хэсэгт хамаараагүй бусад этгээдүүд нь тухайн нэр дэвшигч, эсхүл 2 ба 3 дугаар зүйлд заасан этгээдүүдтэй хамтран зохион байгуулсан сонгуулийн кампанит ажлын зардал болон хандив өгөхийг хориглосон заалтыг зөрчиж гаргасан зардал хамаарна.

Хуулийн 119 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “орлого”, 3 дахь хэсэгт “зарцуулалт”, 4 дэх хэсэгт “санхүүгийн хариуцагч” гэдгийг тус тус тайлбарласан. Тухайлбал, орлого гэж сонгуулийн зардлыг нөхөх зорилгоор хүлээн авсан мөнгөн хөрөнгө болон мөнгөн хөрөнгөд хөрвүүлэх боломжтой эд материал, эсхүл хүлээн авахаар амласан эд хөрөнгийн үнэ цэнэ бүхий аливаа ашгийг ойлгоно. “Зарцуулалт” гэж сонгуулийн зардлыг гаргах, хүлээлгэн өгөх, эсхүл ийм амлалт өгөх үйлдлийг ойлгоно. “Санхүүгийн хариуцагч” гэж Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуулийн 34 дугаар зүйл, Санхүүгийн хариуцагчийг томилох болон мэдэгдэх журмын 1 дүгээр хэсгийн 5 болон 6 дугаар заалт, эсхүл 3 дугаар хэсэгт заасны дагуу албан ёсоор томилогдсон хүнийг хэлнэ.⁴⁷

Хуулийн 120 дугаар зүйлд сонгуулийн зардалд хамаарахгүй зардлуудыг тодорхойлсон.⁴⁸ Үүнд:

- сонгогчийн дэмжлэг авахад зарцуулсан зардал буюу сонгуулийн кампанит ажлыг бэлтгэхэд шаардагдах зардал;
- улс төрийн намын нэр дэвшигчийг сонгох хурал болон бусад дотоод сонгуультай холбоотой улс төрийн намын үйл ажиллагаанд шаардагдах зардал;
- сонгуультай холбоотойгоор улс, орон нутгийн захиргаа, эсхүл Сонгуулийн төв байгууллагад төлөх барьцаа хөрөнгө, татвар, хураамж, бүх төрлийн шимтгэл зэрэг зардал;
- сонгуулийн төв оффис болон холбооны төв оффисын утасны төлбөр, цахилгааны төлбөр, усны төлбөр зэрэг ашиглалтын зардал багтах ба энэ нь сонгуулийн өмнө улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчийн зүгээс төлж байсан зардал;
- сонгуулийн төв оффис болон холбооны төв оффисыг байгуулах, ашиглалт үйлчилгээний зардал;
- улс төрийн нам, нэр дэвшигч, сонгуулийн менежер, холбооны төвийн дарга, сонгуулийн ажилтан, санхүүгийн хариуцагч, илтгэгч болон хэлэлцүүлэгт

⁴⁷ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §119. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>

⁴⁸ Мөн тэнд. §120.

оролцогчийн ашиглаж буй автомашины (91 дүгээр зүйлд заасан өсгөгч төхөөрөмж бүхий автомашин болон завь багтана) ашиглалтын зардал;

- гуравдагч этгээд нь улс төрийн нам, нэр дэвшигч, сонгуулийн менежер, холбооны төвийн дарга, эсхүл санхүүгийн хариуцагчтай хамтран үйл ажиллагаа явуулаагүй бөгөөд тодорхой нэр дэвшигчийн сонгуулийн кампанит ажилд зориулан гаргасан харилцаа холбооны төлбөр зэрэг зардал;
- хуулийн 112 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан хандив гэж тооцогдохгүй зардал;
- сонгуулийн дараах ажлуудыг цэгцлэх зорилгоор гарсан зардал буюу сонгуулийн үеэр ашигласан самбар, хаяг, постер, наалтуудыг буулгах, хог хаягдлыг цэвэрлэх зэрэгт холбогдох зардал;
- нэр дэвшигч (нэр дэвшихийг зорьж буй хүн багтаана)-ийн сонгуулийн талаарх олон нийтийн санал асуулга явуулахад зарцуулсан зардал.

Хуулийн 121 дүгээр зүйлд сонгуулийн зардлын дээд хэмжээг тооцох аргачлалыг хуульчилсан байна. Энэ зүйлийн нэг дэх хэсэгт “сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ нь сонгуулийн төрөл тус бүрт дараах байдлаар тооцогдоно. Энэ тохиолдолд нэг сая воноос доош дүнг нэг сая воноор тооцно” хэмээсэн.⁴⁹ Сонгуулийн зардлын дээд хэмжээг хүснэгтлэн харуулав.

Хүснэгт 8: БНСУ-ын Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуульд заасан сонгуулийн зардал тооцох аргачлал

Сонгуулийн төрөл	Тооцоолох аргачлал
Ерөнхийлөгчийн сонгууль	Хүн амын тоо × 950 вон
Үндэсний Ассамблейн гишүүн тойрогт өрсөлдөх	100 сая вон + (Хүн амын тоо × 200 вон) + (хот/суурин/дүүргийн тоо × хоёр сая вон) <i>Нэмэлт: Хэрэв нэг тойрогт хоёр ба түүнээс дээш орон нутгийн нэгж орсон бол нэг нэгж нэмэгдэх бүрт 15 сая вон нэмнэ.</i>
Үндэсний Ассамблейн гишүүн намын жагсаалтаар нэр дэвших	Хүн амын тоо × 90 вон
Орон нутгийн хурлын тойргийн гишүүний сонгууль	40 сая вон + (Хүн амын тоо × 100 вон)
Орон нутгийн хурлын намын жагсаалтаар нэр дэвшигчдийн сонгууль	40 сая вон + (Хүн амын тоо × 50 вон)
Аймаг/хотын захирагчийн сонгууль (онцгой хот, мегаполис)	40 сая вон + (Хүн амын тоо × 50 вон)
Аймгийн захирагчийн сонгууль	800 сая вон (Хүн амын тоо нэг саяас доош бол 300 сая вон) + (Хүн амын тоо × 250 вон)
Дүүрэг/хот/суурины тойргийн гишүүний сонгууль	35 сая вон + (Хүн амын тоо × 100 вон)
Дүүрэг/хот/суурины намын жагсаалтаар нэр дэвшигчдийн сонгууль	35 сая вон + (Хүн амын тоо × 50 вон)
Дүүрэг/хот/суурины захирагчийн сонгууль	90 сая вон + (Хүн амын тоо × 200 вон) + (хот/суурин/дүүргийн тоо × нэг сая вон)

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Дээрх сонгуулийн зардлыг тооцохдоо улсын хэрэглээний үнийн хэлбэлзлийн харьцааг (хязгаарлагдмал дүнг тооцох харьцаа гэх) хэрэглэх замаар нэмэгдүүлж,

⁴⁹ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §121. Хандах: <https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

бууруулж болно. Ингэхдээ БНСУ-ын Статистикийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасны дагуу жил бүр зарладаг үндэсний хэрэглээний үнийн хэлбэлзлийн харьцааг хэрэглэнэ.⁵⁰

Хуулийн 121 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт дээрх хэсэгт тооцоолсон дүнд хэрхэн залруулга хийхийг тодорхойлсон. Тодруулбал, өмнөх сонгууль болсон үеэс хойш эдийн засаг, үнийн түвшинд гарсан өөрчлөлтийг харгалзан зардлын дээд хэмжээг нэмэх буюу бууруулах боломжтой.⁵¹ Үүнийг хэрэгжүүлэхдээ улсын хэмжээнд зарлагддаг хэрэглээний үнийн индексийн өөрчлөлтийн хувийг ашиглана. Энэ өөрчлөлтийг Статистикийн тухай хуулийн дагуу Үндэсний статистикийн хорооноос жил бүр инфляцын үзүүлэлт хэлбэрээр зарладаг. Үүнийг өөрөөр, сүүлийн сонгуулиас хойших инфляцын хэмжээгээр сонгуулийн зардлын дээд хязгаарыг үржүүлж нэмэгдүүлнэ (эсхүл дефляци гарсан бол бууруулна)⁵² Шинэчилсэн итгэлцүүр (коэффициент)-ийг тусгайлан тогтоож, тухайн сонгуулийн тойргийн сонгуулийн хороо бүр энэ хувь хэмжээг ашиглан эцсийн дээд хэмжээг тооцож олон нийтэд зарладаг. Иймээс сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ нь (хуульд заасан суурь томъёогоор тооцсон дүн) × (инфляцын залруулгын итгэлцүүр) гэсэн ерөнхий зарчмаар гаргадаг.⁵³

Сонгуулийн зардлын дээд хязгаар тогтоохтой холбоотой зохицуулалтыг БНСУ-ын Үндэсний сонгуулийн хорооноос сонгуулийн шударга байдлыг хангах гол хэрэгслүүдийн нэг бөгөөд энэхүү зохицуулалтаар хязгаар зааснаар эд хөрөнгөтэй, санхүүгийн боломж ихтэй нэр дэвшигч бусдаас хэт давуу байдал олж авахын тулд хэт их мөнгө зарцуулж, сонгогчдын саналыг мөнгөөр худалдаж авах эрсдэлийг хязгаарладаг хэмээн тайлбарласан.⁵⁴ Өөрөөр хэлбэл, бүх нэр дэвшигчид хуульд тэнцүү нөхцөлөөр, тодорхой хүрээнд зардал гаргаж сурталчилгаа хийх боломжтой тул “тэгш гарааны нөхцөл” бүрдүүлэх зорилготой.⁵⁵ Энэ зохицуулалт нь сонгуулийн зардлыг хэт өсгөхгүй байхад, мөн сонгууль будилаантахгүй, шударга явагдах нөхцөлийг бүрдүүлдэг ач холбогдолтой.⁵⁶

Хуулийн 121 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт сонгуулийн кампанит ажлын ажилтнуудад олгох цалин хөлс, нөхөн олговрын хэмжээг тогтоосон. Нэр дэвшигчид ажилтнууддаа өдрийн тогтмол цалин буюу “суурь хөлс” олгогддог бөгөөд энэ нь энгийн хөдөлмөрийн хөлснөөс нэмэгдсэн хэмжээтэй байна. Энэ заалтын дагуу сонгуулийн зардлыг нэмэгдүүлэх тохиолдолд доорх хоёр зардлыг сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ дээр нэмнэ.⁵⁷ Үүнд:

- нийт цалингийн өсөлт (цалингийн нэмэгдэл × сонгуулийн менежерийн тоо × сонгуулийн кампанит ажлын хугацаа);
- нийт үйлдвэрлэлийн ослын даатгалын хураамж;

⁵⁰ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §121. Хандах:

<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

⁵¹ Мөн тэнд. §121.

⁵² Мөн тэнд. §121.

⁵³ Мөн тэнд. §121.

⁵⁴ National Election Commission of the Republic of Korea. (n.d.). Campaign expenses. National Election Commission. Хандах: <https://www.nec.go.kr/site/eng/03/10301090000002020070601.jsp>. Хандсан: 2025-02-23.

⁵⁵ Мөн тэнд.

⁵⁶ Мөн тэнд.

⁵⁷ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §121. Хандах: <https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

(сонгуулийн менежерийн тоо × цалингийн хэмжээ × сонгуулийн кампанит ажлын хугацаа × үйлдвэрлэлийн ослын даатгалын хувь).

121 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт сонгуулийн зардлын хязгаарыг тооцоотой холбоотой тогтоох хувь хэмжээний шийдвэр болон бусад шаардлагатай асуудлыг БНСУ-ын Үндэсний сонгуулийн хорооноос гаргасан журмаар тогтооно.

Хуулийн 122 дугаар зүйлд сонгуулийн зардлын дээд хэмжээг нийтлэх буюу сонгуулийн хороо нь 121 дүгээр зүйлийн (Сонгуулийн зардлын дээд хязгаарын тооцоо) дагуу тооцоолсон сонгуулийн зардлын дээд хязгаарыг БНСУ-ын Үндэсний сонгуулийн хорооны дүрэмд заасны дагуу олон нийтэд зарлан мэдээлэх үүрэгтэй.⁵⁸

Хуулийн 122 дугаар зүйлийн 2 дах хэсэгт “сонгуулийн зардлын нөхөн төлөлт ба бусад асуудал”-ийг зохицуулсан. Энэ заалтын хүрээнд сонгуулийн тойрог дахь хороо нь нэр дэвшигч (Ерөнхийлөгчийн сонгуульд намын нэр дэвшигч болон Үндэсний Ассамблейн сонгуульд намын жагсаалт, орон нутгийн хурлын намын жагсаалтад багтсан нэр дэвшигчдийн хувьд тухайн нэр дэвшигчийг дэвшүүлсэн намыг ойлгох ба ерөнхийд нь “нэр дэвшигч” гэх)-ээс хуульд заасан сонгуулийн кампанит ажилд зориулан зарцуулсан сонгуулийн зардлыг дараах журмын дагуу нөхнө хэмээгээд дараах хоёр нөхцөлийг тусгасан байна. Үүнд:

1. Ерөнхийлөгчийн сонгууль болон Үндэсний Ассамблейн сонгуульд зарцуулсан зардлыг улсын төсвөөс;
2. орон нутгийн хурлын гишүүн болон захирагчийн сонгуульд гаргасан зардлыг тухайн орон нутгийн төсвөөс нөхөн төлнө.⁵⁹

Энэ зохицуулалтыг нэгдүгээрт, Ерөнхийлөгчийн сонгууль, Үндэсний Ассамблейн тойргийн гишүүний сонгууль, орон нутгийн хурлын гишүүн болон орон нутгийн захирагчийн сонгуулийн нөхөн төлөлт буюу (а) хэрэв нэр дэвшигч сонгогдсон, эсхүл нас барсан, эсхүл тухайн нэр дэвшигчийн авсан санал нийт хүчинтэй саналын 15 хувиас дээш байвал сонгуулийн зардлыг бүрэн хэмжээгээр нөхөн төлнө, (б) хэрэв нэр дэвшигчийн авсан санал нийт хүчинтэй саналын 10-15 хувийн хооронд байвал тухайн нэр дэвшигчийн гаргасан зардлын 50%-ийг нөхөн төлнө; хоёрдугаарт, намын жагсаалтаар сонгогдох Үндэсний Ассамблейн болон орон нутгийн хурлын гишүүний сонгуулийн нөхөн төлөлт буюу намын жагсаалтад багтсан нэр дэвшигчдээс хэн нэгэн нь сонгогдсон бол тухайн намын гаргасан зардлыг бүрэн хэмжээгээр нөхөн төлөх зохицуулалттай⁶⁰ байна.

Сонгуулийн зардлыг нөхөн олголт хийгдэхгүй байх дараах тохиолдлууд байна. Үүнд:

1. нэр дэвшигчийн сонгуулийн кампанит ажлын зардал;
2. Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасан тайланд тайлагнаагүй, эсхүл худал мэдүүлсэн зардал;
3. Сонгуулийн тухай хууль зөрчсөн кампанит ажил, эсхүл хуулиар хориглосон хандивын үйл ажиллагаанд зарцуулсан зардал;
4. сонгуулийн зар болон сурталчилгааны материалыг сонгуулийн хороонд хүргүүлсний дараа агуулгыг нь өөрчлөх, эсхүл устгахад гарсан зардал;
5. хуулиар зөвшөөрөгдсөнөөс бусад төрлийн урамшуулал, бодит зардал, бусад холбогдох зардал;

⁵⁸ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §122.Хандах:<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

⁵⁹ Мөн тэнд. §122.

⁶⁰ Мөн тэнд. §122.

6. хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр зарлагыг нотлох хууль ёсны баримт болон бусад баримт бичгийг хавсаргаагүй бол;
7. нэр дэвшигч, эсхүл түүний гэр бүл, эсхүл нэр дэвшигчийн харьяа нам, гуравдагч этгээдээс үнэгүй ашиглуулсан тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, бараа бүтээгдэхүүн зэрэгт гарсан зардал;
8. зах зээлийн ханшнаас хэт өндөр үнээр бараа, үйлчилгээ, түрээсийн төлбөр төлсөн бол тухайн хэтэрсэн зардлыг нөхөн төлөхгүй;
9. сонгуулийн кампанит ажилд ашиглаагүй тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, бүтээгдэхүүнд гарсан зардал;
10. гар утасны төлбөр болон мэдээлэл ашиглалтын хураамжийн зардлыг төлөхгүй (харин нэр дэвшигч болон түүний эхнэр/нөхөр, сонгуулийн менежер, туслах ажилтан, нягтлан бодогчийн сонгуулийн кампанит ажилд ашигласан гар утасны төлбөрийг тухайн нэр дэвшигч хариуцсан бол энэ төлбөрийг нөхөн төлнө);
11. дээр дурдсан нөхцөлүүдийн аль нэгт хамаарах, эсхүл тэдгээртэй дүйцэх бусад зардал.

Хуулийн 122 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт улсын төсвөөс, эсхүл орон нутгийн төсвөөс бүрэн хариуцах зардлуудыг тодорхойлсон.⁶¹ Үүнд:

1. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 64 дүгээр зүйлд заасны дагуу сонгуулийн сурталчилгааны зурагт хуудас байршуулах, буулгах зардал (наалгах, устгасны улмаас анхны байдалд нь оруулах зардал);
2. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 65 дугаар зүйлд заасан брайль үсгээр бичсэн сонгуулийн танилцуулгын материалын (мөн тухайн зүйлд заасан нэр дэвшигчээс өгсөн хадгалах төхөөрөмж багтаана) бэлтгэл зардал, мөн ном хэлбэрийн сонгуулийн танилцуулга (брайль үсгээр бичсэн сонгуулийн танилцуулга болон тухайн зүйлд заасан нэр дэвшигчийн мэдээлэл бүхий материал)-ын хэвлэлт, тараалт, шуудангийн зардал;
3. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 66 дугаар зүйлд заасны дагуу сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг брайль хувилбараар бэлтгэх зардал;
4. мөн 82 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан Сонгуулийн мэтгэлцээний зөвлөлөөс зохион байгуулсан мэтгэлцээн, хамтарсан телевизийн мэтгэлцээн зэрэг арга хэмжээний зохион байгуулалтын зардал;
5. мөн хуулийн 82 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан Сонгуулийн мэтгэлцээний зөвлөлөөс зохион байгуулсан бодлогын мэтгэлцээний арга хэмжээний зардал;
6. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 161 дугаар зүйлийн заасан санал хураалтын ажиглагч, 162 дугаар зүйлд заасан урьдчилсан санал хураалтын ажиглагчийн хөлс болон хоолны зардал;
7. хуулийн 181 дүгээр зүйлд заасан санал тооллогын ажиглагчийн хөлс болон хоолны зардал.

Хуулийн 122 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт (өмнөх хэсэгт заасан) урьдчилсан санал хураалтын ажиглагчийн хөлсний хэмжээг заасан. Энэ заалтын дагуу санал хураалтын ажиглагч болон урьдчилсан санал хураалтын ажиглагчийн урамшуулал нь 100,000 вон байна.⁶² Мөн санал тооллогын ажиглагчийн урамшуулал нь 100,000 вон байна. Энэ тохиолдолд санал хураалтын ажиглагч, урьдчилсан санал хураалтын ажиглагч болон

⁶¹ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §122.Хандах:<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

⁶² Мөн тэнд. §122.

санал тооллогын ажиглагчийн урамшуулал нь зургаан цаг болон түүнээс дээш хугацаанд ажилласан хүнд олгогдоно. БНСУ-ын Үндэсний сонгуулийн хорооноос санал хураалт, тооллогын ажиглагчдад урамшуулал олгохоор хуульчилсан нь сонгуулийн шударга, ил тод байдлыг хангах зорилготой.⁶³ Мөн энэ заалт нь сонгуулийн зардлын ачааллыг нэр дэвшигчдэд өгөхгүй байх, улсаас нэгэн ижил хэмжээгээр стандарт урамшуулал олгох замаар санхүүгийн тэгш байдал, ашиг сонирхлын зөрчилгүй байдлыг хангах зорилготой.

Үүнийг БНСУ-ын Үндэсний сонгуулийн хороо болон хууль тогтоогчийн зүгээс хөрөнгө чинээ ихтэй нэр дэвшигч ажиглагчдаа өндөр цалин өгч, бага мөнгөтэй нэр дэвшигч ажиглагчгүй байх байдал үүсэхээс сэргийлсэн зохицуулалт бөгөөд төр өөрөө урамшууллыг (хоол, хоногийн мөнгийг) дааж байгаа нь ажиглагчид нэг стандартын дагуу, зөвхөн хуульд заасан хэмжээний урамшуулал авах нөхцөлийг бүрдүүлэх улмаар, ажиглагчид нь нам, нэр дэвшигчээс эдийн засгийн хараат бус байж, хяналтыг илүү үнэн, шударга хийх боломжтой.

Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 8 дугаар бүлгийн 135 дугаар зүйлээр сонгуулийн ажлын албаны ажилтнуудад олгох урамшуулал ба бодит зардлын нөхөн төлбөрийг зохицуулсан. Сонгуулийн ажилтан, үйл ажиллагааны туслах болон нягтлан бодох үүрэгтэй этгээд (хуульд нийтэд нь “сонгуулийн ажилтан зэрэг” гэж ашигласан) нарт хөлс болон бодит зардлын нөхөн төлбөрийг олгож болно. Гэвч улс төрийн намын цалинтай үндсэн ажилтан, Үндэсний Ассамблейн гишүүн болон түүний туслах, нарийн бичгийн дарга, эсхүл орон нутгийн хурлын гишүүн сонгуулийн ажилтан зэрэг албыг давхар хашсан тохиолдолд зөвхөн бодит зардлыг нөхөн төлөх боломжтой.⁶⁴ Мөн нэр дэвшигчийн бүртгүүлэх хүсэлтийг гаргах өдрөөс эхлэн сонгуулийн хугацаа эхлэх өдрийн өмнөх өдрийг хүртэл нэр дэвшигчийн зүгээс сонгуулийн ажилтан зэрэг этгээдэд хөлс болон бодит зардлын нөхөн төлбөр олгож болохгүй.

⁶³ БНСУ (1994). [2024]. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль (The Public Official Election Act). §122.Хандах:<https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B3%B5%EC%A7%81%EC%84%A0%EA%B1%B0%EB%B2%95>.

⁶⁴ Мөн тэнд. §122.

Улс төрийн намын санхүүжилтийн тухай хууль дахь зохицуулалт:

БНСУ-ын Улс төрийн намын санхүүжилтийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт тодорхойлсны дагуу намын санхүүгийн эх үүсвэрийг ерөнхий хоёр хэсэгт ангилж болно. Үүнд:⁶⁵

Хүснэгт 9: БНСУ-ын Улс төрийн санхүүжилтийн эх үүсвэр

Ерөнхий төрөл	Эх үүсвэр
Хувийн болон бусад санхүүжилт	<ul style="list-style-type: none">– гишүүний татвар (мөнгөн болон мөнгөн бус татвар, үнэт цаас, эд хөрөнгө);– хандив (улс төрийн үйл ажиллагаа, мөнгөн болон мөнгөн бус дэмжлэг, байр байгууламжийг үнэгүй ашиглуулах, өр төлбөрөөс чөлөөлөх, хөнгөлөх, зээлийн хүүний дэмжлэг үзүүлэх, өмнөөс нь гуравдагч этгээд төлөх);– дэмжих төлбөр (Дэмжигчдийн холбоонд хандив хэлбэрээр өгөх мөнгө, үнэт цаас болон бусад хөрөнгө);– хадгаламж (хандив өгөх хүсэлтэй хүмүүсийн иргэдийн мөнгө, үнэт цаас, бусад хөрөнгө Үндэсний сонгуулийн хороонд байрших);– намын дүрмийн дагуух орлого;– нам, нийтийн сонгуульд нэр дэвшигч, нэр дэвшихээр горилогч;– сонгуульд ялсан нэр дэвшигч тэдний дэмжигч сан болон нам, бусад улс төрийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэгч албан тушаалтан, ажилтны орлого.
Төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг	Төрийн санхүүжилт (намыг хамгаалах, дэмжих зорилгоор намд төрөөс олгодог мөнгө, үнэт цаасыг).

БНСУ бусад хөгжингүй ардчилсан орны нэгэн адил намын санхүүжилтийн гол хэсэг нь төрийн зохих хэмжээт дэмжлэг⁶⁶, намын гишүүдийн татвар,⁶⁷ намд цугларч буй хандиваас⁶⁸ бүрддэг байна. Гэвч онцлог зохицуулалт нь томоохон бизнесийн корпорац, бүлэг⁶⁹ гадаадын иргэн, хуулийн этгээдээс⁷⁰ улс төрийн хандив авахыг хатуу хориглодог ба зөвхөн иргэд намд шууд бусаар, харин Үндэсний сонгуулийн хороонд бүртгэлтэй "Дэмжигчдийн холбоо"-нд⁷¹ дэнчин хэлбэрээр хуульд заасны дагуу хандив өгөх ба тус хандив нь сонгуульд намуудын авсан саналын тоотой хувь тэнцүүлэх замаар намуудад хуваарилагддаг⁷² зохицуулалт байна. Доорх зурагт БНСУ-ын улс төрийн намын санхүүжилтийн процессыг дүрслэв (Б.Сарантуяа, 2024).

⁶⁵ БНСУ. (2005). [2023]. Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хууль (Political Funds Act). §3-1с, §6. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=63678&type=part&key=3.

⁶⁶ БНСУ. (2005). [2023]. Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хууль (Political Funds Act). §3-1с, §6. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=63678&type=part&key=3.

⁶⁷ Мөн тэнд, §4.1.

⁶⁸ Мөн тэнд, §4.2.

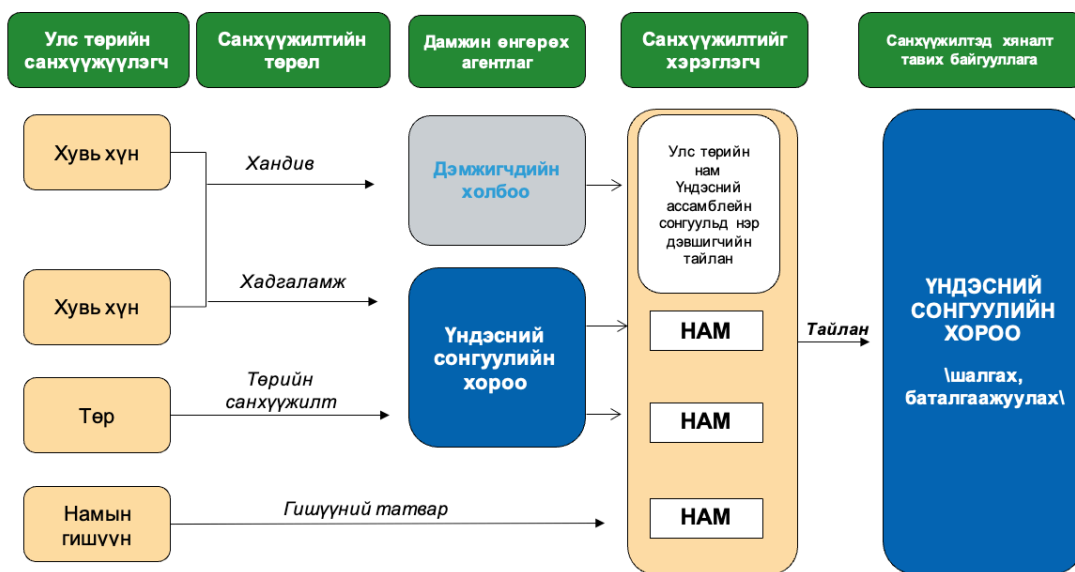
⁶⁹ Мөн тэнд, §4.3.

⁷⁰ Мөн тэнд, §4.4.

⁷¹ БНСУ. (2005). [2018]. Улс төрийн намын тухай хууль (Political Parties Act). §3.7. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=49487&type=new&key

⁷² БНСУ. (2005). [2023]. Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хууль (Political Funds Act) Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=63678&type=part&key=3

Зураг 1: БНСУ-ын улс төрийн намын санхүүжилтийн процесс

Эх сурвалж: (Б.Сарантуяа, 2024)

Зураг 1-т үзүүлсний дагуу намын санхүүжилтийн төрөл нь хандив, хадгаламж, төрийн санхүүжилт, гишүүний татвар гэсэн ерөнхий дөрвөн хэсгээс бүрдэх боловч хувь хүн хандив хэлбэрээр дэмжигчдийн холбоонд, хадгаламж хэлбэрээр Үндэсний сонгуулийн хороонд хандив өгөх боломжтой байна (Б.Сарантуяа, 2024). Төрөөс Үндэсний сонгуулийн хороонд шалгуур хангасан намын санхүүжилтийг олгож улмаар хороо нь намд санхүүжилтийг олгодог. Намын гишүүний хувьд шууд намдаа гишүүний татвараа өгнө. Хувь хүний зүгээс олгогдсон хандив нь дэмжигчдийн холбоогоор дамжиж намд хуваарилагдах бол хадгаламж хэлбэрээр олгож буй санхүүжилт нь Үндэсний сонгуулийн хороогоор дамжин намд хуваарилагдах зохицуулалттай байна. Зурагт үзүүлсэн санхүүжилтийн процесс санхүүжилтийн төрлөөс шалтгаалан дамжин өнгөрөх агентлагуудад хуваарилагдаж улмаар намд санхүүгийн дэмжлэг болдог. Санхүүгийн төрөл болон санхүүжүүлэгчээс үл хамаарах намын санхүүгийн эцсийн тайланг Үндэсний сонгуулийн хороо хүлээн авч баталгаажуулдаг. Намын санхүүжилтэд хяналт тавих үндэслэл шаардлагыг олон намын тогтолцоог бүрдүүлэх, намыг хандивлагчийн ноёрхлоос салгах замаар улс төрийн авлигыг багасгах, намуудын шударга өрсөлдөөнийг дэмжих хэмээн үздэг (Б.Сарантуяа, 2024).

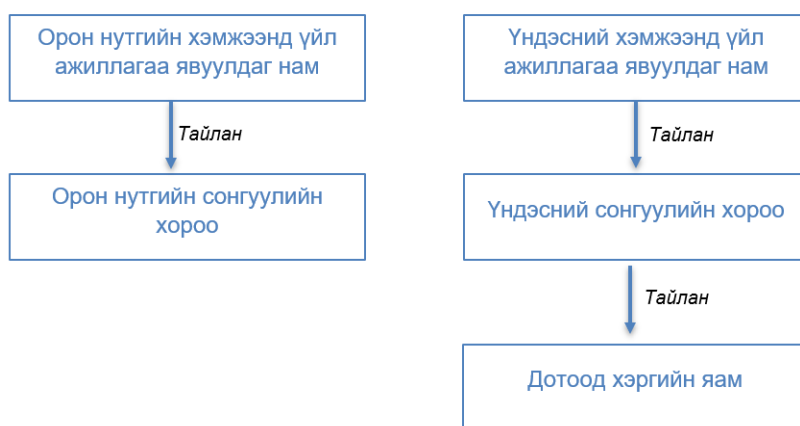
Санхүүжилтэд хяналт тавих байгууллагад холбогдох зохицуулалтын хувьд улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуулийн 16.3-т “Улс төрийн намын орлого болон бусад шаардлагатай асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэгийн төлбөр хураах үйл ажиллагаа явуулах журам, аргыг Үндэсний сонгуулийн хорооны журмаар тогтооно” хэмээн хяналтыг хэрэгжүүлэх байгууллагын тодорхойлсон.

Үндэсний сонгуулийн хороо нь сонгууль, бүх нийтийн санал асуулгыг шударгаар явуулах, намтай холбоотой маргааныг зохицуулах, намын санхүүжилтэд хяналт тавих зохицуулалттай.⁷³ Уг хороо нь 9 комиссараас бүрдэх бөгөөд гурвыг нь Ерөнхийлөгч, гурвыг нь Үндэсний Ассамблей, гурвыг нь Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч

⁷³ БНСУ. (1987). БНСУ-ын Үндсэн хууль (Constitution of the Republic of Korea). §114.1. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=1&lang=.

томилдог.⁷⁴ Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хууль болон Сонгуулийн байгууллагын тухай хуулийн хүрээнд Үндэсний сонгуулийн хороо нь намын санхүүжилтийг хүлээн авч шалгаж баталгаажуулна. Үүнд, тухайн намын санхүүжилтийг тайлагнаж буй нам орон нутгийн шинжтэй үйл ажиллагаа явуулдаг тохиолдолд орон нутгийн сонгуулийн хороо, Үндэсний хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагын хувьд Дотоод хэргийн яам, Үндэсний сонгуулийн хороо гэх дарааллаар явагдана (Б.Сарантуяа, 2024). Үүнийг зурагт харуулбал:

Зураг 2: БНСУ-ын намын үйл ажиллагааны хүрээнээс хамааран санхүүгийн тайлангаа хүргүүлэх байгууллага

Эх сурвалж: (Б.Сарантуяа, 2024)

Хуулийн 2 дугаар зүйлд намын санхүүжилтэд баримтлах үндсэн зарчмыг “Намын хөрөнгийг ард түмэнд хардлага төрүүлэхгүйн тулд шударгаар зарцуулж, дансны мэдээллийг олон нийтэд ил тод болгоно” хэмээн ил тод байдлыг хангах зохицуулалтыг хийсэн. Улс төрийн намын санхүүжилтийн тухай хуулийн хүрээнд хувь хүнээс гарсан хандив болон хадгаламж нь “Дэмжигчдийн холбоо”-гоор дамжин намд тараагддаг тул дэмжигчдийн холбооноос намд хүргэгдэх хүртэлх процессын ил тод байдал ихээхэн чухал байна. “Дэмжигчдийн холбоо”-д нягтлан бодогчоор томилогдсон этгээд хувь хүнээс хүлээн авсан хандив, хадгаламжийг бүртгэж сонгуулийн хороонд орлого, зарлагын тайлан, зарлагын баримт, дэлгэрэнгүй мэдээллийг агуулсан банкны дэвтэр зэргийг багтаан жилд нэгээс хоёр удаа тайлагнаж байх үүрэгтэй ба тайлангийн бүрдэлд орлого зарлагыг бүртгэсэн банкны бүртгэлийн дэвтрийг илгээх зохицуулалттай.

Улс төрийн санхүүжилтийн тайлангийн хувьд, БНСУ-ын Улс төрийн намын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлд “Энэ хууль нь улс төрийн сангийн хөрөнгө, орлого, зарлагыг ил болгох, хууль бус байдлаас урьдчилан сэргийлэх зорилготой” хэмээсний дагуу нам санхүүгийн тайлангаа Үндэсний сонгуулийн хороонд шалгуулахаар хүргүүлдэг. Намын санхүүгийн тайлангийн агуулга, тайлагнах хугацаа, хүлээн авах байгууллагыг дараах байдлаар багцлан харах боломжтой (NEC, 2020). Үүнд:

⁷⁴ БНСУ. (1987). БНСУ-ын Үндсэн хууль (Constitution of the Republic of Korea). §114.2. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=1&lang=.

Хүснэгт 10: БНСУ-ын намын санхүүгийн тайланд холбогдох зохицуулалт

Тайлангийн агуулга	Тайлант хугацаа	Тайланг хүлээн авах байгууллага	Тайлагнах үүргийг хүлээсэн этгээд
Улс төрийн сангийн орлого, зарлагын хадгаламжийн данс; Сонгуулийн үеийн хандивын хорооны санхүүжилт; Намын санхүүжилтийн тайлан;	Сонгуулийн үеийн хандивын хорооны санхүүжилтэд холбогдох тайланг сонгууль дууссанаас хойш 20 хоногийн дотор гаргана. Намын санхүүгийн тайланг сонгуульд оролцсон эсэхээс үл хамааран жилийн 01 дүгээр сарын 01-нээс 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн дотор Үндэсний сонгуулийн хороонд өгнө.	Үндэсний сонгуулийн хороо	- намын төлөөлөгч; - хандивын хорооны төлөөлөгч; - хандивын хороотой Үндэсний Ассамблейн гишүүн; - Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн нам дотор өрсөлдөөнд нэр дэвшигч, эсхүл намын даргын дотоод өрсөлдөөнд нэр дэвшигч; - сонгуульд өрсөлдөх нэр дэвшигч буюу урьдчилсан нэр дэвшигч; - сонгуулийн сурталчилгааны албатай харилцах албаны тэргүүн;

Эх сурвалж: (Б.Сарантуяа, 2024)

БНСУ-ын Улс төрийн намын санхүүжилтийн тухай хуулиар төрийн албаны сонгуульд оролцоогүй намууд тайлангаа тухайн жилийн 01 дүгээр сарын 01-нээс 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн хугацааг хамруулан Үндэсний сонгуулийн хороонд хүргүүлнэ. Харин намын Дэмжигчдийн холбоо, Хандивын хороонд цугларсан санхүүжилт болон Үндэсний Ассамблейн гишүүн, Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн нам дотор өрсөлдөөнд нэр дэвшигч, эсхүл намын даргын дотоод өрсөлдөөнд нэр дэвшигчийн санхүүжилтийн орлого, зарлагын бүртгэлийг зөвхөн нягтлан бодох бүртгэл хариуцсан ажилтан гүйцэтгэж тайлангаа Үндэсний сонгуулийн хороонд хүргүүлнэ.

Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуулиар намын санхүүгийн тайлангийн зөрчилд эрүүгийн болон захиргааны хариуцлага оногдуулдаг (NEC, 2020).⁷⁵ 2004 онд Үндэсний сонгуулийн хороонд улс төрийн санхүүжилттэй холбоотой мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах бүрэн эрхийг олгож улс төрийн сангийн ил тод байдлыг сайжруулах, орлого, зарлагатай холбоотой гэмт хэргийг илрүүлж, нотлох баримт цуглуулах зэрэг үйл ажиллагаа явуулахыг зөвшөөрсөн (NEC, 2020). Мөрдөн шалгах ажиллагаа нь захиргааны хэргийн хүрээнд явагддаг тул мөрдөн шалгах байгууллагын ажиллагаанаас ялгаатай. Гэхдээ мөрдөн шалгах байгууллагын мөрдөн шалгах ажиллагаатай дүйцэхүйц эрх мэдлийг хүлээн зөвшөөрч, мөрдөн байцаалтын үр дүнгээс шалтгаалж анхааруулах, сануулах зэрэг захиргааны арга хэмжээ авахаас гадна яллах дүгнэлт үйлдүүлэх замаар шүүхийн арга хэмжээ авах боломжтой.

Үндэсний сонгуулийн хороонд олгогдсон бүрэн эрх нь (NEC, 2020): намын санхүүжилтийн зөрчилтэй холбоотойгоор Үндэсний сонгуулийн хорооны гишүүд, ажилтнуудад улс төрийн санхүүжилтийн тухай хууль зөрчсөн гэх тохиолдол, эсхүл хууль зөрчсөн этгээдийн талаар мэдээлэл авсан тохиолдолд холбогдох газарт шалгалт хийхээр нэвтрэхийг зөвшөөрнө. Ингэхдээ асуулт асуух, баримт, мэдээлэл гаргаж өгөхийг шаардах, намын санхүүгийн орлого, зарлагын жагсаалт, зарцуулалтын талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл гаргаж өгөхийг шаардах, санхүүгийн тайлан, баримтыг хураан

⁷⁵ South Korea. National Election Commission, Election Procedures. Хандах: <https://www.nec.go.kr/site/eng/04/10402020000002020070601.jsp>. Хандсан огноо: 2025-02-20.

авах, хадгалах, Үндэсний сонгуулийн хороо холбогдох этгээдийг байцаах, шалгах шаардлагатай гэж үзвэл тухайн хүнийг сонгуулийн хорооны байр, эсхүл заасан газарт хүрэлцэн ирэхийг шаардаж болно (NEC, 2020).

Дээрх эрхийн хүрээнд намын санхүүжилтэд тавих хяналтын хариуцлага нь дараах төрөлд хуваагдана. Үүнд:

1. намын санхүүжилтийг хуулиар зөвшөөрснөөс бусад аргаар авах гэмт хэрэг (NEC, 2020): Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуульд нэрлэн заагаагүй хэлбэрээр мөнгө хүлээн авсан, өгсөн тохиолдолд шийтгэл нь таван жил хүртэл хугацаагаар хорих, 10 сая вон (8400 ам.доллар)-оос ихгүй торгууль оногдуулах, эд бараа, бусад материалыг хураах, эсхүл хураах, боломжгүй бол тэнцэх хэмжээний мөнгийг хураана;
2. намын санхүүжилтийг хуулиар зөвшөөрснөөс бусад зорилгоор ашиглах гэмт хэрэг (NEC, 2020): Намын санхүүжилтийг хувийн болон луйврын зорилгоор зарцуулсан тохиолдолд шийтгэл нь хоёр жил хүртэл хорих, эсхүл дөрвөн сая вон (3360 ам.доллар)-оос хэтрэхгүй торгууль оногдуулна;
3. хандивлагч улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуулийг зөрчиж мөнгө хандивлахдаа жинхэнэ нэрээ ашиглаагүй, бусдын нэр, зохиомол нэрээр мөнгө хандивласан гэмт хэрэг (NEC, 2020): Хоёр сая вон (1,680 доллар)-оос хэтрэхгүй торгууль оногдуулна;
4. намын санхүүгийн тайлангаа ирүүлээгүй, худал мэдээлэл ирүүлсэн (NEC, 2020): Гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих, эсхүл зургаан сая вон (5,040 доллар)-оос хэтрэхгүй торгууль оногдуулна;
5. намын гишүүдийн татвар, хандивыг залилсан гэмт хэрэг (NEC, 2020): Тайланг хүлээлгэн өгөхдөө намын гишүүдийн татвар, хандивын мэдээллийг агуулсан төлбөрийн баримтын хуурамчаар үйлдсэн тохиолдолд гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих, эсхүл зургаан сая вон (5,040 доллар)-оос хэтрэхгүй торгууль оногдуулна;
6. хандивын тухай журмыг зөрчсөн, хандивын хязгаарлалт давсан санхүүжилт өгсөн гэмт хэрэг (NEC, 2020): Хандивлагч жил бүр хандивлахаар тогтоосон мөнгөний дээд хэмжээг давсан санхүүжилт өгсөн тохиолдолд илүү гарсан санхүүжилтийг төрийн санд төвлөрүүлэх, эсхүл таван жил хүртэл хугацаагаар хорих, эсхүл арван сая вон (8400 ам. доллар)-оос хэтрэхгүй торгууль ногдуулах хариуцлагын зохицуулалттай.

2.2. Япон Улс

Япон Улс 1948 онд анх улс төрийн санхүүжилтийг зохицуулах хуультай болж, 1975 болон 1994 онуудад шинэчлэн баталсан байдаг. 1948 оны хууль Улс төрийн үйл ажиллагааны санхүүжилтэд хяналт тавих тухай хууль нь улс төрийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн орлого болон сонгуулийн компанит ажилд зарцуулах мөнгөний хэмжээг ил тод мэдээлж байх үүргийг улс төрийн байгууллагуудад оноох тухай зохицуулсан байсан.⁷⁶ Харин 1975 онд шинэчилсэн Улс төрийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн тухай хуулиар анх удаа улс төрийн үйл ажиллагаанд зориулж хувь хүн болон хуулийн этгээдээс өгөх хандивын дээд хэмжээг тогтоосон бөгөөд хандивын мэдээллийг ил тод мэдээлэх зохицуулалтыг бий болгосон. Гэвч хандив цуглуулах үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг сайтар зохицуулж чадаагүйд тооцогддог. Улмаар хуулийг дахин шинэчлэн баталсан нь 1994 оны Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль бөгөөд намын үйл ажиллагааг хэвийн явуулах санхүүгийн эх үүсвэрийг ил тод байдлаар хангаж, хувийн хэвшил, ашиг сонирхлын бүлгийн хэт их нөлөөллийг бууруулахад чиглэдэг.⁷⁷

Япон Улсад улс төрийн намын эрх зүйн байдлыг Улс төрийн намын тухай хууль (Political Party Law), Сонгуулийн тухай хууль (Public Office Election Law), Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль (Political Fund Control Law)-иар зохицуулдаг бол санхүүжилтийн асуудлыг Улс төрийн намыг төрөөс санхүүжүүлэх, хуулийн этгээдээр батлах тухай (Act on Granting of Juridical Personality to Political Party Receiving Political Party Grants) болон Улс төрийн сангийн хяналтын тухай (Political Fund Control Law) бие даасан хуулиар зохицуулдаг.

Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хуульд 2016, 2019, 2022, 2024, 2025 онуудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна. Хамгийн сүүлд 2025 оны 01 дүгээр сарын 08-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлт хэрэгжиж эхэлсэн. Үүнээс гадна хуульд орсон нэмэлт, өөрчлөлтүүд 2025 оны 04, 06, 10 дугаар саруудад, мөн 2026, 2027 оноос хэрэгжих эхлэх зохицуулалтууд байна.⁷⁸

Нийт долоон бүлэгтэй Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хуулийн бүтэц нь дараах байдлаар бичигдсэн байна. Үүнд:

Хүснэгт 11: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хуулийн бүтэц

Бүлэг	Бүлгийн гарчиг, хамрах зүйл, заалт
Нэгдүгээр бүлэг	Ерөнхий зүйл
Хоёрдугаар бүлэг	Улс төрийн байгууллагын бүртгэл
Гуравдугаар бүлэг	Нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигчтэй холбоотой сангийн бүртгэл болон тайлан <ul style="list-style-type: none">- Парламентын гишүүнтэй холбоотой улс төрийн байгууллагын тусгай журам- Бүртгэлтэй улс төрийн сангийн аудитор- Улс төрийн сангийн зохицуулалтын хороо
Дөрөвдүгээр бүлэг	Тайлан, ил тод байдал
Тав дугаар бүлэг	Хандив болон хязгаарлалт
Зургаадугаар бүлэг	Ял, шийтгэл
Долоодугаар бүлэг	Нэмэлт, заалтууд

Хуулийн зорилго нь парламентын ардчилсан засаглал дор улс төрийн намууд болон бусад улс төрийн байгууллагын үүрэг хариуцлага, нийтийн албан тушаалд нэр

⁷⁶ Nippon.com. Japan's Political Funds Control Act working as intended? Nippon.com.

Хандах: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01909/>. Хандсан огноо: 2025-02-20.

⁷⁷ Мөн тэнд.

⁷⁸ Япон Улс. (1994), [2024]. Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль (Political Funds Control Act). Хандах: <https://laws.e-gov.go.jp/law/323AC1000000194/#357>.

дэвшигчдийн хариуцлагын чухалчилж, улс төрийн байгууллагууд болон нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигчдийн улс төрийн үйл ажиллагааг ард иргэдийн байнгын хяналт, шүүмжлэл дор явагдах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилготой.⁷⁹ Хуульд, нэгдүгээрт, улс төрийн санхүүжилт нь ардчилсан засаглалын эрүүл хөгжлийг дэмжих зорилгоор ард иргэдийн цэвэр хөрөнгөөр бүрдэж буйг харгалзан, орлого, зарлагын байдлыг тодорхой харуулах ёстой бөгөөд үүнтэй холбогдох шийдвэр нь ард иргэдийн үзэл бодолд тулгуурлах бөгөөд улс төрийн сангийн хандивыг хязгаарлахгүй байхыг анхаарч, зохих ёсоор хэрэгжүүлэх ёстой, хоёрдугаарт, улс төрийн байгууллагууд нь хариуцлагатай байх үүрэгтэй бөгөөд улс төрийн санхүүжилт хүлээн авахдаа иргэдийн эргэлзээг төрүүлэхгүй байхаар, хуульд үндэслэн ил тод, шударгаар хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэх үндсэн зарчмыг хуульчилсан.⁸⁰ Хуулийн 3 дугаар зүйлд хэд хэдэн тодорхойлолтыг задлан тайлбарласан. Үүнд, дараах тодорхойлолтууд⁸¹ хамаарах бөгөөд улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн зохицуулалтыг судлахад чухал ач холбогдолтой тус доор хүснэгтлэн оруулав.

Хүснэгт 12: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хуульд заасан тодорхойлолтууд

Нэр томьёо	Тодорхойлолт
Улс төрийн байгууллага	<ol style="list-style-type: none"> улс төрийн үзэл санаа, эсхүл бодлогыг дэмжих, эсхүл эсэргүүцэхийг үндсэн зорилго болгон ажилладаг байгууллага; тодорхой нэг нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигчийг дэмжих, эсхүл эсэргүүцэхийг үндсэн зорилго болгон ажилладаг байгууллага; дээр дурдсан зүйлээс гадна, дараах төрлийн үйл ажиллагааг зохион байгуулалттай, байнгын хэлбэрээр явуулдаг байгууллага. <ul style="list-style-type: none"> улс төрийн үзэл санаа, эсхүл бодлогыг дэмжих, эсхүл эсэргүүцэх үйл ажиллагаа; тодорхой нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигчийг дэмжих, эсхүл эсэргүүцэх үйл ажиллагаа.
Улс төрийн нам	<p>Улс төрийн нам гэж дараах нөхцөлийн аль нэгт хамаарах байгууллагыг хэлнэ:</p> <ol style="list-style-type: none"> тухайн улс төрийн намд харьяалагддаг Төлөөлөгчдийн танхим, эсхүл Зөвлөхүүдийн танхимын гишүүн тав буюу түүнээс дээш тоотой байх; сүүлийн үеийн, эсхүл хамгийн сүүлийн Парламентын сонгуулиар Төлөөлөгчдийн танхим, эсхүл Зөвлөхүүдийн танхимын сонгуулиар тухайн улс төрийн намын саналын тоо нийт хүчинтэй саналын 2%-иас дээш байх.
Нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигч	<p>Нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигч гэж дараах этгээдүүдийг хэлнэ:</p> <ol style="list-style-type: none"> нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигчээр бүртгүүлсэн хүн; ирээдүйд нэр дэвшигчээр бүртгүүлэхээр төлөвлөж буй хүн болон түүнтэй холбоотой этгээдүүд.

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Хуульд улс төрийн санхүүжилттэй холбоотой нэр томьёог дараах байдлаар тайлбарласныг хүснэгтээр харуулав.

Хүснэгт 13: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль дахь улс төрийн санхүүжилтийн нэр томьёоны тайлбар

Нэр томьёо	Тодорхойлолт
Орлого	<ol style="list-style-type: none"> Мөнгө, эд зүйлс болон бусад эд хөрөнгийн орлогоос олсон ашиг бөгөөд 8 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан аргачлалаар ашиглах зорилгоор өгөгдсөн эсхүл шилжүүлсэн мөнгө зэрэг (үүнд мөнгө болон бусад эд хөрөнгийг ашиг олох

⁷⁹ Япон Улс. (1994), [2024]. Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль (Political Funds Control Act). §1. Хандах: <https://laws.e-gov.go.jp/law/323AC1000000194/#357>.

⁸⁰ Мөн тэнд. §2.

⁸¹ Мөн тэнд. §3.

	зорилгоор олж авсан бүх хөрөнгө багтана). Үүнд тухайн мөнгөний эквивалент мөнгөний орлогоос бусад орлого хамаарна. 2. Хуульд заасан “гишүүнчлэлийн хураамж болон татвар” гэдэг нь ямар ч нэртэй байхаас үл хамааран улс төрийн байгууллагын дүрэм, журам болон түүнтэй адилтгах зохицуулалтын дагуу тухайн улс төрийн байгууллагын гишүүдээс төлөгдөх мөнгөн өр төлбөрийг хэлнэ.
Хандив	1. Мөнгө, эд зүйлс болон бусад эд хөрөнгийн хандив, эсхүл шилжүүлэг бөгөөд гишүүнчлэлийн хураамж болон бусад өр төлбөрийн төлбөрөөс бусад бүх зүйл багтана. 2. Хуульд заасан “улс төрийн үйл ажиллагаатай холбоотой хандив” гэдэг нь улс төрийн байгууллагад өгөгдсөн хандив, эсхүл нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигчийн улс төрийн үйл ажиллагаа (үүнд сонгуулийн кампанит ажил орно) холбоотой хандивыг хэлнэ.
Зарлага	Мөнгө, эд зүйлс болон бусад эд хөрөнгийн шилжүүлэг, эсхүл өглөг бөгөөд 8 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан аргачлалаар хэрэгжүүлэхээс бусад бүх зүйл багтана.

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан улс төрийн байгууллага нь хуулийн 7 дугаар зүйлд заасны дагуу бүртгэгдээгүй бол ямар ч нэрээр улс төрийн үйл ажиллагаа явуулах (сонгуулийн кампанит ажил гэх мэт) зорилгоор хандив авах, эсхүл зарлага гаргахыг хориглодог.⁸² Мөн улс төрийн үйл ажиллагаа (жишээлбэл, арга хэмжээ зохион байгуулж түүнээс олсон орлогоос зардлыг хасаж үлдсэн дүнг улс төрийн үйл ажиллагаанд зарцуулах зэрэг) нь зөвхөн улс төрийн байгууллагаар дамжин хийгдэх ёстой.⁸³

Хуулийн 8 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг заасны дагуу улс төрийн байгууллага болон нийтийн албан тушаалд нэр дэвшигчид улс төрийн үйл ажиллагаатай холбоотой хандив, эсхүл бусад улс төрийн санхүүжилтийг дараах аргуудаас өөр аргаар хадгалж, зарцуулж болохгүй зохицуулалттай.⁸⁴ Үүнд:

1. банк, эсхүл бусад санхүүгийн байгууллагад хадгаламж хэлбэрээр байршуулах;
2. улсын бонд, орон нутгийн бонд, засгийн газрын баталгаатай үнэт цаас (өрийн эх үүсвэрийг төлөх ба хүүгийн төлбөрийг төр баталгаажуулсан үнэт цаас орно), мөн хөдөө аж ахуйн төв сан, худалдааны зээлийн холбоо зэрэг байгууллагын гаргасан үнэт цаасыг (“Улсын үнэт цаас” гэж нэрлэнэ) худалдан авах;
3. санхүүгийн байгууллагын итгэмжлэгдсэн сангийн үйл ажиллагааны дагуу, үндсэн хөрөнгөө баталгаажуулан гэрээ байгуулсан хадгаламж.

Хууль зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг хуулийн 6 дугаар бүлэг (шийтгэл) 26-28 дугаар зүйлд зохицуулсан.

Хуулийн 23 дугаар зүйлд улс төрийн байгууллага нь хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан зохицуулалтыг зөрчиж хандив хүлээн авсан, эсхүл зарцуулалт хийсэн тохиолдолд, тус улс төрийн байгууллагын албан тушаалтан, эсхүл гишүүн нь уг зөрчлийг үйлдсэн бол (1) таван жил хүртэл хоригдох ял, (2) нэг сая иен хүртэл торгуул оноох зохицуулалттай. Хуулийн 24 дүгээр зүйлд зүйлд заасан компани, улс төрийн байгууллага болон бусад байгууллага, зөрчлийг тус байгууллагын албан тушаалтан, эсхүл гишүүн үйлдсэн бол, (1) гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял, (2) 500,000 иен хүртэл торгууль оноох шийтгэл оногдуулна. Дараах зөрчлийн төрлүүд байна.

⁸² Япон Улс. (1994), [2024]. Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль (Political Funds Control Act). §8. Хандах: <https://laws.e-gov.go.jp/law/323AC1000000194/#357>.

⁸³ Мөн тэнд. §8.2.

⁸⁴ Мөн тэнд. §8.3.

Хүснэгт 14: Япон Улсын Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль дахь зөрчлийн төрөл, шийтгэл

Зөрчлийн төрөл	Зөрчлийн агуулга	Шийтгэл
Нягтлан бодох бүртгэлийн зөрчил	Хуулийн 9 дүгээр зүйл, 18 дугаар зүйлийн 3 дугаар хэсэг, 19 дүгээр зүйлийн 4 дүгээр хэсгийн заалтыг зөрчиж: - нягтлан бодох бүртгэлийн дэвтрийг хөтлөөгүй; - шаардлагатай мэдээллийг оруулаагүй; - худал мэдээлэл бичсэн;	Гурван жил хүртэл хорих ял, эсхүл 500,000 иен хүртэл торгууль
Дэлгэрэнгүй тайлангийн зөрчил	Хуулийн 10 дугаар зүйлийг зөрчиж: - дэлгэрэнгүй тайланг бүрдүүлээгүй; - шаардлагатай мэдээллийг оруулаагүй; - худал мэдээлэл оруулсан;	
Санхүүжилтийг хүлээн авсан баримтын зөрчил	Хуулийн 11 дүгээр зүйлийг зөрчиж: - санхүүжилт хүлээн авсан баримтыг гаргуулж аваагүй; - санхүүжилт хүлээн авсан баримтыг илгээгээгүй; - худал мэдээлэл бичсэн;	
Баримт хадгалалтын зөрчил	Хуулийн 16 дугаар зүйлийн 1 дүгээр хэсэг (мөн 19 дүгээр зүйлийн 11 дүгээр хэсэг, 2 дугаар зүйлээр орлуулсан хэрэглэх): - нягтлан бодох бүртгэлийн дэвтэр, дэлгэрэнгүй тайлан, санхүүжилт хүлээн авах баримтыг хадгалаагүй;	
Хуурамч бүртгэл хийх	Хуулийн 16 дугаар зүйлийн 1 дүгээр хэсэг (мөн 19 дүгээр зүйлийн 11 дүгээр хэсэг 2 дугаар зүйлээр орлуулсан хэрэглэх): - нягтлан бодох бүртгэл, дэлгэрэнгүй тайлан, санхүүжилт хүлээн авах баримтад худал мэдээлэл оруулсан;	
Тайлан, баримт хүлээлцэхээс татгалзах	Хуулийн 15 дугаар зүйлийн заалтын дагуу санхүүгийн тайлан болон баримт хүлээлцэхээс татгалзсан.	
Шаардлагатай тайлбарыг өгөхөөс татгалзах	Хуулийн 31 дүгээр зүйлийн дагуу: - шаардсан тайлбарыг өгөхөөс татгалзах; - худал тайлбар өгөх; - тайлангийн засвар хийх тушаал, хүсэлтийг үл биелүүлэх; - тайланд хуурамч засвар оруулах;	

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

Дээрх зохицуулалт нь улс төрийн нам, нэр дэвшигчид болон улс төрийн санхүүжилтэд оролцогч талуудын үйл ажиллагааны ил тод байдал, шударга байдлыг хангахад чиглэгдсэн. Япон Улсад улс төрийн санхүүжилтийн хяналт, зохицуулалтыг хариуцан гүйцэтгэж буй үндсэн байгууллага нь Дотоод хэргийн болон харилцаа холбооны яам (Ministry of Internal Affairs and Communications) юм. Тус яамны Сонгуулийн хэлтэс (Election Department) нь Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль болон Төрийн албан тушаалтын сонгуулийн тухай хуулийн хүрээнд улс төрийн санхүүжилтийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх, хянахад гол үүрэг гүйцэтгэдэг (Ministry of Internal Affairs and Communications, 2023). Сонгуулийн хэлтэс нь улс төрийн намууд, нэр дэвшигчид, улс төрийн байгууллагуудаас тайлагнасан санхүүгийн мэдээ мэдээллийг хүлээн авч, шалгах, хандивын дээд хэмжээ болон ил тод байдлын хангах, мэдээлэх үүргийг хүлээдэг. Зарим ардчилсан орнууд (жишээ нь, БНСУ-ын Үндэсний Сонгуулийн Хороо)–д улс төрийн санхүүжилтийг хянадаг хараат бус, үндсэн хуулийн байгууллагууд байдаг бол Япон улсад энэхүү хяналтын тогтолцоо нь гүйцэтгэх засаглалын бүтцийн нэг хэсэгт багтдаг. Иймээс Японы улс төрийн санхүүжилтийн хяналт нь илүү төвлөрсөн, бюрократ шинжтэй бөгөөд шүүх, хагас шүүхийн байгууллагуудаар бус захиргааны хяналтаар дамжин хэрэгждэг (van Biezen, 2003) онцлогтой.

2.3. Бүгд Найрамдах Франц Улс

Бүгд Найрамдах Франц Улсад улс төрийн санхүүжилттэй холбоотой асуудлыг дараах хууль тогтоомжоор зохицуулсан. Үүнд:

- Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хууль (The Law on Financial Transparency in Political Life);
- Сонгуулийн тухай хууль (Electoral code);
- Нийтийн ил тод байдлын тухай хууль (Transparency of Public Life).

Дээрхээс Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хуулийн 3 дугаар бүлгийн 7-16 дугаар зүйлд улс төрийн нам, бүлгүүдийн санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалт байна. Тус хуулийн хүрээнд намууд хувийн болон төрийн эх үүсвэрээр санхүүждэг (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021). Тус бүрт хамаарах санхүүжилтийн төрлийг авч үзвэл:

1. хувийн эх үүсвэрт улс төрийн намын гишүүдийн татвар, хандив багтана. Эдгээр хандивыг зөвхөн хувь хүмүүс өгч болох бөгөөд тус хандив нь жилд нэг хувь хүнээс 7,500 евро (нэг татвар төлөгч өрхөөс 15,000 евро)-ны дээд хязгаартай байна.
2. төрийн эх үүсвэр нь тодорхой нөхцөлүүдийн дагуу олгогдоно. Тухайлбал, Парламентын сонгуулиар хамгийн багадаа нэг хувийн санал авсан улс төрийн намд санал бүрт ногдох тодорхой хэмжээний санхүүжилт олгоно. Мөн Үндэсний Ассамблейн болон Сенатын гишүүдийн тооноос хамааран тухайн намд Парламентын гишүүн бүрт ойролцоогоор 40,000 евро санхүүжилт олгоно.

Хуулийн 8 дугаар зүйлд заасны дагуу Үндэсний Ассамблей болон Сенатын албанаас жил бүрийн улсын төсвийн хэлэлцүүлэгт улс төрийн нам, бүлгүүдэд зориулан олгох төсвийн санхүүжилтийн хэмжээг тогтоож Засгийн газарт санал болгох⁸⁵ зохицуулалттай. Энэхүү санхүүжилт нь дараах хоёр тэнцүү хэсэгт хуваагдана. Үүнд:

1. эхний хэсэг: Үндэсний Ассамблей сонгуулийн үр дүнд үндэслэн улс төрийн нам, бүлгүүдэд олгох санхүүжилт;
2. хоёр дахь хэсэг: Парламент дахь улс төрийн нам, бүлгүүдэд тусгайлан олгох санхүүжилт байна.

Үндэсний Ассамблейн сонгуулийн үр дүнд үндэслэн улс төрийн нам, бүлгүүдэд олгох санхүүжилтийг хэрхэн хуваарилах зохицуулалтыг хуулийн 9 дүгээр зүйлд зохицуулсан.⁸⁶ Үүнд:

1. Үндэсний Ассамблейн хамгийн сүүлд явагдсан сонгуулиар улс төрийн нам, бүлгүүд нийт тойргийн 50-аас доошгүй тойрогт нэр дэвшүүлэлт хийж, тухайн нэр дэвшигч тус бүр саналын хамгийн багадаа 1%-ийг авсан бол тухайн нам, бүлгүүдэд санхүүжилт олгоно;
2. Үндэсний Ассамблейн хамгийн сүүлд явагдсан сонгуулиар зөвхөн Францын Улсын Үндсэн хуулийн 73, эсхүл 74 дүгээр зүйлээр зохицуулагддаг хилийн чанад дахь нутаг дэвсгэр, эсхүл Шинэ Каледонид⁸⁷ нэр дэвшигчдээ танилцуулсан улс төрийн нам, бүлгүүдэд санхүүжилтийн тусламж олгоно. Эдгээр нэр дэвшигчид тухайн сонгуульд оролцсон бүх тойрогт саналын хамгийн багадаа 1%-ийг авсан байх шаардлагатай.

⁸⁵ Франц Улс. (1988). [2013]. Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хууль (The Law on Financial Transparency in Political Life). §8. Хандах: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000321646>

⁸⁶ Мөн тэнд. §9.

⁸⁷ Шинэ Каледони (New Caledonia) – Франц Улсын хилийн чанад дахь нутаг дэвсгэр буюу өөрийн гэсэн автономит удирдлагатай боловч Франц Улсын харьяанд байдаг.

Дээрх санхүүжилтийн хуваарилалтыг хийхдээ тухайн сонгуулийн эхний шатанд улс төрийн нам, бүлэг тус бүрийн авсан саналын тоонд харьцаатайгаар хуваарилалт хийгдэнэ. Харин Сонгуулийн тухай хуулийн 128 дугаар зүйлд заасны дагуу⁸⁸ (Үндсэн хуулийн зөвлөл, захиргааны шүүх, шийдвэрээр) нэр дэвших эрхгүй гэж зарлагдсан нэр дэвшигчдийн авсан санал санхүүжилтийн хуваарилалтад тооцогдохгүй.⁸⁹

Дээрх санхүүжилт авах зорилгоор парламентын гишүүний сонгуульд нэр дэвшигчид өөрийн нэр дэвшигчийн мэдүүлэгт аль улс төрийн нам, эсхүл улс төрийн бүлэгт харьяалагдаж байгааг, алинд хамааралтай байгаагаа зааж өгөх ёстой. Үүнд, Нэгдүгээрт, нам, эсхүл бүлгийг Дотоод хэргийн сайдын тушаалаар гаргасан албан ёсны жагсаалтаас сонгох. Энэхүү жагсаалтыг сонгуулийн өдрөөс өмнөх тав дахь баасан гарагийн дотор Франц Улсын “Албан ёсны сэтгүүлд” нийтэлсэн байх ёстой. Хоёрдугаарт, дээрх жагсаалтад багтаагүй өөр улс төрийн нам, эсхүл бүлгийг зааж бичих. Үүнийг сонгуулийн өдрөөс өмнөх зургаа дахь баасан гарагийн 18 цагаас өмнө Дотоод хэргийн яаманд гаргана.⁹⁰

Хуулийн 9-1 дүгээр зүйлд, санхүүжилтэд нэр дэвшигчдийн хүйсийн тэнцвэртэй байдлыг харгалзан үзэх тухайд холбогдох зохицуулалтыг тусгасан. Үүнд, хэрэв нам, эсхүл бүлгийн нэр дэвшигчдийн дунд эрэгтэй, эмэгтэй нэр дэвшигчдийн тооны зөрүү нь нийт нэр дэвшигчдийн тооны 2%-иас их байвал тус намд олгох санхүүжилтийн эхний хэсгийг хуулийн 8 болон 9 дүгээр зүйлд заасны дагуу 150 хувьтай тэнцэх хувиар бууруулна. Гэхдээ энэ хасалт нь төлөвлөсөн санхүүжилтийн эхний хэсгийн нийт хэмжээнээс их байж болохгүй. Харин тухайн нам хилийн чанад дахь тойрогт (Гваделуп, Мартиник, Шинэ Каледони гэх мэт Францын хилийн чанад дахь газар нутагт) нэр дэвшсэн бол тухайн нэр дэвшигчдийн хүйсийн тооны зөрүү 1%-иас ихгүй бол санхүүжилтийн тусламжийн хасалтын заалт үйлчлэхгүй.⁹¹

Хуулийн 11 дүгээр зүйлд 8 дугаар зүйлд заасан төсвийн санхүүжилтийг хүлээн авах этгээдийг тодорхойлсон. Улс төрийн нам, бүлгүүд, болон тэдний улс төрийн зорилгоор томилсон нутаг дэвсгэрийн, эсхүл тусгай зориулалтын байгууллагууд нь өөрсдийн бүх орлого, түүний дотор 8 дугаар зүйлд заасан төсвийн санхүүжилтийг тусгайлан томилсон төлөөлөгчөөр дамжуулан хүлээн авна.⁹² Энэхүү төлөөлөгч нь:

- санхүүгийн холбоо (financing association), эсхүл;
- хувь хүн (natural person) байна.

Үүнд, Нэгдүгээрт, хуулийн 11-1 дүгээр зүйлд заасны дагуу улс төрийн нам, эсхүл бүлгийн санхүүжилтийг хариуцах холбоо (association) гэж хүлээн зөвшөөрөх зөвшөөрлийг Үндэсний сонгуулийн данс болон улс төрийн санхүүжилтийн комисс (National Commission for Campaign Accounts and Political Financing) (цаашид Комисс гэх.) олгоно. Төсвийн санхүүжилтийн хүлээн авах санхүүгийн холбоо нь (1) үйл ажиллагаагаа явуулах нутаг дэвсгэрийн тойргийг тодорхойлох, (2) улс төрийн нам, бүлэгт зориулж хандивласан бүх санхүүгийн эх үүсвэрийг хадгалах нэг банк, эсхүл шуудангийн данс

⁸⁸ Франц Улс. (1958). [2017]. Electoral Act. §128. Хандах:

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000035586085

⁸⁹ Франц Улс. (1988). [2013]. Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хууль (The Law on Financial Transparency in Political Life). §9. Хандах:

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000321646>.

⁹⁰ Мөн тэнд. §9.

⁹¹ Мөн тэнд. §9-1.

⁹² Мөн тэнд. §11.

нээх үүргийг тус тус хүлээнэ.⁹³ *Хоёрдугаар*т, улс төрийн нам, эвсэл, бүлэг нь санхүүгийн төлөөлөгчийн нэрийг (financial agent) өөрийн намын эвсэл, бүлгийн төв байр байрладаг бүсийн Засгийн газрын төлөөлөгчид бичгээр мэдэгдэх ёстой. Санхүүгийн төлөөлөгч нь улс төрийн нам, бүлэгт зориулан хандивласан бүх санхүүгийн эх үүсвэрийг хадгалах нэг банк, эсхүл шуудангийн хаяг нээх үүрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл, сонгуульд оролцож буй хүн бүр санхүүгийн төлөөлөгчөө томилох ёстой бөгөөд тус төлөөлөгч кампанит ажлын бүх орлогын бүртгэлийг хөтөлнө. Энэ дансыг нягтлан бодогч баталгаажуулж, дараа нь Комисст шалгуулахаар хүргүүлдэг (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021).

Дээрх дурдсан санхүүгийн холбоо (financing association), эсхүл хувь хүний (natural person) санхүүгийн шилжүүлэг, гүйлгээ тэдгээрийн ил тод байдалд холбогдох журмыг Улсын Зөвлөл (Council of State) (цаашид, Зөвлөл гэх.) тогтоодог.⁹⁴

Парламентын болон гүйцэтгэх эрх мэдлийн албан тушаалын сонгуулийн кампанит ажлын санхүүжилт дараах эх үүсвэрээс бүрдэнэ (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021):

- хувь хүмүүсийн хандив (хувь хүмүүсийн хандив нь сонгууль бүрт нэг хүнд 7,500 еврогоор хязгаарлагдана);
- улс төрийн намын хандив;
- хувийн зээл (Улсын зөвлөл тогтооно).

Хуулийн 11-3-1 дүгээр зүйлд зээлтэй холбоотой зохицуулалтыг тусгасан байна. Үүнд, хувийн зээл буюу хувь хүмүүс улс төрийн нам, эсхүл бүлгүүдэд зээл олгох боломжтой бөгөөд зээл нь тогтмол бус байдлаар хийгдэх ёстой. Зээлийн хугацаа нь таван жилээс хэтрэхгүй байна. Улсын Зөвлөлийн (Council of State) тогтоолоор зээлийн дээд хэмжээ болон зохицуулалтын нөхцөлүүд тогтоогдож, зээл нь далд хандив гэж тооцогдохоос сэргийлэх нөхцөлийг хангана. Улс төрийн намын зүгээс зээлийн хүүгийн хэмжээ, зээлийн нийт дүн, хугацаа, төлбөрийн нөхцөл, журмыг зээл олгогчид өгөх үүрэгтэй байна. Харин зээл олгосон этгээд нь тухайн зээлийн буцаан төлөлтийн тайланг дансны хавсралтад тусгаж, Комисст мэдүүлэх үүрэгтэй байна.⁹⁵

Хуулийн 11-4 дүгээр зүйлд хувь хүмүүсийн хандивын зохицуулалтыг тусгасан. Хувь хүн улс төрийн нам эвсэл бүлэгт хандив өгөх боломжтой бөгөөд хандивлагч нь Франц Улсын иргэн байх, тус улсад оршин суудаг байх шаардлагатай. Хандив нь тухайн нам, эсхүл бүлгийн гишүүний татвар, эсхүл зөвшөөрөгдсөн санхүүгийн холбоо, эсхүл нам, бүлгийн санхүүгийн төлөөлөгчид өгөгдсөн байх ёстой. Харин хуулийн этгээдийн хувьд (улс төрийн нам эвсэл бүлэг хамаарахгүй) зүгээс улс төрийн нам, эсхүл бүлэгт хандив өгөхийг хориглоно. Үүнийг судалгааны ажлуудад лоббистуудыг санхүүжилт болон сонгуулийн кампанит ажилд оролцохыг хатуу хориглодог бөгөөд Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу улс төрийн нам эвсэл, бүлгээс бусад хуулийн этгээдүүд улс төрийн кампанит ажилд хандив өгөх, хямд үнээр бараа, үйлчилгээ үзүүлэх зэргээр шууд болон шууд бусаар хандивлах өгөхийг хориглодог (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021) хэмээн тайлбарласан. Үүнд, дараах үйлдлийг хориглоно:

- хандивын аль ч хэлбэрээр (шууд хандив, бараа, үйлчилгээ зэрэг шууд болон шууд бус ашиг тус үзүүлэх);

⁹³ Франц Улс. (1988). [2013]. Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хууль (The Law on Financial Transparency in Political Life). §11-1. Хандах: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000321646>.

⁹⁴ Мөн тэнд. §11-1.

⁹⁵ Мөн тэнд. §11-3-1.

- Европын Холбоо, эсхүл Европын эдийн засгийн бүсийн гишүүн орны нутаг дэвсгэрт бүртгэлтэй зээлийн байгууллага, санхүүгийн компаниуд ч мөн адил улс төрийн намд зээл өгөх, эсхүл зээлд баталгаа гаргахыг хориглоно.

Өмнөх хэсэгт дурдсан санхүүгийн холбоо болон санхүүгийн төлөөлөгчид хандив тус бүрт хандивлагчид баримт өгөх ёстой. Улсын Зөвлөлийн (Council of State) тогтоолоор хандивлагчид өгөх баримтыг хэрхэн бэлтгэх, ашиглах журмыг тогтооно.

Нам, эсхүл бүлэг нь жил бүр Комисст (1) хандив өгсөн хүмүүсийн нэрсийн жагсаалт, (2) хандивын нийт хэмжээний мэдээллийг ирүүлэх үүрэгтэй байна.⁹⁶ Хандивын хэмжээ, тухайлбал, 150 еврогоос дээш хандивыг чек, гүйлгээ, шууд дебит, эсхүл банкны карт гэх хэлбэрээр хийх боломжтой.

Улс төрийн нам, бүлгийн санхүүгийн холбоо, эсхүл санхүүгийн төлөөлөгч нь гадаад улс, эсхүл гадаадын хууль тогтоомжийн дагуу ажилладаг хуулийн этгээдээс шууд болон шууд бусаар хандив, материаллаг тусламж авах хориотой. Мөн гадаад улсаас зээл авахыг хориглоно.⁹⁷ Санхүүгийн холбоо, эсхүл санхүүгийн төлөөлөгчөөс гуравдагч этгээдэд зориулан гаргасан аливаа баримт бичиг нь (1) Холбооны нэр болон зөвшөөрөл авсан огноо, (2) Санхүүгийн төлөөлөгчийн нэр болон мэдүүлэг өгсөн огноо, (3) Санхүүгийн төлөөлөгчийн хариуцаж буй хандивын нийт дүн, (4) хуулийн 11-5 дугаар зүйлийн 1 ба 3 дугаар догол мөрүүдэд заасан хувь хүн болон хуулийн этгээдэд холбогдох зохицуулалтыг дурдах шаардлагатай байна.⁹⁸ Дээр дурдсан улс төрийн санхүүжилтийн зохицуулалтууд түүний дотор 11-3-1 ба 11-4 дүгээр зүйлүүдийг зөрчин улс төрийн нам, эсхүл бүлгүүдэд хандив өгсөн, эсхүл зээл олгосон этгээдүүдэд (1) гурван жилийн хорих ял, (2) 45,000 евро хүртэлх торгууль оногдуулах хариуцлага хүлээлгэнэ.

Хуулийн 11-7 дугаар зүйлд улс төрийн нам, эвсэл, бүлэг нь нягтлан бодох бүртгэлийн стандартын газраас (accounting standards authority) тогтоосон дүрмийн дагуу бүртгэл хөтлөх болон аудитор баталгаажуулах зохицуулалтыг тусгасан байна. Энэ заалтын дагуу нягтлан бодох бүртгэлд (1) улс төрийн нам эвсэл, бүлгийн өөрийнх нь данс; (2) тухайн нам, эсхүл бүлэг нь хувьцааны 50 хувиас дээш хувийг эзэмшдэг, удирдах зөвлөлд нь суудалтай, эсхүл шийдвэр гаргах, удирдлагын бодит эрх мэдэлтэй байгууллага, компани, эсхүл бизнесийн бүх данс; (3) дээрх зүйлсээс гадна тухайн нам, бүлгийн нутгийн байгууллагуудын данс хамаарч байна. Онцлог нь энэ заалтын дагуу эдгээр нам, бүлгийн данс жил бүр хаагдах (жил бүрийн эцэст санхүүгийн тайлан хаагдах ёстой) зохицуулалттай байна. Харин аудитор баталгаажуулах зохицуулалтын хүрээнд (1) тухайн нам, эсхүл бүлгийн жилийн орлого нь €230,000-аас их бол хоёр аудитор баталгаажуулах, (2) энэ хэмжээнээс бага бол нэг аудитор баталгаажуулах зохицуулалттай байна. Энэ зохицуулалтын дагуу улс төрийн нам, эвсэл, бүлгүүдийн данс нь санхүүгийн жилийн дараах жилийн эхний хагаст Комисст хүргэгдэж, олон нийтэд нээлттэй мэдээлэл болж албан ёсны сэтгүүлд нийтлэгдэнэ.⁹⁹ Энэхүү хүргэгдэж буй мэдээлэлд олгосон, эсхүл авсан зээлийг хэмжээ, нөхцөлүүд, зээлийг олгосон этгээдийн хэн болох, нэр дэвшигчдийн санхүүгийн хуулга зэрэг багтана.¹⁰⁰ Комисс нь улс төрийн санхүүжилтийн мэдээлэл нийтлэгдэх үед (1) авсан зээлүүдийн нэгтгэсэн хэмжээ (consolidated amounts), (2) зээл олгосон этгээдүүдийн ангилал (categories of lenders), (3)

⁹⁶ Франц Улс. (1988). [2013]. Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хууль (The Law on Financial Transparency in Political Life). §11-4. Хандах: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT0000000321646>.

⁹⁷ Мөн тэнд. §11-4.

⁹⁸ Мөн тэнд. §11-5.

⁹⁹ Мөн тэнд. §11-7.

¹⁰⁰ Мөн тэнд. §11-7.

зээлийн төрөл (types of loans), 4) хуулийн этгээдийн зээлдүүлэгчийн мэдээлэл (identity of legal entity lenders), (5) нэр дэвшигчдтэй холбоотой цэвэр санхүүгийн урсгалыг (net financial flows) тус тус тодорхойлно.¹⁰¹ Комисст хүргүүлэх мэдээлэлд холбогдох зохицуулалтыг зөрчсөн тохиолдолд (1) гурван жил хүртэлх хугацаанд тухайн нам, эсхүл бүлгийг хуулийн 8-аас 10 дугаар зүйлүүдэд заасан хөнгөлөлтөөс хасах, (2) Ерөнхий татварын хууль (General Tax Code)-ийн 200 дугаар зүйлийн 3 дугаар догол мөрт заасан хандив болон тусламжийн хөнгөлөлтөөс хасах арга хэмжээг авна.¹⁰² Хуулийн 11-7 дугаар зүйлийн дагуу Комисс нь шаардлагатай гэж үзвэл бүх нягтлан бодох бүртгэлийн баримт болон хяналтын үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нэмэлт нотлох баримтуудыг шаардах эрхтэй байна.¹⁰³

Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хуулийн 11-9 дүгээр зүйлд улс төрийн нам эвсэл, бүлэг нь өөрийн санаачилгаар, эсхүл Комиссын хүсэлтээр санхүүжилтийн мэдээллээ ирүүлээгүй тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг заасан байна. Үүнд:

Нэгдүгээрт, хуулийн 11-3-1, 11-4 дүгээр зүйлийн 4 дүгээр догол мөр, 11-7 дүгээр зүйлийн II хэсэгт заасан мэдээллээ өгөөгүй бол (1) нэг жилийн хорих ял, (2) 15,000 еврогийн торгууль оногдуулна.

Хоёрдугаарт, улс төрийн нам, эсхүл бүлгийн хууль ёсны (de jure), эсхүл бодит эрх мэдэлтэй (de facto) удирдагч нь 11-7 дугаар зүйлд заасан нөхцөлийн дагуу намынхаа санхүүгийн тайланг хүргүүлээгүй бол (1) гурван жилийн хорих ял, (2) 45,000 евро хүртэлх торгууль хүлээлгэнэ.¹⁰⁴

Улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчээс хамаарахгүйгээр улс төрийн кампанит ажил өрнөхөд холбогдох зохицуулалт байна. Тухайлбал, улс төрийн нам болон нэр дэвшигчтэй шууд холбоогүй хувь хүн, эсхүл бүлгүүд сонгуульд хамааралтай байдлаар сурталчилгааны ажил явуулж болох ч тодорхой хязгаарлалтуудтай (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021) байна. Эдгээр хязгаарлалттай үйл ажиллагаанд дараах хэлбэрүүд орно:

- цахимд контент нийтлэх;
- ном бичих;
- радио, эсхүл телевизээр ярилцлага өгөх.

Эдгээр үйл ажиллагаанд хамгийн гол хязгаарлалт нь Дээд түвшний Аудиовизуал зөвлөл (Superior Audiovisual Council)-өөс сонгуулийн үеэр нэр дэвшигчдийн нэвтрэх цагийн хуваарийг хянах зохицуулалт юм.

Улс төр дэх мөнгө, санхүүжилттэй холбоотойгоор улс төрийн намууд болон улс төрчид эрх ашиг, хөрөнгө орлогын талаарх мэдүүлгийг гаргах зохицуулалттай. Үүнд, Үндэсний Ассамблей болон Сенатын гишүүд, сайд нар, сонгогдсон төлөөлөгчид өөрсдийн болон эхнэр/нөхрийнхөө санхүүгийн байдал, хамтын өмчлөлд байгаа бүх хөрөнгийг бүрэн, үнэн зөв, шударгаар мэдүүлэх (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021) үүрэгтэй. Мөн тэд өөрсдийн, эсхүл эхнэр/нөхрийнхөө мэргэжлийн үйл ажиллагаа, эзэмшиж буй хувьцаа, компанийн удирдах зөвлөлд ажиллаж байгаа байдал болон ашиг сонирхлын зөрчил үүсгэж болзошгүй сайн дурын үйл ажиллагаагаа ил тод мэдээлэх ёстой. Энэхүү мэдүүлгийг Олон нийтийн амьдрал дахь ил тод байдлын дээд байгууллага

¹⁰¹ Франц Улс. (1988). [2013]. Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хууль (The Law on Financial Transparency in Political Life). §11-7. Хандах: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT0000000321646>.

¹⁰² Мөн тэнд. §11-7.

¹⁰³ Мөн тэнд. §11-7.

¹⁰⁴ Мөн тэнд. §11-9.

(High Authority for Transparency in Public Life) хянаж, олон нийтэд мэдээлдэг (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021).

Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд заасны дагуу улс төрийн нам, бүлгүүдийн санхүүжилт нь ердийн төсвийн хяналтын журмаар бус тусгай нөхцөлөөр хянагдана.¹⁰⁵ Улс төрийн санхүүжилтийн зөрчилд (1) торгууль, (2) хорих ял, (3) төрийн санхүүжилтээс хасах, (4) сонгогдсон албан тушаалаас чөлөөлөх зэрэг шийтгэлийг оногдуулдаг. Сонгогдсон төлөөлөгчдийн орлого нь тухайн хүн хэдэн ч албан тушаал хашиж байсан үл хамааран хязгаарлалтай байна. Үүний дагуу сонгогдсон төлөөлөгчид орлогынхоо 10-30 хувийг намдаа хандивладаг (Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier, 2021).

Бүлгийн дүгнэлт:

Улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан судлахдаа БНСУ, Япон Улс, болон БНФУ-ыг сонгон авч, тус бүрийн холбогдох эрх зүйн орчны онцлог, бүтэц, хэрэгжилт, хяналтын механизмыг судаллаа. Харьцуулсан судалгааг нэгтгэн доорх хүснэгтээр улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох хууль тогтоомж, хяналт тавих байгууллага, санхүүжилтийн төрөл (хандив, төрийн санхүүжилт), ил тод байдал ба тайлагналын шаардлага, зөрчилд хүлээлгэх хариуцлагын зохицуулалтыг харьцуулан авч үзэв.

Хүснэгт 15: БНСУ, Япон Улс, БНФУ-ын улс төрийн санхүүжилтийн холбогдох зохицуулалтын харьцуулалт

	БНСУ	Япон Улс	БНФУ
Улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох хууль тогтоомжууд	<ul style="list-style-type: none"> - Үндсэн хууль; - Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хууль; - Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль. 	<ul style="list-style-type: none"> - Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хууль. - Улс төрийн намыг төрөөс санхүүжүүлэх тухай хууль. 	<ul style="list-style-type: none"> - Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдлын тухай хууль; - Сонгуулийн тухай хууль; - Нийтийн ил тод байдлын тухай хууль.
Улс төрийн санхүүжилтэд хяналт тавих байгууллага	Үндэсний сонгуулийн хороо (NEC), Төрийн аудитын газар (BAI)	Дотоод хэргийн болон харилцаа холбооны яам (MIAC) болон Сонгуулийн хэлтэс (ED)	Сонгуулийн данс болон улс төрийн санхүүгийн комисс (CNCCFP)
Улс төрийн санхүүжилтэд хяналт тавих байгууллага нь Үндсэн хуулийн байгууллага эсэх	Тийм	Үгүй	Үгүй
Улс төрийн санхүүжилтийн төрөл	<ul style="list-style-type: none"> - Төрийн дэмжлэг; - Гишүүний татвар; - Хувь хүний хандив; - Хадгаламж; 	<ul style="list-style-type: none"> - Гишүүний татвар; - Хувь хүний болон хуулийн этгээдийн хандив; 	<ul style="list-style-type: none"> - Төрийн дэмжлэг; - Гишүүний татвар; - Хувь хүний хандив; - Зээл;
Хандивын хязгаарлалт	Хувь хүний дэмжлэг зөвшөөрөгдсөн, хуулийн этгээд,	Хуулийн этгээд болон гадаадын	Хувь хүний хандив хязгаартай, хуулийн этгээд болон

¹⁰⁵ Франц Улс. (1988). [2013]. Улс төрийн санхүүжилтийн ил тод тухай хууль (The Law on Financial Transparency in Political Life). §9. Хандах: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000321646>.

	гадаадын этгээдийн хандив хязгаарлагдана.	этгээдийн хандивыг хориглодог.	гадаадын этгээдийн хандивыг хориглодог.
Хандив хүлээн авах байгууллага	Дэмжигчдийн холбоо, хадгаламжийн системээр хүлээн авна.	Бүртгэлтэй улс төрийн байгууллагаар дамжуулан хүлээн авна.	Санхүүгийн холбоо, төлөөлөгчөөр дамжуулан хүлээн авна.
Төрөөс санхүүжүүлэх тогтолцоо	Улс төрийн намуудад жил бүрийн төсвөөс тодорхой хэмжээгээр татаас олгоно.	Тодорхой шаардлагыг хангасан улс төрийн намууд авах эрхтэй.	Намуудын үйл ажиллагааны зардлыг санхүүжүүлэх зорилгоор жил бүр олгоно.
Төрийн санхүүжилт авахад тавигдах шаардлага	Санхүүжилтийг намуудын парламент дахь суудлын тоо болон сонгуулийн үр дүнгээр нь үндэслэн хуваарилдаг. Үндэсний Ассамблейд суудалтай эсвэл улсын хэмжээний сонгуульд нийт хүчинтэй саналын 2%-иас дээш хувийг авсан намууд шууд санхүүжилт.	Парламентын аль нэг танхимд (Төлөөлөгчдийн танхим, Зөвлөхүүдийн танхим) тав ба түүнээс дээш гишүүнтэй байх; Сүүлийн сонгуулиар тухайн намын санал нийт хүчинтэй саналын 2%-иас дээш байх.	Сүүлийн Үндэсний Ассамблейн сонгуулиар нийт саналын 1%-иас дээш санал авсан намууд;
Төрийн санхүүжилтийг хуваарилах аргачлал	Хуулийн дагуу саналын хувь, суудлын тоогоор тооцно.	Намын авсан саналын хувь; Парламент дахь суудлын тоо.	Улс төрийн намуудын авсан саналын хувь, парламент дахь суудлын тоо зэргийг харгалзан төрөөс татаас олгодог.
Ил тод байдал, тайлагнал	Улс төрийн нам, нэр дэвшигчдийн тайланг Сонгуулийн төв хороо (NEC) шалгаж, олон нийтэд зарладаг.	Нам, нэр дэвшигчид жил бүр улс төрийн сангийн тайлан гаргах үүрэгтэй.	Санхүүгийн тайланг Үндэсний сонгуулийн санхүүгийн комисс (CNCCFP) хянан шалгаж, тайлагнана.
Хариуцлага ба шийтгэл	– Торгох; – Эд бараа, бусад материалыг хураах; – Хорих;	– Торгох; – Хорих;	– Санхүүжилт, хөнгөлөлтөөс хасах; – Торгох; – Эд бараа, бусад материалыг хураах; – Хорих;

ГУРАВ. САНАЛ ХУДАЛДАН АВАЛТЫН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

Улс төрийн санхүүжилт болон санал худалдан авалт хэмээх хоёр ойлголт нь улс төр дэх мөнгө, сонгуулийн болон сонгуулийн бус үеийн санхүүгийн урсгал, эрх мэдэл, нөлөөллийн тэнцвэрийг илэрхийлдэг бөгөөд ардчилсан тогтолцооны дахь улс төрийн шударга байдалд нөлөөлөх чухал хүчин зүйлс юм. Тухайлбал, улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдал хангагдаагүй, хяналт, зохицуулалт сул хэрэгждэг улс төрийн орчинд намууд болон нэр дэвшигчид санхүүгийн эх үүсвэрээ хууль бусаар бүрдүүлэх, мөн сонгуулийн зардлыг тайлагнахгүй байх, зарцуулалтаа нуух зэрэг зөрчилд үүсэх үүсдэг. Ийнхүү хууль бус буюу хяналтгүй санхүүжилтийн орон зайд сонгогчдын сонголтод шууд нөлөөлөх зорилгоор санал худалдан авах хэлбэрийн зардалтай, материаллаг урамшуулал өгөх арга ашиглах хандлага (IDEA, Vote buying, 2003) нэмэгддэг. Энэ нь ялангуяа хувь хүн, хуулийн этгээдийн хандив, нам дотор төвлөрсөн хөрөнгийн хэт хамааралтай орчинд нэр дэвшигчид сонгогчдын саналд шууд урамшуулал амлах буюу мөнгөн хэлбэрийн нөлөөлөл үзүүлэх замаар өрсөлдөөнийг тэгш бус болгож, ардчилсан сонгуулийн зарчимд ноцтой сөрөг нөлөө үзүүлдэг. Иймд улс төрийн санхүүжилт болон санал худалдан авалтын зохицуулалтыг судлан шинжлэх нь улс төрийн санхүүжилтийн тогтолцооны бодит үр нөлөөг үнэлэх, хууль бус санхүүжилтээс урьдчилан сэргийлэх, ардчилсан сонгуулийн шударга байдлыг хангахад чухал ач холбогдолтой юм. Тиймээс судалгааны ажлын энэ бүлэгт харьцуулсан судалгаагаар сонгон авсан ХБНБУ, Канад Улс, БНЭУ-ын хууль тогтоомжууд дахь санал худалдан авалтад холбогдох зохицуулалтыг судална.

Сонгогчдын санал худалдан авалтад холбогдох зохицуулалтыг улс орнууд хууль тогтоомждоо ялгаатай байдлаар хуульчилсан байна. Ерөнхийд нь санал худалдан авалтын эсрэг зохицуулалтыг бие даасан хуулиар зохицуулсан (anti-vote-buying or electoral integrity acts), сонгуулийн болон эрүүгийн хуулиар зохицуулсан хэмээн ангилах боломжтой байна. АСДҮОУХ, Макс Планкийн хүрээлэн, Венецийн комисс, Сонгуулийн тогтолцооны олон улсын сан, ЭЗХАХБ, ЕАБХАБ зэрэг байгууллагын боловсруулсан судалгаа, гарын авлага бүхий дэлхийн 181 улсын хууль тогтоомжийн хамарсан мэдээллийн санд үндэслэсэн улс төрийн санхүүжилттэй холбоотой 58 асуултын 38 дугаарт “Санал худалдаж авахыг хориглосон заалт бий юу?” гэх асуулт байна. Тухайн асуултын хүрээнд улс орнууд санал худалдан авалтыг ямар хуулиар голчлон зохицуулсан болохыг харьцуулан судалбал, давхардсан үзүүлэлтээр бие даасан хуулиар зохицуулсан (1 улс), улс төрийн намын тухай хуулиар зохицуулсан (1 улс), сонгуулийн хуулиар зохицуулсан (112 улс), Эрүүгийн хуулиар зохицуулдаг (31 улс) болон бусад хуулиар зохицуулсан хэмээн ангилах боломжтой байна.¹⁰⁶ Судалгааны ажлын хавсралт 2-оос дэлгэрэнгүйг харна уу.

Хүснэгт 16: Санал худалдан авалтад холбогдох зохицуулалтын ангилал

Зохицуулалтын төрөл	Улсын нэр
Бие даасан хуулиар зохицуулсан	Бразил Улс (The Brazilian Anti-Vote-Buying Law of 1999)
Сонгуулийн хуулиар зохицуулсан	Канад Улс (Canada Election Act, 2000), Эстони Улс (Riigikogu Election Act, 2002)
Эрүүгийн хуулиар зохицуулсан	Эстони Улс (Penal Act, 2000)

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

¹⁰⁶ International IDEA. (2003). [2023]. Political Finance Database. Хандах: <https://www.idea.int/data-tools/data/political-finance-database>. Хандсан огноо: 2025-02-16.

3.1. Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс

Сонгогчдын санал худалдан авалтыг бие даасан хуулиар зохицуулдаг ХБНБУ-ын хувьд 1999 оны 9840 дугаар хуулиараа Санал худалдан авалтын эсрэг хууль (Anti-Vote-Buying Law)-ийг баталсан. Хуулийг ХБНБУ-ын сонгуулийн шударга байдлыг сайжруулахад томоохон нөлөө үзүүлсэн, санал худалдаж авах үйлдлийг гэмт хэрэг гэж үзсэн чухал хууль тогтоомж гэж үздэг (Nichter, 2022).

Хууль батлагдах болсон үндсэн шалтгааныг судалбал, ХБНБУ-ын хууль тогтоомж олон жилийн туршид сонгуулийн кампанит ажлын үеэр клиентелизмыг буюу санал худалдаж авахыг хориглодог байсан ч энэ нь бараг хэрэгждэггүй байсан. Гетулиу Варгас (Getúlio Vargas)-ын удирдлага дор 1930 оны хувьсгалын дараах сонгуулийн дүрмүүдэд улс төрчид улс төрийн дэмжлэг авахын тулд хандив тараахыг хориглосон зохицуулалттай байсан (Nichter, 2022). Тухайлбал, 1932 онд батлагдсан анхны Сонгуулийн тухай хууль нь санал худалдаж авах үйлдэлд зургаан сараас хоёр жил хүртэл хугацаанд хорих ял оноох хатуу шийтгэлийг; 1965 онд батлагдсан Сонгуулийн тухай хууль нь дөрвөн жил хүртэл хугацаагаар хорих болон мөнгөн торгууль ногдуулах заалттай байсан (Nichter, 2022). Эдгээр хууль нь зөвхөн санал худалдаж авахыг хориглоод зогсохгүй дараах үйлдлүүдийг мөн хориглодог байв (Nichter, 2022):

- санал өгөхийг урамшуулах;
- сонгуульд оролцохгүй байхыг дэмжих;
- улс төрчид ямар нэгэн амлалт өгч түүнийг сонгогч хүлээж аваагүй байсан ч уг үйлдлийг хуулийн зөрчил гэж үздэг байв (Nichter, 2022).

Дараагаар нь Сонгуулийн тухай хуулиар дараах үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцдог болсон. Үүнд:

- мөнгө, бэлэг, эсхүл бусад урамшууллыг амлах, өгөх, хүлээн авах;
- өөрийн болон бусдын нэрийн өмнөөс санал худалдаж авах оролдлого хийх;
- сонгуульд оролцохгүй байхыг урамшуулах.

Хууль батлагдах болсон шалтгааныг цаг хугацааны дарааллаар авч үзвэл, ХБНБУ-ын Санал худалдан авалтын эсрэг хууль (Law N° 9.840/1999) нь 1980-аад болон 1990-ээд оны сонгуулийн үеэрх өргөн цар хүрээтэй авлигын асуудалд хариу арга хэмжээ болж батлагдсан. Хэдийгээр санал худалдаж авах нь сонгуулийн хуулийн дагуу албан ёсоор хууль бус байсан ч энэ хуулийг олон жилийн турш хэрэгжүүлээгүй нь нэр дэвшигчдэд сонгогчдыг хээл хахуульд автуулан саналыг нь авах боломжийг олгосоор байсан. Энэ асуудал 1985 онд ХБНБУ ардчилалд шилжсэний дараа улам хурцадсан бөгөөд шинэ ардчилсан байгууллагууд бий болсон ч сонгуулийн үеэр авлигын үйлдэл үргэлжилсээр байсан. Үүний гол хөдөлгөгч хүчин зүйл нь 1996 оны орон нутгийн сонгуулийн маргаантай холбоотой хэрэг бөгөөд санал худалдаж авах үйл явдлыг шийтгэхэд тухайн үеийн хууль эрх зүйн тогтолцоо хэрхэн удаан, үр дүнгүй байсан нь ихээр маргаан дагуулсан.

Олон нийтийн байгууллагууд 1997 онд өргөн хүрээтэй хөдөлгөөн өрнүүлж сонгуулийн авлигын эсрэг илүү хатуу арга хэмжээ авахыг шаардаж эхэлсэн. Энэхүү хөдөлгөөнийг Бразилийн католик епископуудын үндэсний зөвлөл (CNBB), Бразилийн хуульчдын нийгэмлэг (OAB), мөн Сонгуулийн авлигын эсрэг хөдөлгөөн (MCCE) зэрэг байгууллагууд удирдан явуулж, шинэ хууль санаачлах талаар олон нийтийн гарын үсэг цуглуулах ажлыг эхлүүлсэн. Хоёр жилийн дотор нэг сая гаруй бразилчууд энэ өргөдөлд гарын үсэг зурсан нь 1988 оны Үндсэн хуулийн дагуу иргэдийн санаачилсан хууль санаачилгын босго болох сонгогчдын 1% (хамгийн багадаа таван мужаас) шаардлагыг давсан үзүүлэлт (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão,

Ana Carolina Georges e Castro, 2025) болсон. Олон нийтийн өргөн дэмжлэгийн ачаар Конгресс уг хуулийн төслийг хэлэлцэж, 1999 оны 09-р сарын 28-нд Ерөнхийлөгч Фернандо Энрик Кардосо уг хуульд гарын үсэг зурж баталгаажуулсан. Улмаар Санал худалдан авалтын эсрэг хууль (Law Nº 9.840/1999) нь иргэдийн санаачилгаар батлагдсан ХБНБУ-ын анхны хууль болсон. Тус хуулийн үндсэн заалтуудыг судлаачдын бүтээлд хэрэглэгдсэнээс эшлэн доорх хүснэгтэд харуулав.¹⁰⁷ Учир нь тус хууль нээлттэй эх сурвалж хэлбэрээр цахим эх сурвалжид огт байршаагүй байна.

Хүснэгт 17: ХБНБУ-ын Санал худалдан авалтын эсрэг хуульд 1999 онд орсон нэмэлт, өөрчлөлтүүд

Зүйл	Заалт	Тайлбар
1 дүгээр зүйл	Хууль 9.504/97-ийн 41-А зүйл оруулах тухай – Санал худалдаж авахыг тодорхойлсон (captação ilícita de sufrágio) ба түүнд ногдуулах торгууль	Санал авах зорилгоор нэр дэвшигч нь сонгогчид “хандивлах, санал болгох, амлах, эсхүл ямар нэгэн бараа, хувийн ашиг сонирхол (ажлын байр, албан тушаал зэрэг) олгохыг” бүрэн хориглоно. Энэхүү хориг нь бүртгүүлэх үеэс эхлэн сонгуулийн өдөр хүртэл хүчинтэй байна. Хууль зөрчсөн тохиолдолд нэр дэвшигчид 1,000-аас 50,000 UFIR (мөнгөний индекс) хүртэл торгууль ногдуулж, нэр дэвшигчийн бүртгэл, эсхүл сонгуулийн ялалтыг (үнэмлэх) хүчингүй (cassação) болгох зэрэг хариуцлага хүлээлгэнэ. Энэ нь гэмт хэргийн биш, харин шүүхийн хялбар ажиллагаагаар шийдвэрлэгдэх бөгөөд нотлогдсон тохиолдолд албан тушаалаа шууд алдана.
2 дугаар зүйл	Хууль 9.504/97-ийн 73-р зүйлийн §5° өөрчлөх тухай – Сонгуульд давуу тал олохын тулд засгийн газрын нөөц бололцоог урвуулан ашиглахыг хязгаарла	Улсын хөрөнгө, байгууламж, эсхүл хөтөлбөрийг санал авахад ашигласан тохиолдолд тавих торгуулийг нэмэгдүүлнэ. Хэрэв эрх мэдэл бүхий нэр дэвшигч сонгуулийн хуулийн хориглосон үйлдлээс (жишээ нь, сонгуулийн кампанит ажилд төрийн албан хаагчдыг дайчлах зэрэг) ашиг хүртсэн бол тухайн нэр дэвшигч нь “төрийн албан хаагч байхаас үл хамааран” түүний нэр дэвших бүртгэл, эсхүл үнэмлэхийг цуцална (revoke). Өөрөөр хэлбэл, энэ нь төрийн аппаратыг сонгуулийн кампанит ажилд ашиглахыг хориглох зорилготой.
3 дугаар зүйл	1965 оны Сонгуулийн Хуулийн (Law 4.737/65) 262-р зүйлийн IV хэсгийг өөрчлөх тухай – Санал худалдаж авахтай холбоотой тохиолдолд сонгуулийн үр дүнг хүчингүй болгох боломжийг олгох	Хэрэв сонгуулийн үр дүн нь тодорхой баримтад харшилж байгаа тохиолдолд (жишээ нь, хууль 222 дугаар зүйлийн дагуу хүчингүй саналын тооцоолол, эсхүл Хууль 9.504/97-ийн 41-А зүйлтэй холбоотой нөхцөлд), сонгуульд ялалт байгуулсан үнэмлэхийг хүчингүй болгож болно. Энэ заалт нь сонгуулийн шүүхэд сонгуулийн үр дүнг цуцлах эрх олгож байгаа бөгөөд энэ нь 41-А зүйлтэй уялдсан шинэ зохицуулалт болно.
4 дүгээр зүйл	Хууль хэрэгжих огноо	Хууль нь албан ёсоор нийтлэгдсэн өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр үйлчилнэ (өөрөөр хэлбэл, 1999 онд батлагдсан өдрөөс шууд хэрэгжинэ).
5 дугаар зүйл	Хууль 9.504/97-ийн 96-р зүйлийн §6° заалтыг хүчингүй болгох тухай.	(Энэ нь өмнөх үйл явцад байсан хууль эрх зүйн саадыг арилгаж, сонгуулийн авлигын хэргийн шийдвэрлэх үйл явцыг хялбаршуулсан. Практикт энэ заалтыг хүчингүй болгосноор нэр дэвшигчдийг ийм зөрчилд буруутгах, мэдэгдэл хүргэх, шүүх хурал явуулах явц илүү хялбар болсон. Өмнө нь уг заалт нь удаашрал болон хэрэгсэхгүй болгоход хүргэдэг байсан процедурын саад тотгор болж байсан.)

¹⁰⁷ ХБНБУ. (1997). Санал худалдан авалтын эсрэг хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт. Хандах: <https://www3.al.sp.gov.br/repositorio/ilp/anexos/1525/YY2014MM4DD8HH12MM42SS28-03.pdf>.
Хандсан: 2025-03-10.

Хуулийн хүрээнд онцлох хоёр үндсэн ойлголт нь: саналыг хууль бус аргаар авах буюу санал худалдаж авах (captação ilícita de sufrágio) болон төрийн нөөцийг сонгуулийн зорилгоор буруугаар ашиглах явдал (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025) байна. Хуулиар сонгогчдод саналынх нь хариуд өгөх аливаа материаллаг ашиг тус, давуу тал буюу мөнгөн төлбөр, бэлэг, ажлын байр, эсхүл халамжийн үйлчилгээ тараах зэрэг бүх төрлийн үйлдлийг хамруулан санал худалдан авах үйлдэл хэмээн хуульчилсан. Энэхүү хориг нь зөвхөн сонгуулийн үеэр (нэр дэвшигч бүртгүүлэх үеэс эхлэн санал хураалтын өдөр хүртэл) хүчинтэй бөгөөд энэ хугацаанд явагддаг сонгуулийн кампанит ажлын үеийн хээл хахуулийг хянахад чиглэж (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025) байна. Хууль зөрчигчид оноох шийтгэл нь хоёр хэлбэртэй:

1. мөнгөн торгууль (их хэмжээний торгууль);
2. cassação буюу нэр дэвшигчийн бүртгэл, эсхүл сонгуулийн ялалтыг (үнэмлэх) хүчингүй болгох (үүний үр дүнд тухайн хүн албан тушаалаас хасагдах, эсхүл огт сонгогдох боломжгүй болох).

Хууль зөрчигчид шийтгэл оногдуулах ажиллагааг энгийн шүүхээр бус хялбараар сонгуулийн шүүхийн үйл ажиллагаагаар хэрэгжүүлдэг. Санал худалдан авалтын эсрэг хуульд заасан бусад онцлог зохицуулалтад төрийн нөөц бололцоог сонгуулийн кампанит ажлын үеэр сонгогчдын саналыг татах зорилгоор ашиглахыг эсэргүүцэх зохицуулалт байна. Тухайлбал, Сонгуулийн тухай хуулийн 73 дугаар зүйлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар, хэрэв нэр дэвшигч нь “төрийн машин ашиглан сонгуулийн кампанит ажил явуулсан” (жишээ нь, хотын санхүүжилт, тээврийн хэрэгсэл, эсхүл нийгмийн хөтөлбөрүүдийг ашиглан санал авахыг оролдсон) бол уг нэр дэвшигчийг мөн албан тушаалаас огцруулах болон торгууль ногдуулах шийтгэл хүлээлгэнэ гэж заасан (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025). 1999 оны хууль батлагдахаас өмнө ийм төрлийн үйлдлүүдийг хориглох нь ерөнхий зөвлөмж байсан бол 1999 оны шинэчлэл нь тодорхой торгууль, шийтгэлийг тусгаж өгснөөр хууль илүү үр нөлөөтэй болсон хэмээдэг (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025).

Үүнээс 1999 оны Санал худалдан авалтын эсрэг хуулийн шинэчлэлийг сонгуулийн хууль тогтоомжийн хүрээнд (1) санал худалдаж авах гэсэн хувийн хэлцлийн хээл хахуулийг шийтгэх, (2) төрийн нөөцийг урвуулан ашиглахыг таслан зогсоох хэмээх хоёр чухал авлигын эсрэг хэрэгслийг шингээсэн гэж (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025) үздэг. 1999 оны хууль нь хувь хүн сонгогчдыг өөртөө татах зорилгоор мөнгө, эсхүл үнэ бүхий зүйл зарцуулахыг ямар ч тохиолдолд хууль бус гэж тодорхойлсон. Хэрэв нэр дэвшигч хандив, эсхүл ашиг тусыг “кампанит ажлын зардал” гэж бүртгүүлсэн байсан ч тухайн зүйл нь санал авах зорилготой байсан бол хууль бус гэж тооцогдоно.

Хуулиар зөвшөөрөгдсөн зүйлс (жишээ нь, хууль ёсны сурталчилгааны материал)-ээс бусад аливаа зүйлийг сонгогчдод өгөхийг хатуу хориглодог. Үүнд:

- хүнсний багц;
- шатахуун;
- барилгын материал;
- эм, эмчилгээ;

- бусад бараа бүтээгдэхүүн тараах зэрэг үйлдэл нь зөвхөн хууль бус үйлдэл биш, харин нэр дэвшигчийг шууд хасах үндэслэл (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025) болно.

Санал худалдан авалтын эсрэг хуулийн хэрэгжилтийг хариуцсан ажилладаг гол байгууллага нь ХБНБУ-ын Сонгуулийн шударга ёсны тусгай шүүхийн систем байна. Энэ тогтолцооны дээд байгууллага нь Сонгуулийн дээд шүүх (Tribunal Superior Eleitoral) бөгөөд муж бүрт байрлах Бүсийн сонгуулийн шүүхүүд (the regional electoral courts) түүний харьяанд үйл ажиллагаа явуулдаг.¹⁰⁸ Эдгээр шүүхүүд нь сонгуулийн үеэр санал худалдаж авах болон төрийн нөөцийг урвуулан ашигласан үйлдлүүдтэй холбоотой гомдлыг хүлээн авч, мөрдөн шалгах, шийдвэр гаргах эрх мэдэлтэй байдаг.¹⁰⁹

ХБНБУ-ын Сонгуулийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 5 дугаар хэсэгт улс төрийн санхүүжилттэй холбоотой зохицуулалт байна. Тухайлбал: “23 дугаар зүйл. Хувь хүмүүс энэхүү хуулийн дагуу сонгуулийн кампанит ажилд бэлэн мөнгө болон мөнгөн дүнгээр үнэлэгдэх хандив өгч болно”, түүнчлэн 5 дугаар хэсэгт “Нэр дэвшигч нь нэр дэвшүүлэх бүртгэл хийлгэснээс эхлэн сонгууль болох хүртэл хугацаанд хувь хүн болон хуулийн этгээдэд бэлэн мөнгөөр хандив өгөх, шагнал, урамшуулал зэрэг ямар нэгэн байдлаар бэлэг өгөхийг хориглоно” хэмээн тус тус зохицуулсан.¹¹⁰

ХБНБУ-ын төрийн санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалт нь улс төрийн нам, сонгуулийн кампанит ажил, сонгуулийн зохион байгуулалтын эрх зүйн үндсийг тогтоосон гурван хуулийн хүрээнд зохицуулагддаг (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025). Үүнд:

- 1965 оны Сонгуулийн тухай хууль (Law No. 4,737/1965) нь сонгогдох эрх, санал өгөх эрх, сонгуулийн үйл явц хэрхэн явагдах, сонгуулийн шүүхийн үүрэг болон сонгуулийн гэмт хэргийг зохицуулдаг байсан. 1997 оны Сонгуулийн тухай хууль хүчин төгөлдөр болсноор тус хууль хүчин төгөлдөр бус болсон.
- 1995 оны Улс төрийн намуудын тухай хууль (Law No. 9,096/1995) нь Улс төрийн намуудын дүрэм, үйл ажиллагааны зарчмуудыг тодорхойлж, намуудын санхүүжилтийг зохицуулдаг.
- 1997 оны Сонгуулийн тухай хууль (Law No. 9,504/1997) нь сонгуулийн кампанит ажлын дүрмийг тодорхойлж, нэр дэвшигчдэд тавигдах шаардлага, санхүүжилт, тайлагнал болон сурталчилгааны дүрмийг зохицуулсан.

Сонгуулийн үеийн санхүүжилтийн эрх зүйн зохицуулалт нь 1997 оны Сонгуулийн тухай хууль (Law No. 9,504/1997)-д үндэслэдэг. Тус хуулийн хүрээнд дараах ангилалд хамаарах этгээдүүд дор дурдсан хэмжээгээр хандив өгөх эрхтэй (Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro, 2025) байна. Үүнд:

- хувь хүмүүс сонгуулийн кампанит ажилд өөрийн жилийн орлогын 10%-иас хэтрэхгүй хэмжээгээр хандив өгөх боломжтой;
- нэр дэвшигчид өөрсдийн кампанит ажилд нийт зардлын 10%-иас хэтрэхгүй хэмжээгээр хандив оруулах боломжтой (олон хөрөнгөтэй нэр дэвшигчид бусдаас хэт давуу эрх эдлэхээс сэргийлэх зорилгоор Санхүүгийн ил тод байдлын хууль

¹⁰⁸ Superior Electoral Court. (n.d.). *History of the Electoral Justice system*. Tribunal Superior Eleitoral. Хандах: <https://international.tse.jus.br/en/superior-electoral-court/history-of-the-electoral-justice-system>. Хандсан: 2025-03-15

¹⁰⁹ Мөн тэнд.

¹¹⁰ ХБНБУ. (1997), [2021]. Сонгуулийн тухай хууль (Elections Law), Хандах: https://www.te.gob.mx/vota_elections/page/download/16113.

(Law No.13,878/2019)-аар нэр дэвшигчид өөрийн кампанит ажилдаа оруулах хандивыг нийт кампанит ажлын зардлын 10%-иар хязгаарлах нэмэлт хязгаарлалтыг 2019 онд тогтоосон);

- гадаадын иргэд (хувь хүмүүс) сонгуулийн кампанит ажилд хандив өгөх боломжтой боловч уг сан нь зөвхөн ХБНБУ-аас эх үүсвэртэй байх ёстой;
- аж ахуйн нэгжүүд сонгуулийн кампанит ажилд хандив өгөхийг хориглодог (2016 он хүртэл хандивын хязгаар нь аж ахуйн нэгжийн орлогын 2%, хувь хүний жилийн орлогын 10% байв. 2015 оны 09 дүгээр сарын 17-ны өдөр ХБНБУ-ын Хуульчдын холбооны хүсэлтээр ХБНБУ-ын Дээд шүүхээс хувийн аж ахуйн нэгжээс сонгуулийн кампанит ажилд хандив өгөхийг Үндсэн хууль зөрчсөн гэж үзэж, ийм төрлийн хандивыг хориглох шийдвэр гаргасан.);
- сонгуулийн кампанит ажлыг санхүүжүүлэхэд туслах зорилгоор кампанит ажлын сан (campaign fund)-г байгуулсан. Намын сан (partisan fund)-аас ялгаатай нь кампанит ажлын сан зөвхөн сонгуулийн кампанит ажлыг санхүүжүүлэх ба холбооны улсын төсвөөс санхүүжиж улс төрийн намуудад хуваарилагддаг.

3.2. Канад Улс

Канад Улсын хувьд санал худалдан авалтын эсрэг зохицуулалтыг 2000 оны Сонгуулийн тухай хуулиар (2019 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон) зохицуулсан. Хуулийн 18 дугаар хэсэгт улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох сонгуулийн сурталчилгааны зардлын хязгаар, бүртгэлийн явц дахь алдаа, мөн улс төрийн намуудын санхүүгийн тайлангийн зөрчилд холбогдох зохицуулалт байна.¹¹¹ Хуулийн 9 дүгээр хэсгийн 281 дүгээр зүйлд сонгогчийн санал өгөх явцад хөндлөнгөөс нөлөөлөх үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцох, 481 дүгээр зүйлд санал худалдан авалтыг шууд хориглох зохицуулалтуудыг тус тус хуульчилсан байна.

Хуулийн 281 дүгээр зүйлд дараах (a-h дугаарлалттай) үйлдлийг Канад Улсын нутаг дэвсгэрийн дотор болон гадна хийхийг хориглоно¹¹² хэмээсэн. Үүнд:

- (a) саналын хуудас, эсхүл тусгай саналын хуудсыг сонгогч хэрхэн бөглөсөн талаар санаатайгаар мэдээлэл задлах;
- (b) сонгогч саналын хуудас эсхүл тусгай саналын хуудас бөглөж байх үед санаатайгаар саад учруулах, эсхүл тухайн сонгогч хэнд санал өгөх гэж байгаа, эсхүл аль нэр дэвшигчид санал өгсөн талаар мэдээллийг олж авахыг оролдох;
- (c) бүртгэл, эсхүл тусгай саналын хуудасны өргөдөлд зориуд худал мэдээлэл өгөх;
- (d) өөрт нь хамааралгүй саналын хуудас (өөр хүний), эсхүл тусгай саналын хуудас авахыг зориуд оролдох;
- (e) сонгуулийн тойрог хариуцсан ажилтны өмнө мэдүүлэг гаргахдаа зориуд худал мэдүүлэг гаргах;
- (f) оршин суугаа газрынхаа мэдүүлэгт зориуд худал мэдүүлэг гаргах;
- (g) сонгогчийг саналаа өгөхөд санаатайгаар нөлөөлөх, эсхүл саад учруулахыг оролдох;
- (h) санал тоолох явцад зориудаар сонгогчийн сонголтын талаар мэдээлэл олж авахыг оролдох, эсхүл олж авсан мэдээллийг бусдад түгээх.

Хуулийн 282 дугаар зүйлд заасны дагуу санал худалдан авалтад холбогдох дараах үйлдлийг Канад Улсын нутаг дэвсгэрээс гадна хийхийг хориглоно.¹¹³ Үүнд:

- (a) айлган сүрдүүлэх, эсхүл дарамтлах замаар хэн нэгнийг санал өгөх, эсхүл өгөхгүй байх, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл өгөхгүй байхыг албадах үйлдэл;
- (b) ямар нэгэн хууран мэхлэх арга заль, эсхүл зохиомол үйлдлээр, тухайлбал, саналын хуудас, эсхүл санал хураалтыг нууц биш гэж мэдэгдэн, хэн нэгнийг санал өгөх, эсхүл өгөхгүй байх, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл өгөхгүй байхыг ятгах үйлдэл.

Хуулийн 480(1) дүгээр зүйлд хэн нэгэн хүн сонгуулийн үйл явцыг саатуулж, удаашруулах зорилгоор үйлдэл хийж хууль зөрчсөн тохиолдолд гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно гэж сонгуулийн үйл явцад саад учруулах гэмт хэргийг тодорхойлсон.¹¹⁴ Түүнчлэн, хэн нэгэн хүн сонгуулийн зар гарснаас эхлэн санал хураалтын дараагийн өдөр хүртэл хугацаанд, олон нийтийн уулзалт зохион байгуулах, бусдыг ийм үйлдэл хийхэд турхирах, эсхүл хуйвалдах зэргээр эмх замбараагүй байдал үүсгэж, сонгуулийн зорилгоор зохион

¹¹¹ Канад Улс. (2000), [2019]. Сонгуулийн тухай хууль (Canada Elections Act). Хандах: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-2.01/page-70.html#docCont>.

¹¹² Мөн тэнд. §281.

¹¹³ Мөн тэнд. §282.

¹¹⁴ Мөн тэнд. §480(1).

байгуулагдаж буй олон нийтийн уулзалтыг тасалдуулах, үймүүлэх зорилгоор үйлдэл хийсэн бол тухайн хүн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно.¹¹⁵

Хуулийн 481(1) дүгээр зүйлд сонгуулийн хугацаанд дараах үйлдлийг хийсэн хүн буюу байгууллагыг гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно хэмээсэн. Үүнд:

Сонгуулийн ерөнхий менежер, сонгуулийн тойрог хариуцсан албан тушаалтан, улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвшихийг хүсэгчийн нэрээр зөвшөөрөлгүйгээр ямар нэгэн мэдээлэл тараахыг хориглоно. Хэрэв хэн нэгэн зөвшөөрөлгүйгээр мэдээлэл тарааж, олон нийтийг төөрөгдүүлэх буюу жинхэнэ эх сурвалжаас гарсан мэт итгүүлэхийг оролдвол гэмт хэрэгт тооцогдоно. Энэ нь хоёр нөхцөлтэй.¹¹⁶

1. тухайн хүн, эсхүл байгууллага нь сонгуулийн ерөнхий менежер, сонгуулийн тойрог хариуцсан албан тушаалтан, улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвших хүсэлтэй этгээдээс албан ёсны зөвшөөрөл аваагүй байх;
2. тухайн хүн, эсхүл байгууллага нь олон нийтийг төөрөгдүүлж, уг мэдээллийг дээр дурдсан байгууллага, этгээдүүдийн гаргасан, тараасан, дамжуулсан, эсхүл нийтэлсэн гэж итгүүлэх зорилготойгоор үйлдэл хийсэн байх.

Хуулийн 481 дүгээр зүйлийн 2 дугаар хэсэгт 1 дүгээр хэсэгт заасан үйлдлийг хүн хуулийн этгээд үйлдсэн эсэхийг шүүх тодорхойлохдоо дараах хүчин зүйлсийг харгалзан үзэж болно. Үүнд, хоёр нөхцөлийг тодорхойлсон:¹¹⁷

1. уг материал нь сонгуулийн ерөнхий менежер, сонгуулийн тойрог хариуцсан албан тушаалтан, улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвшихээр төлөвлөж буй хүнтэй нягт холбоотой, тухайн хүнийг онцгой таниулахуйц нэр, лого, олон нийтийн сүлжээний дансны нэр, хэрэглэгчийн нэр, эсхүл домэйн нэрийг ашигласан эсэх;
2. уг материал нь сонгуулийн ерөнхий менежер, сонгуулийн тойрог хариуцсан албан тушаалтан, нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвшихээр төлөвлөж буй хүний нэр, дуу хоолой, дүр төрх, гарын үсэг, эсхүл тухайн улс төрийн намтай холбоотой нийтийн албан тушаалтны зураг, нэр, мэдээллийг агуулсан эсэх.

Хуулийн 481 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт санал худалдан авах гэмт хэрэг гэж тооцохгүй онцгой нөхцөлийг зохицуулсан. Тухайлбал, хэрэв тухайн хүн, эсхүл хуулийн этгээд нь материалыг илт тодорхой шоглол, (parody), эсхүл элэглэл (satire) зорилгоор тараасан, дамжуулсан, эсхүл нийтэлсэн гэдгээ нотолсон тохиолдолд тэдгээр нь 481(1) дүгээр зүйлд заасан гэмт хэрэг үйлдсэн гэж тооцогдохгүй.¹¹⁸

Сонгуулийн тухай хуулийн 500 дугаар зүйлд хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхойлсон. Үүнд, хуулийн 481 дүгээр зүйл буюу санал худалдан авах гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд (a) хялбаршуулсан шүүх ажиллагааны (summary conviction) дагуу \$2,000-оос хэтрэхгүй торгууль, эсхүл нэг жилээс хэтрэхгүй хугацаанд хорих ял, эсхүл хоёулангаар нь шийтгэх, (b) ял тулгах (indictment) ажиллагааны дагуу \$5,000-оос хэтрэхгүй торгууль, эсхүл таван жилээс хэтрэхгүй хугацаанд хорих ял, эсхүл хоёулангаар нь шийтгэнэ.¹¹⁹

Канад Улсын холбооны сонгуулийн үйл явц нь Сонгуулийн тухай хууль (Canada Elections Act, CEA)-аар зохицуулагддаг бөгөөд улс төрийн оролцогчдын оролцоо болон үйл ажиллагааг нарийвчлан зохицуулсан. Сонгуулийн тухай хууль (Canada Elections Act,

¹¹⁵ Канад Улс. (2000), [2019]. Сонгуулийн тухай хууль (Canada Elections Act). §480(2). Хандах: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-2.01/page-70.html#docCont>.

¹¹⁶ Канад Улс. (2000), [2019]. Сонгуулийн тухай хууль (Canada Elections Act). §481(1). Хандах: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-2.01/page-70.html#docCont>.

¹¹⁷ Мөн тэнд. §481(2).

¹¹⁸ Мөн тэнд. §481(3).

¹¹⁹ Мөн тэнд. §500.

СЕА) нь улс төрийн санхүүжилт (хэрхэн хөрөнгө босгож, зарцуулж, санхүүгийн гүйлгээг тайлагнах талаар)-ийн тодорхой дүрэм, үүрэг хариуцлагыг тогтоодог. Сонгуулийн тухай хууль (Canada Elections Act, CEA)-ийн гол зорилго нь улс төрийн санхүүжилтийн тогтолцоо, ил тод байдал, шударга ёсыг дэмжиж, мөнгөний нөлөөллөөс урьдчилсан сэргийлэх зорилготой.

Сонгуулийн явц дахь санхүүгийн мэдээллээ бүртгэлтэй улс төрийн намууд, бүртгэлтэй тойргийн холбоод, нэр дэвшигчид, тойргийн менежер, гуравдагч этгээдүүд Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу гаргаж мэдээлэх үүрэгтэй.¹²⁰

Сонгуулийн өмнөх үеийн улс төрийн оролцогчдын үйл ажиллагаа ба зардал нь тогтмол огноотой буюу сонгуулийн жилийн 06 дугаар сарын 30-наас эхэлж сонгуулийн өмнөх үе хүртэл дараах зохицуулалтууд хамаарна.¹²¹ Үүнд:

- бүртгэлтэй намууд, тойргийн холбоод болон гуравдагч этгээд намын бүх сурталчилгаанд зөвшөөрөл олгосон этгээдийн нэрийг тодорхой бичсэн таних тэмдэг (tagline) байх ёстой;
- зохицуулалтын цахим хуудсууд (тодорхой тооны зочин, эсхүл хэрэглэгчдийн хязгаарт хүрсэн цахим хуудас, эсхүл аппликейшн) улс төрийн сурталчилгааны бүртгэлийг хадгалах үүрэгтэй;
- бүртгэлтэй намууд болон гуравдагч этгээдийн намын сурталчилгааны зардалд хязгаарлалт тавьдаг;
- гуравдагч этгээдүүдийн намын үйл ажиллагаа болон сонгуулийн судалгааны зардалд хязгаарлалт тавьдаг;

Сонгуулийн тухай хуулиар улс төрийн байгууллагуудын ил тод байдлыг хангах үүднээс байгууллага тус бүр өөрийн үйл ажиллагаанд тохирсон тайлан гаргах үүрэгтэй. Санхүүгийн тайлан нь улс төрийн байгууллагуудын орлого (авсан мөнгө), зарлага (зарцуулсан мөнгө), зардал болон санхүүгийн бусад үйл ажиллагааны дэлгэрэнгүй мэдээллийг агуулна.¹²² Улс төрийн байгууллагын төрлөөс шалтгаалан ялгаатай байдлаар санхүүгийн тайлангаа хүргүүлнэ. Тухайлбал:

- бүртгэлтэй намууд жил бүр санхүүгийн тайлан гаргах үүрэгтэй. Бүх нийтийн сонгуулийн дараа тухайн сонгуультай холбоотой санхүүгийн тайланг гаргах ба хуулиар тогтоосон тодорхой саналын босго давсан бол улирлын санхүүгийн тайлан гаргана;
- бүртгэлтэй тойргийн холбоод жил бүр санхүүгийн тайлан гаргах шаардлагатай;
- нэр дэвшигчид бүх нийтийн сонгууль, эсхүл нөхөн сонгуульд оролцсон бол сонгуулийн дараа санхүүгийн тайлан гаргана. Энэхүү тайланд сонгуулийн зардлын бүх баримт бичгүүдийг хавсаргасан байх шаардлагатай бөгөөд хандив аваагүй, эсхүл мөнгө зарцуулаагүй байсан ч тайлан гаргана;
- нэр дэвшигчийг тодруулах сонгуулийн дараа \$1,000-аас дээш хандив авсан, эсхүл \$1,000-аас дээш зардал гаргасан бол санхүүгийн тайлан гаргах шаардлагатай;

¹²⁰ Elections Canada. (n.d.). Political financing, spending, and advertising safeguards. Elections Canada. Хандах:

<https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=int/pol&document=index&lang=e>. Хандсан: 2025-03-20.

¹²¹ Мөн тэнд.

¹²² Мөн тэнд.

- бүртгэлтэй гуравдагч этгээдүүд бүх нийтийн сонгууль, эсхүл нөхөн сонгуулийн дараа санхүүгийн тайлан гаргах шаардлагатай. Хэрэв тодорхой босго давсан бол урьдчилсан сонгууль, эсхүл сонгуулийн үеэр завсрын тайлан гаргана.

Сонгуулийн зардлын хязгаарлалтын хувьд ихэнх улс төрийн байгууллагууд сонгууль, эсхүл дотоод өрсөлдөөнд оролцохдоо Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу зардлын хязгаарлалтад захирагдана. Үүнд намууд, нэр дэвшигчид, гуравдагч этгээдүүд болон нэр дэвшигчид өрсөлдөгчид багтана. Харин намын удирдагчийн төлөө өрсөлдөгчдийн хувьд зөвхөн намын зардлын хязгаарлалтад холбогдох зохицуулалт үйлчилнэ. Сонгуулийн тойргийн холбоод зөвхөн намын, эсхүл нэр дэвшигчийн бичгээр зөвшөөрсөн тохиолдолд сонгуулийн зардал гаргах эрхтэй байна.¹²³

Зардлын хязгаарлалт нь өрсөлдөгчдийн хооронд тэгш нөхцөл бүрдүүлэх, гуравдагч этгээдийн нөлөөллийг хязгаарлахад чиглэдэг. Бүртгэлтэй намууд болон нэр дэвшигчид тодорхой саналын босгыг давсан тохиолдолд төлсөн зардлынхаа тодорхой хувийг буцаан авах эрхтэй байна. Үүнд:

- (1) намуудын хувьд сонгуулийн зардлын 50% нь нөхөн олгогдоно;
- (2) нэр дэвшигчдийн хувьд сонгуулийн зардлын 60% нь нөхөн олгогдоно;
- (3) нэр дэвшигч, намын бусад төрлийн зардал (хувийн зардал болон хүртээмжийн зардал гэх мэт) нь тодорхой хязгаарлалтаар нөхөн олгогдох боломжтой;
- (4) аудиторын тайлан шаардлагатай кампанит ажилд аудитын төлбөрт зориулсан татаас авах эрхтэй байна.¹²⁴

Улс төрийн санхүүжилт дэх орлого буюу Канад Улсын иргэд, байнгын оршин суугчид болон тус улсын иргэн биш хүмүүс Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу холбооны сонгуульд хэрхэн оролцох болон санхүүжилт олгох боломжтой талаар доорх хүснэгтэд тайлбарлав.¹²⁵ Үүнд:

¹²³ Elections Canada. (n.d.). Understanding spending limits. Elections Canada.

Хандах: <https://www.elections.ca/content.aspx?section=fin&dir=lim&document=index&lang=e>.

Хандсан: 2025-03-20.

¹²⁴ Мөн тэнд.

¹²⁵ Elections Canada. (n.d.). Participating in federal elections: What is permitted under the Canada Elections Act. Elections Canada. Хандах:

<https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=ing&document=index&lang=e>. Хандсан: 2025-03-20.

Хүснэгт 18: Канад Улсын холбооны сонгуульд Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу зөвшөөрөгдсөн үйлдэл (оролцогчдод холбогдох)¹²⁶

Сонгуулийн тухай хуулиар тодорхойлсон үйлдэл	Канадын иргэн		Байнгын оршин суугч	Канадын иргэн биш хүн	
	Канадад оршин суугч	Гадаадад оршин суугч		Канадад оршин суугч	Гадаадад оршин суугч
Холбооны сонгуульд санал өгөх	18 нас хүрсэн бол зөвшөөрнө.	18 нас хүрсэн бөгөөд өмнө нь Канад Улсад оршин сууж байсан бол зөвшөөрнө.	Зөвшөөрөхгүй	Зөвшөөрөхгүй	Зөвшөөрөхгүй
Холбооны сонгуульд нэр дэвших	18 нас хүрсэн бол зөвшөөрнө.	18 нас хүрсэн бол зөвшөөрнө.	Зөвшөөрөхгүй	Зөвшөөрөхгүй	Зөвшөөрөхгүй
Улс төрийн нам, тойргийн холбоо, нэр дэвшигч, эсхүл удирдагчийн өрсөлдөгчид хандив өгөх	Хуулиар тогтоосон хязгаартайгаар зөвшөөрнө.	Хуулиар тогтоосон хязгаартайгаар зөвшөөрнө.	Хуулиар тогтоосон хязгаартайгаар зөвшөөрнө.	Зөвшөөрөхгүй	Зөвшөөрөхгүй
Гуравдагч этгээдийн үйл ажиллагаанд зориулж хандив өгөх	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрөхгүй	Зөвшөөрөхгүй
Гуравдагч этгээдийн үйл ажиллагаанд оролцох	Хуулиар тогтоосон хязгаартайгаар зөвшөөрнө.	Хуулиар тогтоосон хязгаартайгаар зөвшөөрнө.	Хуулиар тогтоосон хязгаартайгаар зөвшөөрнө	Хуулиар тогтоосон хязгаартайгаар зөвшөөрнө	Зөвшөөрөхгүй
Зар сурталчилгаа, эсхүл зардал гарахгүй байдлаар үзэл бодлоо илэрхийлэх (сонгуулийн үр дүнгийн талаар үзэл бодол илэрхийлэх, эсхүл сонгогчийг санал өгөхийг уриалах үйлдэл)	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө
Олон нийтэд нөлөөлөх зорилготой хэвлэл мэдээлэл, нийтлэл, ярилцлага, нэвтрүүлэг зэрэг үйл ажиллагаанд оролцох	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө	Зөвшөөрнө

Эх сурвалж: Canada Election, Understanding Foreign Interference.

¹²⁶ Elections Canada. (n.d.). Participating in federal elections: What is permitted under the Canada Elections Act. Elections Canada. Хандах: <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=ing&document=index&lang=e>. Хандсан: 2025-03-20.

3.3. Бүгд Найрамдах Эстони Улс

Бүгд Найрамдах Эстони Улсын хувьд санал худалдан авалтын эсрэг зохицуулалтыг 2000 оны Эрүүгийн хууль (2020 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон) болон 2002 оны Сонгуулийн тухай хуулиар зохицуулсан. Тус бүрт хэрхэн зохицуулсан болохыг авч үзье.

Нэгдүгээрт, Сонгуулийн тухай хуулийн 11 дүгээр бүлэгт “Сонгуулийн зардал”-д холбогдох зохицуулалтыг хуульчилсан. Тухайлбал, тус бүлэгт хүчин төгөлдөр үйлчилж буй 64 дүгээр зүйл сонгууль зохион байгуулах зардал, хүчин төгөлдөр бус болсон буюу 65 дугаар зүйл улс төрийн нам, бие даан нэр дэвшигчийн сурталчилгааны санхүүгийн тайлан, 66 дугаар зүйл сонгуулийн сурталчилгаанд зарцуулсан мөнгө, 67 дугаар зүйл сонгуулийн сурталчилгааны зардал гэх зохицуулалтууд байна.

Санал худалдан авалтыг хориглохтой шууд холбогдох зохицуулалт Сонгуулийн тухай хуульд тусгагдаагүй. Харин хуулийн 64 дүгээр зүйлд сонгууль зохион байгуулах зардалд холбогдох дараах зохицуулалт хуульчлагдсан.¹²⁷ Үүнд:

1. Парламентын (Рийгикогу) сонгуулийн бэлтгэл, зохион байгуулалтад гарсан зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ;
2. Үндэсний сонгуулийн хороо сонгуулийн зардлын төсвийн төслийг боловсруулна;
3. Үндэсний сонгуулийн хороо нь улсын төсвөөс хуваарилах хэмжээг үндэслэн төсвийн зардлыг хуваарилах асуудлыг шийдвэрлэнэ;
4. сонгогчдын бүртгэлтэй холбоотой зардлыг (5-р бүлэг) Дотоод хэргийн яамны төсөвт тус тусад нь хуваарилсан хөрөнгөөс буюу улсын төсвөөс гаргана;
5. гадаад улсад санал хураалтыг зохион байгуулахтай холбогдсон зардлыг Гадаад хэргийн яамны төсөвт хуваарилсан хөрөнгөөс буюу улсын төсвөөс гаргана.

Дээрх зохицуулалтаас илүү нарийвчилсан зохицуулалт хуульд тусгагдаагүй байна.

Хоёрдугаарт, БНЭУ-ын Эрүүгийн хуулийн 3 дугаар бүлэгт Сонгуулийн эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг хэмээгээд 160-168 дугаар зүйлд сонгуультай холбоотой аливаа зөрчилд хүлээлгэх хариуцлагыг хуульчилсан байна.¹²⁸ Тухайлбал, хуулийн бүтэц нь:

Хүснэгт 19: БНЭУ-ын Эрүүгийн хууль дахь сонгуулийн эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэргийн бүлгийн бүтэц

Зүйл, заалт	Гарчиг
160 дугаар зүйл	Сонгуультай холбоотой тодорхойлолт
161 дүгээр зүйл	Сонгууль, эсхүл бүх нийтийн санал асуулгад саад учруулах
162 дугаар зүйл	Сонгуулийн эрх чөлөөг зөрчих
163 дугаар зүйл	Сонгуулийн материал хуурамчаар үйлдэх
164 дүгээр зүйл:	Сонгогчдыг хахуульдах
165 дугаар зүйл	Сонгуулийн луйвар
166 дугаар зүйл	Санал хураалтын нууцлалыг зөрчих
167 дугаар зүйл	Сонгуулийн сурталчилгаанд саад учруулах
168 дугаар зүйл	Хууль бус сурталчилгаа

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

¹²⁷ БНЭУ. (2002). [2016]. Riigikogu Election Act. §64. Хандах: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506052016002/consolide>.

¹²⁸ БНЭУ. (2001). [2015]. Estonian Penal code. Хандах: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>.

Эрүүгийн хуулийн 160-164 дүгээр зүйл нь санал худалдан авалтын эсрэг зохицуулалт байна. Харин 165-168 дугаар зүйл нь сонгуулийн санал хураалтын үеийн хууль бус үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлагын зохицуулалт байна. Эрүүгийн хуулийн 160 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “сонгууль” гэж Парламент (Рийгикогу), орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагууд (local government), эсхүл Европын Парламентын сонгуулийг хэлнэ” гэж тодорхойлсон. Улмаар 161 дүгээр зүйлд сонгууль, эсхүл бүх нийтийн санал асуулгад саад учруулах үйлдэлд “сонгууль, эсхүл бүх нийтийн санал асуулга явуулах, эсхүл үр дүнг нь тодорхойлох, зарлахад саад учруулах үйлдэл нь мөнгөн торгууль, эсхүл нэг жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар шийтгэгдэнэ”¹²⁹ хэмээгээд дээрх үйлдлийг хүч хэрэглэн үйлдсэн бол (1) нэгээс таван жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар шийтгэх,¹³⁰ (2) хэрэв хуулийн этгээд үйлдсэн бол мөнгөн торгуулиар шийтгэх байдлаар хүндрүүлэх нөхцөлийг тогтоосон байна.

Эрүүгийн хуулийн 162(1) дүгээр зүйлд санал, худалдан авалтад хүлээлгэх хариуцлагыг дараах байдлаар зохицуулсан. Үүнд:

1. хүнээс сонгуульд нэр дэвших, сонгогдох, эсхүл санал хураалтад оролцох эрхийг нь хязгаарлах, мөн тухайн хүнийг сонгох, саналаа өгөх эрхээ хэрэгжүүлэхээс татгалзах, эсхүл тодорхой байдлаар хэрэгжүүлэхийг ятгах зорилгоор хөрөнгө болон бусад төрлийн ашиг өгч амлах, эсхүл албан тушаал амлах, шахалт үзүүлэх, хүч хэрэглэх, залилан мэхлэлт зэрэг нөхцөл байдлыг нь ашиглан нөлөөлөх үйлдэл нь мөнгөн торгууль, эсхүл гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэгдэнэ;
2. үүнийг хуулийн этгээд үйлдсэн тохиолдолд мөнгөн торгууль оногдуулна.

Хуулийн 163 дугаар зүйлд сонгуулийн материал хуурамчаар үйлдэх буюу сонгуулийн баримт бичгийг гэмтээх, устгах, хуурамчаар үйлдэх, эсхүл санал тоолох үйлдлийг буруу хийх нь мөнгөн торгууль, эсхүл гурван жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ гэж зохицуулсан. Харин энэ үйлдлийг хуулийн этгээд үйлдсэн бол мөнгөн торгуулиар шийтгэнэ.¹³¹

Хуулийн 164 дүгээр зүйлд “Сонгогчдыг хахуульдах” асуудлыг зохицуулсан байсан ч 2017 оны 12 дугаар сарын 07-ны өдөр хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр тус заалтыг хүчин төгөлдөр бус болгож 2015 оны 1 дүгээр сарын 01-ны өдрөөс эхлэн Эрүүгийн хуулиас “Сонгогчдыг хахуульдах” зохицуулалтыг хассан байна.

Хуулийн 165 дугаар зүйлд сонгуулийн луйвар буюу “нэг хүн нэгээс олон удаа санал өгөх (цахим санал хураалтаар өгсөн саналаа өөрчлөхөөс бусад тохиолдолд), эсхүл санал өгөх эрхгүй хүн сонгууль, эсхүл бүх нийтийн санал асуулгад оролцох, эсхүл өөр хүний нэрээр санал өгөх үйлдэл нь гурван зуун нэгж хүртэлх мөнгөн торгууль, эсхүл баривчлах ялаар шийтгэнэ” хэмээн зохицуулсан. Энэ үйлдлийг хуулийн этгээд үйлдсэн бол бол 1300 евро хүртэлх мөнгөн торгууль онооно.¹³²

Хуулийн 166 дугаар зүйлд санал худалдан авалтын нууцлалыг зөрчих буюу (1) бусад хүний сонгуулийн, эсхүл бүх нийтийн санал асуулгад өгсөн саналыг хууль бусаар шалгах үйлдэл нь зуун нэгж хүртэлх мөнгөн торгууль, эсхүл баривчлах ялаар

¹²⁹ БНЭУ. (2001). [2015]. Эрүүгийн хууль (Penal code). §162(2). Хандах: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>.

¹³⁰ Мөн тэнд. §162(3).

¹³¹ Мөн тэнд. §163.

¹³² Мөн тэнд. §165.

шийтгэгдэнэ; (2) хэрэв дээр дурдсан үйлдлийг хуулийн этгээд үйлдсэн бол 2400 евро хүртэлх мөнгөн торгууль онооно” хэмээн хуульчилсан.¹³³

Хуулийн 167 дугаар зүйлд сонгуулийн сурталчилгаанд саад учруулах буюу (1) сонгууль, эсхүл бүх нийтийн санал асуулгын өмнөх хууль ёсны сурталчилгаанд саад учруулах үйлдэл нь гурван зуун нэгж хүртэлх мөнгөн торгууль, эсхүл хорих ялаар шийтгэгдэнэ; (2) хэрэв дээр дурдсан үйлдлийг хуулийн этгээд үйлдсэн бол 3600 евро хүртэлх мөнгөн торгууль онооно”¹³⁴ хэмээн зохицуулсан. Хуулийн 168 дугаар зүйлд заасан сонгуулийн хууль бус сурталчилгаа, эсхүл хууль бус улс төрийн гадаад сурталчилгааг захиалах, нийтлэх үйлдлийг хувь хүн үйлдсэн бол зуун нэгж хүртэлх мөнгөн торгууль, хэрэв хуулийн этгээд үйлдсэн бол 1300 евро хүртэлх мөнгөн торгууль онооно.¹³⁵

Бүлгийн дүгнэлт:

Санал худалдан авалтын эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан судлахдаа ХБНБУ, Канад болон БНЭУ-ыг сонгон авч, тус бүрийн холбогдох эрх зүйн орчны онцлог, бүтэц, хэрэгжилт, хяналтын механизмыг судаллаа. Харьцуулсан судалгааг нэгтгэн доорх хүснэгтээр санал худалдан авалтад холбогдох хууль тогтоомж, хяналт тавих байгууллага, хуулиар тодорхойлсон санал худалдан авалтын төрөл, хориглосон үе, холбогдох шийтгэл, зөрчилд хүлээлгэх хариуцлагын зохицуулалтыг харьцуулан авч үзэв.

Хүснэгт 20: ХБНБУ, Канад, БНЭУ-ын санал худалдан авалтад холбогдох зарим зохицуулалтын харьцуулалт

	ХБНБУ	Канад Улс	БНЭУ
Санал худалдан авалтад холбогдох хууль тогтоомжууд	<ul style="list-style-type: none"> - 1999 оны Санал худалдан авалтын эсрэг хууль; - 1997 оны Сонгуулийн тухай хууль. 	<ul style="list-style-type: none"> - 2000 оны Сонгуулийн тухай хууль (2019 оны нэмэлт, өөрчлөлт); 	<ul style="list-style-type: none"> - 2000 оны Эрүүгийн хууль (2020 оны нэмэлт, өөрчлөлт); - 2002 оны Сонгуулийн тухай хууль.
Санал худалдан авалтад хяналт тавих байгууллага	<ul style="list-style-type: none"> - Сонгуулийн дээд шүүх (Tribunal superior eleitoral); - Бүсийн сонгуулийн шүүхүүд (the regional electoral courts). 	Канадын Сонгуулийн байгууллага (The Commissioner of Canada Elections)	Үндэсний сонгуулийн хороо (National Electoral Committee)
Хуульд заасан санал худалдан авалтын төрөл	<ul style="list-style-type: none"> - хандив өгөх, санал болгох; - бараа, бүтээгдэхүүн, бэлэг өгөх; - халамжийн үйлчилгээний зүйлс тараах (хүнсний багц, шатахуун, 	<ul style="list-style-type: none"> - саналын хуудсыг хэрхэн бөглөсөн талаар мэдээлэл зарлах; - сонгогчийн хэнд санал өгөх гэж байгаа мэдээллийг олж авах; - сонгогчийн хэнд санал өгсөн талаар мэдээллийг олж авахыг оролдох; 	<ul style="list-style-type: none"> - Баримт бичиг хуурамчаар үйлдэх, санал тоолох үйлдлийг гуйвуулах; - Мөнгө эд зүйл амлах, өгөх;

¹³³ Мөн тэнд. §166.

¹³⁴ БНЭУ. (2001). [2015]. Эрүүгийн хууль (Estonian Penal code). §167. Хандах: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>.

¹³⁵ Мөн тэнд. §168.

	<p>барилгын материал, эм эмчилгээ, бусад материал);</p> <ul style="list-style-type: none"> - ажлын байр, албан тушаал амлах; - улсын хөрөнгө, байгууламж эсхүл хөтөлбөрийг санал болгох; - сонгуулийн кампанит ажилд төрийн албан хаагчдыг дайчлах. 	<ul style="list-style-type: none"> - саналын хуудасны талаар худал мэдээлэл тараах; - саналын хуудсыг авахыг оролдох; - зориуд худал мэдээлэл тараах - санал өгөхөд нь нөлөөлөх; - айлган сүрдүүлэх, дарамтлах замаар санал өгүүлэх эсхүл өгүүлэхгүй байх; - санал өгөх эсхүл санал өгөхгүй байхыг ятгах. - зөвшөөрөлгүйгээр мэдээлэл тарааж, олон нийтийг төөрөгдүүлэх үйлдэл; 	<ul style="list-style-type: none"> - Албан тушаал амлах - Ямар нэгэн ашиг тус олгох зүйл амлах; - Санал өгөхөд нь хүч хэрэглэх, дарамтлах;
Санал худалдан авалтыг хориглосон үе	Нэр дэвшигч бүртгүүлэхээс эхлэн сонгуулийн өдөр хүртэл хүчинтэй.	Сонгуулийн болон сонгуулийн бус үе (хуулиар тодорхой заагаагүй)	Жилийн турш (сонгуулийн үеэс үл хамаарна)
Санал худалдан авалтад холбогдох шийтгэлийн хэлбэр	<ul style="list-style-type: none"> - мөнгөн торгууль (их хэмжээний торгууль); - нэр дэвшигчийн бүртгэл, эсхүл сонгуулийн ялалтыг (үнэмлэх) хүчингүй болгох (cassação). 	<ul style="list-style-type: none"> - хялбаршуулсан шүүх ажиллагааны (summary conviction) дагуу \$2,000-оос хэтрэхгүй торгууль, эсхүл нэг жилээс хэтрэхгүй хугацаанд хорих ял, эсхүл хоёулангаар нь шийтгэх; - ял тулгах (indictment) ажиллагааны дагуу \$5,000-оос хэтрэхгүй торгууль, эсхүл таван жилээс хэтрэхгүй хугацаанд хорих ял эсхүл хоёулангаар нь. 	<ul style="list-style-type: none"> - санал өгөхөд саад учруулах үйлдэл нь мөнгөн торгууль, эсхүл нэг жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял; - дээрх үйлдлийг хүч хэрэглэн үйлдсэн бол (1) нэгээс таван жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар шийтгэх, (2) хэрэв хуулийн этгээд үйлдсэн бол мөнгөн торгуулиар шийтгэх.
Санал худалдан авалтад холбогдох үйлдлийг шийдвэрлэх нь	Хууль зөрчсөн нь гэмт хэрэг биш, сонгуулийн шүүхээр хялбар журмаар хянан шийдвэрлэнэ.	Хууль зөрчсөн бол гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно.	Хууль зөрчсөн бол гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

“Улс төрийн санхүүжилт болон санал худалдан авалттай холбоотой зарим зохицуулалтын харьцуулсан судалгаа”-г АСДҮОУХ, Макс Планкийн хүрээлэн, Венецийн комисс, Сонгуулийн тогтолцооны олон улсын сан, ЭЗХАХБ, ЕАБХАБ зэрэг байгууллагын боловсруулсан судалгаа, гарын авлага болон улс төрийн санхүүжилтийн зохицуулалтад БНСУ, Япон, БНФУ-ын хууль тогтоомж, санал худалдан авалттай холбоотой зохицуулалтад ХБНБУ, Канад, БНЭУ-ын улс төрийн нам, сонгууль болон эрүүгийн хууль тогтоомжийг хамруулан харьцуулан судалсан.

Улс төрийн санхүүжилтийн эрх зүйн зохицуулалт улс орнуудад харилцан адилгүй байдлаар хуульчлагдсан. Тодруулбал, улс төрийн санхүүжилтийг бие даасан хуулиар (37 улс), Улс төрийн намын тухай хуулиар (41 улс), Сонгуулийн тухай хуулиар (46 улс), бусад хууль тогтоомжоор (6 улс) тус тус зохицуулж байна. Эдгээрээс хамгийн өргөн хэрэглэгддэг зохицуулалт нь сонгуулийн тухай хуулиар санхүүжилтийг зохицуулсан улс орнууд (46 улс) бөгөөд улс төрийн санхүүжилтийн ил тод байдал, хяналтын механизмыг сонгуулийн болон сонгуулийн бус үед ангилан хуульчилсан байна.

Улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалтын харьцуулсан судалгааны үр дүн:

БНСУ-ын хувьд Үндсэн хуульдаа улс төрийн санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалтыг тусгаж Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль болон Улс төрийн намын санхүүжилтийн тухай бие даасан хуулиар, санхүүжилтийн төрөл, хэлбэр, процесс, хяналт тайлагналт, ил тод байдал, хариуцлагыг дэлгэрэнгүй зохицуулсан. Улс төрийн санхүүжилт түүний дотор хувийн санхүүжилтийг гишүүний татвар, хандив, дэмжих төлбөр, хадгаламж зэрэг хэлбэрээр, төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийг улс төрийн намын үйл ажиллагааг хамгаалах, дэмжих зорилгоор төрөөс шууд санхүүжилт хэлбэрээр олгодог. Санхүүжилтийн зохицуулалтад томоохон бизнесийн корпорац, гадаадын иргэн, хуулийн этгээдээс улс төрийн хандив авахыг хатуу хориглох, хандивыг зөвхөн иргэдийн зүгээс Үндэсний сонгуулийн хороонд бүртгэлтэй “Дэмжигчдийн холбоо”-оор дамжуулан өгөх, хандивыг намуудад сонгуулиар авсан саналын тоотой хувь тэнцүүлэх замаар хуваарилах механизмыг хэрэгжүүлдгээрээ харьцуулсан судалгаагаар судалсан бусад улс орны зохицуулалтаас ялгаатай.

БНСУ-ын Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулиар Ерөнхийлөгч, Үндэсний Ассамблейн гишүүд болон орон нутгийн захиргааны сонгуулийн үйл ажиллагааг тусгайлан зохицуулж тус албан тушаалтнуудад холбогдох сонгуулийн болон сонгуулийн бус үеийн санхүүгийн эх үүсвэр, сонгуулийн хандивын хориглолтод хамаарахгүй, эсхүл зөвшөөрөгдөх нөхцөл, хүрээг зааж, тогтмол олгогдож ирсэн тусламж, шашин, соёлын үйл ажиллагаа болон нэр дэвшигчийн гэр бүлийн холбоотой компанийн үйл ажиллагаанд холбогдох зохицуулалтыг ч үл орхигдуулан хуульчилсан байна. Түүнчлэн хандивын ойлголтыг хуульд зааж, хандивт хамаарах болон хамаарахгүй зардлуудыг зааглан тодорхойлсон нь бусад орнуудын жишигтэй харьцуулахад дэлгэрэнгүй, уялдаа холбоотой зохицуулалт байна. Тухайлбал, нэр дэвшигч, түүний гэр бүлийн гишүүд, улс төрийн нам, гуравдагч этгээдүүдийн хандив өгөх боломжийг хязгаарлалтын хамтаар хуульчилсан.

Сонгуулийн өмнөх үеийн хандив, буяны үйл ажиллагаа нь улс орнуудад ерөнхийдөө зөвшөөрдөггүй ч БНСУ-д тогтмол, институцийн хүрээнд хэрэгжиж ирсэн тусламжийн үйл ажиллагааг үргэлжлүүлэхийг тодорхой нөхцөлтэйгөөр зөвшөөрч хуульчилснаараа онцлог байна. БНСУ-д нэр дэвшигч, эсхүл түүний намтай шууд болон шууд бус холбоотой этгээдүүдийн зүгээс өгч буй хандивыг нэр дэвшигчтэй холбоотой

хандив гэж үзэх боломжийг хуульчилсан нь хандивыг хувийн, намын болон бизнесийн хэлбэрээр далд өгөх боломжийг хязгаарладаг зохицуулалт байна.

БНСУ нь сонгуулийн зардлын нөхөн төлөлтийн талаар тодорхой шалгуур бүхий санхүүгийн дэмжлэгийн тогтолцоо бүрдүүлсэн. Энэ зохицуулалт нь нэр дэвшигчдийн санхүүгийн ачааллыг бууруулахын зэрэгцээ сонгуулийн кампанит ажлыг ил тод, шударга зохион байгуулах нөхцөлийг бүрдүүлдэг онцлогтой. Сонгуулийн зардлын нөхөн төлөлтийн тогтолцоо улсын болон орон нутгийн төсвөөс санхүүжих, намын жагсаалтаар нэр дэвшигчийг дэмжих, нөхөн төлбөр авах болон хасагдах үндэслэл, нөхцөлүүдийг тодорхойлж сонгуульд өрсөлдөгчдөд санхүүгийн ачааллыг тэгш хуваарилах, хууль ёсны үйл ажиллагааг нь урамшуулах, хууль зөрчсөн үйлдлийг санхүүгийн хувьд шийтгэх замаар сонгуулийн шударга байдлыг эдийн засгийн хэрэгслээр хамгаалж буй зохицуулалт байна.

Япон Улсад улс төрийн санхүүжилтийг бие даасан Улс төрийн сангийн хяналтын тухай хуулиар зохицуулж байна. Япон Улс болон БНСУ-ын улс төрийн санхүүжилтийн зохицуулалтыг харьцуулахад аль аль нь өндөр түвшний ил тод байдал, хариуцлага, төрийн хяналтад тулгуурласан зохицуулалттай ч Япон Улс илүү институцчилсан, эрх зүйн хувьд бие даасан хууль тогтоомжтой бөгөөд санхүүжилтийн тайлагнал, нягтлан бодох бүртгэлийн тогтолцоог илүү нарийн хуульчилсан байна. Харин БНСУ илүү төрөөс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх ба хандивын хязгаарлалт, сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ зэрэг “сонгуулийн шударга орчныг” бүрдүүлэхэд төвлөрсөн хандлагатай байна.

БНФУ хувь хүний хандивт хатуу дээд хязгаар (сар) тогтоосон бөгөөд хуулийн этгээдийн хандивыг бүрэн хориглодог. Энэ нь улс төрийн нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, улстөрчдөд бизнесийн ашиг сонирхлын нөлөөлөл үзүүлэхээс хамгаалах зорилготой. Түүнчлэн сонгуулийн зардалд хатуу хязгаарлалт тавьж, төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгт нарийн шалгуур тогтоосон байна. Намын нэр дэвшигчдийн дунд эрэгтэй, эмэгтэй хүйсийн тооны зөрүү 2%-иас хэтэрвэл төрийн санхүүжилтийг 150%-иар хасах зохицуулалт нь улс төр дэх жендэрийн тэнцвэрийг дэмжих зорилготой онцлог зохицуулалт байна. Франц Улсын улс төрийн санхүүжилтийн тогтолцоо нь Япон, БНСУ-тай харьцуулахад улс төрчдийн нөлөөллөөс хамгаалах, жендэрийн тэнцвэрийг урамшуулах, санхүүгийн агентлагийн оролцоо, холимог буюу төрийн болон хувь хүний хандив, шилэн дансны зарчмыг хэрэгжүүлдэг аудитын механизм, санхүүгийн зөрчилд олон шатлалт шийтгэл оногдуулдаг тогтолцоогоороо онцлог байна.

Харьцуулсан судалгаагаар сонгон авсан улс орнуудтай харьцуулахад, санал худалдан авалтад холбогдох дараах зохицуулалтууд манай улсын хууль тогтоомжид хараахан тусгагдаагүй байна. Үүнд:

- хувь хүний нэрийг ил болгохгүйгээр хандив өгөх;
- улс төрийн сурталчилгааны санхүүжилтийг тодорхой бус эх үүсвэрээс авах;
- цахим орчинд (сошиал медиа) хийгдсэн кампанит ажлын санхүүжилтэд холбогдох зохицуулалт;
- гадаад улс, гадаадын этгээдээс хандив, санхүүжилт, дэмжлэг авахад холбогдох зохицуулалт;
- санал худалдан авалттай холбоотой хяналт;
- намын хөрөнгийн эх үүсвэрийн ил тод байдалд холбогдох;
- олон улсын байгууллага, сангуудаас үзүүлэх санхүүжилтийн хяналтад холбогдох зохицуулалт;
- “Дэмжигчдийн холбоо” гэх мэт иргэдийн шууд бус хандивын тогтолцоонд холбогдох;

- сонгуулийн зардлын нөхөн төлбөр буюу улс төрийн нам сонгуулийн компанид ажилд зориулан зарцуулсан зардлыг нөхөн авах. Тухайлбал, нэр дэвшигч 15%-аас дээш санал авсан бол зардлыг бүрэн нөхөн төлөх. Нэр дэвшигч 10%-15%-ийн санал авсан бол 50%-ийг нөхөх гэх мэт;
- сонгуулийн үед санал хураалтын ажиглагч, санал тооллогын ажиглагчдын урамшуулал олгох;
- сонгуулийн дараа баяр ёслол, талархлын үйл ажиллагаа зохион байгуулахыг хориглох;
- сонгуулийн дараах ёслолын үйл ажиллагаа (гэр бүл, ажлын хамт олонд зориулсан арга хэмжээ зэрэг)-г тодорхой хэмжээ зохион байгуулахад хязгаарлалт тавих;
- сонгуулийн үеийн зардлын дээд хязгаар буюу тухайн нэр дэвшигчийн сонгуулийн тойргийн зардлыг нарийвчилсан томъёогоор тооцдог аргачлал (Тойргийн хүн амын тоо, хот, суурин зэргээс хамааруулдаг);
- шашны байгууллага, олон нийтийн сангаас хандив өгөхийг сонгуулийн үед хориглох. Хэрэв хандив нь сонгуулийн кампанит ажилтай холбоогүй бол зөвшөөрөх гэх мэт нөхцөлтэй зохицуулалтууд.

ХБНБУ-ын хувьд санал худалдан авалтыг бие даасан Санал худалдан авалтын эсрэг хуулиар анхлан зохицуулж тодорхой төрлийн үйлдлийг гэмт хэрэг гэж үзэж торгууль, эрх хасах шийтгэлийг оногдуулах болсон. Хуулийн хүрээнд санал худалдаж авах, хахуульдах, сонгогчдод бэлэг тараах зэрэг санал худалдан авалтад холбогдох үйлдлийг хориглосон бөгөөд тухайн нэр дэвшигчийн бүртгэлийг хүчингүй болгох хүртэл хариуцлага хүлээлгэдэг зохицуулалттай. Тухайлбал, саналыг хууль бус аргаар авах буюу санал худалдаж авах (captação ilícita de sufrágio) үйлдэлд сонгуулийн ялагчийн батламжийг хүчингүй болгох шүүхийн (сонгуулийн дээд шүүх) шийдвэрийг шууд гаргах боломж болон төрийн нөөцийг сонгуулийн зорилгоор буруугаар ашиглахыг санал худалдан авалтын нэг хэлбэр гэж үзэж шууд хариуцлага тооцдог тогтолцоо байна.

Канад Улсын хувьд Сонгуулийн тухай хуулиар санал худалдан авалттай холбоотой аливаа үйлдлийг хуульчилж, саналын эрхийг зөрчих бүх хэлбэрийг (айлган сүрдүүлэх, дарамтлах, хуурч мэхлэх, саналыг худалдаж авах, нөлөөлөх, хуурамч мэдээлэл тараах) гэмт хэрэгт тооцдог. Түүнчлэн цахим орчин дахь санал худалдан авах үйлдлийг онцгойлон анхаарч, цахим орчныг ашиглан хуурамч мэдээлэл тараах, сонгогчийг төөрөгдүүлэх, нэр дэвшигчийн нэрийн өмнөөс хуурамч сурталчилгаа түгээхийг тусгайлан хориглож ийм үйлдэл нь зөвшөөрөлгүй, төөрөгдүүлэх шинжтэй бол гэмт хэрэгт тооцдог. Санал худалдан авалтын эсрэг зохицуулалтаа бүхэлд нь нийгмийн итгэлцэл, цахим мэдээллийн аюулгүй байдал, санхүүгийн ил тод байдлыг хангах зорилгоор боловсруулсан буюу ялангуяа цахим орчин дахь зохицуулалт, мэдээллийн эх сурвалжийн үнэн зөв байдалд өндөр ач холбогдол өгдөг.

БНЭУ-ын хувьд санал худалдан авалтыг хориглох зохицуулалт нь голчлон Эрүүгийн хуульд тусгагдсан бөгөөд Сонгуулийн тухай хуульд энэ асуудалд шууд хамаарах заалт тусгагдаагүй. Эрүүгийн хуулийн хүрээнд санал авах үйл явцад саад учруулах, саналын эрх чөлөөг зөрчих, сонгуулийн материал хуурамчаар үйлдэх, саналын нууцлалыг зөрчих зэрэг үйлдлийг ялгаж хуульчилсан. Гэвч “сонгогчийг хахуульдах” гэмт хэргийг 2017 онд Эрүүгийн хуулиас хассан нь санал худалдан авалтын эсрэг тэмцэх хууль зүйн хамгаалал сулрах эрсдэлийг бий болгосон.

НОМ ЗҮЙ

Marcos Joaquim Gonçalves Alves, Fernanda Burle, Adriana Rocha Abrão, Ana Carolina Georges e Castro. (2025). Brazil Government Relations.

Б.Баярбаатар, Д.Болд-Эрдэнэ. (2024). *Улс төрийн нам, намын систем*. УБ.

Б.Сарантуяа. (2024). *Улс төрийн санхүүжилтэд тавих хяналтын эрх зүйн зохицуулалт*. УБ.

Anaëlle Idjeri and Jean-Luc Soulier. (2021). *In brief: political finance in France*. France.

Nichter, S. (2022). Vote Buying in Brazil: From Impunity to Prosecution. *Latin American Research Review*, 56(1), 3–19. .

NEC. (2020). *Introduction to the Electoral and Political Systems of the Republic of Korea*. Seoul: National Election Commission.

Affairs, I. f. (2018). *The principles of political finance regulations*. Institute for Democracy and Economic Affairs (IDEAS).

IDEA, I. (2014). *Funding of political parties and election campaigns: A handbook on political finance*. International IDEA.

Understanding political party financing: Key principles and regulations. (2024). Laws Learned: <https://lawslearned.com/political-party-financing/>-ээс Гаграсан

van Biezen, I. (2003). *Financing political parties and election campaigns – guidelines*. Council of Europe Publishing.

Ministry of Internal Affairs and Communications. (2023). *Election system in Japan: Overview of political funds control*. Tokyo: Government of Japan.

van Biezen, I. (2003). *Political parties in new democracies: Party organization in Southern and East-Central Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

IDEA, I. (2003). *Vote buying*. Stockholm.

ХАВСРАЛТ-1

Эх сурвалж: АСДҮОУХ-ын цахим сан

№	Улсын нэр	ХБНБУ	Канад Улс	БНЭУ	БНФУ	Япон Улс	БНСУ	Монгол Улс
1	Улс төрийн намд гадаадын хөрөнгө орчуулагчаас хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
2	Нэр дэвшигчдэд гадаадын хөрөнгө орчуулагчаас хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
3	Улс төрийн намд аж ахуйн нэгжүүдээс хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй
4	Нэр дэвшигчдэд аж ахуйн нэгжүүдээс хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Үгүй
5	Улс төрийн намд үйлдвэрчний эвлэлүүдээс хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Үгүй	Тийм	Тийм
6	Нэр дэвшигчдэд үйлдвэрчний эвлэлүүдээс хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
7	Улс төрийн намд нэргүй (тодорхойгүй эх сурвалжтай) хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм, тодорхой босго хэмжээнээс дээш	Тийм	Тийм, тодорхой босго хэмжээнээс дээш.	Тийм, тодорхой босго хэмжээнээс дээш.	Тийм, тодорхой босго хэмжээнээс дээш.	Тийм
8	Нэр дэвшигчдэд нэргүй хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм, тодорхой босго хэмжээнээс дээш	Тийм	Тийм, тодорхой босго хэмжээнээс дээш.	Тийм	Тийм, тодорхой босго хэмжээнээс дээш.	Тийм
9	Засгийн газрын гэрээт аж ахуйн нэгжүүдээс улс төрийн намд хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Үгүй
10	Засгийн газрын гэрээт аж ахуйн нэгжүүдээс нэр дэвшигчдэд хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Үгүй
11	Засгийн газрын тодорхой хувийн оролцоотой аж ахуйн нэгжүүдээс улс	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм

	төрийн намд хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?							
12	Засгийн газрын тодорхой хувийн оролцоотой аж ахуйн нэгжүүдээс нэр дэвшигчдэд хандив өгөхийг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
13	Улс төрийн нам буюу нэр дэвшигчдийг дэмжих буюу эс дэмжих зорилгоор төрийн нөөцийг ашиглахыг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
14	Сонгуулийн бус тодорхойгүй хугацаанд нэг хандивлагчаас улс төрийн намд өгөх хандивын хэмжээнд хязгаарлалт бий юу?	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн болон хуулийн этгээд	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн болон хуулийн этгээд
15	Хэрэв ийм хязгаарлалт байдаг бол хэмжээ нь хэд вэ?	Өмнөх жилд хандивлагчийн олсон ашгийн 10%.	Энэ хэмжээ нь жил бүрийн 1 сарын 1-нээс 25 ам.доллараар нэмэгддэг (Cf: СЕА дэд хэсэг 367(1.1)). 2021 онд хязгаар 1,650 ам.доллар байсан.	1,200 евро	7,500 евро	Жилийн хязгаар: 20 сая иен (хувь хүмүүс); 7.5 сая иенээс 30 сая иен хүртэл (корпорациуд, үйлдвэрчний эвлэлүүд болон бусад байгууллагууд)	Бусад (орон нутгийн валютаар)	Бусад (орон нутгийн валютаар)
16	Сонгуулийн үеэр нэг хандивлагчаас улс төрийн намд өгөх хандивын хэмжээнд хязгаарлалт бий юу?	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн болон хуулийн этгээд	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн болон хуулийн этгээд
17	Хэрэв ийм хязгаарлалт байдаг бол хэмжээ нь хэд вэ?	Хувь хүний хандивлагчдын жилийн мэдүүлсэн орлогын 10%.	Тогтмол хязгаар үйлчилнэ.	1,200 евро	7,500 евро	Мэдээлэл байхгүй	Бусад (орон нутгийн валютаар)	Бусад (орон нутгийн валютаар)
18	Нэр дэвшигчид өгөх хандивын хэмжээнд хязгаарлалт бий юу?	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн болон хуулийн этгээд	Тийм, хувь хүн.	Тийм, хувь хүн болон хуулийн этгээд
19	Хэрэв ийм хязгаарлалт байдаг бол хэмжээ нь хэд вэ?	Хувь хүний хандивлагчдын жилийн	Тогтмол хязгаар үйлчилнэ.	1,200 евро	4,600 евро	Хувь хүний хандивын хязгаар жилд	Бусад (орон нутгийн валютаар)	Бусад (орон нутгийн валютаар)

		мэдүүлсэн орлогын 10%.				1.5 сая иен байна.		
20	Нэр дэвшигч өөрийн сонгуулийн кампанит ажилд оруулах хандивт хязгаар бий юу?	Тийм, нэр дэвшигчдэд зориулсан тодорхой хязгаартай	Тийм, нэр дэвшигчдэд зориулсан тодорхой хязгаартай	Үгүй	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Тийм, хувь хүнд хандивын хязгаар үйлчилнэ.	Үгүй
21	Улс төрийн намд бараа, үйлчилгээ (in-kind) хэлбэрээр өгөх хандивын хэмжээнд хязгаарлалт бий юу?	Үгүй	Тийм	Тийм	Тийм	Мэдээлэл байхгүй	Тийм	Тийм
22	Нэр дэвшигчид бараа, үйлчилгээ хэлбэрээр өгөх хандивын хэмжээнд хязгаарлалт бий юу?	Үгүй	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
23	Улс төрийн намууд арилжааны үйл ажиллагаа явуулахыг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Мэдээлэл байхгүй	Тийм	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Тийм	Заримдаа
24	Улс төрийн намууд сонгуулийн кампанитай холбоотой зээл авахыг хориглосон заалт бий юу?	Үгүй	Үгүй	Заримдаа	Тийм	Мэдээлэл байхгүй	Үгүй	Тийм
25	Нэр дэвшигчид сонгуулийн кампанитай холбоотой зээл авахыг хориглосон заалт бий юу?	Үгүй	Үгүй	Үгүй	Тийм	Мэдээлэл байхгүй	Үгүй	Тийм
26	Улс төрийн нам/нэр дэвшигчдэд хандив өргөсөн доноруудыг төрийн худалдан авах ажиллагаанд оролцохоос хасах зохицуулалт бий юу?	Тийм	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Үгүй	Үгүй
27	Хандив заавал банкны системээр дамжин орохыг шаардсан зохицуулалт бий юу?	Тийм	Тийм	Үгүй	Тийм	Мэдээлэл байхгүй	Заримдаа	Тийм
28	Улс төрийн намд төрөөс шууд санхүүжилт олгох зохицуулалт бий юу?	Тийм, тогтмол болон сонгуулийн кампанит ажилтай холбоотойгоор хоёуланд нь хамаарна.	Тийм, сонгуулийн кампанит ажилтай холбоотой.	Тийм, тогтмол	Тийм, тогтмол.	Тийм, тогтмол.	Тийм, тогтмол.	Тийм, тогтмол

29	Улс төрийн нам төрийн санхүүжилт авахад ямар болзол, шаардлагууд тавигддаг вэ?	Сонгогдсон байгууллагад төлөөлөх байдал, өмнөх сонгуулийн суудлын хувийн жин, бусад.	Өмнөх сонгууль дахь саналын хувийн жин.	Сонгогдсон байгууллагад төлөөлөх байдал, өмнөх сонгуульд авсан саналын хувийн жин, өмнөх сонгуульд авсан суудлын хувийн жин, сонгуульд оролцсон байдал, улс төрийн намын бүртгэл.	Өмнөх сонгуульд авсан саналын хувийн жин, нэр дэвшигчдийн тоо.	Сонгогдсон байгууллагад төлөөлөх байдал, өмнөх сонгуулийн саналын хувь, өмнөх сонгуулийн суудлын хувь	Сонгогдсон байгууллагад төлөөлөх байдал, өмнөх сонгуульд авсан саналын хувийн жин, өмнөх сонгуульд авсан суудлын хувийн жин.	Сонгогдсон байгууллагад төлөөлөх байдал.
30	Улс төрийн намд олгох төрийн санхүүжилтийн хэмжээг хэрхэн тооцдог вэ?	Тэнцүү, авсан саналын тоотой пропорционал, авсан суудлын тоотой пропорционал.	Нөхөн олгогдох зардлын хувийн жин.	Авсан саналын тоотой пропорционал, авсан суудлын тоотой пропорционал.	Авсан саналын тоотой пропорционал, авсан суудлын тоотой пропорционал.	Авсан саналын тоонд пропорционал, Гишүүдийн тоо	Авсан саналын тоотой пропорционал, авсан суудлын тоотой пропорционал.	Авсан саналын тоотой пропорционал
31	Улс төрийн намд олгох шууд төрийн санхүүжилтийн зарцуулалтыг тодорхойлсон заалт бий юу?	Сонгуулийн кампанит ажлын зардал, намын байнгын үйл ажиллагаа, нам доторх байгууллага	Үгүй	Үгүй	Үгүй	Үгүй	Сонгуулийн кампанит ажлын зардал, нам доторх байгууллага, судалгаа ба бодлогын санаачилгууд, намын байнгын үйл ажиллагаа.	Нам доторх байгууллага, судалгаа ба бодлогын санаачилгууд, намын байнгын үйл ажиллагаа.
32	Улс төрийн намуудад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр үнэ төлбөргүй, эсхүл хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр мэдээлэл түгээх боломжийг олгосон зохицуулалт байдаг уу?	Тийм	Тийм	Үгүй	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
33	Улс төрийн намуудад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр үнэгүй, эсхүл хөнгөлөлттэй	Суудлын хувийн жин, бусад.	Нэр дэвшигчдийн тоо, суудлын	Хамаарахгүй.	Бусад суудлын тэнцүү хуваарилалт	Бусад нэр дэвшигчдийн тоо	Авсан саналын тоо, суудлын хувийн жин.	Тэнцүү

	нэвтрэх цаг болон боломжийг ямар шалгуураар хуваарилдаг вэ?		хувийн жин, бусад.					
34	Нэр дэвшигчдэд хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр үнэгүй, эсхүл хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр мэдээлэл түгээх боломжийг олгосон зохицуулалт байдаг уу?	Тийм	Үгүй	Үгүй	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
35	Улс төрийн намд үзүүлдэг шууд бус төрийн дэмжлэгийн бусад хэлбэр бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
36	Улс төрийн намд олгох шууд төрийн санхүүжилтийг нэр дэвшигчдийн жөндөрийн тэгш байдалд уялдуулсан заалт бий юу?	Тийм	Үгүй	Үгүй	Тийм	Мэдээлэл байхгүй	Тийм	Үгүй
37	Улс төрийн намын хүрээнд жөндөрийн тэгш байдлыг дэмжих зорилгоор бусад санхүүгийн давуу тал олгох заалт бий юу?	Тийм, хүйсийн тэгш байдалд зориулагдсан санхүүжилт бий.	Үгүй	Үгүй	Үгүй	Үгүй	Тийм, жөндөрийн үйл ажиллагаанд зориулагдсан санхүүжилт бий.	Үгүй
38	Санал худалдан авахыг хориглосон заалт бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
39	Улс төрийн намын нийт зарцуулах зардлыг хязгаарласан зохицуулалт бий юу?	Тийм	Тийм	Үгүй	Үгүй	Үгүй	Тийм	Тийм
40	Хэрэв ийм хязгаарлалт байгаа бол хэмжээ нь хэд вэ?	Кампанит ажлыг санхүүжүүлэхэд зориулсан хөрөнгийн хамгийн багадаа 5%, ихдээ 15%-ийг энэ зорилгоор банканд хадгалах ёстой.	0.735 канад долларыг сонгуулийн тойрог бүрийн урьдчилсан болон шинэчилсэн сонгогчдын нэрсийн жагсаалт дахь нэрийн тоогоор үржүүлнэ.	Хамаарахгүй.	Хамаарахгүй.	Мэдээлэл байхгүй	Бусад (орон нутгийн валютаар).	Бусад (орон нутгийн валютаар).
41	Нэр дэвшигчийн зардалд дээд хэмжээ бий юу?	Тийм	Тийм	Үгүй	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм

42	Хэрэв ийм хязгаарлалт байгаа бол хэмжээ нь хэд вэ?	Өрсөлдөж буй албан тушаалаас хамааран өөр өөр байдаг.	Сонгуулийн тойрог бүрт зарлагын хязгаар тогтоодог. Энэхүү хязгаарыг тухайн тойргийн урьдчилсан болон шинэчилсэн сонгогчдын нэрсийн жагсаалт дахь нэрийн тоонд суурилсан томъёогоор тооцдог.	Хамаарахгүй	Сонгуулийн төрлөөс хамаарна.	Сонгууль бүрээс хамаарч өөр байдаг.	Бусад (орон нутгийн валютаар).	Бусад (орон нутгийн валютаар).
43	Сонгуулийн кампанит ажлын хүрээнд гуравдагч этгээдийн зарцуулалтад хязгаарлалт бий юу?	Үгүй	Тийм, зарлагын хязгаар байдаг.	Тийм, гуравдагч этгээдүүдийн сонгуулийн кампанит ажлын зардал хориглогдсон.	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Тийм, нам/нэр дэвшигчийн зарлагын хязгаарт тэдний нэрийн өмнөөс бусад этгээдийн хийсэн зарцуулалт багтана.	Үгүй
44	Сонгуулийн сурталчилгаа явуулахтай холбоотой уламжлалт хэвлэл мэдээллийн зар сурталчилгааны зардлыг хязгаарлах зохицуулалт бий юу?	Тийм, улс төрийн намуудад болон нэр дэвшигчдэд зориулсан.	Тийм, улс төрийн намуудад болон нэр дэвшигчдэд зориулсан.	Үгүй	Тийм, нэр дэвшигчид болон улс төрийн намуудад хамаарна.	Мэдээлэл байхгүй	Тийм, нэр дэвшигчид болон улс төрийн намуудад хамаарна.	Үгүй
45	Сонгуулийн сурталчилгаа явуулахтай холбоотой цахим зар сурталчилгааны зардлыг хязгаарлах зохицуулалт бий юу?	Үгүй	Тийм, улс төрийн намуудад болон нэр дэвшигчдэд зориулсан.	Үгүй	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Үгүй	Тийм, нэр дэвшигчид. Тийм, улс төрийн

								намуудад хамаарна.
46	Цахим зар сурталчилгаанд дээрхээс гадна өөр нэмэлт хориг, зохицуулалт бий юу?	Үгүй	Үгүй	Үгүй	Тийм	Мэдээлэл байхгүй	Тийм	Тийм
47	Улс төрийн намууд санхүүгийн тайлангаа тогтмол гаргаж өгөх үүрэгтэй юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
48	Улс төрийн намууд сонгуулийн кампанит ажлынхаа санхүүжилт болон зардлын талаар тайлан гаргах шаардлагатай юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Үгүй	Тийм	Тийм	Тийм
49	Нэр дэвшигчид сонгуулийн кампанит ажлынхаа санхүүжилт болон зардлын талаар тайлан гаргах шаардлагатай юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
50	Гуравдагч этгээдүүд сонгуулийн кампанит ажлын санхүүжилт, зардлыг тайлагнах шаардлагатай юу?	Үгүй	Тийм	Гуравдагч этгээдүүдийн сонгуулийн кампанит ажилд оролцохыг хориглодог.	Үгүй	Тийм	Үгүй	Үгүй
51	Улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчдийн гаргасан тайлангийн мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй болгох үүрэг бий юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
52	Улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчдийн гаргасан тайланд хандив өгөгчийн нэрийг ил болгох шаардлагатай юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Заримдаа	Заримдаа	Тийм
53	Улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчдийн гаргасан тайланд орлогыг төрөл зүйл, эх үүсвэрээр нь нарийвчлан тусгах шаардлагатай юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
54	Улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчдийн гаргасан тайланд зардлыг төрөл ангиллаар нь нарийвчлан тусгах шаардлагатай юу?	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
55	Улс төрийн нам, эсхүл нэр дэвшигчдийн санхүүгийн тайланг аль байгууллага хүлээн авдаг вэ?	Сонгуулийн удирдах байгууллага	Сонгуулийн удирдах байгууллага	Улс төрийн санхүүжилтийг хариуцах тусгай агентлаг	Улс төрийн санхүүжилтийг хариуцах тусгай агентлаг	Яам, бусад.	Сонгуулийн удирдах байгууллага	Сонгуулийн удирдах байгууллага болон Аудитын байгууллага

56	Ямар байгууллага санхүүгийн тайланг шалгах буюу зөрчил дутагдлыг мөрдөн шалгах үүрэгтэй вэ?	Сонгуулийн удирдах байгууллага	Сонгуулийн удирдах байгууллага	Улс төрийн санхүүжилтийг хариуцах тусгай агентлаг	Улс төрийн санхүүжилтийг хариуцах тусгай агентлаг	Бусад	Сонгуулийн удирдах байгууллага	Сонгуулийн удирдах байгууллага болон Аудитын байгууллага
57	Тухайн байгууллагад ямар эрх мэдэл олгогдсон байдаг вэ?	Шалгалт явуулах, зөрчил гаргах магадлалтай этгээдээс нэмэлт мэдээлэл хүсэх, бусад эх сурвалжаас нэмэлт мэдээлэл авах.	Шалгалт явуулах, зөрчил гаргах магадлалтай этгээдээс нэмэлт мэдээлэл хүсэх, бусад эх сурвалжаас нэмэлт мэдээлэл авах.	Шалгалт явуулах, зөрчил гаргах магадлалтай этгээдээс нэмэлт мэдээлэл хүсэх, бусад эх сурвалжаас нэмэлт мэдээлэл авах.	Шалгалт явуулах, зөрчил гаргах магадлалтай этгээдээс нэмэлт мэдээлэл хүсэх, бусад эх сурвалжаас нэмэлт мэдээлэл авах.	Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах.	Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах, мөрдөн шалгалтад шилжүүлэх, бусад этгээдээс нэмэлт мэдээлэл шаардах, зөрчил гаргасан байж болзошгүй этгээдээс нэмэлт мэдээлэл авах.	Шийтгэл ногдуулах, бусад этгээдээс нэмэлт мэдээлэл шаардах, зөрчил гаргасан байж болзошгүй этгээдээс нэмэлт мэдээлэл авах.
58	Улс төрийн санхүүжилтийн зөрчил гаргасан тохиолдолд ямар шийтгэл ногдуулдаг вэ?	Торгууль, төрийн санхүүжилтээс хасах, намын бүртгэлээс хасах, нэр дэвших эрхийг хасах, сонгогдсон албан тушаалаас чөлөөлөх.	Торгууль, хорих ял, хөрөнгийг хураах, намын бүртгэлийг цуцлах, бусад.	Торгууль, төрийн санхүүжилтээс хасах.	Торгууль, хорих ял, төрийн санхүүжилтээс хасах, сонгогдсон албан тушаалаас чөлөөлөх.	Торгууль, хорих ял.	Торгууль, хорих ял, сонгогдсон албан тушаалаас чөлөөлөх, улс төрийн эрхээ алдах, нэр дэвших эрхийг хасах.	Төрийн санхүүжилтийг түр зогсоох, төрийн санхүүжилтээс хасах.

ХАВСРАЛТ-2

Эх сурвалж: АСДҮОУХ-ын цахим сан (албан бус орчуулга)

№	Улсуудын нэр	Жил	38. Санал худалдаж авахыг хориглосон заалт бий юу?	Зохицуулж буй хууль, тогтоомж	Санал худалдан авалтад холбогдох зохицуулалт
1	Исламын Бүгд Найрамдах Афганистан Улс (Islamic Republic of Afghanistan)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2016)	99-р зүйл: Сонгуулийн гэмт хэрэгт тооцогдох үйлдлүүд дараах байдлаар тодорхойлогдоно: (2) Сонгуулийн үйл явцад нөлөөлөх зорилгоор хахууль өгөх буюу авах; (15) Сонгогчдын санал худалдах, худалдан авах.
2	Бүгд Найрамдах Албани Улс (Republic of Albania)	2021	Тийм	Эрүүгийн тухай хууль (2017)	328-р зүйл: Нэр дэвшигчийг сонгуульд өрсөлдүүлэхийн тулд гарын үсэг цуглуулах, тодорхойлсон нэр дэвшигчид санал өгүүлэх, санал өгөхөд оролцох, эсхүл оролцохгүй байлгах, эсхүл нэр дэвшигч, улс төрийн намыг дэмжихийн тулд хууль бус үйл ажиллагаанд оролцуулах зорилгоор сонгогч, эсхүл бусад оролцогчид мөнгө, эсхүл эд хөрөнгө санал болгох, өгөх, үйл ажиллагаанд оруулах, эсхүл бусад төрлийн давуу байдлыг олгох амлалт өгөх нь эрүүгийн гэмт хэрэг бөгөөд тухайн гэмт хэргийг үйлдсэн этгээдийг 1-ээс 5 жилийн хүртэлх хорих ялаар шийтгэнэ.
3	Бүгд Найрамдах Ардчилсан Алжир Ард Улс (People's Democratic Republic of Algeria)	2021	Тийм	Сонгуулийн тогтолцоотой холбоотой органик хуулийн тухай, 300-р зүйл, 21-01 тоот тогтоол	300-р зүйл: Санал өгөхөд нөлөөлөх зорилгоор мөнгө, эд зүйл хандивлах буюу хандивлах амлалт өгөх, олон нийтийн болон хувийн ажил эрхлэлт болон бусад хувь хүний ашиг тусыг амлах, уг үйлдлээр нэг, эсхүл хэд хэдэн сонгогчийн саналыг авахыг оролдсон, эсхүл гуравдагч этгээдийн оролцоотойгоор ийм үйлдэл хийсэн, эсхүл үүнтэй ижил аргаар нэг буюу хэд хэдэн сонгогчийг санал өгөхөөс татгалзахад хүргэсэн, оролдсон этгээдийг хоёр (2) жилээс арван (10) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял болон 200,000 DA-1,000,000 DA хүртэлх торгууль оногдуулна.
4	Андоррын Гүнт Улс (Principality of Andorra)	2018	Үгүй	байхгүй	байхгүй
5	Бүгд Найрамдах Ангол Улс (Republic of Angola)	2019	Үгүй	байхгүй	байхгүй
6	Бүгд Найрамдах Аргентин Улс (Argentine Republic)	2018	Тийм	Ардын төлөөллийн тухай хууль (Өөрчлөлт оруулах тухай хууль), (2001)	29-р хэсэг, (2) Хахууль өгөх гэмт хэрэг нь дараах нөхцөл байдалд хамаарна. Үүнд: (a) Хэн нэгэн өөрийн биеэр, эсхүл бусад хүнээр дамжуулан шууд болон шууд бусаар сонгогчид, сонгогчийн нэрийн өмнөөс, эсхүл бусад этгээдэд мөнгө өгөх, эсхүл албан тушаал олгох замаар тухайн сонгогчийг санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх; (b) Сонгогч аль нэг нэр дэвшигчид санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан явдалтай холбоотойгоор авлигын шинжтэй дээр дурдсан үйлдлүүдийг хамруулна; (c) Сонгуульд нэр дэвшигчийг сонгогдоход туслах, эсхүл сонгогчийн саналыг авах зорилгоор бусад этгээдэд дээр дурдсан байдлаар бэлэг өгөх, албан тушаал амлах;

					(d) Дээр дурдсан хэлбэрээр өгсөн бэлэг, хөнгөлөлт, амлалтад үндэслэн тухайн этгээд сонгуульд нэр дэвшигчийг сонгогдоход туслах, эсхүл санал авахын төлөө хичээх, амлах, оролдох.
7	Бүгд Найрамдах Аргентин Улс (Argentine Republic)	2019	Тийм	Үндэсний Сонгуулийн тухай хууль (1983)	139-р зүйл. - Гэмт хэргийн жагсаалт: Нэгээс гурван жилийн хугацаатай хорих ялаар шийтгэх үйлдлүүд: (b) Сонгогчийг ямар нэг байдлаар санал өгөхийг албадан шахах.
8	Бүгд Найрамдах Армени Улс (Republic of Armenia)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2021)	19-р зүйл, 6-р хэсэг: Сонгогчдод мөнгө, хүнс, бараа бүтээгдэхүүн, эсхүл үйлчилгээ тараах, үзүүлэх, эсхүл амлахыг хориглоно.
9	Австралийн Хамтын Нөхөрлөлийн Улс (Commonwealth of Australia)	2019	Тийм	Австралийн Холбооны Сонгуулийн тухай хууль (2018), Хэсэг 326 (1)(2), Хавсралт 68.	Хууль тогтоомжид зааснаар хүн Холбооны сонгуульд санал өгөх, эсхүл нэр дэвшихтэй холбоотойгоор хэн нэгнийг нөлөөлөх зорилгоор эд хөрөнгө, эсхүл ашиг тус шаардах, хүлээн авах, олж авах, өгөх, эсхүл олгох үйлдлийг хийхийг хориглоно. Сонгуулийн хахуулийн гэмт хэрэг нь нийтийн бодлогын мэдэгдэл, эсхүл олон нийтэд чиглэсэн үйл ажиллагааны амлалтад хамаарахгүй. Хэрэв хүн энэ зөрчилд буруутай нь тогтоогдвол шүүхээс 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял, эсхүл 50 нэгж хүртэлх торгууль, эсхүл дээрх хоёр шийтгэлийг хослуулан ногдуулж болно.
10	Бүгд Найрамдах Австри Улс (Republic of Austria)	2023	Тийм	Эрүүгийн хууль	§ 266. (1) Сонгуулийн хууль, журмыг зөрчиж санал өгсөн, санал өгөх эрхгүй боловч саналаа өгсөн, эсхүл бусдын нэрийн өмнөөс төлөөлөх эрх авахгүйгээр, эсхүл төлөөлүүлэх зааврын эсрэг санал өгсөн этгээдийг 6 сар хүртэлх хорих ял, эсхүл 360 өдөр хүртэлх (360 daily rates) тооцсон торгуулиар шийтгэнэ. (2) Сонгууль эсхүл санал асуулгын үр дүнг хуурамчаар үйлдсэн этгээдийг 3 жил хүртэлх хорих ялаар шийтгэнэ.
11	Бүгд Найрамдах Азербайжан Улс (Republic of Azerbaijan)	2021	Тийм	Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын Сонгуулийн тухай хууль (2003, 2018 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан), 88.4-р зүйл, Сонгуулийн тухай хууль (2003, 2018 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан), 55.3-р зүйл	Нэр дэвшигчид, бүртгэгдсэн нэр дэвшигчид, улс төрийн намууд, намын эвслүүд, бүх нийтийн санал хураалтын кампанит ажлын бүлгүүд, тэдгээрийн төлөөлөгчид болон сонгуулийн өмнөх сурталчилгаанд шууд оролцож буй бусад хувь хүмүүс, байгууллагууд дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглоно: <ul style="list-style-type: none"> • Сонгогчдод мөнгө, бэлэг болон бусад үнэ цэнтэй зүйлс (өндөр үнэтэй биш таних тэмдэг, наалт, зурагт хуудас, бусад сурталчилгааны материалуудаас бусад) өгөх; • Захиргааны үүрэг гүйцэтгэснээс бусад тохиолдолд сонгогчдод урамшуулал олгох, эсхүл санал хураалтын үр дүнд үндэслэн урамшуулал амлах; • Бараа бүтээгдэхүүнийг хямдруулсан үнээр борлуулах, эсхүл хэвлэмэл материалуудаас бусад барааг үнэгүй тараах; • Үнэгүй, эсхүл хөнгөлөлттэй үйлчилгээ үзүүлэх; • Сонгогчдыг хууль тогтоомжийг зөрчсөн үндэслэлээр үнэт цаас, мөнгө болон бусад бараа, үйлчилгээ амлах замаар нөлөөлөх. • Нэр дэвшигчид, улс төрийн намууд, намын эвслүүд, тэдгээрийн төлөөлөгчид, үүсгэн байгуулагчид, эзэд, өмчлөгчид болон дээр дурдсан хувь хүмүүс, хуулийн этгээдүүд нь дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглоно: Бусад хувь хүн, хуулийн этгээдүүдэд санхүүгийн болон материаллаг тусламж үзүүлэх, эсхүл ийм тусламж үзүүлэх санал тавих; <ul style="list-style-type: none"> • Сонгогчид болон байгууллагуудад санхүүгийн болон материаллаг тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх;

					<ul style="list-style-type: none"> Улс төрийн нам, намын эвсэл, тэдгээрийн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчид, нэр дэвшигчдийг дэмжих зорилгоор бусдын нэрийн өмнөөс буяны үйл ажиллагаа явуулах.
12	Багамын Нэгдсэн Хаант Улс (The Commonwealth of The Bahamas)	2018	Тийм	Парламентын Сонгуулийн тухай хууль (2017, дахин хэвлэл), 96-р хэсэг	<p>Дараах этгээдүүд энэхүү хуулийг зөрчсөн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно:</p> <p>(а) Хэн ч дараах үйлдлүүдийг шууд болон шууд бусаар өөрийн биеэр, эсхүл бусад хүний дамжуулан хийхийг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> Сонгогчид болон сонгогчийн нэрийн өмнөөс бусад этгээдэд мөнгө болон үнэ цэнтэй зүйлс өгөх, зээлэх, эсхүл өгөх, зээлэхээр тохиролцох; Мөнгө, үнэ цэнтэй зүйлс олгох, эсхүл санал хураалтад нөлөөлөх зорилгоор амлах, зуучлахыг оролдох; Сонгогчийг тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор дээрх үйлдлүүдийг хийх; Сонгогч аль нэг нэр дэвшигчид санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан шалтгаанаар дээрх үйлдлүүдийг хийх.
13	Бахрейн Хаант Улс (Kingdom of Bahrain)	2021	Тийм	15 дугаар зарлигийн тухай хууль (2002), 25-р зүйл (2002)	<p>Ямар ч нэр дэвшигч дараах үйлдлийг хийхийг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> Бэлэг, хандив, мөнгөн болон эд хөрөнгийн тусламж, бусад ашиг тусыг шууд болон гуравдагч этгээдийн дамжуулан хувь хүн, эсхүл хуулийн этгээдэд өгөх, эсхүл тэдгээрийг амлах. Хэн ч нэр дэвшигчээс ийм төрлийн бэлэг, хандив, тусламж эсхүл амлалтыг шаардах эрхгүй. <p>Мөн нэр дэвшигчид сонгуулийн кампанит ажлын зориулалтаар ямар ч этгээдээс санхүүжилт авахыг хориглоно.</p>
14	Бүгд Найрамдах Бангладеш Ард Улс (People's Republic of Bangladesh)	2018	Тийм	“Ардын Төлөөллийн Тогтоол” (1972)	<p>Ардын төлөөллийн тогтоол, (RPO), 73-р зүйл, (2B):</p> <p>“Хэн нэгэн дараах үйлдэл хийсэн тохиолдолд авлигын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно.”</p> <ul style="list-style-type: none"> Хахууль өгөх (Bribery) Хувийн байдлаа хуурч өөрчлөх, өөр хүний нэрийг ашиглах (Personation) Бусдад хууль бусаар нөлөөлөх (Undue Influence) <p>Эдгээр үйлдлүүдийг хийсэн этгээд сонгуулийн хууль тогтоомжийг зөрчсөнд тооцогдож, хуульд заасан шийтгэл хүлээнэ.</p>
15	Барбадос Улс (Barbados)	2018	Тийм	“Сонгуулийн гэмт хэрэг, маргааны тухай хууль” (1969, 1989 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан)	<p>6.2-р зүйл: Хахууль өгөх гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдох этгээд:</p> <ul style="list-style-type: none"> Шууд болон шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусад хүний дамжуулан, сонгогч, эсхүл түүний нэрийн өмнөөс бусад этгээдэд мөнгө өгөх, эсхүл албан тушаал амлах замаар тухайн сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх; Сонгогч тодорхой байдлаар санал өгсөн, эсхүл өгөхөөс татгалзсаны улмаас хахууль буюу авлигын шинжтэй бэлэг, урамшуулал өгөх, эсхүл ийм зүйл амлах; Нэр дэвшигчийг сонгогдох, эсхүл сонгогчийн саналыг авах зорилгоор хэн нэгэнд мөнгө, хандив, урамшуулал өгөх, эсхүл үүнийг зуучлах оролдлого хийх. <p>Эдгээр үйлдэл нь хахууль өгөх гэмт хэрэгт тооцогдож, холбогдох хуулийн дагуу шийтгэгдэх үндэслэл болно.</p>
16	Бүгд Найрамдах Беларусь Улс (Republic of Belarus)	2018	Тийм	Бүгд Найрамдах Беларусь Улсын Сонгуулийн тухай хууль (2000, 2015 оны 6-р сарын 4-	<p>47-р зүйл. Сонгуулийн өмнөх сурталчилгаа, бүх нийтийн санал хураалтын сурталчилгаанд тавигдах хязгаарлалтууд</p> <p>Бүгд Найрамдах Беларусь Улсын Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчид, парламентын гишүүнд нэр дэвшигчид, тэдний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчид, бусад байгууллага, хувь хүмүүс дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглоно:</p>

				ний нэмэлт өөрчлөлт), 47-р зүйл	<ul style="list-style-type: none"> • Санхүүгийн хөрөнгө, бэлэг болон бусад материаллаг үнэ цэнтэй зүйлс тараах; • Бараа бүтээгдэхүүнийг хямдралтай үнээр худалдах; • Бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээ үнэгүй үзүүлэх (сонгуулийн кампанит ажлын дагуу хэвлэгдсэн сурталчилгааны материалыг энэ хоригт хамааруулахгүй, гэхдээ Кодексийн шаардлагыг дагаж мөрдөх ёстой). <p>Мөн сонгуулийн сурталчилгаа болон бүх нийтийн санал хураалтын сурталчилгааны явцад иргэдэд санхүүгийн хөрөнгө, материаллаг үнэ цэнтэй зүйлс олгох амлалт өгч нөлөөлөхийг хориглоно.</p>
17	Бельгийн Хаант Улс (Kingdom of Belgium)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (1894, 2014 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан)	181-р зүйл. Тодорхой санал өгөх, санал өгөхгүй байх, эсхүл 147-р зүйлд дурдсан санал өгөх эрх, эсхүл сонгуулийн үр дүнгийн хариуд тулгуурлан тодорхой давуу эрхийг авахын тулд хариуд нь мөнгө, эд хөрөнгө, эсхүл нэгэн өөр давуу тал болох зүйл, эсхүл баталгаа санал болгосон этгээдийг 8 хоногоос 1 сар хүртэлх хорих ял болон 50-аас 500 евро хүртэлх мөнгөн торгуулиар шийтгэнэ.
18	Белиз Улс (Belize)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, 36-р зүйл	<p>36-р зүйл. (1) Дараах этгээдүүдийг энэ тогтоолын дагуу хахууль өгсөнд тооцно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аливаа хүн — өөрөө, эсхүл өөрийн нэрийн өмнөөс бусад этгээдээр дамжуулан шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн бол: • Сонгогчид, эсхүл сонгогчийн өмнөөс өөр хэн нэгэнд мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл өгөх, зээл олгох, эсхүл өгөх, зээл олгохыг зөвшөөрөх; • Санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахад урамшуулах зорилгоор бэлэг өгөх, амлах эсхүл ийм үйлдэл хийхийг оролдсон; • Сонгогч саналаа өгсөн, эсхүл өгөөгүйтэй холбоотойгоор ийм үйлдэл хийсэн бол. • Аливаа хүн — өөрөө, эсхүл өөрийн нэрийн өмнөөс бусад этгээдээр дамжуулан шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн бол: • Сонгогчид, эсхүл түүний нэрийн өмнөөс өөр этгээдэд албан тушаал, ажил эсхүл үүрэг даалгавар өгөх, амлах, эсхүл ийм зүйл хийхийг оролдсон; • Сонгогчийг санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахыг урамшуулах зорилгоор ийм үйлдэл хийсэн; • Сонгогч саналаа өгсөн, эсхүл өгөөгүйтэй холбоотойгоор ийм үйлдэл хийсэн бол. • Аливаа хүн — өөрөө, эсхүл өөрийн нэрийн өмнөөс бусад этгээдээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийсэн бол: • Сонгогчийг санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахыг урамшуулах зорилгоор сонгогдсон төлөөлөгч, эсхүл нэр дэвшигчид мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл амлах, өгөх, зээл олгох, эсхүл ийм зүйл хийхийг оролдсон. • Аливаа хүн — мөнгө, бэлэг, эсхүл бусад үнэ цэнтэй зүйл амлах, олгох үйлдлийн улмаас хэн нэгнийг төлөөлөгчөөр сонгогдох, эсхүл сонгуулийн санал өгөхөд урамшуулах зорилгоор дараах үйлдлийг хийсэн бол: • Сонгогчийн саналыг татахыг урамшуулж, санхүүжилт олгох, эсхүл ийм үйлдлийг зохион байгуулсан. • Аливаа хүн — хэн нэгэнд мөнгө урьдчилан өгсөн эсхүл төлсөн бөгөөд энэ мөнгөний бүхэл, эсхүл хэсэг нь сонгуульд хахууль өгөхөд зориулагдсан болохыг мэдсээр байж ийм үйлдэл хийсэн. • Аливаа сонгогч — өөрөө, эсхүл өөрийн нэрийн өмнөөс бусад этгээдээр дамжуулан шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн бол:

					<ul style="list-style-type: none"> Мөнгө, бэлэг, зээл, эсхүл үнэ цэнтэй зүйл, албан тушаал, ажил, үүрэг даалгавар хүлээн авсан; Сонгуулиар санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахын тулд ийм зүйл хүлээн авахаар зөвшөөрсөн бол. Аливаа хүн — өөрөө, эсхүл өөрийн нэрийн өмнөөс бусад этгээдээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийсэн бол: Сонгогч санал өгсөн, эсхүл өгөхөөс татгалзсан, эсхүл бусад этгээдийг санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахыг урамшуулах зорилгоор мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл хүлээн авсан бол.
19	Бүгд Найрамдах Бенин Улс (Republic of Benin)	2018	Тийм	Бүгд Найрамдах Бенин Улсын Сонгуулийн тухай хууль (2013)	<p>62-р зүйл: Арилжааны шинжтэй сурталчилгааны арга хэмжээ, нэр дэвшигчдийн зураг, намын бэлгэ тэмдэг бүхий эд зүйлс (даавуу, футболк, бал, түлхүүрийн оосор, хуанли болон бусад хэрэгцээт зүйлс) тараах, өмсөх, ашиглах, түүнчлэн хувь хүн, хот, эсхүл иргэдийн аль нэг хэсэгт зориулан аливаа бэлэг, хандив, захиргааны давуу тал олгох замаар сонгогчдын саналыг нөлөөлөх, эсхүл нөлөөлөхийг оролдох үйлдлүүдийг хориглоно.</p> <p>Энэхүү хориг нь бүх төрлийн сонгуулиас 6 (зургаа) сарын өмнө эхэлж, санал хураалтын төгсгөл хүртэл хүчинтэй байна.</p> <p>139-р зүйл: Хэн ч дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> Мөнгө, эд хөрөнгө хандивлах, амлах, эсхүл төрийн болон хувийн хэвшлийн ажил, бусад ашиг тусыг амлаж санал авах, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх; Эдгээр үйлдлийг шууд болон гуравдагч этгээдийн дамжуулан хийх; Хэн нэгнийг санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх зорилгоор дээрх аргыг ашиглах. <p>Энэ төрлийн үйлдэл хийсэн этгээдийг 1 (нэг) жилээс 5 (таван) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, 2,000,000 (хоёр сая) – 5,000,000 (тав сая) франкийн торгууль оногдуулна.</p> <p>Мөн тухайн этгээдийг 3 (гурван) жилээс 5 (таван) жилийн хугацаанд иргэний эрхээ эдлэхээс хасна.</p> <p>Эдгээр хуулийн заалтыг зөрчсөн үйлдлийг зөвшөөрсөн, хүлээн авсан, эсхүл хандив, амлалтыг шаардаж авсан этгээдүүдэд дээрхтэй ижил ял онооно.</p>
20	Бутаны Хаант Улс (Kingdom of Bhutan)	2018	Тийм	Бутаны Хаант Улсын Сонгуулийн тухай хууль (2008), 21-р бүлэг, 518-р зүйл	<p>Хэн нэгэн дараах үйлдлийг хийвэл авлигын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно:</p> <p>(a) Хэн нэгэнд бэлэг өгөх, эсхүл урамшуулал амлах замаар дараах зорилготойгоор нөлөөлөх:</p> <ul style="list-style-type: none"> Нэр дэвших, эсхүл нэрээ татах шийдвэр гаргахад нөлөөлөх; Санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх. <p>(b) Өөрийн болон бусдын нэрийн өмнөөс дараах шалтгаанаар урамшуулал авах, эсхүл авахаар зөвшөөрөх:</p> <ul style="list-style-type: none"> Санал өгсөн, эсхүл өгөхөөс татгалзсан; Нэр дэвшсэн, эсхүл нэрээ татсан.
21	Бүгд Найрамдах Болив Улс (Plurinational State of Bolivia)	2019	Тийм	Сонгуулийн Дэглэмийн тухай хууль (2010), 026 дугаар хууль	<p>119-р зүйл. (Хориглолтууд): Сонгуулийн сурталчилгааны дараах үйлдлүүдийг нийтийн арга хэмжээ, эсхүл хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр хийхийг хориглоно:</p> <p>(f) Мөнгө, эсхүл аливаа урамшуулал амлах үйлдэл.</p> <p>238-р зүйл. (Сонгуулийн гэмт хэргүүд): Дараах үйлдлүүд сонгуулийн гэмт хэрэгт тооцогдоно: (C) Сонгогчдод дарамт шахалт үзүүлэх (Coacción electoral).</p> <p>Төрийн албан хаагч, сонгуулийн ажилтан, цагдаа, цэргийн албан хаагч болон хувийн этгээд өөрийн харьяат хүмүүс, эсхүл аль нэг иргэнийг тодорхой улс төрийн байгууллагад элсүүлэх, эсхүл тодорхой</p>

					<p>нэр дэвшигчид санал өгөхийг албадах, айлган сүрдүүлэх, хүч хэрэглэх.</p> <p>Үүнийг үйлдсэн этгээдийг 1 (нэг) жилээс 3 (гурав) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял онооно.</p> <p>Хэрэв гэм буруутай этгээд төрийн албан хаагч бол, түүнийг албан тушаалаас нь огцруулж, 3 (гурав) жилийн хугацаанд төрийн албанд ажиллах эрхийг нь хасна.</p> <p>(К) Санал өгөхөд хууль бус сурталчилгаа болон судалгаа ашиглан нөлөөлөх (Inducción del voto por difusión ilegal de propaganda y encuestas).</p> <p>Хэн нэгэн хууль тогтоомжийн дагуу хориглосон сонгуулийн сурталчилгаа, олон нийтийн санаа бодлын судалгааг бэлтгэх, сурталчлах, захиалах, зөвшөөрөх, эсхүл тараах замаар сонгогчдын санал өгөх үйлдэлд нөлөөлөх.</p> <p>Үүнийг үйлдсэн этгээдийг 1 (нэг) жилээс 3 (гурав) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял онооно.</p> <p>Хэрэв гэм буруутай этгээд төрийн албан хаагч бол, түүнийг 3 (гурав) жилийн хугацаанд төрийн албанд ажиллах эрхгүй болгоно.</p>
22	Босни ба Херцеговина Улс (Bosnia and Herzegovina)	2018	Тийм	Босни ба Херцеговинагийн Сонгуулийн тухай хууль (2001, 2016 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	<p>7.3-р зүйл. Сонгуулийн үеийн хориотой үйлдлүүд</p> <p>(1) Дараах этгээдүүд сонгуулийн үйл явцын хүрээнд дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> Нэр дэвшигчид болон улс төрийн нам, бие даан нэр дэвшигчдийн жагсаалт, үндэсний цөөнхийн төлөөллийн жагсаалт, эвслүүд болон тэдний дэмжигчид; Сонгуулийн захиргааны албан хаагчид болон сонгуулийн үйл ажиллагаанд ажиллаж буй бусад хүмүүс. <p>Хориотой үйлдлүүд:</p> <ol style="list-style-type: none"> Улс төрийн уулзалт, санал хураалтын байрууд болон тэдгээрийн ойролцоо, эсхүл сонгуулийн үйл ажиллагаатай холбоотой ямар ч цугларалтын үеэр зэвсэг авч явах, ил харуулах. Өөр улс төрийн нам, эвсэл, эсхүл бие даан нэр дэвшигчдийн уулзалтыг үймүүлэх, эсхүл бусдыг ийм үйлдэл хийхэд уриалах. Сэтгүүлчдийг мэргэжлийн үүргээ биелүүлэхэд нь саад учруулах. Сонгогчдын дэмжлэг авахын тулд санхүүгийн шагнал, эсхүл материаллаг ашиг амлах, эсхүл өрсөлдөгч нам, эвсэл, эсхүл бие даан нэр дэвшигчдийн дэмжигчдийг айлган сүрдүүлэх. Хууль ёсны санал өгөх эрхгүй хүнийг санал өгөхөд уриалах, татан оролцуулах. Нэг сонгуульд нэг хүнээс олон удаа санал өгөхийг өдөөн турхирах, эсхүл бусдын өмнөөс санал өгөхөд нөлөөлөх. Хүчирхийлэл, үзэн ядалтыг өдөөж болзошгүй хэллэг хэрэглэх, эсхүл ийм агуулгатай зураг, тэмдэг, аудио, видео бичлэг, мессеж (sms), интернэт харилцаа, бусад материалыг нийтлэх, тараах. <p>(2) Аль нэг улс төрийн нам эвсэл, эсхүл бие даан нэр дэвшигчийн нэрийг ашиглан өөрийгөө төлөөлүүлэхийг оролдох үйлдэл хориотой.</p>
23	Бүгд Найрамдах Ботсвана Улс (Republic of Botswana)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль	<p>92-р зүйл. Авлигын зорилготой үйлчилгээ (Treating)</p> <p>Дараах этгээдүүд авлигын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно:</p> <p>(а) Хэн нэгэн этгээд дараах үйлдлийг хийх:</p> <ul style="list-style-type: none"> Өөрийн биеэр, эсхүл бусад хүний дамжуулан, шууд болон шууд бусаар, сонгуулийн өмнө, явцад, эсхүл дараа нь дараах үйлдэл хийх: Сонгогч, эсхүл бусад этгээдэд зориулж, авлигын шинжтэйгээр үзвэр үйлчилгээ, хоол унднаас бусад зүйлсийг хангах, төлөх, эсхүл зардлыг нь бүрэн буюу хэсэгчлэн хариуцах;

					<ul style="list-style-type: none"> Тухайн этгээдийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх, эсхүл аль хэдийн санал өгсөн, эсхүл өгөөгүй шалтгаанаар ийм үйлчилгээ үзүүлэх. <p>Энэхүү үйлдэл нь сонгуулийн шударга байдлыг зөрчсөн авлигын гэмт хэрэгт тооцогдож, хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.</p>
24	Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс (Federative Republic of Brazil)	2019	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль болон 1999 оны Санал худалдан авалтын эсрэг хууль	<p>23-р зүйл. Хувь хүмүүс энэхүү хуулийн дагуу сонгуулийн кампанит ажилд бэлэн мөнгө болон мөнгөн дүнгээр үнэлэгдэх хандив өгч болно.</p> <p>5-р хэсэг. Нэр дэвшигч нь нэр дэвшүүлэх бүртгэл хийлгэснээс эхлэн сонгууль болох хүртэл хугацаанд хувь хүн болон хуулийн этгээдэд бэлэн мөнгөөр хандив өгөх, шагнал, урамшуулал зэрэг ямар нэгэн байдлаар бэлэг өгөхийг хориглоно.</p>
25	Бүгд Найрамдах Болгар Улс (Republic of Bulgaria)	2021	Тийм	Бүгд Найрамдах Болгар Улсын Эрүүгийн хууль (1968), 167-р зүйл (2-7-р хэсэг) болон 167а-р зүйл	<p>167-р зүйл.</p> <p>(2) Хэрэв хэн нэгэн бусдад материаллаг ашиг тус амлах, эсхүл өгч, түүнийг тодорхой нэр дэвшигч, улс төрийн нам, эвсэлд санал өгөх, эсхүл бүх нийтийн санал хураалтад тодорхой байдлаар санал өгөхийг ятгах зорилготойгоор үйлдсэн бол 1-6 жилийн хорих ял, 10,000-20,000 левийн торгууль оногдуулна.</p> <p>(3) Хэрэв хэн нэгэн бусдад материаллаг ашиг тус амлах, эсхүл өгөх ажлыг зохион байгуулсан бол 1-7 жилийн хорих ял, 10,000-25,000 левийн торгууль оногдуулна.</p> <p>(4) (3)-р хэсэгт заасан шийтгэлийг мөн дараах этгээдэд оногдуулна:</p> <p>(2), (3)-р хэсэгт заагдсан этгээдүүдэд санал өгүүлэх зорилгоор материаллаг ашиг тус өгсөн хүн</p> <p>(5) Хэрэв дээр дурдсан (1-4)-р хэсэгт заасан үйлдлүүдийг төрийн албан хаагч албан үүргээ гүйцэтгэх явцад үйлдсэн бол 2-7 жилийн хорих ял, 10,000-30,000 левийн торгууль оногдуулна.</p> <p>(6) (2), (3), (4), (5)-р хэсгүүдэд дурдсан гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдэд мөн Эрүүгийн хуулийн 37-р зүйлийн 1-р хэсгийн 6-д заасны дагуу тодорхой эрхийг нь хасах шийтгэл оногдуулна.</p> <p>(7) (2)-р хэсэгт заагдсан үйлдэл хийсэн этгээд нь хэрэв (3), (4)-р хэсэгт заасан гэмт хэргийн талаар эрх бүхий байгууллагад сайн дураараа мэдээлсэн бол шийтгэлээс чөлөөлөгдөнө.</p> <p>167а-р зүйл.</p> <p>(1) Хэрэв хэн нэгэн тодорхой нэр дэвшигч, улс төрийн нам, эвсэлд санал өгөх, эсхүл бүх нийтийн санал хураалтад тодорхой байдлаар санал өгөхийн тулд материаллаг ашиг тус шаардах, эсхүл авах үйлдэл хийсэн бол 3 жил хүртэлх хорих ял, 1,000-5,000 левийн торгууль оногдуулна.</p> <p>(2) (1)-р хэсэгт заасан үйлдэл хийсэн этгээд хэрэв 167-р зүйлийн (2), (3), (4)-р хэсгүүдэд заасан гэмт хэргийн талаар эрх бүхий байгууллагад сайн дураараа мэдээлсэн бол шийтгэлээс чөлөөлөгдөнө.</p>
26	Буркина Фасо Улс (Burkina Faso)	2018	Тийм	Эрүүгийн тухай хууль (1996), 136-р зүйл	<p>Сонгуулийн үеэр ямар ч хэлбэрээр, ямар ч үнээр санал худалдаж авсан, эсхүл худалдсан хүн</p> <ul style="list-style-type: none"> 3 сар - 1 жилийн хугацаагаар хорих ял; Авсан, эсхүл амласан зүйлийн үнийн хоёр дахин тэнцэх торгууль оногдуулна.
27	Бүгд Найрамдах Бурунди Улс (Republic of Burundi)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2009 оны 9-р сарын 18-ны өдрийн 1/22 дугаар хууль, шинэчилсэн найруулга), 33-р зүйл	<p>Арилжааны шинжтэй сурталчилгаа, мөнгөн болон эд хөрөнгийн хандив, эсхүл бусад төрлийн бэлэг тараах замаар сонгуулийн кампанит ажлын үеэр санал өгөхөд нөлөөлөх, эсхүл нөлөөлөхийг оролдох үйлдлийг хориглоно.</p>

28	Бүгд Найрамдах Кабо-Верде Улс (Republic of Cabo Verde)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2010 оны Сонгуулийн Кодекс)	<p>301.1-р зүйл. (Сонгогчид дарамт үзүүлэх буюу хуурч мэхлэх)</p> <p>1. Хэрэв хэн нэгэн дараах аргуудаар сонгогчийг тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх, эсхүл түүнд дарамт учруулсан бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хүч хэрэглэсэн, эсхүл заналхийлсэн; • Хуурч мэхлэх, заль мэх ашигласан; • Худал мэдээлэл тараасан; • Бусад хууль бус аргуудыг ашигласан. <p>Энэ үйлдэлд 1 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял онооно.</p> <p>310-р зүйл. (Ажил эрхлэлтийн дарамт): Хэрэв хэн нэгэн дараах байдлаар иргэнийг дарамталсан бол: Ажилгүй болгох, ажлаас нь халах, эсхүл энэ төрлийн шийтгэл оногдуулах заналхийлэл үзүүлэх; Сонгуульд санал өгөх, өгөхгүй байх, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийг дэмжих, эсхүл дэмжихгүй байхыг нь албадах;</p> <p>Сонгуулийн кампанит ажилд оролцсон, эсхүл оролцоогүй шалтгаанаар ажлын байрнаас нь халах, эсхүл ажил олох боломжийг нь хаах.</p> <p>Энэ үйлдэлд 2 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял онооно.</p> <p>Хэрэв тухайн этгээд үнэхээр ажлаасаа халагдсан бол уг шийдвэрийг хүчингүй болгож, ажлын байранд нь автоматаар эргэн ажиллуулах шийтгэл мөн оногдуулна.</p> <p>311-р зүйл. (Сонгуулийн луйвар ба сонгогчийг хахуульдах)</p> <p>1. Хэрэв хэн нэгэн сонгуулийн явцад дараах байдлаар хууль бус үйлдэл хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Олон нийтийн, эсхүл хувийн хэвшлийн ажил албан тушаал амлах, эсхүл олгох; • Бусад төрлийн материаллаг ашиг, давуу эрх санал болгох; • Сонгогчийг хахуульдах зорилгоор гуравдагч этгээдтэй тохиролцох; • Сонгогчийн аялал, байр, хоол ундны зардлыг нэрийдэн мөнгө өгөх; • Сонгуулийн кампанит ажилд зориулсан гэж халхавчлан хууль бус төлбөр олгох. <p>Энэ үйлдэлд 1 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял онооно.</p> <p>2. Дээрх ашиг тусыг хүлээн зөвшөөрч, авсан сонгогч мөн адил шийтгэл хүлээнэ.</p>
29	Камбожийн Хаант Улс (Kingdom of Cambodia)	2018	Тийм	2015 оны Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн сонгуулийн тухай хууль болон Коммун/Санкат зөвлөлийн сонгуулийн тухай хуулийн 71-р зүйлийн дөрөв болон тавдугаар хэсэг	<p>71-р хэсэг: Бүх улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл тэдний дэмжигчид дараах үйлдлийг хийхийг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хэн нэгнийг дарамтлах, айлган сүрдүүлэх, хурууны хээг даруулах, тангараг өргүүлэх, эсхүл тодорхой улс төрийн намд санал өгөхийг амлуулах. • Бүх улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл тэдний төлөөлөгчид дараах үйлдлийг хийхийг хориглоно: • Ямар ч арга, хэлбэрээр байгууллага, байгууллага, эсхүл хувь хүнд санхүүгийн болон материаллаг урамшуулал олгож, сонгогчдын сэтгэлийг өөртөө татах зорилгоор бэлэг өгөх.
30	Бүгд Найрамдах Камерун Улс	2019	Тийм	Сонгуулийн кодекс	Сонгуулийн кодексийн 289-р хэсэг: Эрүүгийн хуулийн 123-1-р хэсгийг дараах үйлдэл хийсэн аливаа этгээдэд хамааруулан хэрэглэх болно:

	(Republic of Cameroon)				<ul style="list-style-type: none"> Бэлэг, хандив, давуу эрх, олон нийтийн болон хувийн ажил амлах, эсхүл санал өгөхөд нөлөөлөх зорилготой бусад тодорхой ашиг тусыг санал болгож, нэг, эсхүл хэд хэдэн сонгогчийн саналыг шууд болон гуравдагч этгээдийн дамжуулан олж авах; Шууд болон гуравдагч этгээдийн дамжуулан дээр дурдсан бэлэг, хандив, давуу эрх, ашиг тусыг нэр дэвшигчдээс хүлээн авах, эсхүл шаардах.
31	Канад Улс (Canada)	2019	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2000, 2019 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	<p>481-р зүйлийн (1) дэд хэсэг: Сонгуулийн хугацаанд дараах үйлдлийг хийсэн хүн буюу байгууллага гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно. Үүнд:</p> <p>Сонгуулийн Ерөнхий Менежер, сонгуулийн тойрог хариуцсан албан тушаалтан, улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвшихийг хүсэгчийн нэрээр зөвшөөрөлгүйгээр ямар нэгэн мэдээлэл тараахыг хориглоно. Хэрэв хэн нэгэн зөвшөөрөлгүйгээр мэдээлэл тарааж, олон нийтийг төөрөгдүүлэх буюу жинхэнэ эх сурвалжаас гарсан мэт итгүүлэхийг оролдвол гэмт хэрэг гэж үзнэ. Хоёр нөхцөлтэй:</p> <p>(а) тухайн хүн, эсхүл байгууллага нь Сонгуулийн Ерөнхий Менежер, тойргийн сонгуулийг хариуцагч, улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвших хүсэлтэй этгээдээс албан ёсны зөвшөөрөл аваагүй байх;</p> <p>(b) тухайн хүн, эсхүл байгууллага нь олон нийтийг төөрөгдүүлж, уг мэдээллийг дээр дурдсан байгууллага, этгээдүүдийн гаргасан, тараасан, дамжуулсан эсхүл нийтэлсэн гэж итгүүлэх зорилготойгоор үйлдэл хийсэн байх.</p>
32	Төв Африкийн Бүгд Найрамдах Улс (Central African Republic)	2021	Үгүй	байхгүй	байхгүй
33	Бүгд Найрамдах Чад Улс (Republic of Chad)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (33/PR/2019 дугаар хууль), 92-р зүйл	Мэдээлэл олдоогүй
34	Бүгд Найрамдах Чили Улс (Republic of Chile)	2018	Тийм	Нийтийн сонгуулийн ба санал хураалтын тухай хууль	<p>150-р зүйл. Аль ч төрлийн сонгуульд (нийтийн, урьдчилсан, эсхүл эцсийн) санал авахын тулд мөнгө, бэлэг, эсхүл мөнгө болон бусад урамшуулал амлаж, эсхүл өгч санал авахыг хүссэн хүн нь дунд хугацааны хорих ялаар шийтгэгдэх бөгөөд 10-50 сарын татварын нэгжийн хэмжээтэй торгууль төлөх, мөн төрийн алба, нийтийн үүрэг хүлээх эрхээс бүрэн, байнгын хугацаагаар хасагдана.</p> <p>Аль ч төрлийн сонгуульд (нийтийн, урьдчилсан, эсхүл эцсийн) өөрийн саналаа мөнгө, бэлэг, эсхүл өөр урамшууллаар зарсан, эсхүл санал өгсөн хүн нь бага хугацааны хорих ял, мөн 1-3 сарын татварын нэгжийн хэмжээтэй торгууль төлөх ял шийтгэгдэнэ. Санал өгч байхдаа саналын хуудас дээр өөрийн сонголтыг илэрхийлэх ямар нэгэн арга хэрэглэж байгаад баригдсан сонгогчийг энэ үйлдэлд холбогдсон гэж үзнэ.</p> <p>Аль ч төрлийн сонгуульд (нийтийн, урьдчилсан, эсхүл эцсийн) саналын хуудсаа өгсний дараа сонгогчтой хамт саналын ширээ хүртэл дагалдсан хүн нь энэ төрлийн зөрчил үйлдсэн гэж үзнэ.</p> <p>Гэхдээ хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс санал өгөхөд туслахыг сонгосон тохиолдол үүнд хамаарахгүй, харин гэмт хэрэг үйлдсэн нь газар дээрээ нотлогдсон тохиолдолд хамаарна.</p>
35	Бүгд Найрамдах Колумби Улс (Republic of Colombia)	2021	Тийм	Эрүүгийн хуулийн 390 болон 390А зүйл, (2017 оны 1864-р хуулийн 6,	<p>Эрүүгийн хууль (Хууль 599): 390-р зүйл. Санал худалдан авалт.</p> <p>Хэрэв хүн тодорхой нэр дэвшигч, нам, эсхүл улс төрийн чиглэлийг дэмжүүлэх, эсхүл саналын хуудсыг цагаан (хоосон) илгээх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор иргэн, эсхүл хуулиар санал өгөх эрх</p>

				7 дугаар зүйлээр өөрчлөн найруулсан)	<p>бүхий гадаадын иргэнд гэрээ байгуулах, түүний үр дүнг нөхцөл болгох, гэрээг сунгах, мөнгө төлөх, бэлэг, эсхүл тодорхой ашиг тус амлах, олгох үйлдэл хийсэн бол 4-8 жил хүртэл хорих ял, хоёр зуун (200) - нэг мянга (1,000) хүртэлх сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр торгох шийтгэл ногдуулна.</p> <p>Нийтийн санал асуулга(плебисцит), ард нийтийн санал хураалт, олон нийтийн зөвлөгөөн, эсхүл албан тушаалд томилогдсон этгээдийн бүрэн эрхийг цуцлах санал хураалтад дээрх аргаар санал авахыг оролдсон хүн мөн адил шийтгэл хүлээнэ.</p> <p>Нэгдүгээр хэсэгт заасан зорилгоор амлалт, мөнгө, бэлэг, гэрээ, эсхүл тодорхой ашиг тус хүлээн зөвшөөрсөн сонгогч мөн адил хариуцлага хүлээх болно.</p> <p>Торгуулийн нэмэгдэл:</p> <ul style="list-style-type: none"> Хэрэв дээрх үйлдлийг төрийн албан хаагч хийсэн бол ялыг гуравны нэгээс тал хүртэл нэмэгдүүлнэ. Хэрэв дээрх үйлдлийг төрийн сангаас гаргасан хөрөнгөөр гүйцэтгэсэн бол ялыг тал хувь хүртэл нэмэгдүүлж, хоёр дахин нэмэгдүүлнэ. <p>90А-р зүйл. Саналын наймаа. (2017 оны 1864-р хуулийн 7-р зүйлээр нэмсэн)</p> <p>Хэрэв хүн тодорхой нэр дэвшигч, нам, эсхүл улс төрийн чиглэлийг дэмжүүлэх, цагаан санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор тодорхой бүлэг иргэдийн саналыг худалдахыг оролдсон бол 4-9 жил хүртэл хорих ял, дөрвөн зуун (400) - нэг мянга хоёр зуун (1,200) хүртэлх сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр торгох шийтгэл ногдуулна. Санал худалдан авах үйлдлийг гэмт хэрэг гэж үзэх бөгөөд хэрэв энэ үйлдлийг төрийн албан хаагч хийсэн, эсхүл төрийн хөрөнгө ашигласан бол хүндрүүлэх нөхцөлөөр тооцон, илүү хатуу шийтгэл оногдуулна.</p>
36	Коморын Арлуудын Холбоо (Union of the Comoros)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2007), 32-р зүйл (2014 оны 4-р сарын 12-ны өдрийн 14-004/AU нэмэлт, өөрчлөлт)	Мэдээлэл олдоогүй
37	Бүгд Найрамдах Ардчилсан Конго Улс (Democratic Republic of the Congo)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2006)	<p>88-р зүйл: 6 сараас 5 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял болон 100,000 - 500,000 Конгогийн франкийн торгууль оноох үндэслэл болох үйлдлүүд:</p> <ol style="list-style-type: none"> Сонгогчийг санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл түүний сонголтод нөлөөлөх зорилгоор дарамт шахалт үзүүлэх, хүч хэрэглэх, доромжлох, эсхүл халдах; Сонгогчдыг айлган сүрдүүлэх, эсхүл санал хураалтын өмнө, явцад, эсхүл дараа нь эмх замбараагүй байдал үүсгэх зорилгоор зэвсэглэсэн болон зэвсэггүй этгээдийг ажиллуулах, байрлуулах, эсхүл цуглуулах; Санал хураалтын байр дотор хүч хэрэглэх, эсхүл бусдыг ийм үйлдэл хийхийг өдөөн турхирах. <p>Хэрэв дээрх үйлдлийг зэвсэглэсэн бүлэглэл үйлдсэн бол, холбогдох этгээдүүдийг Конгогийн Эрүүгийн хуулиар тогтоосон хүнд ял шийтгэл оногдуулна.</p>
38	Коста Рика Бүгд Найрамдах Улс (Republic of Costa Rica)	2021	Үгүй	байхгүй	байхгүй

39	Кот д'Ивуар Улс (Republic of Côte d'Ivoire)	2018	Тийм	Эрүүгийн хууль (2017 оны хэвлэл) (1981 оны 7-р сарын 31-ний өдрийн 81-640 дугаар хууль: Эрүүгийн хууль тогтоох тухай)	213-р зүйл: Санал худалдаж авсан, эсхүл худалдсан хэн боловч, • 3 сар – 1 жилийн хугацаатай хорих ял, • Хүлээн авсан, эсхүл амласан зүйлийн үнийн хоёр дахин тэнцэх торгууль оногдуулна.
40	Бүгд Найрамдах Кипр Улс (Republic of Cyprus)	2018	Тийм	Мэдээлэл олдоогүй	Мэдээлэл олдоогүй
41	Бүгд Найрамдах Чех Улс (Czech Republic (Czechia))	2018	Тийм	Эрүүгийн хуулийн 351-р хэсэг: “Сонгууль болон бүх нийтийн санал хураалтын бэлтгэл, явцад холбогдох” (2009 оны 40 дугаар хууль, Эрүүгийн хуулийн тухай хууль, 2009 он)	"... Хэрэв хэн нэгэн сонгуулийн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор бусдад, эсхүл бусдын төлөө санхүүгийн, материаллаг, эсхүл үүнтэй төстэй ашиг өгөх, санал болгох, эсхүл амлаж, түүнийг өөрийн эрх чөлөөт хүсэл зоригийн эсрэг санал өгөхөд хүргэсэн бол ... 6 сар - 3 жилийн хугацаагаар хорих ял онооно".
42	Дани Хаант Улс (Kingdom of Denmark)	2021	Тийм	Эрүүгийн хууль (2021), 116, 117 дугаар зүйл.	§116. Хэн нэгэн бүх нийтийн сонгуулийг, Фарерын парламент, эсвэл орон нутгийн болон бусад төрийн зөвлөл, байгууллагуудын сонгуулийг зохион байгуулахад урьдчилан саад учруулах, эсвэл ийм үйл ажиллагаа явуулахыг оролдох, сонгуулийн үр дүнг гуйвуулах, эсвэл худал мэдэгдэл гаргахыг оролдсон тохиолдолд зургаан жил хүртэл хугацаагаар хорих ял оногдуулна. PCS. 2. Төрийн үйл хэрэгт хуульчилсан шууд санал хураалтын үед ийм үйлдэл хийсэн тохиолдолд ижил шийтгэл оногдуулна. §117. Доорх үйлдлийг хийсэн тохиолдолд торгох, эсхүл хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих шийтгэл оногдуулна. Үүнд: 1. Хууль бусаар өөрөө, эсхүл бусдыг санал хураалтад оролцуулах; 2. Хууль бус албадлага (§260)-аар буюу хүнийг эрх чөлөөг нь хасах, эсхүл эрх мэдлээ урвуулан ашиглах замаар санал өгөх, эсхүл өгөхгүй байлгахыг албадах; 3. Хууран мэхлэх замаар тухайн хүний санал өгөхөөс татгалзах бодлыг өөрчлөх, эсхүл түүний санал хүчингүй болох, санаатайгаас өөрөөр үйлчлэх байдлыг үүсгэх; 4. Хэн нэгнийг тодорхой байдлаар санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзуулахын тулд мөнгөн урамшуулал өгөх, амлах эсвэл санал болгох; 5. Өөрт нь амласан эд хөрөнгө, ашиг тусыг санал өгөх, эсхүл татгалзахын төлөө хүлээн авах, шаардах, эсхүл амлалтыг нь зөвшөөрөх.

43	Джибути Улс (Republic of Djibouti)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, 86-р зүйл (1992 оны 10-р сарын 29-ний өдрийн 1/AN/92 дугаар органик хууль, 1993 оны 4-р сарын 7-ны өдрийн 2/AN/93/3ème L дугаар органик хууль болон 2002 оны 8-р сарын 14-ний өдрийн 11/AN/02/4ème L дугаар органик хуулиар өөрчлөн найруулсан)	Хэн нэгэн дараах үйлдлийг хийсэн тохиолдолд: <ul style="list-style-type: none"> Сонгогчийг хүч хэрэглэн, хүчирхийлэл үйлдэн, эсхүл заналхийлэн айлган сүрдүүлэх; Ажлаа алдах, өөрийн болон гэр бүлийнхээ аюулгүй байдал, эсхүл хөрөнгөөрөө хохирохоос эмээхэд хүргэх замаар санал өгөхөөс татгалзахыг шаардах, эсхүл саналд нь нөлөөлөх. Энэ үйлдэлд 1 (нэг) сараас 1 (нэг) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, мөн 100,000 FD - 500,000 FD хүртэлх торгууль онооно.
44	Доминика Улс (Commonwealth of Dominica)	2018	Тийм	Төлөөлөгчдийн танхимын сонгуулийн тухай хууль, 55-р зүйл (№14, 1951, 1990 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	Энэхүү хуулийн дагуу дараах этгээдүүд хахууль өгсөн гэж тооцогдоно: (а) Дараах үйлдлийг өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, шууд болон шууд бусаар хийсэн этгээд: <ul style="list-style-type: none"> Сонгогчид, эсхүл сонгогчийн нэрийн өмнөөс бусдад мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгөх, зээлдүүлэхээр тохиролцох; Сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл амлах, зуучлах; Сонгуулийн өмнө болон дараа нь тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсаны хариуд дээр дурдсан үйлдлүүдийг хийх.
45	Доминиканы Бүгд Найрамдах Улс (Dominican Republic)	2021	Тийм	Сонгуулийн дэглэмийн тухай хууль (2019 оны 2-р сарын 18-ны өдрийн 15-19 дугаар Органик хууль)	Санал худалдаж авах үйлдэл нь гэмт хэрэгт тооцогддог бөгөөд 6 сараас 2 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял болон торгууль ногдуулах шийтгэлтэй.
46	Бүгд Найрамдах Эквадор Улс (Republic of Ecuador)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай органик хууль, Ардчиллын Кодекс.	204-р зүйл. Нэр дэвшигчид болон улс төрийн байгууллагууд иргэдэд хандив, бэлэг, эсхүл ямар нэгэн төрлийн өглөг тараахыг хориглоно.
47	Арабын Бүгд Найрамдах Египет Улс (Arab)	2019	Тийм	Улс төрийн эрхийг хэрэгжүүлэх зохицуулалтын	Мэдээлэл олдоогүй

	Republic of Egypt)			тухай хууль батлах тухай хууль, 65-р зүйл (2014 оны 45 дугаар Зарлигийн хууль)	
48	Бүгд Найрамдах Эль Сальвадор Улс (Republic of El Salvador)	2018	Тийм	Эрүүгийн хууль. 295 дугаар зүйл "b" заалт.	Сонгуульд санал авахын тулд төлбөр, бэлэг, эсхүл мөнгөний амлалт зэрэг урамшуулал санал болгосон хүн сонгуулийн луйвар үйлдсэнд тооцогдоно. Энэ төрлийн гэмт хэрэгт дараах шийтгэл оногдуулна: <ul style="list-style-type: none"> • Дунд зэргийн хорих ял; • 10-50 нэгжийн татварын сарын хэмжээгээр торгууль; • Олон нийтийн болон төрийн албан тушаал хаших эрхийг бүрэн, тодорхой хугацаанд хасах.
49	Бүгд Найрамдах Эстони Улс (Republic of Estonia)	2019	Тийм	Эрүүгийн тухай хууль (2000, 2020 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	(1) Хүнээс сонгуульд нэр дэвших, сонгогдох, эсхүл санал хураалтад оролцох эрхийг нь хязгаарлах, мөн тухайн хүнийг сонгох, саналаа өгөх эрхээ хэрэгжүүлэхээс татгалзах, эсхүл тодорхой байдлаар хэрэгжүүлэхийг ятгах зорилгоор хөрөнгө болон бусад төрлийн ашиг өгч амлах, эсхүл албан тушаал, хүчирхийлэл, залилан мэхлэлт зэрэг нөхцөл байдлыг нь ашиглан нөлөөлөх үйлдэл нь мөнгөн торгууль, эсхүл гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэгдэнэ. (2) Үүнийг хуулийн этгээд үйлдсэн тохиолдолд мөнгөн торгууль оногдуулна.
50	Холбооны Бүгд Найрамдах Ардчилсан Этиоп Улс (Federal Democratic Republic of Ethiopia)	2019	Тийм	Этиопийн Сонгуулийн болон Улс төрийн Намуудын Тунхаглал №.../2019	142-р зүйл. Хахууль, хүч хэрэглэх болон эрх мэдлээ урвуулан ашиглах: Дараах этгээдүүд хуулийг зөрчсөн гэж тооцогдоно: <ul style="list-style-type: none"> • Аль ч улс төрийн нам, бие даан нэр дэвшигч, эвсэл, фронт, холбоо, хөдөлгөөн, мөн улс төрийн намын удирдагч, албан тушаалтан, нэр дэвшигч, гишүүн, төлөөлөгч, итгэмжлэгдсэн хүн дараах үйлдлийг хийсэн тохиолдолд: Хориотой үйлдлүүд: <ol style="list-style-type: none"> 1. Мөнгө, эсхүл ямар нэгэн төрлийн урамшуулал, хахууль санал болгох, эсхүл хүлээн авах. 2. Санал хураалтын явцыг тасалдуулах, эсхүл санал тоолох үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцох. 3. Хүч хэрэглэх, эсхүл мөнгө, бусад урамшуулал амлах замаар хэн нэгнийг тодорхой нам, нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх. 4. Санал хураалтын байрны үйл ажиллагааг хүчээр хянах, эсхүл хууль бусаар санал авахыг оролдох. 5. Шагнал амлах, шийтгэлээр сүрдүүлэх, эсхүл бусад аргаар эрх мэдлээ урвуулан ашиглах. 6. Хэн нэгнийг нэр дэвших, эсхүл нэрээ татахыг албадах, мөнгө болон бусад урамшуулал амлах замаар нөлөөлөх. 7. Төрийн албан хаагчийн хувьд албан үүргээ гүйцэтгэхдээ тодорхой нэр дэвшигчдийг сурталчлах, эсхүл өрсөлдөгчдийг нь хууль ёсны арга замаар сурталчилгаагаа хийхээс сэргийлэх. 8. Сонгуулийн кампанит ажлын зориулалтаар төрийн өмчийг ашиглах. Эдгээр үйлдлүүдийг ёс зүйн зөрчил гэж тооцно.

51	Бүгд Найрамдах Фижи Улс (Republic of Fiji)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2014, 2021 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	2014 оны Сонгуулийн тухай хууль нь санал худалдаж авах үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцдог бөгөөд энэ нь 50,000 хүртэлх ам.долларын торгууль, эсхүл 10 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл дээрх хоёр шийтгэлийг хамтад нь оноох үндэслэл болдог. <i>* Тус хуульд 2021 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, уг гэмт хэрэг зөвхөн сонгуулийн кампанит ажлын хугацаанд үйлдэгдсэн тохиолдолд хамаарах болсон.</i>
52	Финланд Улс (Republic of Finland)	2018	Тийм	Эрүүгийн хууль	
53	Бүгд Найрамдах Франц Улс (French Republic)	2019	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, L.106 дугаар зүйл (2000 оны 9-р сарын 19-ний өдрийн 2000-916 дугаар тогтоолоор шинэчлэгдсэн, 2002 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр болсон)	Хэн нэгэн дараах үйлдлийг хийсэн бол: <ul style="list-style-type: none"> • Мөнгө, эд хөрөнгө, хандив өгөх, эсхүл амлах; • Төрийн болон хувийн ажил, бусад онцгой ашиг тус санал болгох; • Нэг буюу хэд хэдэн сонгогчийн саналыг нөлөөлөх зорилгоор дээрх аргыг ашиглан шууд, эсхүл гуравдагч этгээдийн дамжуулан санал авах, эсхүл авахыг оролдох; • Нэг буюу хэд хэдэн сонгогчийг санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх, эсхүл оролдох. Энэ үйлдэлд хоёр (2) жилийн хорих ял болон 15,000 еврогийн торгууль оногдуулна. Мөн дээрх хандив, хөнгөлөлт, амлалтыг хүлээн авсан, эсхүл шаардсан этгээдүүдэд адилхан шийтгэл онооно.
54	Бүгд Найрамдах Габон Улс (Gabonese Republic)	2018	Тийм	1996 оны 3-р сарын 12-ны өдрийн 07/96 дугаар хууль: Бүгд Найрамдах Габон Улсын бүх төрлийн улс төрийн сонгуулийн нийтлэг заалтуудын тухай хууль	143-р зүйл: Санал хураалтын байранд, эсхүл түүний ойролцоо дараах үйлдлийг хийсэн хэн боловч: <ul style="list-style-type: none"> • Ямар ч аргаар сонгогчдод дарамт шахалт үзүүлэх, санал өгөх үйл явцад нь нөлөөлөх; • Тэдний саналыг өөртөө авах, эсхүл санал өгөхөөс нь саатуулах. Энэ үйлдэлд 3 сараас 24 сар хүртэлх хугацаагаар хорих ял, мөн 100,000 - 1,000,000 CFA франкийн торгууль оногдуулна.
55	Гүрж Улс (Georgia)	2023	Тийм	Гүржийн Эрүүгийн тухай хууль (1999), 1641-р зүйл, Гүржийн Сонгуулийн Кодексийн Органик хууль (2011), 47-р зүйл, Гүржийн Иргэдийн Улс төрийн Нийгэмлэгийн	1641-р зүйл – Санал худалдаж авах: <ol style="list-style-type: none"> 1. Сонгуулийн зорилгоор дараах үйлдлийг хийх: Шууд болон шууд бусаар мөнгө, үнэт цаас (санхүүгийн хэрэгслүүд орно), эд хөрөнгө, өмчийн эрх, үйлчилгээ, эсхүл бусад ашиг өгөх, амлах, хүлээлгэн өгөх, эсхүл үзүүлэх; Эдгээрийг мэдсээр байж хүлээн авах; Хуульд заасан хязгаарлалтыг тойрон гарах зорилгоор хуурамч, луйврын наймаа хийх. Хэрэв эдгээр үйлдлийн үнийн дүн 100 лариас хэтрээгүй бол торгууль оногдуулна. 2. Хэрэв дээрх үйлдлийн үнийн дүн 100 лариас давсан бол: 3 жил хүртэлх хорих ял, эсхүл торгууль оногдуулна. 47-р зүйл – Сонгогчдод хахууль өгөх:

				тухай органик хууль (1997), 252-р зүйл	<p>1. Сонгуулийн тухай хууль ёсны зар гарсан мөчөөс эхлэн санал хураалтын өдөр хүртэл (хоёрдугаар шат явагдах бол мөн адил), дараах үйлдлүүдийг хориглоно:</p> <p>(а) Сонгуулийн нэр дэвшигчид, тэдний төлөөлөгчид дараах үйлдлийг хийхийг хориглоно: Гүржийн иргэдэд шууд болон бусдын дамжуулан мөнгө, бэлэг, эд материал (үнэ цэнэ нь хамаарахгүй) өгөх; Сонгогчдод тодорхой бараа, үйлчилгээг хөнгөлөлттэй үнээр борлуулах; Бараа, үйлчилгээг үнэ төлбөргүй тараах (энэ хуульд заасан сурталчилгааны материалуудаас бусад); Гүржийн иргэдэд мөнгө, үнэт цаас, материаллаг хөрөнгө амлан санал авах зорилгоор урамшуулал үзүүлэх.</p> <p>(b) Газар нутгийн засаг захиргаа болон төрийн байгууллагуудын эрх хэмжээнд хамаарах ажлуудыг хувийн санхүүжилтээр, эсхүл сонгуулийн сангаас санхүүжүүлж гүйцэтгэх.</p> <p>2. Энэхүү заалтыг зөрчсөн сонгуулийн нэр дэвшигчийн бүртгэлийг шүүхийн шийдвэрээр хүчингүй болгоно.</p> <p>252-р зүйл:</p> <p>1. Аль нэг нам дараах үйлдлийг хийхийг хориглоно: Нэр дэвшигч, төлөөлөгч болон бусад этгээдүүдийн тусламжтайгаар Гүржийн иргэнд шууд болон шууд бусаар мөнгө, бэлэг, материаллаг болон биет бус хөрөнгө (футболк, малгай, далбаа зэрэг хямд сонгуулийн сурталчилгааны хэрэгслээс бусад) өгөх; Бараа, үйлчилгээ хямдруулж борлуулах, эсхүл өндөр үнээр худалдан авах; Бараа, үйлчилгээ үнэгүй тараах (энэ хуульд тусгайлан зааснаас бусад); Мөнгө, үнэт цаас, эд хөрөнгө, эсхүл үйлчилгээ (хуурамч хөдөлмөрийн гэрээ зэрэг орно) амлалт өгч Гүржийн иргэдийг татах.</p> <p>2. Мөн аль нэг намын төлөө, эсхүл эсрэгээрээ дээрх үйлдлүүдийг хийхийг ямар ч этгээдэд хориглоно.</p> <p>3. Хэрэв 1-р хэсэгт заасан амлалтууд нь улсын төсөв болон төрийн бодлогоор ирээдүйд хэрэгжүүлэх хөтөлбөртэй холбоотой бол энэ хориг үйлчлэхгүй.</p>
56	Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс (Federal Republic of Germany)	2019	Тийм	Эрүүгийн хууль (1998, 2019 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон), § 108b	<p>§ 108b - Сонгогчдыг хахуульдах:</p> <p>(1) Хэн нэгэн сонгуулийн санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл тодорхой байдлаар санал өгөх нөхцөлтэйгөөр бусдад бэлэг, эсхүл бусад ашиг тус амлах, санал болгох, эсхүл өгөх үйлдэл хийсэн бол 5 жил хүртэлх хорих ял, эсхүл торгууль оногдуулна.</p> <p>(2) Хэрэв хэн нэгэн сонгуулийн санал өгөхөөс татгалзах эсхүл тодорхой байдлаар санал өгөх нөхцөлтэйгөөр бэлэг, эсхүл бусад ашиг тус шаардах, амлуулах, эсхүл хүлээн авах үйлдэл хийсэн бол ижил төрлийн шийтгэл оногдуулна.</p>
57	Бүгд Найрамдах Гана Улс (Republic of Ghana)	2018	Тийм	Ардын Төлөөллийн тухай хууль (1992), 33(1)-р зүйл	<p>33(1)-р зүйл – Хахууль өгөх гэмт хэрэг:</p> <p>(а) Хэрэв хүн дараах үйлдлүүдийг өөрийн биеэр, эсхүл бусад хүний дамжуулан хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сонгогчийг тодорхой байдлаар санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх зорилгоор мөнгө өгөх, эсхүл албан тушаал олгох; • Сонгогч санал өгсөн, эсхүл өгөхөөс татгалзсаны улмаас авлигын шинжтэй үйлдэл хийх; • Сонгогчийг тодорхой байдлаар санал өгөх, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийг сонгогдоход туслах зорилгоор бэлэг өгөх, эсхүл үнэ цэнтэй зүйл олгох.

					<p>(b) Хэрэв хүн дараах үйлдлүүдийг хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> Сонгуулийн үеэр хахуульд зориулагдах мөнгийг урьдчилан гаргах, төлөх, эсхүл хэн нэгний төлөө ийм мөнгө зарцуулах; Хахуульд ашиглагдсан мөнгийг бүрэн, эсхүл хэсэгчлэн төлөх, эсхүл буцааж төлөх зорилгоор мөнгө өгөх, эсхүл бусдад ийм мөнгө төлүүлэх. <p>(c) Хэрэв хүн сонгуулийн өмнө болон явцад дараах үйлдлүүдийг шууд болон шууд бусаар хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> Өөртөө, эсхүл бусдын төлөө санал өгөх, санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл үүнтэй холбоотойгоор мөнгө, бэлэг, зээл, үнэ цэнтэй зүйлс, албан тушаал, ажил, байр суурь хүлээн авах, тохиролцох, эсхүл гэрээ байгуулах. <p>(d) Хэрэв хүн сонгуулийн дараа дараах үйлдлүүдийг хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> Сонгогч санал өгсөн, эсхүл өгөхөөс татгалзсаны төлөө, эсхүл бусдыг санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахад хүргэсэнтэй холбоотойгоор мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл хүлээн авах, эсхүл бусдын дамжуулан авах.
58	Грек Улс (Hellenic Republic (Greece)) *	2023	Тийм	Эрүүгийн хууль	Эрүүгийн хуульд санал худалдаж авахыг шууд болон шууд бусаар оролдсон улс төрийн намууд болон нэр дэвшигчдэд зориулсан тодорхой шийтгэлүүдийг заасан байдаг (3 жил хүртэлх хорих ял болон торгууль оноох боломжтой).
59	Гренада Улс (Grenada)	2018	Тийм	Ардын Төлөөллийн тухай хууль (2011), 88(1)-р хэсэг	<p>Хахууль өгөх: Энэхүү хуулийн дагуу дараах этгээдүүд хахууль өгсөнд тооцогдоно:</p> <p>(1) Дараах үйлдлийг өөрийн биеэр, эсхүл бусад хүний дамжуулан, шууд болон шууд бусаар хийсэн хүн:</p> <ul style="list-style-type: none"> Сонгогчид, эсхүл сонгогчийн нэрийн өмнөөс бусдад мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгөх, зээлдүүлэхээр тохиролцох; Сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл амлах, зуучлах; Сонгуулийн өмнө болон дараа нь тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсаны хариуд дээр дурдсан үйлдлүүдийг хийх.
60	Бүгд Найрамдах Гватемал Улс (Republic of Guatemala)	2018	Тийм	Эрүүгийн хууль	407C-р зүйл:
61	Бүгд Найрамдах Гвиней Улс (Republic of Guinea)	2018	Тийм	91/012 дугаар Органик хууль	<p>53-р зүйл: Нөлөөллийн арилжаатай холбоотой дараах үйлдлүүдийг хориглох бөгөөд Прокурорын газраас хариуцлага хүлээлгэх арга хэмжээ авах боломжтой:</p> <ul style="list-style-type: none"> Мөнгө, эд зүйлсийн хандив, бэлэг, эсхүл амлалт өгөх; Захиргааны давуу эрх олгох амлалт өгөх; Хувь хүн, бүлэг хүмүүс, эсхүл тодорхой бүс нутгийн иргэдэд дээрх зүйлсийг санал болгож, сонгуулийн сурталчилгаа хийх замаар санал өгөхөд нөлөөлөх, эсхүл нөлөөлөхийг оролдох.
62	Бүгд Найрамдах Гвиней-Бисау Улс (Republic of Guinea-Bissau)	2018	Тийм	3/98 дугаар хууль	<p>165-р зүйл – Сонгуулийн авлига: Хэрэв хэн нэгэн дараах үйлдлийг хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> Сонгогчийг тодорхой нам, эвсэл, нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор олон нийтийн болон хувийн ажил, эсхүл эдийн засгийн ашиг тус амлах, эсхүл өгөх; Сонгогчдод, эсхүл гуравдагч этгээдийн дамжуулан дээрх ашиг тусыг санал болгох, эсхүл амлах; Үүнийг мөнгөн тусламжийн халхавчаар далдлан, тодорхой зардлыг нөхөх нэрийдлээр өгөх.

					Энэ үйлдэлд 2-8 жилийн хорих ял онооно.
63	Гайана Улс (Co-operative Republic of Guyana)	2018	Тийм		Мэдээлэл олдоогүй
64	Гайана Улс (Co-operative Republic of Guyana)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай Тогтоол (2015), 201.2-р зүйл	Хэн нэгэн нэг буюу хэд хэдэн сонгогчийн саналыг худалдан авах, эсхүл саналд нь нөлөөлөхийг оролдсон бол 6 (зургаа) сараас 3 (гурав) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, мөн 30,000 - 100,000 гурд хүртэлх торгууль оногдуулна.
65	Бүгд Найрамдах Хондурас Улс (Republic of Honduras)	2021	Тийм	Сонгуулийн болон Улс төрийн байгууллагуудын тухай хууль (2004), 212-р зүйл, 16-р хэсэг	Мэдээлэл олдоогүй
66	Унгар Улс (Hungary)	2018	Тийм	SAO хуулийн 25-р зүйл, ARA хуулийн 14(2), 16-р зүйл, Иргэний хуулийн 74/F-р зүйл	Улс төрийн намын санхүүжилтийн хуулийг зөрчих нь луйвар, хөрөнгө завшилт, татварын луйвар, хахууль өгөх, баримт бичиг хуулбарлах, санхүүгийн хөрөнгө завших зэрэг гэмт хэргүүдийг төрүүлэх боломжтой. Эдгээр гэмт хэргүүдийг албан ёсоор, эсхүл аль ч этгээдийн санаачилгаар мөрдөн шалгах болно.
67	Исланд Улс (Iceland)	2018	Тийм	Парламентын Сонгуулийн тухай хууль (2000), 117-р зүйл (2017 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан)	Хэн нэгэнд мөнгө, эсхүл ашиг тус санал өгөхийг хориглоно, үүний зорилго нь тухайн хүний санал өгөх эсэх, эсхүл хэнд санал өгөхийг нөлөөлөх, мөн хүнд өөрийн ажил, давуу эрхээ алдах эсхүл алдах гэсэн аюул заналхийлэл учруулах, эсхүл сонгууль ийм эсхүл тийм чиглэлд эргэхэд тухайн хүнд мөнгө эсхүл ашиг амлах.
68	Бүгд Найрамдах Энэтхэг Улс (Republic of India)	2019	Тийм	Ардын Төлөөллийн тухай хууль (1951)	Энэхүү хуулиар дамжуулан дараах үйлдлүүдийг авлигын үйлдэл гэж тооцно: Нэр дэвшигч, түүний төлөөлөгч, эсхүл нэр дэвшигчийн сонгуулийн төлөөлөгчийн зөвшөөрөлтэйгөөр ямар нэгэн бэлэг, санал болгох, эсхүл амлалт өгөх, үүний зорилго нь шууд, эсхүл шууд бус байдлаар сонгогчийг сонгуулийн үеэр санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх. Энэхүү заалтын хүрээнд “тусламж” гэдэг ойлголт нь зөвхөн мөнгөний тусламж, эсхүл мөнгөөр үнэлэгдэж болох тусламжид хязгаарлагдахгүй бөгөөд бүх төрлийн зугаа цэнгэл, шагналтай ажил эрхлэлтийг хамардаг. Гэсэн хэдий ч энэ нь сонгуулийн явцад хуулиар зөвшөөрөгдсөн болон сонгуулийн зардлын тайланд зөвшөөрөгдсөн зардал болон тайлангийн дагуу бүртгэгдсэн зардлыг оруулдаггүй.

69	Индонез Улс (Republic of Indonesia)	2021	Тийм	Ерөнхий Сонгуулийн Хууль (2017), 278, 280 (j) зүйл	<p>278 (2) Сонгуулийн дуугүй хугацааны үед (276-р зүйлд дурдсан), Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн сурталчилгаанд оролцогчид, оролцогч багууд болон/эсхүл багийнхан дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. Сонгогчийг санал өгөх эрхээ ашиглахгүй байхыг амлах, эсхүл өгөх; b. Тодорхой Ерөнхийлөгчийн нэр дэвшигчид санал өгөхийг амлах, эсхүл өгөх; c. Тодорхой улс төрийн намын нэр дэвшигчид санал өгөхийг амлах, эсхүл өгөх; d. DPR, мужийн DPRD, эсхүл аймаг/хотын DPRD гишүүний тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөхийг амлах, эсхүл өгөх; e. DPD гишүүний тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөхийг амлах, эсхүл өгөх. <p>280 (j) Сонгуулийн сурталчилгааны үйл ажиллагаанд оролцогчид болон оролцогчдод мөнгө, эсхүл бусад бэлэг хэлбэрээр урамшуулал амлах, эсхүл өгөх.</p>
70	Иран Улс (Islamic Republic of Iran)	2021	Тийм	Исламын Бага Хурлын [Majles] Сонгуулийн тухай хууль, 16(2)-р зүйл Исламын Бүгд Найрамдах Ираны Ерөнхийлөгчийн Сонгуулийн хууль, 33(1)-р зүйл	<p>Дараах нөхцөлүүдэд, холбогдох зүйлсийг сонгуулийн тойргийн Хяналтын зөвлөлөөс баталгаажуулсны дараа сонгогчдын санал хууль бус болно.</p> <p>Санал хууль бус болсон ч эцсийн санал хураалтын тооллогод орно.</p> <p>Дэлгэрэнгүй мэдээлэл протоколд тусгагдана. Тухайн протоколд эдгээр санал бүрийг дурдсан бөгөөд бодит саналын хуудас протоколд хавсаргасан байна.</p> <p>Дараах үйлдлүүд гэмт хэрэг гэж тооцогдоно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Саналыг худалдаж авах ба зарж борлуулах үйлдэл.
71	Ирак Улс (Republic of Iraq)	2019	Тийм	Иракийн Төлөөлөгчдийн Зөвлөлийн Сонгуулийн хууль (2013 оны 45 дугаар хууль), 28-р зүйл	Мэдээлэл олдоогүй
72	Ирланд Улс (Ireland)	2023	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (1992)	<p>1992 оны Сонгуулийн хууль, 135-р зүйл</p> <p>(1) Сонгуультай холбоотой дараах үйлдлийг хийж болохгүй:</p> <ul style="list-style-type: none"> (a) Сонгогчийг санал өгөхөд, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийг сонгогдох, эсхүл сонгогчийн саналыг авах зорилгоор, мөн сонгогч санал өгсний хариуд үнэ цэнтэй зүйл өгөх; (b) Үнэ цэнтэй зүйлээр ямар нэгэн хүний сонгогдсон байдал, эсхүл сонгогчийг санал өгүүлэх, эсхүл үнэ цэнтэй зүйлтэй холбоотойгоор ямар нэгэн хүний сонгогдсон байдал, эсхүл сонгогчоор санал өгөх үйлдлийг хийлгэх; (c) Нэр дэвшигчийн нэрээ татах, эсхүл нэр дэвшихээс татгалзахад үнэ цэнтэй зүйлээр нөлөөлөх; (d) Нэр дэвшигчийг нэр дэвшихээс татгалзах, эсхүл нэр дэвшихээс татгалзахгүй байхад үнэ цэнтэй зүйлээр нөлөөлөх; (e) Санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөр амлалт өгч үнэ цэнтэй зүйл хүлээн авах, хүлээн авахаар тохиролцох. <p>(2) (1)-р хэсгийг зөрчсөн этгээдийг гэмт хэрэг үйлдсэн гэж тооцно.</p>

					<p>(3) Энэ хэсгийг зөрчсөн үйлдлийг тусалсан, өдөөсөн, зөвлөмж өгсөн, эсхүл бусад хэлбэрээр тусалсан этгээдийг мөн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж тооцно.</p> <p>(4) Энэ зүйлд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “өгөх”, “нөлөөлөх”, “олох” гэдэг нь тухайн үйлдлийг шууд болон шууд бусаар өгөх, нөлөөлөх, эсхүл олж авах гэж ойлгогддог; • “Үнэ цэнтэй зүйл” гэдэг нь мөнгө, мөнгөний оронд гаргах зүйлс, үнэ цэнтэй баталгаа, эсхүл ямар нэгэн ажил, албан тушаал, эсхүл байр суурь өгөх, эсхүл өгөх гэж амлах; • “Санал өгөх” гэдэг нь тодорхой байдлаар санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах гэж ойлгогддог.
73	Израиль Улс (State of Israel)	2018	Тийм	<p>Кнессетийн Сонгуулийн тухай хууль (1969), 122-р зүйл</p> <p>Намын тухай хууль (1992), 23-р зүйл</p> <p>Төрийн байгууллагын сонгуулийн тухай хууль (1954), 10(а)-р зүйл</p>	<p>Кнессетийн сонгуультай холбоотой:</p> <p>122-р зүйл: “Хэн нэгэн дараах үйлдлийг хийсэн тохиолдолд 5 жилийн хугацаагаар хорих ял, эсхүл 20,000 фунтын торгууль төлөх үүрэгтэй: 1. Хахууль өгөх, эсхүл санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор санал өгөхөд хахууль өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийн жагсаалтад санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор хахууль өгөх; 2. Санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл өөрийн болон бусдын нэрийн өмнөөс санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор хахууль хүлээн авах.”</p> <p>Эрх мэдлийн сонгуультай холбоотой: 23-р зүйл: “Намын байгууллагын сонгуульд, 8-12 дугаар зүйлүүд нь Төрийн байгууллагын сонгуулийн хуульд хамаарна.”</p> <p>10(а) Арт: “Хэрэв хүн дараах үйлдлүүдийг хийсэн бол: 1. Сонгогчийг нөлөөлөх зорилгоор хахууль өгөх, эсхүл санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах; (а) Ерөнхий, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийн жагсаалтад санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор хахууль өгөх; 2. Хахууль хүлээн авах, эсхүл өөрийн болон бусдын төлөө хахууль хүлээн авах гэрээ байгуулах, санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийн жагсаалтад санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор хахууль хүлээн авах; Энэ үйлдэлд 1 жилийн хорих ял, эсхүл 1,000 фунтын торгууль, эсхүл аль аль нь оногдуулна.”</p>
74	Бүгд Найрамдах Итали Улс (Italian Republic)	2019	Тийм	Италийн Эрүүгийн Хууль	<p>**Санал худалдаж авах нь Италийн Эрүүгийн хуулийн 416-р зүйлд заасан гэмт хэрэг юм. Энэ үйлдлийг ихэвчлэн мафийн бүлэглэлүүд үйлддэг бөгөөд энэ зүйл нь Италийн Эрүүгийн хуульд мафийн холбоог гэмт хэрэгт тооцох хүрээнд багтдаг. Мөн энэ нь улс төрийн-мафийн сонгуулийн солилцоо гэж тодорхойлогддог. Улс төрийн-мафийн сонгуулийн солилцоо гэдэг нь санал худалдаж авах зорилгоор бараа, эсхүл үйлчилгээний амлалт, тохиролцоо болон/эсхүл солилцоог гэмт хэрэг гэж үздэг. Хэрэв сонгогч энэ хэлцэлд оролцохоор тохирсон бол тэд ч бас гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно.</p>

					Энэхүү хэдэн арван жилийн турш үргэлжилсэн журмын хамгийн сүүлийн шинэчлэлт 2019 онд хийгдсэн бөгөөд гэмт хэргийг ойлгох хүрээг өргөжүүлж, түүнд хариу арга хэмжээ авах шийтгэлийг чангатгасан.”
75	Ямайка Улс (Jamaica)	2018	Тийм	Сонгогчдын төлөөллийн тухай хууль (1944, 2012 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон), 91 (1)-р зүйл	91 (1)-р зүйл Дараах этгээдүүд хахууль өгсөн гэж тооцогдоно: (а) Энэхүү хуулийн хүрээнд, ямар нэгэн этгээд шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгөх, зээлдүүлэхээр тохиролцох, амлах, эсхүл ямар нэгэн хүн, эсхүл сонгогчийн төлөө хүнтэй тохиролцох замаар, сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх, эсхүл сонгогч сонгуульд оролцсон, эсхүл оролцоогүй байсантай холбоотойгоор дээрх үйлдлийг авлигын шинжтэйгээр хийх.
76	Япон Улс (Japan)	2018	Тийм	Олон нийтийн албаны сонгуулийн тухай хууль (1950)	221-222-р зүйл. Сонгуулийн санал худалдан авах нь 3 жилийн хорих ял, эсхүл 500,000 иен хүртэлх мөнгөн торгуулиар шийтгүүлнэ.
77	Йордан Хашемитын Хаант Улс (Hashemite Kingdom of Jordan)	2019	Тийм	Сонгуулийн кампанит ажлын сурталчилгааны тусгай журам (2016)	13-р зүйл С. Сонгогчдын саналыг авах, эсхүл бусад жагсаалтад, эсхүл тэдний нэр дэвшигчдэд санал өгөхөөс татгалзуулах зорилгоор, ямар ч төрлийн хувь хүн, эсхүл хуулийн этгээдэд шууд, эсхүл шууд бусаар хувьсгал, бэлэг, мөнгөн эсхүл эд зүйлсийн тусламж, эсхүл бусад давуу эрх өгөх, эсхүл өгөх амлахыг хориглоно.
78	Бүгд Найрамдах Казахстан Улс (Republic of Kazakhstan)	2018	Тийм	Олон нийтийн албаны сонгуулийн тухай хууль (Казахстан Улсын Үндсэн хуулийн 27(9)-р зүйл)	Сонгуулийн өмнөх кампанит ажлыг явуулахдаа сонгогчдод бараа, үйлчилгээ, үнэт цаас үнэгүй, эсхүл хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр өгөх, мөн лотерей зохион байгуулах, хандивын үйл ажиллагаа явуулах, мөнгө төлөх, эсхүл мөнгө өгөх амлалт хийх нь сонгуулийн өмнөх кампанит ажилд зохимжгүйд тооцогдоно. Сонгуулийн кампанит ажлын материал, бэлэг тэмдэг, далбаа болон сонгуулийн кампанит ажилд зориулан тусгайлан үйлдвэрлэсэн хэвлэмэл болон үзүүлэн материалыг үнэгүй тараахыг эс тооцвол энэ төрлийн кампанит ажлыг явуулахыг хориглоно.
79	Бүгд Найрамдах Кени Улс (Republic of Kenya)	2023	Тийм	Сонгуулийн гэмт хэргийн хууль	Сонгуулийн гэмт хэргүүдийн хуулийн 10-р зүйл 10. Хэн нэгэн дараах үйлдлийг хийсэн тохиолдолд хахууль өгөх гэмт хэрэгт тооцогдоно: (а) Шууд эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн мөнгө, үнэ цэнтэй зүйл өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгөх, зээлдүүлэхээр тохиролцох, амлах, эсхүл ямар нэгэн хүнд үүнийг өгөх, эсхүл өгөхийг оролдох, сонгогчийг, эсхүл сонгогчийн төлөөх хүнийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор; энэ нь тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл өгөхгүй байх шалтгаан байж болох ч, ямар ч нэр дэвшигчид санал өгөхгүй байх гэж заавал байх шаардлагагүй; эсхүл нэр дэвшигчийн талаар сонгогчийн санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах явдлын төлөө мөн адил авлигын үйлдэл хийх.
80	Бүгд Найрамдах Кирибати Улс (Republic of Kiribati)	2018	Тийм	Кирибатиин Хуулийн 29В бүлгийн 23, 24-р зүйлс (1979 оны	23. Хахууль өгөх, санал худалдан авах, эсхүл хэт их нөлөөлөх гэмт хэрэгт тооцогдсон бүх этгээдүүдийг 100 долларын торгууль болон 6 сар хүртэлх хугацаагаар хорих ял онооно. 24. Дараах этгээдүүд энэ хэсгийн хүрээнд хахууль өгөх гэмт хэрэгт тооцогдоно:

				шинэчилсэн хэвлэл)	<ul style="list-style-type: none"> • Шууд эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор мөнгө, үнэт цаас, эд хөрөнгө, эсхүл бусад ашиг тус өгөх, зээлдүүлэх, өгөх эсхүл зээлдүүлэхээр тохиролцох, амлах, эсхүл ямар нэгэн хүнд үүнийг өгөх, эсхүл өгөхийг оролдох; мөн санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан сонгогчийн төлөө дээрх үйлдлийг хуурамчаар хийх. • Шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, сонгогчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор албан тушаал, ажил, эсхүл байр суурь өгөх, эсхүл ямар нэгэн хүнд үүнийг өгөх, эсхүл өгөхийг оролдох. • Шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн бэлэг, зээл, санал өгөх, амлах, зээлдүүлэх эсхүл амлалт өгөх замаар бусдыг нэр дэвшигчийн санал хураалт эсхүл сонгуулийн үйл явцад нөлөөлөхийг оролдох. • Хэрэв хүн, дээр дурдсан бэлэг, зээл, санал өгөх, амлалт өгөх, зээлдүүлэх, амлалт өгөх замаар сонгуулийн нэр дэвшигчийг эргүүлэн татах, эсхүл санал өгөх эрхийг авсан тохиолдолд мөн гэмт хэрэгт тооцогдоно. • Хэрэв хүн бусдад санал худалдан авах зорилгоор мөнгө, бэлэг, зээл, эсхүл бусад ашиг тус амласан бол, эсхүл хуурамч хэрэгсэл ашиглан санал худалдан авах оролдлого хийсэн тохиолдолд мөн энэ зүйлээр гэмт хэрэгт тооцогдоно. <p>Энэ хэсэг нь хууль ёсны зардлын төлбөрт зориулан төлсөн мөнгө, эсхүл сонгуулийн үеэр хууль ёсны үүднээс гарсан зардлуудыг орлох зориулалттай мөнгө төлсөн тохиолдолд хамаарахгүй.</p>
81	Бүгд Найрамдах Солонгос Улс (Republic of Korea)	2023	Тийм	Олон нийтийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 230 дугаар зүйл, 2023	<p>Дараах үйлдлийг үйлдсэн этгээдийг 5 жил хүртэлх хугацааны хорих ял эсхүл 30 сая вон хүртэлх торгуулиар шийтгэнэ.</p> <p>1. Сонгогч (сонгуулийн бүртгэлд бүртгүүлэх эрхтэй, эсхүл гадаадад оршин суудаг сонгуулийн эрх бүхий хүмүүсийг энэ бүлэгт хамааруулна), сонгуулийн сурталчилгааны менежер, сонгуулийн сурталчилгааны холбооны оффисын дарга, сонгуулийн сурталчилгааны ажилтан, санхүүгийн ажилтан, сонгуулийн сурталчилгааны илтгэгч (энэхүү хуулийн 79 (1) болон (2)-р зүйлийн дагуу ярилцлага, илтгэл тавьдаг хүн), гэрч (санал хураалтын гэрч, урьдчилсан санал хураалтын гэрч, эсхүл саналыг тоолох гэрч гэх мэт), бусад нэр дэвшигч, намын гишүүнийг санал өгүүлэх, өгөхийг нь болиулах, эсхүл өөрийгөө, эсхүл бусдыг сонгуулах зорилгоор мөнгө, тээвэрлэлтийн үйлчилгээ, эд хөрөнгө, албан тушаал санал болгох, амлалт өгөх;</p>
82	Бүгд Найрамдах Косово Улс (Republic of Kosovo)	2023	Тийм	Ерөнхий Сонгуулийн Хуулийн 34-р зүйл, 1.6 хэсэг; болон Косовогийн Бүгд Найрамдах Улсын Эрүүгийн Хуулийн 212-р зүйл	<p>LGE (34.1.6):</p> <p>1. Кампанит ажлын хугацаанд улс төрийн байгууллага, түүний дэмжигчид болон нэр дэвшигчид дараах үйлдлүүдийг хийхийг хориглоно:</p> <p>1.6. Сонгогчдын дэмжлэг авах зорилгоор ямар нэгэн санхүүгийн шагнал амлах.</p> <p>CCRK (212):</p> <p>Хэн нэгэн хүн санал өгөх, санал өгөхөөс татгалзах, тодорхой хүний, эсхүл саналын төлөө санал өгөх, эсхүл түүнийг эсрэг санал өгөх, эсхүл санал баталгаагүй болгож санал өгөх зорилгоор ямар нэгэн эд материалын ашиг тус, эсхүл бэлэг амлаж, өгөх, санал болгох бол 1 (нэг) жилээс 5 (тав) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял оноогдож шийтгэгдэнэ.</p>
83	Киргизстан Улс (Kyrgyz Republic)	2021	Тийм	Киргиз Улсын Ерөнхийлөгч	<p>28.2. Сонгууль зарлагдсан мөчөөс эхлэн сонгогчдыг хахуульдахыг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мөнгө төлөх;

				болон Киргиз Улсын Жогорук Кенешийн депутат нарын сонгуулийн Үндсэн хууль: 28, 47-р зүйлүүд, 2021.	<ul style="list-style-type: none"> • Бэлэг болон бусад материаллаг үнэ цэнтэй зүйлс өгөх; • Барааг хөнгөлөлттэй үнээр борлуулах; • Бараа бүтээгдэхүүнийг үнэгүй тараах, зөвхөн сонгуулийн сурталчилгааны хэвлэмэл материал, бэлэг тэмдэг, футболк, малгай, тэмдгүүд, эсхүл нэр дэвшигчийн зураг бүхий улс төрийн намын бэлэг тэмдэгтэйгээр тараахыг эс тооцвол; • Үйлчилгээг үнэгүй эсхүл хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр үзүүлэх. <p>47.1. Сонгуульд санал худалдаж авахтай холбоотой гэмт хэрэг, эсхүл бусад хариуцлага нь Киргизийн Бүгд Найрамдах Улсын хуулиар тохирохоор хариуцлагад татагдах болно.</p>
84	Латви Улс (Republic of Latvia)	2023	Тийм	Эрүүгийн хууль, 90-р зүйл	<p>90-р зүйл. Санал өгөх эрхийг хэрэгжүүлэхэд саад учруулах, хууль тогтоох санал гаргах, үндэсний санал хураалт явуулах, Европын иргэний санаачилгыг дэмжих эрхийг хэрэгжүүлэхэд саад учруулах</p> <p>1. Хэрэв хүн мэдсээр байж, Латвийн Бүгд Найрамдах Улсын хуульд нийцүүлэн хууль тогтоох, эсхүл үндэсний санал хураалт явуулах зорилгоор, эсхүл Европын иргэний санаачилгыг дэмжих зорилгоор гарын үсэг цуглуулахад оролцох эрхийг нь хүч хэрэглэн, луйвраар, заналхийлэн, хахуул өгөх, эсхүл бусад хууль бус аргаар саад учруулсан бол, түүнд нэг жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл түр хугацаагаар хорих ял, хяналттай пробац, нийтийн үйлчилгээ, эсхүл торгууль оногдуулна.</p> <p>2. Хэрэв хүн мэдсээр байж, Латвийн Бүгд Найрамдах Улсын хуульд нийцүүлэн парламентын гишүүдийг сонгох, эсхүл сонгогдох эрхийг, эсхүл үндэсний санал хураалт явуулахад оролцох эрхийг нь хүч хэрэглэн, луйвраар, заналхийлэн, хахуул өгөх, эсхүл бусад хууль бус аргаар саад учруулсан бол, түүнд гурван жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл түр хугацаагаар хорих ял, хяналттай пробац, нийтийн үйлчилгээ, эсхүл торгууль оногдуулна.</p>
85	Ливан Улс (Lebanese Republic)	2019	Тийм	Парламентын Сонгуулийн тухай хууль, 44-р зүйл (2017 он)	<p>62-р зүйл: Хориглосон үйл ажиллагаа</p> <p>1. Сонгуулийн кампанит ажлын хугацаанд санал өгөгчдөд үйлчилгээ үзүүлэх, эсхүл төлбөр хийхтэй холбоотой амлалтууд болон төлбөрүүдийг хориглоно, үүнд дараах зүйлс орно, гэхдээ үүгээр хязгаарлагдахгүй: бэлэг, мөнгө, мөнгөн бус хандивууд хувь хүмүүст, сайн үйлсийн байгууллагуудад, нийгэм, соёл, гэр бүл, эсхүл шашны байгууллагуудад, спортын клубүүд болон бүх төрийн байгууллагуудад өгөх.</p>
86	Лесото Хаант Улс (Kingdom of Lesotho)	2021	Тийм	Үндэсний Ассамблейн сонгуулийн тухай хууль, 2011	<p>163 (2)-р зүйл Хэрэв хүн дараах үйлдлүүдийг хийсэн бол хахууль өгөх гэмт хэрэг үйлдсэн гэж тооцогдоно:</p> <p>71 (3)-р зүйл Сонгуулийн өрсөлдөөнд оролцох зорилгоор Комисст бүртгүүлсэн улс төрийн намд хүлээн авсан санхүүжилт дараах зорилгоор ашиглагдах ёсгүй:</p> <p>(b) Тодорхой сонгогчийг санал өгөх, эсхүл тодорхой байдлаар санал өгөхөд урамшуулал өгөх;</p> <p>(a) Хэрэв хүн өөртөө, эсхүл бусдын нэрийн өмнөөс санал өгөх үйл ажиллагаанд нөлөөлөх зорилгоор ашиг сонирхол хүсэх, эсхүл хүлээн авах;</p> <p>(b) Хэрэв хүн өөрийн болон бусдын санал өгөх үйл ажиллагаанд нөлөөлөх зорилгоор ямар нэгэн ашиг амлах, санал болгох, эсхүл өгөх;</p>

					(с) Хэрэв хүн ямар нэгэн эд хөрөнгө олгох, эсхүл зээлдүүлэх, эд хөрөнгийг тухайн хууль бус үйлдлийг хийх зорилгоор ашиглах гэж мэдсээр байж хүлээн авах, эсхүл тухайн зорилгоор ашигласан эд хөрөнгийг сольж өгөх.
87	Либерийн Улс (Republic of Liberia)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль	<p>Сонгуулийн гэмт хэрэг - § 10.4. хахууль.</p> <p>(с) Кампани дууссаны дараа, сонгуулийн өдрөөр, хэн нэгэн мөнгө өгөх, эсхүл мөнгө, үнэт зүйл хүлээн авах, энэ нь сонгогчдыг тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилготой бол;</p> <p>Сонгуулийн албан тушаалтан, улс төрийн нам, нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвшигчийн төлөөлөгч, эсхүл эдгээр үйлдлийг хийсэн хэн нэгэн нь сонгуулийн гэмт хэрэгт тооцогдож, торгууль, эсхүл тав (5) хүртэлх жилээр хорих ял, эсхүл аль алийг нь ногдуулна.</p> <p>Дээрх торгуульд нэмэгдэн, хахууль өгөх гэмт хэргийг үйлдсэн хэн нэгэн нь Либерийн Бүгд Найрамдах Улсад сонгуульд нэр дэвших эрхгүй болох бөгөөд энэ хуульд нийцүүлэн явуулсан бүх сонгуульд санал өгөх эрхээ долоон жилийн хугацаагаар хасуулна.</p>
88	Ливи Улс (State of Libya)	2021	Тийм	Үндэсний Конгрессын Сонгуулийн тухай хууль, 4-р зүйл (2012 он), Үндэсний Сонгуулийн Хорооны Товчооны 59-р шийдвэр (2012 он); Нэр дэвшигч болон улс төрийн байгууллагуудын сонгуулийн кампанит ажлыг зохицуулах тухай шийдвэр.	<p>35-р зүйл Дараах үйлдлүүд нь 1 (нэг) жилийн хорих ял болон 5000 Ливи динар (5,000 LYD)-аас илүүгүй торгуультай хариуцлагад татагдана: 2. Сонгогчийн саналд нөлөөлөх зорилгоор хувьдаа ашиг гаргахыг санал болгож, эсхүл амлах.</p> <p>8.2-р зүйл Сонгогчид хувийн, эсхүл нийтийн ашиг сонирхлыг хохироох, айлгах, үл итгэх, хүлцэнгүй байдал үзүүлэх, эсхүл материаллаг болон ёс зүйн давуу эрх амлах ямар ч хэлбэрээр дарамт үзүүлэхийг хориглоно.</p>
89	Лихтенштейн Хаант Улс (Principality of Liechtenstein)	2021	Тийм	Эрүүгийн хууль, 18-р хэсэг (1988 он)	Мэдээлэл олдоогүй
90	Литва Улс (Republic of Lithuania)	2023	Тийм	Эрүүгийн хууль (2000 он)	Хэрэв хүн сонгох эрхтэй, эсхүл санал хураалтад оролцох эрхтэй хүнийг сэтгэл санааны дарамт, хуурмаг арга хэрэглэж, эсхүл хахууль өгөх замаар санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл санал хураалтад оролцох эрхийг ашиглахад нөлөөлсөн бол, эсхүл нэр дэвших эрхтэй хүний эсрэг

					дээрх үйлдлийг хийсэн бол, түүнийг олон нийтэд үйлчлэх, торгууль, эрх чөлөө хязгаарлах, баривчлах, эсхүл дөрвөн жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял оногдуулна.
91	Люксембург Их Гүнт Улс (Grand Duchy of Luxembourg)	2018	Тийм	Сонгуулийн хууль, 97-р зүйл (2003 он, 2015 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	97-р зүйл. Хэрэв хүн сонгогчийг санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл санал хураалтад баталгаагүй санал өгөхөд нөлөөлөх, эсхүл түүний санал өгөх эрхийг нөлөөлөх, эсхүл нэр дэвшихээс нь сэргийлэх зорилгоор хүч хэрэглэн, хүчирхийлэл, эсхүл заналхийлэл хийсэн, эсхүл түүнийг ажил албан тушаалаа алдах, эсхүл өөрийн, гэр бүлийнхэн, хөрөнгийг хохироохоос айлгасан бол түүнд 251-2000 евро хүртэлх торгууль болон 8 хоногт нэг сарын хугацаагаар хорих ял, эсхүл эдгээрийн аль нэг шийтгэл оногдуулна.
92	Бүгд Найрамдах Мадагаскар Улс (Republic of Madagascar)	2018	Тийм	Сонгууль ба сонгуулийн үндсэн хууль, 231-р зүйл (2018 оны 5-р сарын 11-ний өдөр батлагдсан, №2018-008)	231-р зүйл Хүчирхийлэл, эсхүл хүч ашиглан санал өгөгчдийн сонголтыг нөлөөлөх, эсхүл өөрчлөх зорилгоор хүч хэрэглэсэн этгээдүүдийг тав (5) сараас арван (10) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял болон 2,000,000-20,000,000 ариарины торгууль оногдуулна, мөн хуульд заасан илүү хатуу шийтгэлийг хэрэгжүүлэх эрхтэй. 233-р зүйл Санал худалдан авсан болон зарсан этгээдүүдийг хүлээн авсан, эсхүл амласан эд зүйлсийн үнэ дүнгийн хоёр дахин торгоно. Мөн сонгууль, эсхүл санал асуулгын үед ямар нэгэн үнийн хувьд санал худалдан авсан, эсхүл зарсан хүн нь иргэний эрхийг хасуулж, тав (5) сараас арван (10) жил хүртэл хугацаагаар төрийн алба эрхлэх, сонгуулийн төрийн албан тушаалд оролцох эрхгүй болно.
93	Бүгд Найрамдах Малави Улс (Republic of Malawi)	2023	Тийм	Парламентын болон Орон нутгийн Засаг захиргааны Сонгуулийн Хууль, 115-р зүйл (2022 он)	Гэмт хэрэг болон шийтгэл: Хэрэв хүн— (с) санал өгөхтэй холбоотойгоор— (viii) Хүч хэрэглэх, эсхүл заналхийлэх, эсхүл худал мэдээлэл, эсхүл бусад хууль бус арга хэрэгслээр өөр хүнийг тодорхой нэр дэвшигчид, эсхүл тодорхой улс төрийн намын нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх; (ix) Төрийн албан тушаалтан болж, өөрийн албан тушаалаа ашиглан өөр хүнийг тодорхой улс төрийн намын, эсхүл нэр дэвшигчийн төлөө санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх; (x) Шууд эсхүл шууд бусаар, өөр хүнийг аливаа ажил эрхлэлтээс буюу ашигтай ажил эрхлэхээс гаргах, эсхүл гаргах гэж заналхийлэх, эсхүл өөр хүнийг ямар нэгэн ажил эрхлэхээс сэргийлэх, эсхүл эсрэгээрээ сэргийлэх гэж заналхийлэх, эсхүл өөр хүнийг ажил эрхлэх эрхийг үргэлжлүүлэхээс сэргийлэх гэж заналхийлэх, эсхүл хүлээн зөвшөөрөх, эсхүл санал өгөх шийтгэл ногдуулна, эсхүл ямар нэгэн шийтгэлийг өөр хүн дээр хэрэглэнэ, тодорхой нэр дэвшигчийн, эсхүл тодорхой улс төрийн намын нэр дэвшигчид санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх зорилгоор.
94	Малайз Улс (Malaysia)	2021	Тийм	Сонгуулийн гэмт хэргийн тухай хууль (1954 он, 2012 оны нэмэлт, өөрчлөлт)	

95	Мальдив Улс (Republic of Maldives)	2018	Тийм	Сонгуулийн ерөнхий хууль, 74-р зүйл (а3) (2008 он)	Мэдээлэл олдоогүй
96	Бүгд Найрамдах Мали Улс (Republic of Mali)	2018	Тийм	Сонгуулийн хууль, 73-р зүйл, 130-р зүйл (Мали Улс, 2016 оны 10-р сарын 17-ны өдөр батлагдсан, №2016-048)	73-р зүйл Коммерцийн зориулалтаар реклам сурталчилгаа хийх, санал хураалтад нөлөөлөх, эсхүл нөлөөлөхийг оролдох зорилгоор мөнгө, эсхүл эд зүйлсийн хандив өгөх, бэлэг өгөх нь сонгуулийн кампанит ажлын явцад хориглоно. 130-р зүйл Хэрэв хүн мөнгө, эсхүл эд зүйлсийн хандив, бэлэг, таатай байдал, төрийн, эсхүл хувийн ажил эрхлэлт, эсхүл бусад давуу эрх амлах замаар нэг, эсхүл хэд хэдэн сонгогчийн санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх, эсхүл нөлөөлөхийг оролдох бол, түүнд нэг (1) жилээс тав (5) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял болон 100,000 (100,000) франк CFA-аас нэг сая (1,000,000) франк CFA-ийн торгууль оногдуулна.
97	Мальта Улс (Republic of Malta)	2018	Тийм	Сонгуулийн ерөнхий хууль, №354 (1991 он, 2015 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	56-р зүйл: Дараах этгээдүүд хахууль өгөх гэмт хэрэгт тооцогдоно: [...] Хэн нэгэн шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн мөнгө, үнэ цэнтэй зүйлс өгөх, зээлдүүлэх, өгөх, эсхүл зээлдүүлэхээр тохиролцох, амлах, эсхүл ямар нэгэн хүнд үүнийг өгөх, эсхүл өгөхийг оролдох замаар, сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх, эсхүл сонгогч санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан нь дээрх үйлдлийг авлигын шинжтэйгээр хийх.
98	Маршаллын Арлууд Улс (Republic of the Marshall Islands)	2018	Тийм	Сонгуулийн гэмт хэргүүдийн хууль, 211-р зүйл	(1) 1980 оны Сонгууль ба асуулгын хуулийн дагуу, хэрэв хүн, эсхүл нэр дэвшигч шууд, эсхүл шууд бусаар; (a) Санал өгөх эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийн төлөө санал өгөхөөс татгалзахад сонгогчийг нөлөөлөх зорилгоор ямар нэгэн мөнгө өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгөх, эсхүл мөнгө, эсхүл бусад үнэ цэнтэй зүйлсийг хүлээн авах амлалт өгөх; (b) Сонгуулийн үр дүнд нөлөөлөх зорилгоор ямар нэгэн мөнгө хүлээн авах, эсхүл амласан мөнгийг хүлээн авах, түүнтэй холбогдсон, "хахууль" гэдэг гэмт хэрэгт холбогдож, шийтгэлд татагдана, мөн шийтгэгдсэнээр дараах шийтгэлүүдийг хүлээнэ; (i) Хэрэв тэр хүн албан тушаалд сонгогдсон бол, уг хүн даруй албан тушаалаасаа хасагдаж, түүний сонгууль шүүхийн шийдвэрийн огнооноос хүчингүй болно, хэрэв шийтгэлд давж заалдах хүсэлт гаргаагүй бол. Хэрэв давж заалдах хүсэлт гаргасан бол, сонгууль тухайн давж заалдах хүсэлтийг татгалзсан өдөр хүчингүй болно. (ii) Хэрэв энэ нь бусад хүмүүст хамаарах бол, эдгээр хүмүүсийг таван зуун доллар (\$500)-аас хэтрэхгүй торгууль, эсхүл нэг (1) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл аль алийг нь оногдуулна.

99	Исламын Бүгд Найрамдах Мавритани Улс (Islamic Republic of Mauritania)	2018	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Мэдээлэл байхгүй
100	Маврикий Улс (Republic of Mauritius)	2018	Тийм	Ард түмний төлөөллийн хууль, 64-р зүйл (1958 он, Хууль №14/1958, 2005 оны Хууль №23/2005-д нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	<p>64-р зүйл:</p> <p>(1) Хэрэв хүн—</p> <p>(a) Шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн мөнгө, эсхүл үнэт зүйлс өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгөх, зээлдүүлэхээр тохиролцох, амлах, эсхүл ямар нэгэн хүнд үүнийг өгөх, эсхүл өгөхийг оролдох замаар, сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх, эсхүл сонгогч санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан учраас энэ үйлдлийг авлигын шинжтэйгээр хийх;</p> <p>(b) Шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн албан тушаал, ажил, эсхүл байр суурь өгөх, эсхүл үүнийг өгөх эсхүл өгөхийг оролдох замаар, сонгогчийг санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх, эсхүл сонгогч санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан учраас энэ үйлдлийг авлигын шинжтэйгээр хийх;</p> <p>(c) Шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн бэлэг, зээл, санал өгөх, амлах, зээлдүүлэх, эсхүл амлалт өгөх замаар бусдыг нэр дэвшигчийг сонгоход нөлөөлөхийг оролдох;</p> <p>(d) Хэрэв хүн, дээр дурдсан бэлэг, зээл, санал өгөх, амлалт өгөх замаар бусдыг нэр дэвшигчийг сонгоход нөлөөлөхийг оролдох, эсхүл санал өгөх эрхийг авсан тохиолдолд авлигын хэргээр шийтгэгдэнэ.</p> <p>(e) Хэрэв хүн ямар нэгэн мөнгө олгох, эсхүл бусад ашиг сонирхолтой зүйлсийг сонгуульд хахууль өгөх зорилгоор олгох, эсхүл бусдад өгөх замаар хахууль үйлдсэн бол торгууль, эсхүл хорих ял ногдуулна.</p> <p>(2) Хэрэв хүн—</p> <p>(a) Шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, санал хураалтын өмнө, явцад, эсхүл дараа нь, хүн бүрд ямар нэгэн хоол, ундаа, соёлын үйл явдал, хандив эсхүл үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор авлигын ажиллагаа явуулах;</p> <p>(b) Шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, ямар нэгэн хоол, ундаа, эсхүл үйлчилгээ авах замаар авлигын хэргээр шийтгэгдэнэ.</p>
101	Мексикийн Нэгдсэн Улс (United Mexican States)	2019	Тийм	Сонгуулийн гэмт хэргийн тухай органик хууль (2018 он)	<p>7-р зүйл.</p> <p>Тав хүртэлх таван зуун (50-100) өдөр торгууль болон зургаан (6) сарын хорих ялыг оногдуулна, мөн гурван (3) жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялыг оногдуулна, хэрэв хүн:</p> <p>VII. Мөнгө, эсхүл бусад ямар нэгэн хариудын ашиг амлан санал хүсэх, эсхүл хүчирхийлэл,</p>

					заналхийлэл ашиглан бусдыг сонгуулийн сурталчилгаанд оролцох, эсхүл тодорхой нэр дэвшигч, улс төрийн нам, эсхүл эвсэлд санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад шахах зорилгоор үйлдсэн бол, сонгуулийн кампанит ажил, санал хураалтын өдөр, эсхүл санал хураалтад орохоос гурван өдрийн өмнө энэ үйлдлийг хийсэн бол.
102	Микронези Холбооны Улс (Federated States of Micronesia)	2018	Тийм	Микронези холбооны улсын шинэчилсэн хууль, 9-р титэм, 111-р зүйл (2014 он)	<p>111-р зүйл:</p> <p>(1) Хэрэв хүн энэ титэмд заасан аливаа заалтыг, үүнтэй холбогдсон дүрэм, журам, эсхүл энэ титэмд болон бусад газар заасан хууль бус үйлдлийг мэдсээр байж зөрчсөн бол, түүнд 500 доллар хүртэл торгууль, нэг жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл аль алиныг нь оногдуулна.</p> <p>(2) Хэрэв хүн, шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, мэдсээр байж дараах үйлдлийг хийсэн бол, энэ нь хууль бус гэж тооцогдоно:</p> <p>(а) Тодорхой хүн, эсхүл асуудалд санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл нэр дэвшигчийн нэрсийн жагсаалтад гарын үсэг зурах, эсхүл гарын үсэг зурахаас татгалзахад хүнийг нөлөөлөх, эсхүл шахах зорилгоор ямар нэгэн үнэ цэнтэй зүйлийг өгөх, авах, амлах, зээлдүүлэх, эсхүл өгөхийг амлах.</p> <p>(4) Хэрэв хүн, шууд, эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр, эсхүл бусдын дамжуулан, мэдсээр байж санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл нэр дэвшигчийн нэрсийн жагсаалтад гарын үсэг зурах, эсхүл гарын үсэг зурахаас татгалзахад ямар нэгэн үнэ цэнтэй зүйлийг хүлээн авсан бол, тэр хүн үндэсний гэмт хэрэг үйлдсэн гэж тооцогдож, шүүхийн шийдвэрээр 500 доллар хүртэл торгууль, нэг жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл аль алиныг нь оногдуулна.</p> <p>(5) Энэ зүйлд заасан зөрчлүүдийг үл харгалзан, сонгуулийн өдөр санал хураалтын газарт сонгогчдод хувийн тээврийн хэрэгсэл ашиглан хүргэх нь хууль бус гэж тооцогдохгүй бөгөөд энэ үйлчилгээг үзүүлэхэд төрийн сангаас мөнгө зарцуулахгүй бол болно.</p>
103	Бүгд Найрамдах Молдова Улс (Republic of Moldova)	2019	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2002 он), Эрүүгийн хууль	<p>41(5)-р зүйл:</p> <p>Сонгуульд оролцогчдод, сонгогчдод мөнгө өгөх, материаллаг эд зүйлсийг үнэ төлбөргүй түгээх, ялангуяа хүмүүнлэгийн тусламж, эсхүл бусад сайн үйлсийн үйл ажиллагаагаар хандивлахыг хориглоно.</p> <p>181(1)-р зүйл, Эрүүгийн хууль, 2002 (2020 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон):</p> <p>Мөнгө, эд зүйлс, үйлчилгээ, эсхүл бусад ашиг сонирхол санал өгөх, эсхүл санал өгөхгүй байх зорилгоор сонгогчийн сонгуулийн эрхийг ашиглах, эсхүл ашиглахгүй байхад нөлөөлөх бол 550-850 стандарт нэгжийн торгууль, эсхүл нэгээс тав хүртэлх жилийн хорих ял, мөн хуулийн этгээдэд 4,000-6,000 стандарт нэгжийн торгууль оногдуулж, тухайн үйл ажиллагааг эрхлэх эрхийг хасах, эсхүл хуулийн этгээдийг татан буулгах шийтгэл оногдуулна.</p>
104	Монако Хант Улс (Principality of Monaco)	2018	Үгүй	Мэдээлэл байхгүй	Мэдээлэл байхгүй
105	Монгол Улс (Mongolia)	2023	Тийм	УИХ-ын сонгуулийн тухай хууль	48.1.Ээлжит сонгуулийн жил эхэлснээс хойш санал авах өдрийг дуустал, нөхөн, ээлжит бус сонгуулийн тухайд сонгууль товлон зарласан шийдвэр гарснаас хойш санал авах өдрийг дуустал аливаа этгээд өөрөө болон бусдаар дамжуулж сонгогчдын саналыг татах зорилгоор дараах үйлдэл,

					<p>үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно.</p> <p>48.1.1.мөнгө, эд зүйл тараах, бараа, эд зүйл хөнгөлөлттэй үнээр худалдах, аливаа үйлчилгээ төлбөргүйгээр болон хөнгөлөлттэй үзүүлэх;</p> <p>48.1.2.нийтийг хамарсан биеийн тамирын уралдаан, тэмцээн, баяр наадам, урлагийн тоглолт, хүлээн авалт, дайллаа, цайллаа, төлбөрт таавар, бооцоот, мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах, ивээн тэтгэх;</p> <p>48.1.3.сонгогчдыг гадаад, дотоодод аялал зохион байгуулан оролцуулах, амралт, сувилалд амраах, сувилуулах;</p> <p>48.1.4.ирээдүйд өөрийн болон бусдын хөрөнгөөр мөнгө, эд бараа өгөхөөр гэрээ байгуулах, хэлцэл хийх;</p> <p>48.1.5.хишиг, хувь, хувьцаа өгөх, ажлын байранд зуучлах, ажилд оруулах зэрэг амлалт авах;</p> <p>48.1.6.сонгуульд оролцохоос татгалзахыг болон сонгуулийн хууль тогтоомж зөрчихийг уриалсан агуулга бүхий сурталчилгаа явуулах;</p> <p>48.1.7.хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, цахим орчин, мессеж ашиглан улс төрийн чансаа тогтоох зорилго бүхий аливаа хэлбэрийн шалгаруулалт, санал асуулга зохион байгуулах, нийтлэх;</p> <p>48.1.8.тухайн жилийн төсөвт тусгаагүй нийгмийн халамж, хамгааллын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, амлалт өгөх, зарлах.</p> <p>48.2.Улс төрийн намаас зөвхөн гишүүдийнхээ хүрээнд зохион байгуулсан сургалт, уулзалтыг сонгогчдын саналыг татах зорилгоор явуулж байгаа үйл ажиллагаанд хамааруулахгүй.</p> <p>48.3.Сонгууль эрхэлсэн байгууллагын ажилтан, нэр дэвшигч болон түүний менежер, шадар туслагч, ухуулагчаас бусад этгээд сонгуулийн сурталчилгаа хийхийг хориглоно.</p> <p>48.4.Төрийн улс төрийн албан хаагч сонгуулийн сурталчилгаанд оролцож болно.</p> <p>48.5.Сонгуулийн сурталчилгааны явцад дараах үйлдэл гаргах, үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:</p>
106	Монтенегро Улс (Montenegro)	2021	Тийм	Улс төрийн байгууллагууд болон сонгуулийн кампанит ажлын санхүүжилтийн тухай хууль, 34-р зүйл, 35-р зүйл (2014 он, 2019 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	<p>Улс төрийн, эсхүл ямар нэгэн төрлийн давуу эрх, хөнгөлөлт, хувийн ашиг амлах буюу санал болгох нь хувь хүн, эсхүл хууль ёсны этгээдэд санхүүгийн, материаллаг, эсхүл мөнгө бус дэмжлэг авах зорилгоор хориглоно.</p> <p>Улс төрийн байгууллагууд, хууль ёсны болон нэр дэвшигч этгээдүүд нь сонгуулийн кампанийн зардал хураах, эсхүл улс төрийн байгууллагуудын санхүүжилттэй холбоотой үйл ажиллагааны явцад хууль ёсны этгээдүүд, компаниуд болон хувь хүмүүс дээр ямар нэгэн хэлбэрийн дарамт үзүүлэхийг хориглоно.</p>
107	Марокко Хаант Улс (Kingdom of Morocco)	2021	Тийм	Сонгуулийн хуулийн кодекс, 102-р зүйл (9-97 дугаар хууль)	Сонгуулийн кампанит ажлын үед ямар нэгэн хандив, тусламж, эсхүл удирдлагын давуу эрхүүдийг нэгэн орон нутгийн бүлэг, эсхүл иргэдийн бүлэгт санал өгөх, эсхүл сонгуулийн багц, эсхүл түүний хэсгийн саналд нөлөөлөх зорилгоор амласан этгээдийг нэгээс таван жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, мөн 50,000-аас 100,000 дирхамын торгууль оногдуулна.
108	Бүгд Найрамдах Мозамбик Улс (Republic of Mozambique)	2018	Тийм	Сонгуулийн хууль, 227-р зүйл (2014 оны 4-р сарын 23-ны өдрийн 12/2014	Хэрэв хүн сонгогчдыг тодорхой намын төлөө санал өгөх, эсхүл санал өгөхгүй байхыг уриалж, эсхүл төрийн болон хувийн ажил эрхлэлт, эсхүл бусад зүйлс амлан, гуравдагч этгээдтэй тохиролцон, амласан хөрөнгийг сонгогчийн аяллын зардал, түрээс, эсхүл хоол ундааны зардал, эсхүл сонгуулийн

				дугаар хууль, 2013 оны 2-р сарын 27-ны өдрийн 8/2013 дугаар хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	компанийн зардлын хахуултай холбон амласан бол, түүнд нэг жилийн хорих ял, мөн зургаан (6) сараас арван хоёр (12) сарын хамгийн бага цалинтай тэнцэх торгууль оногдуулна.
109	Мьянмар Улс (Republic of the Union of Myanmar)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, 66-р зүйл (2010 он)	<p>66-р зүйл Дараах үйлдлүүд нь буруу практик гэж тооцогдоно:</p> <p>(а) Дараах гэмт хэргүүдийг Хлуттав нэр дэвшигч өөрөө, эсхүл түүний сонгуулийн төлөөлөгч аль, эсхүл тэдний аль нэгний зөвшөөрлөөр гүйцэтгэх:</p> <p>(i) Хахууль өгөх, эсхүл авах;</p> <p>(е) Хлуттав нэр дэвшигч, эсхүл түүний сонгуулийн төлөөлөгчийн санал болгосноор, эсхүл зөвшөөрлөөр:</p> <p>(i) Хахууль хүлээн авах, эсхүл хүлээн авах амлалт хийх, эсхүл нэр дэвшигч болох, эсхүл төлөөлөгчийн албан тушаалаас огцрох зорилгоор хахууль авах;</p> <p>(ii) Өөрийн болон бусдын төлөө хахууль авах амлалт хийх, эсхүл сонгогчдыг тодорхой нэр дэвшигчийн төлөө санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх, эсхүл оролдох зорилгоор хахууль хүлээн авах амлалт хийх;</p> <p>(g) Хлуттав нэр дэвшигч эсхүл түүний сонгуулийн төлөөлөгч биш ямар нэгэн хүн, зөвшөөрөлгүйгээр нэр дэвшигчийг сонгуульд нэр дэвшүүлэх эсхүл түүнийг сонгуулийн төлөө сонгогдсон гэж үзүүлэх зорилгоор, хурлын зохион байгуулалт, цаас, баримт тараах эсхүл ямар нэгэн арга хэлбэрээр зардал гаргах эсхүл зардал гаргахад зөвшөөрөл өгөх.</p>
110	Бүгд Найрамдах Намиби Улс (Republic of Namibia)	2018	Тийм	Сонгуулийн хууль, 181-р зүйл (2014 оны 5-р хууль)	<p>(1) Хэрэв хүн, өөрийн биеэр, эсхүл дамжуулан, шууд, эсхүл шууд бусаар:</p> <p>(а) Авлига өгч, зээлдүүлж, эсхүл авлига авах, эсхүл үүнийг өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл авах амлалт хийх, эсхүл үүнийг оролдож өгөх, ямар нэгэн мөнгө эсхүл бусад зүйлсийг сонгогчид, эсхүл сонгогчийн төлөө өөр хүнд, эсхүл бусад хүнд өгөх, эсхүл өгч амлах, эсхүл сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх зорилгоор:</p> <p>(i) Сонгогчийг сонгууль, эсхүл референдумд санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх зорилгоор;</p> <p>(ii) Сонгогч нь санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан учраас энэ үйлдлийг хийх;</p> <p>(b) Ямар нэгэн бэлэг, зээл, санал, эсхүл амлалт хийх, эсхүл ямар нэгэн бусад хүнд өгч амласан зүйлсийг, эсхүл үүнийг хүлээн авах зорилгоор, тодорхой улс төрийн нам, байгууллага, нэр дэвшигчийн төлөө санал өгөх, эсхүл референдумд тодорхой хариулт өгөх зорилгоор;</p> <p>(c) Ямар нэгэн бэлэг, зээл, санал, эсхүл амлалт хийх, эсхүл үүнийг хүлээн авах зорилгоор, ямар нэгэн сонгогчийн санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөхийг оролдож амлах, эсхүл хуурамч санал авах зорилгоор амлалт хийх, эсхүл үүнийг хүлээн авах;</p>

					<p>(d) Сонгууль эсхүл референдумд хахууль өгөх зорилгоор мөнгө өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл мөнгө авах, эсхүл санхүүгийн хөрөнгөөр хахууль үйлдэх;</p> <p>(e) Сонгуулийн үеэр санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад ямар нэгэн зээл, хариу төлөхгүйгээр санал өгөхийг зөвшөөрөх;</p> <p>(f) Сонгуулийн үеэр, эсхүл референдумд санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахын тулд бусад хүнээс ямар нэгэн мөнгө авах;</p>
111	Науру Улс (Republic of Nauru)	2018	Тийм	Сонгуулийн хууль (2016 он, Хууль №15/2016)	<p>(1) Хэрэв хүн санал өгөх, эсхүл нэр дэвшигчийг дэмжихийг өөрийн өмч, эсхүл ашигтай зүйлийг санал болгосноор хийсэн бол энэ нь гэмт хэрэг болно.</p> <p>(2) Хэрэв хүн (1) заалтад заасан гэмт хэрэг үйлдсэн бол, шүүхийн шийдвэрээр 10,000 доллар хүртэл торгууль, эсхүл 2 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл аль алиныг нь оногдуулна.</p> <p>(1) Хэрэв хүн, сонгуулийн үеэр сонгогчийн саналыг авлигаар нөлөөлөх зорилгоор дараах үйлдлүүдийг хийсэн бол, тэр хүн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж тооцогдож, шүүхийн шийдвэрээр 5,000 доллар хүртэл торгууль, эсхүл, 1 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл аль алиныг нь оногдуулна:</p> <p>(a) Мөнгө санал болгож, амлах, эсхүл хоол, ундаа, эсхүл соёлын үйл ажиллагаа санал болгох;</p> <p>(b) Мөнгө амлах, эсхүл хоол, ундаа, эсхүл соёлын үйл ажиллагааны зардлыг төлөх амлалт өгөх;</p> <p>(c) Санал хураалтын төвүүдийн хооронд тээвэрлэх үйлчилгээ санал болгох, эсхүл өгөх;</p> <p>(d) Бэлэг, хандив, эсхүл шагнал, мөнгө орно, ямар нэгэн хүн, клуб, эсхүл байгууллагад санал болгох, амлах, эсхүл өгөх;</p> <p>(2) (1)-д заасан үйлдлүүдийн хүрээнд дараах нь чухал биш:</p> <p>(a) Санал өгөх өдөр, санал хураалтын өмнө, эсхүл дараа хүлээн авсан эсэх;</p> <p>(b) Амлалт биелүүлсэн эсэх, санал хураалтын өмнө, явцад, эсхүл дараа;</p> <p>(3) Сонгуулийн санал өгөх амлалт хийсэн этгээд нь тухайн санал амласан нь уламжлалт үүргийн дагуу хийсэн болохыг нотлох үүрэгтэй.</p>
112	Холбооны Бүгд Найрамдах Ардчилсан Балба Улс. (Federal Democratic Republic of Nepal)	2018	Тийм	Сонгуулийн (Зөрчил ба шийтгэлийн тухай) хууль, 2073 (2016)	<p>20-р зүйл: Хэрэв хүн сонгуулийн хууль зөрчсөн бол, тухайн этгээд нь шүүхийн шийдвэрээр торгууль, хорих ял, эсхүл аль алиныг нь хүлээж болно. Сонгуулийн хууль зөрчигчдийг шийтгэхэд заасан хариуцлага нь гэмт хэргийн төрлөөс хамаарч өөр өөр байж болно.</p> <p>21-р зүйл: Сонгуулийн хууль зөрчигчид нь авлига өгч, санал худалдан авах, санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг шахах зэрэг үйлдлүүдийг таслан зогсоох зорилгоор шийтгэл оногдуулна. Эдгээр гэмт хэргүүдийг илрүүлэх, хэрэгжүүлэхэд хууль хяналтын байгууллагуудын үүрэг чухал юм.</p>

113	Нидерланд Хаант Улс (Kingdom of the Netherlands)	2023	Тийм	Сонгуулийн хууль, 216-р зүйл (1)-(2) (1993 он, 2023 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	<p>(1) Хахууль өгөх гэмт хэргийг үйлдсэн хүн нь авлига үйлдсэн гэж тооцогдоно.</p> <p>(2) Хахууль өгөх гэмт хэргийг үйлдсэн гэж тооцогдох хүн нь, шууд эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр эсхүл бусдын дамжуулан:</p> <p>**(а)**Сонгогчид, эсхүл сонгогчийн төлөө бусад хүнд, эсхүл бусад хүнд ямар нэгэн мөнгө өгөх, албан тушаал олгох зорилгоор, сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх;</p> <p>(b) Тодорхой сонгогч санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан учраас дээрх үйлдлүүдийг авлигын шинжтэйгээр хийх;</p> <p>(c) Ямар нэгэн бэлэг эсхүл тусламжийг өгч, эсхүл үүнийг хүлээн авах зорилгоор, энэ хүн өөрийгөө эсхүл бусдыг сонгуулийн явцад нэр дэвшигчийг сонгох эсхүл сонгогчийн санал өгөхөд нөлөөлөхийг оролдож амлах;</p> <p>(d) Бусад хүнд хүлээн авсан бэлэг, эсхүл тусламжийн үр дүнд тухайн сонгуулиар нэр дэвшигчийн сонголтыг олж авахыг оролдож, эсхүл хүлээн авахыг оролдож байгаа эсхүл амлах</p>
114	Шинэ Зеланд Улс (New Zealand)	2023	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, эсэг 216(1)-(2) (1993 он, 2023 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	<p>(1) Хэн нэгэн хүн хээл хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэн бол тэр хүн авлигын үйлдэл хийсэн гэж буруутгагдана.</p> <p>(2) Дараах үйлдлийг хийсэн хүн бүр хээл хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно. Үүнд:</p> <p>(a) Ямар нэгэн мөнгө өгөх буюу ямар нэгэн албан тушаал олгохыг санал болгосон, эсхүл өгсөн хүн — энэ нь аливаа сонгогчийг санал өгөх, эсхүл саналаа өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилготой байвал, эсхүл ийм үйлдлийг өөр хүнээр дамжуулан хийсэн бол;</p> <p>(b) Дээр дурдсан үйлдлийг аливаа сонгогч саналаа өгсөн, эсхүл өгөхөөс татгалзсан шалтгаанаар санаатайгаар үйлдсэн бол;</p> <p>(c) Дээр дурдсанчлан бэлэг өгөх буюу албан тушаал олгох замаар хэн нэгнийг ямар нэгэн хүн буюу нэр дэвшигчийг сонгуулиар гаргаж ирэхийг урамшуулах буюу санал өгөхийг ятгахад нөлөөлөх зорилготой байсан бол;</p> <p>Мөн дээрх үйлдлийн үр дүнд хэн нэгнийг сонгуулиар дэмжихийг урамшуулах, оролцох, амлах, эсхүл хичээхийг оролдсон хүн бүр энэ гэмт хэргийг үйлдсэнд тооцогдоно.</p>
115	Бүгд Найрамдах Никарагуа Улс (Republic of Nicaragua)	2021	Тийм	Никарагуагийн Бүгд Найрамдах Улсын эрүүгийн хууль	<p>174-р зүйл</p> <p>Шийтгэл: 6-аас 12 сарын хугацаатай заавал биелүүлэх хорих ялаар шийтгэнэ:</p> <p>1. Дараах үйлдлийг хийсэн этгээдийг шийтгэнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хэн нэгнийг хахуульдах, сүрдүүлэх, хүч хэрэглэх, эсхүл хүчирхийлэл үйлдэж дараах үйлдлүүдийг хийхийг албадсан этгээд: <ul style="list-style-type: none"> • 1.1 Тодорхой нэр дэвшигчийг дэмжүүлэхийг албадах. • 1.2 Тодорхой чиглэлд санал өгөхийг албадах. • 1.3 Санал өгөхөөс татгалзахыг албадах. <p>Тайлбар: Санал худалдан авах үйлдлийг гэмт хэрэг гэж үздэг бөгөөд уг үйлдэлд 6-аас 12 сарын хугацаатай хорих ял ногдуулна.</p>
116	Бүгд Найрамдах Нигер Улс (Republic of Niger)	2018	Тийм	Нигер Улсын Сонгуулийн тухай хууль, (2017)	<p>96-р зүйл: Арилжааны шинж чанартай сурталчилгааны үйл ажиллагаа, мөнгө болон/эсхүл эд зүйл тараах зэрэг сонгуулийн хээл хахуулийг далд хэлбэрээр үйлдэхэд тооцогдох үйлдлүүд, мөн санал өгөхөд нөлөөлөх, эсхүл нөлөөлөхийг оролдох зорилготой мөнгөн болон эд материалын хандив, буцалтгүй тусламж үзүүлэх үйлдлийг сонгуулийн кампанит ажлын үед хориглоно.</p>

					<p>99-р зүйл:Султанаас эхлээд кантоны удирдагчид, овог аймгийн тэргүүнүүд, тосгоны ахлагчид болон захиргааны нэгжийн дарга нарт сонгогчийн сонголтод нөлөөлөх, эсхүл ямар нэг хэлбэрээр сонгуулийн кампанит ажилд оролцохыг хориглоно.</p> <p>193-р зүйл:Мөнгө болон/эсхүл эд зүйл тараах, мөнгөн болон эд материалын хандив, олон нийтийн, эсхүл хувийн ажлын байрын амлалт өгч сонгогчдын саналыг худалдаж авсан, эсхүл санал өгөхөөс татгалзуулахыг оролдсон этгээдийг дараах байдлаар шийтгэнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1-5 жил хүртэл хорих ял • 100,000 франк CFA (FCFA) -аас 1,000,000 франк CFA (FCFA) хүртэлх торгууль Дээрхтэй ижил үйлдэлд хамрагдсан, эсхүл эд зүйлс, хандив, амлалтыг хүлээн зөвшөөрсөн этгээд мөн адил шийтгэл хүлээнэ. <p>194-р зүйл: Дараах үйлдлийг хийсэн этгээд дээрх 193-р зүйлд заасан шийтгэлтэй ижил ял хүлээнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сонгогчийг хүч хэрэглэх, заналхийлэх, эсхүл дарамт шахалт үзүүлэх замаар санал өгөхөөс татгалзуулах, эсхүл тодорхой байдлаар санал өгөхийг албадах; • Сонгогчид ажилгүй болох аюултайг сануулах, эсхүл өөрийн болон гэр бүлийнх нь эрүүл мэнд, эд хөрөнгөнд хор хөнөөл учирч болзошгүй гэж айлгах замаар санал өгөхөд нь нөлөөлөхийг оролдох. <p>Тайлбар: Санал худалдан авах үйлдэл, мөнгө болон эд зүйл тараах зэрэг нь 1-5 жил хүртэлх хорих ял болон 100,000-аас 1,000,000 франк CFA хүртэлх торгууль оноох хатуу шийтгэлтэй гэмт хэрэгт тооцогдоно. Мөн дээрх үйлдлийг өөгшүүлсэн, хүлээн зөвшөөрсөн этгээдүүд мөн адил шийтгэл хүлээх зохицуулалттай.</p>
117	Бүгд Найрамдах Нигери Улс (Federal Republic of Nigeria)	2023	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2022) 121-р зүйл	<p>"(1) Дараах үйлдлийг хийсэн хүн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (a) Өөрөө, эсхүл бусад этгээдээр дамжуулан шууд болон шууд бусаар хахууль өгөх зорилгоор хэн нэгэнд бэлэг, зээл, амлалт, тусламж, эсхүл гэрээ хийх, тэдгээрийг амлах, санал болгох, эсхүл олгох замаар хэн нэгнийг дараах үйлдэл хийхэд урамшуулсан бол: • Хэн нэгнийг хууль тогтоох байгууллагын гишүүнээр сонгуулахад нөлөөлөх; • Тухайн хүнийг сонгогдох боломж бүхий албан тушаалд томилохыг хичээх; • Сонгуулиар тодорхой санал авахад нөлөөлөх зорилгоор санал өгүүлэх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзуулахыг хичээсэн бол. • (b) Дээрхтэй адил байдлаар хахууль өгч, хэн нэгнийг хууль тогтоох байгууллагын гишүүнээр сонгогдох, эсхүл тодорхой сонгуульд албан тушаалд томилогдоход нөлөөлөхийг оролдсон бол. • (c) Сонгуульд хахууль өгөх зорилгоор мөнгө гаргах, эсхүл ийм зорилгоор хэн нэгэнд мөнгө төлөхийг зохион байгуулсан бол. • (d) Сонгуулийн дараа шууд болон шууд бусаар өөрөө, эсхүл бусад этгээдээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийсэн бол: • Сонгогчдод санал өгсөн, эсхүл өгөөгүйтэй нь холбоотойгоор мөнгө, эсхүл үнэ цэнтэй зүйл өгөх; • Сонгогчийг санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлсөн, эсхүл нэр дэвшигчийг өөртөө санал цуглуулах үйл ажиллагаанаас татгалзахад нөлөөлсөн бол. Дээрх үйлдлүүдийг хийсэн этгээд нь 500,000 найра (N500,000) хүртэл торгууль төлөх, эсхүл 12 сар хүртэлх хугацаагаар хорих ял эдлэх, эсхүл дээрх хоёр шийтгэлийг хослуулан оноох шийтгэл хүлээнэ. (2) Сонгогч дараах үйлдлийг хийсэн бол хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно: • Сонгуулийн өмнө, эсхүл сонгуулийн явцад өөрөө, эсхүл бусад этгээдээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийсэн бол: • Мөнгө, бэлэг, зээл, үнэ цэнтэй зүйл, албан тушаал, ажил эсхүл үүрэг хариуцлага хүлээн авах, эсхүл

					үүнд тохиролцох; • Санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор дээрх зүйлсийг хүлээн авах, эсхүл тохиролцох. (3) Энэ зүйлд дурдсан заалт нь сонгуулийн хууль ёсны зардалтай холбоотойгоор төлсөн, эсхүл төлөхийг тохиролцсон мөнгөн дүнгийн талаар хамаарахгүй. (4) Хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд нь 500,000 найра (N500,000) хүртэл торгууль, эсхүл 12 сар хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл дээрх хоёр шийтгэлийг хослуулан хүлээнэ. (5) Хэн нэгнийг хахуулийн гэмт хэрэг үйлдэхэд хамтран ажилласан, тусалсан, эсхүл өөгшүүлсэн хүн мөн адил гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдож, ижил шийтгэл хүлээнэ. (6) Энэ хуулийн дагуу нэр дэвшигч тухайн үйлдэл нь өөрийн мэдлэг, зөвшөөрлөөр хийгдсэн нь тогтоогдвол гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно. "
118	Бүгд Найрамдах Умард Македон Улс (Republic of North Macedonia)	2021	Тийм		
119	Норвегийн Вант улс (Kingdom of Norway)	2018	Үгүй	Сонгуулийн тухай хууль (2018), 8b-р зүйл	
120	Исламын Бүгд Найрамдах Пакистан Улс (Islamic Republic of Pakistan)	2021	Тийм	Пакистан Улсын Сонгуулийн тухай хууль, 2017 он, Сонгуулийн хороо	167-р зүйл. Авлига, хахуулийн үйлдэл (Corrupt practice) Дараах үйлдлийг хийсэн хүн нь авлига, хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно: (a) Хэрэв тухайн хүн дараах үйлдлүүдийг хийсэн бол: • Хахууль өгөх • Өөр хүний нэрээр санал өгөх (хууль бус төлөөлөл) • Хүчээр санал өгүүлэх буюу өгөхөөс татгалзуулах • Санал хураах байр, эсхүл санал авах хэсгийг булаан авах • Сонгуулийн баримт бичгийг санаатайгаар хөндөх • Хуурамч мэдэгдэл, эсхүл тайлбар гаргах, эсхүл тараах • (b) Хэрэв тухайн хүн хэн нэгнийг тухайн нэр дэвшигч тодорхой шашин, муж, үндэстэн, яс үндэс, овог, бүлэг, эсхүл омгийн гишүүн гэдгээр нь санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзахыг уриалсан бол. • (c) Санал хураалтын байранд санал өгөх гэж хүлээж байсан хэн нэгнийг санал өгөлгүй явахыг урамшуулсан, эсхүл шахсан бол. • (d) 132-р зүйлд заасан заалтыг зөрчсөн бол. 168-р зүйл. Хахууль (Bribery): Дараах үйлдлийг хийсэн хүн нь хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно: (1) Хэрэв тухайн хүн өөрөө, эсхүл өөрийн нэрийн өмнөөс бусад этгээдээр дамжуулан шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн бол: Санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах, нэр дэвших, эсхүл нэрээ татахын тулд шагнал, мөнгө, эсхүл бусад хөнгөлөлтийг хүлээн зөвшөөрөх, эсхүл тохиролцсон бол. (2) Хэрэв тухайн хүн дараах үйлдлийг хийсэн бол: Хэн нэгнийг дараах үйлдлийг хийхэд урамшуулан, мөнгө, амлалт, ашиг тус санал болгосон бол: • (i) Нэр дэвшигч болох, эсхүл нэрээ татах • (ii) Сонгогчийг санал өгөх, эсхүл өгөхөөс татгалзах • (iii) Нэр дэвшигчийг сонгуулиас нэрээ татахад урамшуулсан бол. • (b) Дараах үйлдлийг хийсэн этгээд мөн адил хариуцлага хүлээнэ:

					<ul style="list-style-type: none"> • (i) Нэр дэвшигчээр өрсөлдсөн, эсхүл өрсөлдөхөөс татгалзсан хүн • (ii) Сонгогчийг санал өгүүлсэн, эсхүл өгөхөөс татгалзуулахын тулд шагнал өгсөн • (iii) Нэр дэвшигчийг сонгуульд оролцохоос татгалзуулж, түүнд урамшуулал өгсөн.
121	Бүгд Найрамдах Палау Улс (Republic of Palau)	2018	Тийм	Палау улсын Үндэсний Хууль, 23-р бүлэг (Сонгууль), 1006-р зүйл (2014 оны 4-р сарын шинэчилсэн найруулга)	<p>1006-р зүйл: Дараах үйлдлийг хийсэн хүн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно:</p> <p>(a) Сонгуулийн үеэр санал өгөх, эсхүл тодорхой хүн, эсхүл намд санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор сонгогчийг айлган сүрдүүлэх, эсхүл заналхийлсэн бол.</p> <p>(b) Сонгогчийг санал өгөхөд нь хахуульдсан, эсхүл хахуульдахыг оролдсон, эсхүл санал өгөхөөс татгалзуулахын тулд хахуульдсан, эсхүл хахуульдахыг оролдсон бол.</p> <p>Шийтгэл: Дээрх үйлдлийг хийсэн этгээдэд дараах шийтгэл онооно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1,000 ам.доллар хүртэл торгууль • 1 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял • Эсхүл дээрх хоёр шийтгэлийг хослуулан онооно. <p>Түүнчлэн, дээрх заналхийлэл, сүрдүүлэг, эсхүл хахууль бүрийг тусдаа гэмт хэрэг хэмээн тооцно.</p> <p>607-р зүйл: Ажилтан, эсхүл нэр дэвшигч дараах үйлдлийг хийхийг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Засгийн газрын эрх мэдэл, эсхүл тухайн эрх мэдлийг ашиглах, амлах, заналхийлэх, эсхүл оролдох замаар: • Хэн нэгнийг ажилд оруулах, томилох, батламжлах, албан тушаал ахиулах, эсхүл цалин нэмэх/бууруулах зэрэгт нөлөөлөхийг оролдох; • Үүний хариуд тухайн хүнээс тодорхой нэр дэвшигчид санал өгөх, хандив өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг шаардах.
122	Бүгд Найрамдах Панам Улс (Republic of Panama)	2023	Тийм	Панамын Бүгд Найрамдах Улсын Сонгуулийн тухай хууль	<p>525-р зүйл: Мөнгө, эд зүйл, бараа бүтээгдэхүүн, эсхүл үйлчилгээний хариуд санал худалдан авсан, эсхүл санал зарсан хүмүүсийг дараах байдлаар шийтгэнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1-3 жилийн хугацаагаар хорих ял • Улс төрийн эрхээ хасуулах • Төрийн албанд ажиллах эрхийг хориглох <p>Энэ хориг нь үндсэн ялын хугацаатай адил хугацаанд хүчинтэй байна.</p>
123	Папуа Шинэ Гвиней Улс (Independent State of Papua New Guinea)	2018	Тийм	Үндэсний болон Орон нутгийн түвшний Засгийн газрын сонгуулийн тухай органик хууль, (1997), 286-р зүйл, Эрүүгийн хууль, (1974)	<p>286-р зүйл: Дараах үйлдлийг хийсэн этгээдүүд нь гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно:</p> <p>(f) Сонгуулийн өмнө, сонгуулийн явцад, эсхүл дараа нь, сонгогч сонгуулийн үеэр ямар нэгэн үйлдэл хийсэн, эсхүл хийхээр амласан, эсхүл ямар нэгэн үйлдэл хийхээс татгалзсан байдалд хамаарч түүнд хоол хүнс, уух зүйл, байрлах байр хахууль болгон өгөх, эсхүл тэдгээрийн зардлыг бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн төлөх.</p> <p>(g) Сонгогч нь сонгуулийн өмнө, явцад, эсхүл дараа нь, дээр дурдсан байдлаар хоол хүнс, уух зүйл, байрлах байр хүлээн авсан бол.</p> <p>(h) Хэн нэгнийг хүч хэрэглэх, заналхийлэх, хууран мэхлэх, буруу мэдээлэл өгөх, эсхүл бусад аргаар тодорхой хүн, эсхүл намаас санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад хүргэсэн, эсхүл үүнд нөлөөлөхийг оролдсон бол.</p> <p>Эрүүгийн хуулийн 101-р зүйл.</p> <p>(1) Сонгуулийн өмнө, явцад, эсхүл дараа нь хэн нэгэн хүн дараах үйлдлийг хийсэн бол:</p>

					<ul style="list-style-type: none"> - Сонгуулийн үеэр сонгогчийн хийсэн, эсхүл хийхээр амласан үйлдлийн хариуд түүнд хахууль болгон хоол хүнс, уух зүйл, байрлах байр олгох, эсхүл эдгээрийн зардлыг бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн төлсөн. <p>(2) Сонгогч нь дээр дурдсан байдлаар хоол хүнс, уух зүйл, байрлах байр хүлээн авсан бол К400 хүртэлх торгууль, 1 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял</p> <p>Эрүүгийн хуулийн 103-р зүйл: Дараах үйлдлүүдийг хийсэн хүн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно:</p> <p>(a) Сонгуулийн үеэр хэн нэгэнд ямар нэгэн эд зүйл, ашиг тус өгөх, амлах, эсхүл энэ үйлдлийг хийхийг оролдсон бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> i. Сонгуулийн үеэр хэн нэгнийг нэр дэвшихээс татгалзуулах; ii. Санал өгөхөөс татгалзахыг урамшуулах; iii. Нэр дэвшигчийг өөрийн нэрээ татахыг урамшуулах; <p>(b) Сонгогч нь дээр дурдсан байдлаар өөртөө, эсхүл бусдад эд зүйл, ашиг тус авахыг зөвшөөрсөн, эсхүл ийм зүйл хүлээн авсан бол</p> <p>(c) Хэн нэгэн хахууль өгсөн, эсхүл сонгуулийн үр дүнд нөлөөлөхийн тулд мөнгө, эд зүйл төлсөн эсхүл санал болгосон бол.</p> <p>(d) Сонгогчдын саналыг нөлөөлөх зорилгоор хэн нэгнийг бүртгүүлэхэд тусалж, түүнд мөнгө, эд зүйл өгсөн бол. К400 хүртэлх торгууль, 1 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял.</p> <p>Эрүүгийн хуулийн 104-р зүйл:</p> <p>(1) Дараах гэмт хэргийг үйлдсэн этгээд дараах эрхээ 3 жилийн хугацаанд хасуулна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сонгогчоор бүртгүүлэх, эсхүл сонгуульд санал өгөх эрх; • Шүүгчийн алба хаших эрх; • Парламентад сонгогдох эсхүл томилогдох эрх; • Хэрэв тухайн хүн парламентад гишүүнээр ажиллаж байсан бол тухайн албан тушаалаасаа огцорно. <p>(2) Дээрх гэмт хэргийг орон нутгийн засаг захиргааны сонгуулийн үеэр үйлдсэн этгээд дараах эрхээ 2 жилийн хугацаанд хасуулна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Орон нутгийн захиргаанд ажиллах эрх; • Хэрэв тухайн хүн ийм албан тушаал хашиж байсан бол тухайн албан тушаалаасаа огцорно.
124	Бүгд Найрамдах Парагвай Улс (Republic of Paraguay)	2019	Тийм	Сонгуулийн Хууль, 321-р зүйл (834/96)	Санал худалдан авах нь 1-2 жилийн хорих ял болон хамгийн бага цалингийн 300 өдрийн тэнцэх хэмжээний торгууль оногдуулна.
125	Бүгд Найрамдах Перу Улс (Republic of Peru)	2021	Тийм	Сонгуулийн Хууль, 42-р зүйл: Сонгуулийн сурталчилгаанд хориглосон үйлдлүүд	<p>Сонгуулийн үйл явцад нэр дэвшигчид шууд, эсхүл гуравдагч этгээдийн дамжуулан, нэр дэвшигчийн захирамжаар болон нэр дэвшигчийн нөөцөөр дараах зүйлсийг өгөх буюу амлахыг хориглоно: мөнгө, бэлэг, хандив, хоол, эм, ус, барилгын материал, гэр ахуйн бараа, эсхүл бусад эд зүйлс. Гэсэн хэдий ч дараах тохиолдолд энэ хязгаарлалт үйлчлэхгүй:</p> <p>(a) Хувийн хэрэглээнд зориулан, шууд хэрэглээний зориулалттай зүйлсийг өгдөг, чөлөөт сурталчилгааны арга хэмжээнд;</p> <p>(b) Сонгуулийн сурталчилгаа хийхэд зориулсан сурталчилгааны зүйлс.</p>

					Эдгээр хоёр тохиолдолд өгсөн эд зүйлсийн үнэ нь нэг нэгж татвараас 0,3%-иас хэтрэхгүй байна. Хариуцсан Сонгуулийн Тусгай Шүүх (JEE) нь зөрчил гаргасан нэр дэвшигчид 30 татварын нэгжийн торгууль оногдуулдаг бөгөөд энэ торгууль нь Үндэсний Сонгуулийн Шүүх (JNE)-ээр хүчээр төлөгддөг. Хэрэв нэр дэвшигч шийтгэлийн дараа дахин зөрчил гаргавал, хариуцсан JEE нь нэр дэвшигчийг хасах шийдвэр гаргана. Хэрэв өгсөн эд зүйлс нь хоёр (2) татварын нэгжээс хэтэрвэл, JEE нь нэр дэвшигчийг хасах шийдвэр гаргана. Үндэсний Сонгуулийн Шүүх (JNE) нь хуулийн дагуу зохих процедурын дагуу хяналт тавина.
126	Филиппин Улс (Republic of the Philippines)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2013 оны шинэчилсэн), 261-р зүйл	Хориглосон үйлдлүүд буюу дараах үйлдлүүд нь сонгуулийн гэмт хэрэг гэж тооцогдоно: (a) Санал худалдан авах болон санал худалдах.
127	Польш Бүгд Найрамдах Улс (Republic of Poland)	2019	Тийм	Эрүүгийн хууль, 250а-р зүйл § 1-2 (1997 он, 2019 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	1. Санал өгөх эрхтэй хүн тодорхой байдлаар санал өгөх зорилгоор санхүүгийн, эсхүл хувийн ашиг хүлээн авсан, эсхүл ийм ашиг хүссэн бол, түүнд 3 сараас 5 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял оногдуулна. 2. Түүнтэй адил шийтгэл нь санхүүгийн ашиг, эсхүл хувийн ашиг өгөх замаар санал өгөх эрхтэй хүнийг уриалсан хүн дээр ч ногдуулна.
128	Португал Бүгд Найрамдах Улс (Portuguese Republic)	2018	Тийм	Эрүүгийн хууль, 341-р зүйл (2007 он)	Сонгуулийн луйвар ба авлига: 1. Дараах үйлдлийг 338-р зүйлийн 1-д заасан сонгуульд хийсэн хүн: (a) Худал хуурмаг мэдээлэл ашиглан сонгогчдыг санал өгөхийг уриалах, санал өгөхөөс татгалзахад хүргэх, эсхүл тодорхой байдлаар санал өгөхөд нөлөөлөх; (b) Санал худалдан авах эсхүл худалдах; Гэхдээ эдгээр үйлдлүүдийг хийсэн хүн нэг жилийн хорих ял эсхүл 120 хоногийн хамгийн бага цалингийн хэмжээтэй тэнцэх торгууль ногдуулна. 2. Эдгээр үйлдлийг хийхийг оролдсон хүн мөн ял шийтгэл хүлээнэ.
129	Бүгд Найрамдах Конго Улс (Браззавиль) (Republic of The Congo (Brazzaville))	2018	Тийм	Бүгд Найрамдах Конго Улсын Сонгуулийн тухай хууль, (2001), 121-р зүйл	121-р зүйл: Дараах үйлдлүүд сонгуулийн үр дүнд ноцтой нөлөөлж, Үндсэн хуулийн шүүх дээрх зөрчил нь сонгуулийн үр дүнд ноцтойгоор нөлөөлсөн гэж үзсэн тохиолдолд сонгуулийг хүчингүй болгох үндэслэл болно: <ul style="list-style-type: none"> • Сонгогчдыг хуурч мэхлэх • Сонгогчдыг нэг тойргоос нөгөө тойрогт эсхүл нэг санал авах байрнаас нөгөөд зохион байгуулалттайгаар шилжүүлэх • Авлига, хээл хахууль • Сонгуулийн явцыг саатуулах, саад учруулах • Сонгуулийн үеэр хэн нэгийг хүчээр хорих Мөн дараах үйлдлүүд ч сонгуулийг хүчингүй болгох үндэслэл болно: <ul style="list-style-type: none"> • Санал авах байранд болон түүний ойр орчимд хүчирхийлэл үйлдэх эсхүл халдлага гаргах • Онцлох тэмдэг (тэмдэглэгээ) зүүх • Санал авах байранд эсхүл бусад газарт мөнгө тараах • Сонгуулийн өдөр худал мэдээлэл тарааж, үр дүнд нөлөөлөх
130	Румын Улс (Romania)	2018	Тийм	Гэмт Хэргийн Хууль, 386-р зүйл (2009 он)	(1) Тодорхой нэр дэвшигчийн эсхүл нэр дэвшигчдийн жагсаалтын төлөө санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор мөнгө, эд зүйлс эсхүл бусад ашиг сонирхол өгөх нь 6 сараас 3 жилийн хорих ял болон тодорхой эрхүүдийг хэрэгжүүлэхийг хориглох шийтгэлтэй.

					(2) (1)-д заасан эд зүйлс нь улс төрийн байгууллагын тэмдгээр сийлсэн, символик үнэ цэнтэй эд зүйлс байвал энэ нь эд зүйлсийн төрлөөр тооцогдохгүй.
131	Орос Холбооны Улс (Russian Federation)	2018	Тийм	Оросын Холбооны Улсын Төрийн Думын төлөөлөгчдөд санал өгөх сонгуулийн тухай хууль, 69-р зүйл (2) (2014 он)	<p>69-р зүйлийн 2 дах хэсэг: Улсын Думын сонгуулийн саналаа, санал болгосон улс төрийн нам, эдгээр нэр дэвшигчид, төлөөлөгчид болон санхүүгийн асуудал эрхэлсэн төлөөлөгчид, улс төрийн намын бүс нутгийн салбарын санхүүгийн төлөөлөгчид болон сонгуулийн кампанид оролцож байгаа бусад этгээдүүд нь сонгогчдыг хахууль өгөхгүй байх ёстой: тэд сонгогчдод мөнгө, бэлэг, эд зүйлс өгөхгүй, зөвхөн зохион байгуулалтын ажил, гарын үсэг цуглуулалт, сонгуулийн сурталчилгаанд оролцох зорилгоор өгч болно; санал хураалтын үр дүнгээс хамааран сонгогчдыг зохион байгуулалтын ажил хийхэд хөлс төлөх эсхүл тийм хөлс амлахгүй байх; барааг хямд үнээр зарахгүй байх; сонгуулийн сурталчилгаанд зориулж тусгайлан үйлдвэрлэсэн, нэгжийн үнэ нь 100 рубль хүртэлх худалдан авалтаас бусад бүх барааг үнэ төлбөргүй тараахгүй байх; ямар нэгэн үйлчилгээ үнэ төлбөргүй эсхүл хямд үнээр үзүүлэхгүй байх. Сонгуулийн кампанит ажлыг явуулахдаа нэр дэвшигчид, улс төрийн нам, сонгуулийн эвсэл, тэдний эрх бүхий төлөөлөгчид, төлөөлөгчид эсхүл бусад этгээдүүд сонгогчдод мөнгө, үнэт цаас, бусад зүйлс (ялангуяа санал хураалтын үр дүнгээс хамааран) амлахаар нөлөөлөхгүй байх ёстой бөгөөд зөвхөн Оросын Холбооны Улсын хууль тогтоомжийн дагуу төрийн байгууллагууд болон орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагуудын шийдвэрийн үндсэн дээр үйл ажиллагаа явуулах ёстой.</p> <p>56-р зүйл (2): Сонгуулийн кампанит ажлыг явуулахдаа нэр дэвшигчид, тэдний төлөөлөгчид, санхүүгийн асуудал эрхэлсэн төлөөлөгчид, улс төрийн нам, тэдний төлөөлөгчид болон бусад бүх этгээдүүд сонгогчдыг хахууль өгөхийг хориглоно: тэд сонгогчдод мөнгө, бэлэг, эд зүйлс өгөхгүй, зөвхөн зохион байгуулалтын үйл ажиллагаа (сонгогчдын гарын үсэг цуглуулах, кампанит ажлын үйл ажиллагаа) хийхэд зориулж өгөх боломжтой; санал хураалтын үр дүнгээс хамааран сонгогчдын зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг гүйцэтгэхэд ямар нэгэн төлбөр амлахгүй байх, барааг хямд үнээр зарахгүй байх, үнэгүй тараах ямар ч бараа бүтээгдэхүүн тараахгүй байх, зөвхөн сонгуулийн сурталчилгааны зорилгоор хэвлэсэн материалууд (түүний дотор зурагтай) болон бадges өгөх боломжтой; мөн ямар ч үйлчилгээ үнэ төлбөргүй эсхүл хямд үнээр үзүүлэхгүй байх. Сонгуулийн кампанит ажлыг явуулахдаа нэр дэвшигчид, тэдний төлөөлөгчид, санхүүгийн асуудал эрхэлсэн төлөөлөгчид, улс төрийн нам, тэдний төлөөлөгчид болон бусад бүх этгээдүүд сонгогчдод мөнгө, үнэт цаас, эд зүйлс (санал хураалтын үр дүнгээс хамааран) амлахгүй бөгөөд зөвхөн Оросын Холбооны Улсын хууль тогтоомжийн дагуу төрийн байгууллагууд болон орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагуудын шийдвэрийн үндсэн дээр үйл ажиллагаа явуулах ёстой.</p>
132	Бүгд Найрамдах Руанда Улс (Republic of Rwanda)	2019	Тийм	Руанда Улсын сонгуулийн тухай хууль (27/2010)	<p>30-р зүйл: Сонгуулийн кампанит ажлын үеэр дараах үйлдлүүдээр сонгогчдын сонголтод нөлөөлөх буюу нөлөөлөхийг оролдохыг хориглоно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Төрийн өмчийг хууль бусаар ашиглах 2. Өөр нэр дэвшигчийн эсрэг доромжлох буюу нэр хүнд гутаасан мэдэгдэл хийх 3. Авлига, хээл хахууль ашиглах 4. Ямар нэгэн хэлбэрийн ялгаварлан гадуурхалтыг хэрэгжүүлэх
133	Сент-Китс ба Невис Холбооны Улс (Federation)	2018	Тийм	Үндэсний Ассамблейн Сонгуулийн тухай хууль (1952), (2009)	<p>105-р зүйл: Авлигын тодорхойлолт:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дараах этгээдүүдийг энэхүү хуулийн дагуу авлига өгсөн этгээд гэж тооцно:

	of Saint Kitts and Nevis)			онд шинэчлэгдсэн), 105-р зүйл (1)	<p>(a) Өөрөө эсхүл бусад хүний дамжуулалтаар шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн хүн:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор мөнгө, үнэт зүйл өгөх, зээл олгох, эсхүл үүнийг амлах, олгохоор тохиролцох, эсхүл хэн нэгнийг санал өгөх, санал өгөхөөс татгалзахад уруу татахын тулд эдгээр үйлдлийг хийх. <p>(b) Өөрөө эсхүл бусад хүний дамжуулалтаар шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн хүн:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сонгогчид эсхүл түүний нэрийн өмнөөс бусдад албан тушаал, ажил, эсхүл боломж санал болгох, амлах, олгох, эсхүл ийм боломж гаргаж өгөхийг оролдох. <p>(c) Өөрөө эсхүл бусад хүний дамжуулалтаар шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн хүн:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хэн нэгнийг Үндэсний Ассамблейн гишүүнээр сонгогдох эсхүл сонгогчийг тодорхой хүн эсхүл намд санал өгөхөд уруу татахын тулд мөнгө, бэлэг, зээл эсхүл бусад үнэ цэнтэй зүйлс өгөхийг оролдох. <p>(d) Сонгуулийн үеэр эсхүл дараа нь дээр дурдсан бэлэг, зээл, амлалт эсхүл тохиролцооны үр дүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нэг хүнийг Үндэсний Ассамблейн гишүүнээр сонгогдсон гэж баталгаажуулах эсхүл санал хураалтад нөлөөлөхийг оролдсон хүн. <p>(e) Хэн нэгэнд санал худалдан авах зорилгоор мөнгө олгосон эсхүл мөнгө зарцуулахад зориулагдсан мөнгө хариуцсан хүн.</p> <p>(f) Сонгогч нь сонгуулийн өмнө эсхүл явцад дараах байдлаар шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахын тулд өөртөө эсхүл бусдад мөнгө, бэлэг, зээл эсхүл бусад үнэт зүйл, албан тушаал, ажил хүлээн авсан. <p>(g) Сонгуулийн дараа дараах байдлаар шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сонгуулийн үр дүнгийн хариуд мөнгө, үнэт зүйл, ашиг тус хүлээн авсан эсхүл бусдад санал өгөх, санал өгөхөөс татгалзахыг уруу татсан.
134	Сент-Люсия Улс (Saint Lucia)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль (2008), 1.02-р бүлэг, 78-р зүйл	<p>Дараах этгээдүүдийг уг хуулийн дагуу авлигын үйлдэл хийсэн этгээд гэж үзнэ:</p> <p>(a) Өөрөө эсхүл бусад хүний дамжуулалтаар шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн хүн:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сонгогчийг санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг урамшуулах зорилгоор мөнгө эсхүл үнэ цэнтэй зүйл өгөх, зээл олгох, амлах, эсхүл ийм зүйл гаргаж өгөхийг оролдох - Сонгогчийн санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан байдлын хариуд дээр дурдсан үйлдлийг хийсэн бол мөн авлига гэж тооцно.
135	Сент-Винсент ба Гренадин Улс (Saint Vincent and the Grenadines)	2018	Тийм	Иргэдийн төлөөллийн тухай хууль, (1952) 2009 онд нэмэлт өөрчлөлт орсон, 44-р зүйл (1)	<p>44-р зүйл (1): Авлигын тодорхойлолт:</p> <p>Дараах этгээдүүдийг уг хуулийн дагуу авлигын үйлдэл хийсэн этгээд гэж үзнэ:</p> <p>(a) Хэн ч дараах үйлдлийг шууд эсхүл шууд бусаар өөрөө эсхүл өөр хүний дамжуулалтаар хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Санал өгүүлэх буюу санал өгөхөөс татгалзахад урамшуулах зорилгоор мөнгө эсхүл үнэ цэнтэй зүйл өгсөн, зээл олгосон, амласан, эсхүл ийм үйлдэл хийхээр тохиролцсон. - Сонгогч санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан байдлын хариуд дээр дурдсан үйлдлийг хийсэн.

					<p>(b) Хэн ч дараах үйлдлийг шууд эсхүл шууд бусаар өөрөө эсхүл өөр хүний дамжуулалтаар хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сонгогч эсхүл бусдын нэрийн өмнөөс ямар нэгэн албан тушаал, ажил эсхүл боломж санал болгох, амлах, эсхүл олгохоор оролдсон. <p>(c) Хэн ч дараах үйлдлийг шууд эсхүл шууд бусаар өөрөө эсхүл өөр хүний дамжуулалтаар хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нэг хүнийг Ассамблейн гишүүн болох эсхүл сонгуулийн санал өгөхийг урамшуулах зорилгоор бэлэг, зээл, амлалт, тохиролцоо хийхийг оролдох. <p>(d) Хэн ч дээрх авлигын хэлбэрийн үр дүнд нэг хүнийг Ассамблейн гишүүн болгон баталгаажуулах эсхүл санал хураалтад нөлөөлөхийг оролдсон бол.</p> <p>(e) Хэн ч бусад хүнд авлигын зорилгоор мөнгө олгосон, эсхүл ийм зорилготой мөнгийг төлөхөөр тохиролцсон бол.</p> <p>(f) Сонгогч дараах үйлдлийг хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сонгуулийн өмнө эсхүл явцад санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахын тулд өөртөө эсхүл бусдад мөнгө, бэлэг, зээл эсхүл бусад үнэ цэнтэй зүйл, албан тушаал, ажил хүлээн авсан. <p>(g) Хэн ч сонгуулийн дараа дараах байдлаар шууд болон шууд бусаар дараах үйлдлийг хийсэн бол:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нэг хүнээс санал өгөх, санал өгөхөөс татгалзахыг урамшуулахын тулд мөнгө эсхүл үнэт зүйл хүлээн авсан.
136	Самоа Бие Даасан Улс (Independent State of Samoa)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, (2019 оны 7-р тоот)	<p>96-р зүйл:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. “Санал өгөгч” гэх ойлголт нь санал өгөх эрхтэй буюу эрхээ эдлэхээр өргөдөл гаргасан хүнийг хамруулна. 2. Дараах үйлдэл нь авлигын үйлдэл гэж тооцогдоно: <ol style="list-style-type: none"> (a) Санал өгөгчийг санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад урамшуулах зорилгоор мөнгө, албан тушаал санал болгох, амлах эсхүл олгох. (b) Сонгогч санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсаны хариуд ямар нэг үйлдэл хийх. (c) Нэг хүнийг сонгуульд нэр дэвшүүлэх эсхүл сонгуулийн санал авахад нөлөөлөх зорилгоор бэлэг, амлалт, мөнгө санал болгох. (d) Авлигын шинжтэй бэлэг хүлээн авах, эсхүл ийм зүйл амлах. (e) Авлигын зорилгоор мөнгө төлөх буюу бусад этгээдэд дамжуулан төлөх. (f) Сонгогч санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзахтай холбоотойгоор мөнгө эсхүл үнэ цэнтэй зүйл хүлээн авах. Хандив ба үйлчилгээ (Treating) <p>97-р зүйл</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сонгуулийн өмнө, сонгуулийн үеэр эсхүл дараа нь хэн нэгэн дараах үйлдлийг хийвэл хууль бус үйлдэл гэж тооцно: <ol style="list-style-type: none"> (a) Сонгогчийг санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор хоол, унд, зугаа цэнгэл, хангамж олгох. (b) Сонгогчийг сонгуулийн бүртгэлд оролцуулах эсхүл санал хураалтад хүргэх тээврийн зардлыг төлөх.

					<p>2. Сонгогч авлигын шинжтэй хоол, унд хүлээн авбал мөн хариуцлага хүлээнэ. Сонгуулийн үеэрх хууль бус үйлдлүүд</p> <p>100-р зүйл:</p> <p>1. Сонгуулийн өдөр эсхүл нөхөн сонгуулийн үеэр дараах үйлдэл нь хууль бус үйлдэл гэж тооцно:</p> <p>(a) Сонгогчид хоол, унд, мөнгө эсхүл үнэ цэнтэй зүйлс өгөх.</p> <p>(b) Сонгогч нь нэр дэвшигчээс хоол, унд, мөнгө эсхүл үнэ цэнтэй зүйлс авбал мөн хууль бус үйлдэлд тооцно.</p> <p>2. Гэхдээ оршуулгын арга хэмжээнд хамаарах үйлдлийг хууль бус үйлдэлд тооцохгүй. О'о ба Momoli хэмээх уламжлалт бэлгийн зохицуулалт</p> <p>101-р зүйл</p> <p>1. Сонгуулийн үр дүн зарлагдсан өдрөөс хойш 2 жилийн хугацаанд нэр дэвшигч эсхүл түүний төлөөлөгчийн зүгээс уламжлалт О'о ба Momoli бэлэг өргөн барих үйлдлийг авлига, хууль бус эсхүл зөрчилд тооцохгүй.</p> <p>Tautua fa'aauau (Соёлын дагуу үйлчилсэн бэлэг</p> <p>102-р зүйл:</p> <p>1. Tautua fa'aauau буюу соёлын дагуу үйлчилсэн бэлэг нь дараах нөхцөлд хууль бус үйлдэлд тооцохгүй:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Соёлын хүрээнд зохих хэмжээнд, илүүдэл бус байх. • Файфеау (Faifeau) буюу шашны зүтгэлтэнд өгөх үйлчилгээ байх. <p>2. Гэхдээ санал хураахаас 90 хоногийн дотор Tautua fa'aauau үйлдэл хийхийг хориглодог.</p>
137	Бүгд Найрамдах Сан-Марино Улс (Republic of San Marino)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай Эрүүгийн хууль, 394-р зүйл	<p>394-р зүйл: (Санал өгөх эрх чөлөөнд халдсан гэмт хэрэг) Төрийн сонгуулийн үеэр дараах үйлдлүүдийг хийсэн хүн хууль зөрчсөнд тооцно:</p> <p>Иргэнийг тодорхой нэр дэвшигчийг дэмжих, хуулийн төсөл эсхүл бүх нийтийн санал асуулгад гарын үсэг зурах, санал өгөх эсхүл өгөхөөс татгалзах, эсхүл тодорхой нэр дэвшигч эсхүл намын тэмдэгтэд санал өгөхийг шахах зорилгоор дараах арга хэмжээ авах:</p> <ul style="list-style-type: none"> • хүч хэрэглэх • сүрдүүлэх • хуурч мэхлэх • шударга бус ашиг тус, нөхөн олговор, аялал, байрны зардал амлах эсхүл өгөх <p>Ийм үйлдэл хийсэн хүн гуравдугаар зэргийн хорих ял болон дөрөвдүгээр зэргийн улс төрийн эрх хасах ялаар шийтгэгдэнэ.</p> <p>Иргэн дээрх шударга бус ашиг тус, нөхөн олговор, эсхүл бусад дэмжлэгийг хүлээн авсан тохиолдолд мөн дээрх ял оногдуулна. Гэхдээ хэрэв тухайн хүн сайн дураараа гэмшиж, үнэнийг хүлээн зөвшөөрвөл ялыг хөнгөлөх боломжтой.</p> <p>Хэрэв уг үйлдлийг нийтийн алба хашиж буй хүн, төрийн албан хаагч эсхүл сүм хийдийн хүн өөрийн эрх мэдлээ урвуулан ашиглаж, албан үүргээ гүйцэтгэж байх үед үйлдсэн бол илүү хүндээр буюу дөрөвдүгээр зэргийн хорих ял, дөрөвдүгээр зэргийн улс төрийн эрх хасах ял болон төрийн албанаас халах шийтгэл ногдуулна. Мөн энэ тохиолдолд 93-р зүйлд заасны дагуу ял нь нэмэгдэж болно.</p>
138	Бүгд Найрамдах Сенегал Улс	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, (2021 онд	

	(Republic of Senegal)			нэмэлт, өөрчлөлт орсон), 111 ба 113-р зүйл	
139	Бүгд Найрамдах Серб Улс (Republic of Serbia)	2023	Тийм	Эрүүгийн хууль, (2019), 156-р зүйл	156-р зүйл: (1) Сонгууль эсхүл бүх нийтийн санал асуулгын үеэр тодорхой хүн эсхүл асуудалд санал өгөх эсхүл өгөхөөс татгалзах зорилгоор хэн нэгэнд урамшуулал, бэлэг эсхүл бусад ашиг тус амласан, өгсөн, санал болгосон хүн нь мөнгөн торгууль эсхүл гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгүүлнэ. (2) Сонгууль эсхүл бүх нийтийн санал асуулгын үеэр тодорхой нэр дэвшигч эсхүл асуудалд санал өгөх эсхүл өгөхөөс татгалзах нөхцөлөөр хэн нэгэн хүн бэлэг эсхүл бусад ашиг тус шаардаж эсхүл хүлээн авсан бол мөн дээрх шийтгэлийг хүлээнэ. (3) Дээрх үйлдлийг сонгуулийн комиссын гишүүн эсхүл санал хураалттай холбоотой албан үүрэг гүйцэтгэж буй этгээд үйлдсэн бол тухайн хүн гурван сараас таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгүүлнэ. (4) Мөн дээрх үйлдэлтэй холбоотой бэлэг эсхүл бусад ашиг тус нь хураагдана.
140	Сейшелийн Арлууд Улс (Republic of Seychelles)	2021	Тийм	Сонгуулийн оролцогчдын ёс зүйн дүрэм, (2015)	Санал хураалтын явцад мөнгө эсхүл бусад ашиг хонжоо амлаж, санал өгөхөд нөлөөлөх оролдлого нь сонгуулийн зөрчилд тооцогдоно. Хүн бүр ийм зөрчлийн талаар мэдэж байх ёстой.
141	Бүгд Найрамдах Сьерра-Леоне Улс (Republic of Sierra Leone)	2018	Тийм	Олон нийтийн сонгуулийн тухай хууль, (2012)	120. Авлига (хээл хахууль): (1) Дараах үйлдэл хийсэн хүн хээл хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно: (a) Санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг санал өгөх эрхтэй хүнд өдөөх зорилгоор, эсхүл тухайн санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан үйлдлийнх нь төлөө ямар нэгэн мөнгө, үнэт зүйл өгөх, зээлдүүлэх, санал болгох, амлах, эсхүл бусад этгээдээр дамжуулан тэдгээрийг өгөх, авах, эсхүл ийм үйлдэл хийхийг хүлээн зөвшөөрөх; (b) Санал өгөх эрх бүхий этгээдийг санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг урамшуулах зорилгоор, эсхүл тухайн санал өгсөн, эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан үйлдлийнх нь төлөө ажлын байр, албан тушаал санал болгох, олгох, эсхүл бусад этгээдээр дамжуулан ийм үйлдэл хийхийг хүлээн зөвшөөрөх.
142	Бүгд Найрамдах Сингапур Улс (Republic of Singapore)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, 6-р зүйл (2015 он)	60. Дараах хүмүүс нь сонгуулийн гэмт хэрэгт буруутай гэж тооцогдоно: (a) Шууд эсхүл шууд бусаар, өөрийн биеэр эсхүл бусдын дамжуулан, санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад сонгогчдыг уриалах зорилгоор мөнгө, бэлэг, эд зүйлс өгч, зээлдүүлж эсхүл амлалт өгөх; эсхүл сонгогч нь санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан учраас ийм үйлдлийг авлигын замаар хийх. (b) Сонгогчид эсхүл сонгогчийн төлөө бусад хүнд ямар нэгэн албан тушаал, ажлын байр эсхүл бусад ашиг өгөх эсхүл амлалт өгөх зорилгоор санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг уриалсан үйлдлийг хүлээн авах. (c) Санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор бусдад мөнгө, бэлэг, зээл эсхүл бусад эд зүйлс өгч, санал хураалтын үр дүнд нөлөөлөх зорилгоор санал өгөгчдийг татах.

					<p>(d) Хэрэв нэр дэвшигчийг дэмжиж ажиллаж байгаа эсхүл амласан туслалцаа үзүүлсэн хүний тусламжийг татгалзуулах эсхүл тусламж үзүүлэхгүй байх зорилгоор, мөнгө, эд зүйлс өгөх эсхүл амлалт өгөх.</p> <p>(e) Өгсөн мөнгө, бэлэг, зээл эсхүл амлалтаас үүдэн нэр дэвшигчийн сонгуульд сонгогдсон эсхүл санал өгсөн хүнтэй холбоотой санал авах эсхүл бусад сонгогчийн санал хураалтыг дагах.</p> <p>(f) Сонгуулийн үеэр хахууль үйлдэх зорилгоор мөнгө өгөх, зээлдүүлэх эсхүл үүнийг хүлээн авах.</p> <p>(g) Сонгуульд санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахын тулд сонгогч аль эсхүл түүний төлөө бусдад мөнгө, бэлэг, зээл эсхүл бусад эд зүйлс, албан тушаал амлах эсхүл өгч хүлээн авах.</p> <p>(h) Сонгуулийн дараа санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан хүнээс хүлээн авсан мөнгө, бэлэг эсхүл эд зүйлсийг хүлээн авах.</p> <p>(i) Нэр дэвшигч эсхүл нэр дэвшигчийн группийн төлөөлөгчид санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахын тулд мөнгө, эд зүйлс, бэлэг эсхүл албан тушаал хүсэх.</p> <p>(j) Сонгогчийг нэр дэвшигч болох эсхүл нэр дэвшигч болохоос татгалзах эсхүл нэр дэвшигч болсны дараа огцрохыг зөвшөөрүүлэх зорилгоор мөнгө, эд зүйлс эсхүл албан тушаал өгөх, амлах эсхүл санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх.</p>
143	Бүгд Найрамдах Словак Улс (Slovak Republic)	2023	Тийм	Эрүүгийн хууль, 336а-р зүйл (2005 он)	Санал худалдан авах нь гэмт хэрэг гэж тооцогдоно. Шийтгэл нь 2 жилийн хорих ялтай.
144	Бүгд Найрамдах Словени Улс (Republic of Slovenia)	2018	Тийм	Эрүүгийн хууль, 151-р зүйл (2008 он, 2016 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	
146	Өмнөд Африкийн Бүгд Найрамдах Улс (Republic of South Africa)	2021	Үгүй	байхгүй	байхгүй
147	Испани Хаант Улс (Kingdom of Spain)	2018	Тийм	Ерөнхий Сонгуулийн Дэглэмийн тухай Органик хууль 5/1985 (1985 оны 6-р сарын 19-ний өдөр), 5-р зүйл	5-р зүйл: Хэн ч өөрийн санал өгөх эрхийг хэрэгжүүлэхдээ ямар нэгэн шалтаг, шахалт эсхүл албадлагад өртөх ёсгүй бөгөөд мөн өөрийн саналаа илчлэхийг шаардах ёсгүй.
148	Бүгд Найрамдах Ардчилсан Социалист Шри Ланка Улс (Democratic	2018	Тийм	Парламентын Сонгуулийн тухай хууль, (1981) №1, 80-р зүйл Ерөнхийлөгчийн	Орон нутгийн захиргааны сонгуулиас эхлээд ерөнхийлөгчийн сонгууль хүртэлх бүх түвшний сонгуулийг зохицуулдаг хуульд санал худалдан авалтыг хориглосон хээл хахуулийн тухай заалт тусгагдсан байдаг.

	Socialist Republic of Sri Lanka)			Сонгуулийн тухай хууль, (1981), №15, 79-р зүйл	
149	Бүгд Найрамдах Судан Улс (Republic of the Sudan)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, (2008), 87-р зүйл (2) (а)	(2) Дараах тохиолдолд хэн ч, шууд болон шууд бус байдлаар авлигын гэмт хэрэг буюу хээл хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно: (а) Хэрэв тухайн этгээд бусад хүнд хээл хахууль өгсөн эсхүл хахуулийн санал тавьсан бөгөөд энэ нь нөгөө хүний сонгуулийн үйлдэл болон зан байдалд нөлөөлөх зорилготой байсан бол.
150	Шведийн Хаант Улс (Kingdom of Sweden)	2018	Тийм	Сонгуулийн хууль, 5-р зүйл (2015 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон)	17-р бүлэг, 8-р зүйл: Сонгуульд санал өгөх эсхүл бусад төрийн асуудалд санал өгөх явцад санал өгөхийг саатуулах эсхүл санал хураалтын үр дүнг гуйвуулах эсхүл санал өгөх үйл явцад бусад байдлаар зохисгүй нөлөөлөл үзүүлэхийг оролдсон хүн, сонгуулийн үйл ажиллагаанд зохисгүй үйлдэл гаргасны тулд торгууль эсхүл 6 сараас хэтрэхгүй хугацаагаар хорих ял хүлээх болно.
151	Швейцарын Холбооны Улс (Swiss Confederation)	2023	Тийм	Швейцарын Эрүүгийн хууль, 281-р зүйл	281-р зүйл: Сонгогчдод тодорхой байдлаар санал өгөх, эсхүл санал өгөх, эсхүл референдум, санаачилгын хүсэлтийг гаргах эсхүл гаргахгүй байх амлалт авсан эсхүл санал өгөхгүй байх амлалт өгөх зорилгоор, ямар нэгэн бэлэг эсхүл бусад давуу эрхийг санал болгож, амласан эсхүл өгсөн хүн, Сонгогчдын сонгуульд эсхүл санал хураалтад оролцохоос татгалзахын тулд ямар нэгэн бэлэг эсхүл бусад давуу эрх санал болгож, амласан эсхүл өгсөн хүн, Сонгогч өөрөө дээрх давуу эрхийг амлах эсхүл өөрийн төлөө авахыг зохион байгуулсан хүн, тухайн хүн гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял, эсхүл мөнгөн торгууль хүлээх болно.
152	Арабын Бүгд Найрамдах Сири Улс (Syrian Arab Republic)	2018	Тийм	Ерөнхий Сонгуулийн тухай хууль (2014), 5 дугаар зүйл.	2.5-р зүйл: Сонгогчдын төлөөлөгчөө чөлөөтэй сонгох эрхийг хангах, сонгуулийн үйл явцын шударга байдал, ил тод байдлыг хадгалах, нэр дэвшигчдэд сонгуулийн үйл явцыг хянах эрхийг олгох, мөн сонгогчдын хүсэл зоригт халдсан этгээдийг шийтгэх. 111-р зүйл:Аливаа хүн дараах үйлдлийг хийвэл 1-3 жилийн хорих ял, 100,000-аас 200,000 хүртэл Сири фунтын торгууль хүлээлгэнэ: - Хүч хэрэглэн эсхүл заналхийлэн санал хураах байрыг хүчээр дайрч орохыг оролдсон; - Сонгогчийг сонгох эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад шахалтаар нөлөөлөх; - Сонгогчийн үзэл бодлыг өөрчлүүлэхийн тулд хүчээр албадсан. Хэрэв энэ үйлдлийг илэрхий зэвсэгтэй хүн үйлдвэл ялыг дээд хэмжээнд хүртэл нэмэгдүүлнэ.
153	Тайван (БНХАУ-ын Тайван бүс нутаг) (Taiwan)	2021	Тийм	Төрийн албан хаагчдын сонгууль ба эгүүлэн татах тухай хууль, 99-р зүйл	Сонгогчийн эрхтэй хүнийг санал өгөх эрхээ ашиглахгүй байх эсхүл тодорхой байдлаар санал өгөхийг хүсэх, хүлээгдэж буй амлалт эсхүл хахууль, бусад хууль бус ашиг олгох замаар сонгогчийг үүнийг зөвшөөрүүлсэн хүн нь 3 сараас 10 жилийн хугацаагаар хорих ял авах бөгөөд мөн NT\$1,000,000-аас NT\$10,000,000 хүртэл торгууль төлөх боломжтой.
154	Бүгд Найрамдах Тажикистан Улс (Republic of Tajikistan)	2018	Тийм	Тажикистан Улсын Үндсэн Хууль, Тажикистан Улсын Ерөнхийлөгчийн Сонгуулийн тухай хууль (1994)	58-р зүйл: Тажикистан Улсын иргэдийн санал өгөх эрхийг чөлөөтэй ашиглах, сонгогдох эрхийг хэрэгжүүлэх, сонгуулийн өмнөх кампанит ажлыг явуулах эрхийг хүчээр, хуурмаг байдлаар, сүрдүүлэг эсхүл бусад аргаар саатуулах, мөн сонгуулийн баримтуудыг хуурамчаар үйлдэж, саналын тооллогыг буруу хийж, санал өгөх нууцлалд халдвар гаргаж, энэ хуулийг бусад байдлаар зөрчсөн сонгуулийн комиссын гишүүд, төрийн байгууллагын албан хаагчид болон улс төрийн намын гишүүд нь хууль ёсны хариуцлага хүлээнэ. Мөн нэр дэвшигчийн нэр хүндийг гүтгэлгийн тусламжтайгаар хэвлэлээр эсхүл бусад арга замаар доромжилсон, сонгуулийн комиссын гишүүдийг доромжлон хүндэтгэлгүй хандсан хүмүүс хариуцлага хүлээнэ. 37-р зүйл: Тажикистан Улсын иргэдийг Ерөнхийлөгчийг сонгох эсхүл сонгогдох эрхийг хэрэгжүүлэх, сонгуулийн кампанит ажлыг явуулах эрхийг хүчээр, хуурмаг аргаар, сүрдүүлэг эсхүл бусад аргаар

					саатуулах, мөн сонгуулийн комиссын гишүүд, төрийн болон нийтийн албан тушаалтнууд, сонгуулийн баримтуудыг зориудаар хуурамч болгох, саналын тооллогыг буруу хийх, санал өгөх нууцлалд халдвар гаргах эсхүл энэ Үндсэн хуулийн бусад зөрчлүүдийг үйлдсэн этгээдүүд нь хуульд заасан дагуу хариуцлага хүлээнэ.
155	Бүгд Найрамдах Нэгдсэн Танзани Улс (United Republic of Tanzania)	2021	Тийм	Сонгуулийн зардлын тухай хууль (2010 он)	22-р зүйл: Дараах хүмүүсийг энэ хуулийн хүрээнд буруу санхүүжилт үйлдсэн гэж тооцно: (a) Өөрийн биеэр эсхүл бусдын дамжуулан, өөрийн нэрийн өмнөөс, нэр дэвшүүлэх үйл явц эсхүл сонгуулийн өмнө, явцад эсхүл дараа нь шууд эсхүл шууд бусаар ямар нэгэн хүн, хоол, ундаа, соёлын үйл ажиллагаа эсхүл бусад хэрэгцээний зардлыг бүрэн эсхүл хэсэгчлэн өгч, үзүүлж, төлдөг хүн, уг үйлдлийг тухайн хүн болон бусдыг сонгуулийн үеэр санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахад нөлөөлөх зорилгоор; (b) Тухайн хоол, ундаа, соёлын үйл ажиллагаа эсхүл бусад хэрэгцээний зардлыг авсан эсхүл хүлээн авсан хүн.
156	Тайландын Хаант Улс (Kingdom of Thailand)	2018	Тийм	Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийг сонгох болон Сенаторуудыг томилох тухай Органик хууль (2007 он)	53-р хэсэг: Нэр дэвшигч болон бусад хэн ч байсан дараах арга замаар сонгогчийг өөртөө, өөр нэр дэвшигчид эсхүл тодорхой улс төрийн намд саналаа өгөх, эсхүл ямар нэг нэр дэвшигч, намд саналаа өгөхөөс татгалзахад уруу татах үйлдэл хийхийг хориглоно. Үүнд: 1. Хөрөнгө, мөнгөн дүнгээр үнэлэгдэх зүйлсийг хэн нэгэнд өгөх, санал болгох, өгөхөөр амлах, эсхүл өгөхөөр бэлтгэх; 2. Мөнгөөр, хөрөнгөөр, эсхүл бусад ашигтай зүйлээр шууд болон шууд бусаар олон нийт, холбоо, сан, сүм хийд, боловсролын байгууллага, асрамжийн газар, эсхүл бусад байгууллагыг дэмжих; 3. Сонгуулийн сурталчилгааг хийхдээ үзүүлбэр зохион байгуулах буюу бусад олон нийтийн арга хэмжээний хүрээнд хийх; 4. Дайлах эсхүл дайлахаа амлах; 5. Залилах, албадах, заналхийлэх, нөлөөлөх, гүтгэх, эсхүл тодорхой нэр дэвшигч, улс төрийн намын нэр хүндийг буруугаар ойлгуулах байдлаар сонгогчдод нөлөөлөх.
157	Бүгд Найрамдах Гамби Улс (Republic of The Gambia)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай тогтоол, (1996) 78 дугаар тогтоол	117. (1) Хүн дараах үйлдэл хийсэн бол авлигын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно: (a) Шууд болон шууд бус байдлаар, өөрөө эсхүл өөр хүнээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийвэл: - Аливаа хүнд мөнгө эсхүл үнэт зүйл санал болгох, зээлүүлэх, амлах, эсхүл гаргаж өгөхийг оролдох; - Аль нэгэн хүнээс санал авахын тулд эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг ятгах зорилгоор хахууль өгөх; - Сонгогчийг санал өгөхөд нөлөөлөхийн тулд дээрх үйлдлүүдийг хийх; (b) Өөрөө эсхүл өөр хүнээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийвэл: - Аливаа хүнд албан тушаал, ажил санал болгох, амлах, эсхүл олгохоор тохиролцох; - Сонгогчийг санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг ятгах зорилгоор дээрх үйлдлүүдийг хийх; (c) Өөрөө эсхүл өөр хүнээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийвэл: - Сонгогчийг санал өгөх эсхүл саналаа татгалзахыг ятгах зорилгоор ямар нэгэн бэлэг, зээл, амлалт эсхүл санхүүгийн тусламж санал болгох; (d) Дээрх бэлэг, зээл, амлалт, тусламжийн үр дүнд хэн нэгнийг сонгуульд ялалт байгуулахад эсхүл сонгогчийг санал өгөхөд ятгасан;

					<p>(e) Хэн нэгэнд сонгуульд авлига өгч ашиглахаар мөнгө олгосон, эсхүл зориуд ийм зорилгоор зарцуулсан мөнгө төлсөн;</p> <p>(f) Сонгуулийн өмнө эсхүл үеэр өөрөө эсхүл өөр хүнээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийвэл:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Мөнгө, бэлэг, зээл, үнэт зүйл, албан тушаал эсхүл ажил хүлээн зөвшөөрөх, хүлээж авах эсхүл тохиролцох; <p>(g) Сонгуулийн дараа өөрөө эсхүл өөр хүнээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийвэл:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нэгэн хүнд санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсаных нь хариуд мөнгө, үнэт зүйл хүлээн авах; <p>(2) (1) дүгээр хэсэгт дурдсан заалтууд нь зөвхөн сонгуулийн хууль ёсны зардалд зарцуулсан эсхүл зарцуулахаар тохиролцсон мөнгөнд хамаарахгүй.</p>
163	Бүгд Найрамдах Турк Улс (Republic of Türkiye)	2021	Тийм	Зөрчлийн тухай хууль (2005), Сонгууль болон сонгогчдын бүртгэлийн үндсэн заалтын тухай хууль (1961), 2010 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон.	<p>Сонгуулийн үеэр өөртөө эсхүл бусад нэр дэвшигчдэд санал өгүүлэх зорилгоор нэг буюу хэд хэдэн сонгогчдод хөнгөлөлт, эд хөрөнгө эсхүл албан ёсны, нийтийн болон хувийн ашиг тусыг санал болгох, санал болгохыг уриалах эсхүл олгох үйлдлийг хийсэн хүн 1-3 жилийн хугацаагаар хорих ял шийтгүүлнэ.</p> <p>Хэдийгээр эдгээр ашиг тус нь сонгогчдын аяллын зардал, хоол, уух зүйл эсхүл тээврийн зардал гэх мэтээр тайлбарлагдсан байсан ч ял оноох шийтгэл хэвээр үлдэнэ.</p>
164	Туркменистан Улс (Turkmenistan)	2018	Тийм	Туркменистаны Сонгуулийн тухай хууль, (2013)	<p>92-р зүйл: Иргэдийн санал хураах эрхийг зөрчсөн хариуцлага</p> <p>Туркменистаны хууль тогтоомжийн дагуу иргэдийн санал хураах эрхийг зөрчсөн тохиолдолд дараах этгээдүүдэд хариуцлага оногдуулна:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Хүч хэрэглэх, хууран мэхлэх, сүрдүүлэх, хуурамчаар үйлдэх зэрэг үйлдлээр Туркменистаны иргэдийн сонгох, сонгогдох эрхийг хязгаарласан, санал хураалтын нууцыг зөрчсөн, сонгогчдын нэрсийн жагсаалттай танилцах эрхийг зөрчсөн эсхүл сонгогчдыг хахуульдсан этгээдүүд; 2. Албан тушаалын байр сууриа урвуулан ашигласан, эсхүл сонгууль, санал асуулгын санхүүжилтийн дүрмийг зөрчсөн хүмүүс. Үүнд сонгуулийн комисст шилжүүлэх ёстой санхүүжилтийн шилжүүлгийг удаашруулсан, саналын хуудаснуудыг өөр хүний өмнөөс санал өгөх зорилгоор тараасан, хуурамч сонгуулийн баримт бичиг үйлдсэн, санаатайгаар хуурамч баримт бичиг үйлдэж гаргасан, саналын хуудсыг буруу тоолсон, санал хураалтын үр дүнг санаатайгаар буруу тогтоосон, санал хураалтын үр дүнгийн талаарх мэдээллийг ил тод мэдээлэх үүргээ биелүүлээгүй этгээдүүд; 3. Нэр дэвшигчдийн талаар санаатайгаар худал мэдээлэл тараасан эсхүл нэр хүндийг нь гутаан доромжилсон, нэр дэвшигчдийн ойр дотны хүмүүс болон тэдгээрийг дэмжигчдийг гутаан доромжилсон, эсхүл сонгогчдын эрхийг зөрчсөн этгээдүүд; 4. Санал хураалтын байранд санал өгөх эрхийг саатуулсан, сонгуулийн сурталчилгааны дүрмийг зөрчсөн, үүнд санал хураалтын өдөр сонгуулийн сурталчилгаа явуулсан, эсхүл сонгуулийн комиссын үүрэг гүйцэтгэхэд хууль бус үйлдэл хийж саад учруулсан, саналын хуудсыг санал өгөх байрнаас хууль бусаар авч гарсан этгээдүүд.
167	Украин Улс (Ukraine)	2021	Тийм	Украины Эрүүгийн хууль, (2001)	160-р зүйл: Сонгогч, санал асуулгад оролцогч, сонгуулийн хороо эсхүл санал асуулгын хорооны гишүүнийг хахуульдах.

					<ol style="list-style-type: none"> 1. Сонгогч, санал асуулгад оролцогч, сонгуулийн хороо эсхүл санал асуулгын хорооны гишүүн, албан ёсны ажиглагч өөрийн сонгох, санал өгөх эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой ямар нэгэн үйлдэл хийх эсхүл хийхгүй байхтай холбоотойгоор хууль бус ашиг сонирхол хүлээн авах, хүлээн авах санал тавих, эсхүл амлалт авах үйлдэл нь 300-400 хүртэл татварын доод хэмжээгээр торгох, эсхүл хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ. 2. Сонгогч, санал асуулгад оролцогч, нэр дэвшигч, сонгуулийн хороо эсхүл санал асуулгын хорооны гишүүнд тэдний сонгох эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой ямар нэгэн үйлдэл хийх эсхүл хийхгүй байх зорилгоор хууль бус ашиг сонирхол санал болгох, амлах эсхүл өгөх үйлдэл нь гурван жил хүртэл хугацаагаар эрх хязгаарлах эсхүл хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ. 3. Сонгогчид, санал асуулгад оролцогчид, эсхүл хуулийн этгээдэд сонгуулийн сурталчилгаа, эсхүл санал асуулгын сурталчилгаа дагалдсан байдлаар хууль бус ашиг сонирхол олгох, түүнчлэн нэр дэвшигчийн нэр, намын нэр, эсхүл намын бэлгэ тэмдгийг ашиглан үйлдсэн үйлдэл нь хоёроос зургаан жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ. 4. Энэ зүйлийн хоёр дахь эсхүл гурав дахь хэсэгт дурдсан үйлдлийг дахин үйлдсэн, эсхүл урьдчилан төлөвлөсөн, бүлэглэн зохион байгуулж үйлдсэн, эсхүл сонгуулийн хороо эсхүл санал асуулгын хорооны гишүүн, нэр дэвшигч, эсхүл түүний итгэмжлэгдсэн хүн, намын албан ёсны төлөөлөгч гэх мэт этгээдүүдээр үйлдсэн тохиолдолд таван жилээс долоон жилийн хугацаагаар хорих ял оноож, таван жилийн хугацаагаар тодорхой албан тушаал эрхлэх эсхүл тодорхой үйл ажиллагаа эрхлэх эрхийг нь хасна. 5. Энэ зүйлийн зохицуулсан гэмт хэргийг үйлдсэн этгээд, хэрэв тэд тухайн гэмт хэргийн зохион байгуулагч биш бол тухайн үйлдлийн талаар сайн дураар мэдээлж, гэмт хэргийн илрүүлэлтэд хамтран ажилласан бол хариуцлагаас чөлөөлөгдөнө. <p><i>Тайлбар: Энэ зүйлд дурдсан “хууль бус ашиг сонирхол” гэдэгт хоол хүнс, согтууруулах ундаа, тамхи зэргийг (үнэ харгалзахгүй) багтаах бөгөөд мөнгөн дүнгээр үнэлэгдэх бүх төрлийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, хөнгөлөлт, шагналын сертификат, үнэт цаас, зээл, сугалааны билет болон бусад биет ба биет бус хөрөнгийг хамруулна.</i></p>
168	Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Хаант Улс (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)	2018	Тийм	Иргэдийн төлөөллийн тухай хууль, 113-р зүйл (5), (6) дахь заалт (1983 он)	<p>(5) Сонгогч нь сонгууль болохоос өмнө эсхүл сонгуулийн үеэр шууд болон шууд бусаар, өөрийн биеэр болон бусад хүний зуучлалаар дараах үйлдлийг хийвэл авлигын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно.</p> <p>Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Өөрийн болон бусад хүний нэрийн өмнөөс мөнгө, бэлэг, зээл, үнэ бүхий хөрөнгө, албан тушаал, ажлын байр, амлах, тохиролцох; - Саналаа өгөх, өгөхөө зөвшөөрөх эсхүл саналаа өгөхөөс татгалзах, татгалзахаар тохиролцох нөхцөлтэйгөөр дээрх зүйлсийг авах; <p>(6) Сонгуулийн дараа дараах үйлдлийг хийсэн хүн авлигын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Өөрийн болон бусад хүний зуучлалаар мөнгө эсхүл үнэ бүхий зүйл авах,

					- Энэ нь өөрийн эсхүл бусдын санал өгсөн, өгөөгүй, эсхүл бусдыг санал өгөх, өгөхгүй байхад нөлөөлсөнтэй холбогдсон үйлдэл;
169	Америкийн Нэгдсэн Улс (United States of America)	2018	Тийм	АНУ-ын Холбооны хуулийн 18-р хэсэг "Гэмт хэрэг, эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа", 29-р бүлэг "Сонгууль болон улс төрийн үйл ажиллагаа"	597-р догол мөр: Хэн нэгэн этгээд хэн нэгнийг санал өгөх, санал өгөхөөс татгалзах, эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийн төлөө санал өгөх эсхүл эсрэг санал өгөхөд зориулагдсан төлбөр хийх буюу ийм санал өгөхийг санал болговол; мөн хэн нэгэн этгээд ийм төлбөрийг саналынхаа хариуд шаардах, хүлээн авах буюу авахыг зөвшөөрвөл. Тухайн этгээдэд энэхүү гарчигт заасан торгуулийг ногдуулах буюу нэг жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл хоёуланг нь хүлээлгэнэ. Хэрэв энэхүү үйлдэл санаатайгаар хийгдсэн бол энэхүү гарчигт заасан торгуулийг ногдуулах буюу хоёр жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял, эсхүл хоёуланг нь хүлээлгэнэ.
170	Бүгд Найрамдах Уругвай Улс (Oriental Republic of Uruguay)	2021	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, 191-р зүйл, 7 дугаар хэсэг	191-р зүйл. Сонгуулийн гэмт хэрэгт дараах үйлдлүүд хамаарна: 7) Сонгогчийн санал авах буюу санал өгөхөөс татгалзахыг хичээсэн хувь хүний ашиг хонжоо амлах, амлалт өгөх, эсхүл ижил төрлийн бэлэг өгөх үйлдэл.
171	Бүгд Найрамдах Узбекистан Улс (Republic of Uzbekistan)	2018	Тийм	Узбекистаны Бүгд Найрамдах Улсын Олий Мажлисийн Сонгуулийн тухай хууль, (1993)	27-р зүйл: Сонгогчдод үнэ төлбөргүй бараа бүтээгдэхүүн өгөх, хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр бараа, үйлчилгээ үзүүлэх (мэдээллээс бусад) болон мөнгөн төлбөр хийх зэрэг үйлдлийг сонгуулийн кампанит ажлын хүрээнд хориглох ёстой.
172	Бүгд Найрамдах Вануату Улс (Republic of Vanuatu)	2018	Тийм	Ард түмний төлөөллийн тухай хууль, (1982)	45-р зүйл (1) "Хүн дараах үйлдлүүдийн аль нэгийг хийх тохиолдолд хахуулийн гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно: (i) Санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг ятгах зорилгоор өөрөө эсхүл өөр этгээдээр дамжуулан ямар нэгэн мөнгө өгөх, эсхүл сонгогч эсхүл бусад хүнд сонгогчийн нэрийн өмнөөс албан тушаал санал болгох; (ii) Сонгогч санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан шалтгаанаар дээрх үйлдлүүдийг санаатайгаар хийх; (iii) Ямар нэгэн бэлэг эсхүл албан тушаалын амлалт өгөх замаар тухайн хүнийг нэр дэвшигчийн сонгуулийн сурталчилгаанд туслах эсхүл тодорхой нэр дэвшигчийн төлөө санал өгөхийг ятгах; Эсхүл дээрх бэлэг эсхүл амлалтын улмаас тухайн хүн өөрийн биеэр эсхүл бусдаар дамжуулан нэр дэвшигчийг дэмжихийг уриалж, санал өгөх эсхүл санал өгөхөөс татгалзахыг ятгавал мөн хахуулийн гэмт хэрэгт тооцно."
173	Бүгд Найрамдах Йемен Улс (Republic of Yemen)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, (2001) 13 дугаар хууль	52-р зүйл: "Бүх нам, бүлэг, байгууллага болон хувь хүмүүсийг сонгуулийн кампанит ажлын үед аливаа дарамт шахалт үзүүлэх, айлган сүрдүүлэх, урван тэрслэх, эсхүл мухар сүсгийн хэргээр буруутгахыг хатуу хориглоно. Мөн 'шагнал-шийтгэл' хэмээх аргыг ашиглахыг хориглоно."
174	Бүгд Найрамдах Замби Улс	2018	Тийм	Сонгуулийн (Ёс зүйн дүрэм)	"Хэн ч (...) ямар нэгэн урамшуулал, шагнал эсхүл хахууль санал болгох, өгөхийг хориглоно, уг үйлдэл нь тухайн хүнийг (...) санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзахтай холбоотой байвал."

	(Republic of Zambia)			журам, (2011), 21-р зүйл (1)(h)(iii))	
175	Бүгд Найрамдах Зимбабве Улс (Republic of Zimbabwe)	2018	Тийм	Сонгуулийн тухай хууль, (2004), 2016 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.	<p>1) Дараах тохиолдолд хэн ч, шууд болон шууд бус байдлаар, өөрөө эсхүл өөр хүнээр дамжуулан дараах үйлдлийг хийхийг хориглоно:</p> <p>(a) Санал өгүүлэх эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор эсхүл тухайн сонгогч санал өгсөн эсхүл өгөхөөс татгалзсан тохиолдолд хэн нэгэнд мөнгө өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгнө гэж амлах, зээл олгохыг зөвшөөрөх, эсхүл мөнгө олоход туслахаар амлах, санал болгох, хэн нэгний нэрийн өмнөөс эсхүл өөр бусад хүний нэрийн өмнөөс мөнгө өгөх;</p> <p>(b) Санал өгүүлэх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзуулах зорилгоор эсхүл сонгуулийн өмнө, үеэр, эсхүл дараа нь жагсаал, цуглаанд оролцох эсхүл нэгдэхэд хэн нэгэнд мөнгө өгөх, зээлдүүлэх, эсхүл өгнө гэж амлах, зээл олгохыг зөвшөөрөх, эсхүл мөнгө олоход туслахаар амлах, санал болгох;</p> <p>(c) Сонгуулийн нэр дэвшигчийг дэмжих, эсхүл сонгогчийг санал өгөхөд ятгах зорилгоор хэн нэгэнд бэлэг, зээл, санал, амлалт эсхүл тохиролцоо хийх;</p> <p>(d) Дээр дурдсан бэлэг, зээл, санал, амлалт эсхүл тохиролцооны үр дүнд хэн нэгнийг нэр дэвшигчийн төлөө санал өгөхийг ятгах, эсхүл санал өгөхгүй байхад ятгах;</p> <p>(e) Сонгуулийн авлига үйлдэх зорилгоор өөр хүн эсхүл өөр этгээдэд мөнгө өгөх, эсхүл өгсөн мөнгөний төлбөр, өр төлбөрийг барагдуулах;</p> <p>(f) Сонгуулийн өмнө эсхүл үеэр, өөртөө эсхүл өөр хэн нэгэнд санал өгөх, эсхүл санал өгөхөөс татгалзах зорилгоор мөнгө, зээл хүлээн авах эсхүл тохиролцоо;</p> <p>(g) Сонгуулийн дараа санал өгсөн эсхүл санал өгөхөөс татгалзсан хүн мөнгө авах үйлдэл;</p> <p>(h) Хэн нэгэнд ирээдүйд санал өгүүлэх зорилгоор санал өгөх эрхтэйгээр бүртгүүлэхэд нь туслах зорилгоор мөнгө өгөх, эсхүл өөр хэн нэгний санал өгүүлэхийг ятгах зорилгоор мөнгө төлөх;</p> <p>Эдгээр үйлдлийг хийсэн этгээдийг авлигын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдож, 7-р түвшний торгууль (Level Seven Fine) төлөх эсхүл хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих эсхүл дээрх хоёр шийтгэлийг хамтад нь хүлээлгэнэ.</p>